

Міністерство освіти і науки України
Запорізький національний університет

Кваліфікаційна наукова праця
на правах рукопису

ТОМЧАКОВСЬКА ЮЛІЯ ОЛЕГІВНА

УДК 811.111'23'37:316.32(410)(043.5)

ДИСЕРТАЦІЯ

**АНГЛОМОВНИЙ ОКУЛЬТНИЙ ДИСКУРС
(ОНТОЛОГІЧНИЙ, ГНОСЕОЛОГІЧНИЙ
ТА АКСІОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТИ)**

Спеціальність 10.02.04 – германські мови

Подається на здобуття наукового ступеня доктора філологічних наук

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання
ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне
джерело

Томчаковська Ю.О.

Запоріжжя – 2025

АНОТАЦІЯ

Томчаковська Ю.О. Англомовний окультний дискурс (онтологічний, гносеологічний та аксіологічний аспекти). – Рукопис.

Дисертація у вигляді рукопису на здобуття наукового ступеня доктора філологічних наук за спеціальністю 10.02.04 – германські мови. Запорізький національний університет, Запоріжжя, 2025.

Дисертацію присвячено комплексному аналізу англомовного окультного дискурсу, зокрема встановлено його онтологічні, гносеологічні й аксіологічні ознаки. Дослідження феномену окультизму в різних галузях гуманітаристики – філософії, історії, психології та культурології – підтверджують його важливість для людської культури, а тому унеобходнюють подальше вивчення у міждисциплінарній площині.

Актуальність дисертаційної праці визначена логікою звернення до таких культурно значимих і глобальних сфер соціальної взаємодії, яким є окультний дискурс, необхідністю його міждисциплінарного й комплексного аналізування з позицій дискурсології, лінгвоконцептології, семіотики й прагматики з урахуванням онтологічного, гносеологічного й аксіологічного параметрів. Удокладнення комплексу питань, пов'язаних із англомовним окультним дискурсом, є релевантним з огляду на його популярність і поширеність у сучасному світі.

Гіпотеза дослідження полягає в тому, що окультний дискурс являє собою когнітивно-комунікативну діяльність, яка ґрунтується на концептуалізації ірраціональних знань про первинну природу реальності й системі істотних цінностей. Окультний дискурс характеризується семіотичним синтезом символів і метафоричних образів, їх полікодовою маніфестацією та конструюванням картини світу за принципом аналогії. Специфіка породження окультного дискурсу полягає в ритуалізації комунікативної поведінки, неконвенційному ставленні до знака, вірі в

магічну функцію слова, а тому відповідному вживанні криптографічної риторики.

Об'єктом дисертаційної праці є англomовний окулътний дискурс, предметом – онтологічні, гносеологічні й аксіологічні властивості англomовного окулътного дискурсу.

У дослідженні встановлено еволюцію суспільної думки щодо феномену окулътизму; укладено методику комплексного аналізу англomовного окулътного дискурсу; схарактеризовано семіотичні особливості, словесні й візуальні засоби актуалізації символіки окулътизму; розкрито жанрові й прагматичні особливості англomовного окулътного дискурсу в онтологічному аспекті; визначено мовне й мовленнєве втілення мегаконцепту OCCULTISM та його складових – макроконцептів ALCHEMY, ASTROLOGY та MAGIC; подано модель їх структури в межах гносеологічного аспекту дослідження; розкрито аксіологічні характеристики англomовного окулътного дискурсу.

У дослідженні застосовано комплексну методику, яка передбачала такі етапи: 1) теоретико-узагальнюючий; 2) відбір та укладання корпусу текстів, у яких імплементовано знання, уявлення, досвід про окулътизм; 3) виокремлення онтологічних характеристик англomовного окулътного дискурсу; 4) аналіз окулътного дискурсу в гносеологічному аспекті; 5) дослідження аксіологічного виміру окулътного дискурсу.

Наукова новизна дисертації полягає в тому, що в ній вперше: запропоновано визначення окулътного дискурсу; розроблено методику поліаспектного, міждисциплінарного вивчення англomовного окулътного дискурсу в контексті лінгвоконцептології, семіотики й прагматики; описано семіотичні особливості алхімії, астрології та магії; схарактеризовано жанри алхімічного, астрологічного й магічного різновидів англomовного окулътного дискурсу; виокремлено прагматичні особливості англomовного окулътного дискурсу; змодельовано структуру англomовного мегаконцепту

OCCULTISM; встановлено аксіологічні орієнтири англомовного окультного дискурсу.

Теоретична цінність наукової праці полягає в тому, що в межах сучасної германістики вивчення англомовного окультного дискурсу дозволяє розширити дослідницькі межі й поглибити розуміння культурних, історичних і лінгвістичних аспектів окультної традиції в англомовних країнах, проаналізувати мовні особливості, символи й метафори, які вживаються в текстах, пов'язаних з алхімією, астрологією й магією. Теоретичні аспекти наукової праці доповнюють положення дискурсології, лінгвоконцептології, лінгвокультурології. Важливим у теоретичному плані є започаткування нової галузі мовознавства в межах когнітивно-комунікативної наукової парадигми – лінгвістичної окультології, яка вивчає лінгвальні засоби, текстові структури, когнітивні механізми й комунікативні стратегії, властиві окультному дискурсу. У межах цієї галузі можливе подальше вивчення окультного дискурсу в контексті лінгвоперсонології, контрастивної лінгвістики, психолінгвістики й інших міждисциплінарних напрямів.

Феномен окультизму, який коріниться в архаїчному ірраціональному способі пізнання світу, упродовж еволюції зазнав впливу філософсько-релігійних і наукових учень; на сучасному етапі термін *окультизм* об'єднує різні індивідуалізовані езотеричні практики, які через глобалізований масмедійний та інтернет-простір трансформуються в масове й комерціалізоване явище.

Окультний дискурс являє собою когнітивно-комунікативну діяльність, яка спирається на магічні, алхімічні й астрологічні вірування та переконання щодо їх впливу на життя людини, досягнення бажаних і необхідних з погляду комунікантів змін довкілля, високого рівня самодостатності й оновлення життя на своїх умовах через розширення можливостей окремих індивідів та світу.

Жанрові різновиди окультного дискурсу мають спільну основу й функціонують як когнітивно-комунікативна система, яка інтегрує певний стиль бачення світу та способи його пізнання, а також оперує виразними комунікативними засобами у специфічному просторовому й часовому контекстах.

Семіотичній системі окультного дискурсу властивий полікодовий характер; невербальні знаки (ікони й символи) у комплексі з вербальними компонентами комунікації, зокрема термінологією, метафориною й синтаксичними конструкціями, забезпечують глибину смислів, гармонізують раціональне й ірраціональне в єдиній когнітивно-комунікативній системі.

Окультний дискурс реалізує низку прагматичних функцій (прогностичну, протекційну, регулятивну, корекційну, застережну, емоційно-оцінну, розважальну), які реалізовані сукупно в актах комунікації та надають важливу інформацію про інтенції комунікантів, їх фатичні наміри та емоційно-оцінний стан.

Концептуальні домінанти окультного дискурсу представлені системою ментальних одиниць, яка охоплює мегаконцепт OCCULTISM та макроконцепти ALCHEMY, ASTROOLOGY і MAGIC, у яких актуалізовано тематичну й функційну специфіку цієї сфери комунікації.

Концептуальні ознаки *таємничість*, *надприродність*, *псевдонауковість*, *передбачення*, *вплив* є спільними в структурі досліджених концептів, оскільки вони актуалізують історично стійкі, прототипні властивості феномену окультизму; наявність ознаки *популярність* у структурі макроконцептів ASTROLOGY та MAGIC підтверджує їх актуальність для сучасного суспільства, а нерелевантність цієї ознаки для макроконцепту ALCHEMY переконує у його маргіналізації в сучасній комунікації; концептуальна ознака *страх* є виразною в структурі макроконцепту MAGIC, що зумовлено стереотипними уявленнями про

магію, які культивуються через міфологію, літературу, кіно й інші джерела сучасної культури.

В англомовному світі ставлення до окультизму є амбівалентним, що засвідчує уживання одиниць з інгерентною позитивною й негативною оцінкою, контекстним наближенням опозитивів, лексем на позначення інтенсивних почуттів чи емоцій, а також морфологічних експлікаторів сенсу ‘неоднозначний, протилежний’.

Перспективними вважаємо історико-порівняльні дослідження окультиного дискурсу, реалізованого засобами різних мов, а також розвиток новітньої галузі філології – лінгвістичної окультиології.

Ключові слова: аксіологія, гносеологія, концептуальна ознака, лінгвістична окультиологія, макроконцепт, мегаконцепт, окультиний дискурс, онтологія, семіотика, символ.

SUMMARY

Tomchakovska Yu.O. English occult discourse (ontological, gnoseological and axiological aspects). – Manuscript.

Thesis as a manuscript for a Doctoral Degree in Philology. Speciality 10.02.04 – Germanic Languages. Zaporizhzhia National University. Zaporizhzhia, 2025.

The dissertation is devoted to a comprehensive analysis of English-language occult discourse, with a particular focus on identifying its ontological, epistemological, and axiological features. The study of the phenomenon of occultism across various branches of the humanities – philosophy, history, psychology, and cultural studies – confirms its significance for human culture and thus necessitates its further exploration within an interdisciplinary framework.

The relevance of this dissertation is determined by the logic of addressing culturally significant and globally impactful domains of social interaction such as occult discourse, and by the need for its interdisciplinary and multifaceted

analysis through the lenses of discourse studies, linguo-conceptology, semiotics, and pragmatics, while taking into account ontological, epistemological as well as axiological parameters. Clarifying the complex issues associated with English-language occult discourse is particularly pertinent given its popularity and prevalence in the modern world.

The hypothesis of the research posits that occult discourse constitutes a cognitive-communicative activity based on the conceptualization of irrational knowledge about the primordial nature of reality and a system of essential values. Occult discourse is characterized by a semiotic synthesis of symbols and metaphorical images, their multi-code manifestation, and the construction of a worldview through the principle of analogy. The specificity of occult discourse generation lies in the ritualization of communicative behavior, an unconventional attitude toward signs, belief in the magical function of language, and, accordingly, the use of cryptographic rhetoric.

The object of the dissertation is English occult discourse, while the subject is its ontological, epistemological, and axiological properties. The study traces the evolution of public thought concerning the phenomenon of occultism; refines a methodology for the comprehensive analysis of English occult discourse; characterizes its semiotic features and the verbal and visual means of actualizing occult symbolism; reveals the genre-specific and pragmatic features of English occult discourse in the ontological dimension; identifies the linguistic and speech realization of the megaconcept *OCCULTISM* and its core macroconcepts – *ALCHEMY*, *ASTROLOGY*, and *MAGIC* – and presents a model of their structure within the epistemological aspect of the research; as well as outlines the axiological characteristics of English occult discourse.

The study employs a comprehensive methodology, which includes the following stages: 1) theoretical and generalizing analysis; 2) selection and compilation of a text corpus that embodies knowledge, representations, and experiences related to occultism; 3) identification of the ontological characteristics of English-language occult discourse; 4) analysis of occult

discourse from an epistemological perspective; 5) examination of the axiological dimension of occult discourse.

The scientific novelty of the dissertation lies in the fact that, for the first time: a definition of occult discourse is proposed; a methodology for the polyaspectual, interdisciplinary study of English occult discourse within the framework of linguo-conceptology, semiotics, and pragmatics is developed; the semiotic features of alchemy, astrology, and magic are described; the genres of alchemical, astrological, and magical types of English occult discourse are characterized; the pragmatic features of English occult discourse are identified; the structure of the English megaconcept *OCCULTISM* is modeled; the axiological orientations of English occult discourse are determined.

The theoretical value of this research lies in the fact that, within the framework of contemporary Germanic studies, the exploration of English-language occult discourse broadens the scope of scholarly inquiry and deepens our understanding of the cultural, historical, and linguistic dimensions of the occult tradition in English-speaking countries. It enables the analysis of linguistic features, symbols, and metaphors employed in texts related to alchemy, astrology, and magic. The theoretical aspects of this research contribute to the development of discourse studies, linguo-conceptology, and linguo-cultural studies.

A significant theoretical contribution is the introduction of a new field within the cognitive-communicative scientific paradigm – linguistic occultology, which investigates the linguistic means, textual structures, cognitive mechanisms, and communicative strategies inherent in occult discourse. Within this field, further research may be conducted in the context of linguo-personology, contrastive linguistics, psycholinguistics, and other interdisciplinary areas.

The phenomenon of occultism, rooted in an archaic and irrational mode of world perception, has evolved under the influence of philosophical-religious and scientific doctrines. In the contemporary era, the term *occultism* encompasses various individualized esoteric practices which, through the globalized space of

mass media and the internet, are being transformed into a mass and commercialized phenomenon.

Occult discourse represents a cognitive-communicative activity based on magical, alchemical, and astrological beliefs and convictions regarding their influence on human life, the achievement of changes in the environment considered desirable and necessary by communicants, and the pursuit of a high level of self-sufficiency and life renewal on one's own terms, by expanding the possibilities of individuals and the world.

The genre varieties of occult discourse share a common foundation and function as a cognitive-communicative system that integrates a particular worldview and ways of understanding reality, while utilizing expressive communicative tools within specific spatial and temporal contexts.

The semiotic system of occult discourse is inherently multi-coded; nonverbal signs (icons and symbols) in combination with verbal components—particularly specialized terminology, metaphorical expressions, and syntactic constructions – convey layers of meaning and harmonize the rational and the irrational within a unified cognitive-communicative system.

Occult discourse performs a range of pragmatic functions – including prognostic, protective, regulative, corrective, cautionary, emotive-evaluative, and entertaining—which are collectively realized in acts of communication. These functions provide essential insights into the communicants' intentions, phatic purposes, and emotional-evaluative states.

The conceptual dominants of occult discourse are represented by a system of mental units that encompasses the megaconcept *OCCULTISM* and the macroconcepts *ALCHEMY*, *ASTROLOGY*, and *MAGIC*, each of which actualizes the thematic and functional specificity of this communicative domain.

The conceptual features *mystery*, *supernaturalness*, *pseudoscientific nature*, *prediction*, and *influence* are common across the structure of the analyzed concepts, as they reflect historically stable, prototypical attributes of the phenomenon of occultism. The presence of the feature *popularity* within the

macroconcepts *ASTROLOGY* and *MAGIC* confirms their relevance in contemporary society, while its absence from the macroconcept *ALCHEMY* indicates the marginalization of alchemy in modern communication. The conceptual feature *fear* is prominent within the macroconcept *MAGIC*, shaped by stereotypical representations of magic cultivated through mythology, literature, cinema, and other sources of contemporary culture.

In the English-speaking world, attitudes toward occultism are ambivalent, as evidenced by the use of lexical units with inherently positive and negative connotations, contextual juxtaposition of opposites, lexemes expressing intense emotions or feelings, as well as morphological explicators of the meaning *ambiguous* or *contradictory*.

Promising areas of further study include historical-comparative research on occult discourse across different languages, as well as the development of a new philological discipline – linguistic occultology.

Keywords: axiology, gnoseology, conceptual feature, linguistic occultology, macroconcept, megaconcept, occult discourse, ontology, semiotics, symbol.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Видання, проіндексовані в базах Web of Science Core Collection

та / або Scopus

1. Томчаковська Ю.О. Ціннісні ознаки концепту CHARM / ЧАРІВНІСТЬ в англійській та українській мовах (контрастивний аспект). *Psycholinguistics*. Випуск 24(2). 2018. С. 306–320. <https://doi.org/10.31470/2309-1797-2018-24-2-306-320>
2. Kolegaeva I., Strochenko L., Tomchakovska Yu., Tomchakovskiy O. The poly code character of the English learners' dictionaries. *Arab World English Journal (AWEJ)*. 2020. P. 244–254. <https://dx.doi.org/10.24093/awej/elt3.21>

3. Tomchakovska Yu., Tomchakovskiy O., Mikava N., Lesnevskaya K. English occult discourse as a cultural phenomenon. *Wisdom*. Vol. 2 (3). 2022. P. 273–280. <https://wisdomperiodical.com/index.php/wisdom/article/view/728/490>

Колективні монографії

4. Tomchakovska Yu. Notional features of the concept CHARM in the English language. *Development trends of philological sciences*. Lviv-Torun: Liha-Pres 2019. P. 257–273. <https://doi.org/10.36059/978-966-397-127-8/257-273>

Фахові періодичні видання України категорії Б

5. Томчаковська Ю.О., Томчаковський О.Г. Англомовний концепт CHARM: особливості репрезентації. *Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*. 2020. Випуск № 30. С. 120–125. <https://doi.org/10.24919/2308-4863.3/30.212468>

6. Томчаковська Ю.О. Дискурсологія: напрями і завдання (теоретичний огляд). *Записки з романо-германської філології*. 2021. Випуск 1 (46). С. 115–121. [https://doi.org/10.18524/2307-4604.2021.1\(46\).234404](https://doi.org/10.18524/2307-4604.2021.1(46).234404)

7. Томчаковська Ю.О. Концептуальна ознака WITCHCRAFT як складник англомовного концепту CHARM. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія Філологія*. 2021. Випуск 49, том 2. С. 21–23. <https://doi.org/10.32841/2409-1154.2021.49-2.5>

8. Томчаковська Ю.О. Вербалізація концепту MAGIC як складової частини англомовного окультиного дискурсу. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія Філологія*. 2021. Випуск 51, том 1. С. 113–116. <https://doi.org/10.32841/2409-1154.2021.51-1.26>

9. Томчаковська Ю.О. Англомовний окультиний дискурс: структурний аспект. *Сучасні дослідження з іноземної філології*. 2021. Випуск 20. С. 136–144. <https://doi.org/10.32782/2617-3921.2021.20.136-143>

10. Томчаковська Ю.О. Вербалізація концепту ALCHEMY в англійській мові та мовленні. *Мова. Літературі. Фольклор*. 2021. Випуск 2. С. 73–78. <https://doi.org/10.26661/2414-9594-2021-2-10>
11. Томчаковська Ю.О. Англомовна астрологія як різновид окультного дискурсу. *Закарпатські філологічні студії*. 2021. Випуск 19. Том 2. С. 34–38. http://www.zfs-journal.uzhnu.uz.ua/archive/19/part_2/19-2_2021.pdf
12. Томчаковська Ю.О. Дослідження англомовного окультного дискурсу (огляд літератури). *Записки з романо-германської філології*. 2021. Випуск 2 (47). С. 123–129. [https://doi.org/10.18524/2307-4604.2021.2\(47\).245947](https://doi.org/10.18524/2307-4604.2021.2(47).245947)
13. Томчаковська Ю.О. Структура гіперконцепту OCCULTISM (на матеріалі англомовних словників). *Мовні і концептуальні картини світу*. 2021. Випуск 1 (71). С. 104–114. <https://doi.org/10.17721/2520-6397.2022.1.09>
14. Томчаковська Ю.О. Лінгвальні особливості англомовних астрологічних прогнозів. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія Філологія*. 2021. Випуск 52, том 2. С. 4–6. <https://doi.org/10.32841/2409-1154.2021.52-2.1>
15. Томчаковська Ю.О. Англомовні заклинання як складник магічного дискурсу: структурний аспект. *Закарпатські філологічні студії*. 2021. Випуск 20. Том 2. С. 63–66. <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2021.20.2.12>
16. Томчаковська Ю.О. Методика дослідження англомовного окультного дискурсу. *Актуальні питання іноземної філології*. 2021. Випуск 14. С. 107–111. <https://doi.org/10.32782/2410-0927-2021-14-17>
17. Томчаковська Ю.О. Лінгвальні особливості англомовного магічного Інтернет-дискурсу. *Закарпатські філологічні студії*. 2022. Випуск 21. Том 2. С. 114–118. <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2022.21.2.23>
18. Томчаковська Ю.О. Мовленнєва реалізація англомовного концепту ALCHEMY. *Львівський філологічний часопис*. 2022. Випуск 11. С. 244–249.

<https://journal.ldubgd.edu.ua/index.php/philology/article/view/2442/2329>

19. Томчаковська Ю.О. Дискурсивні особливості англомовних гороскопів. *Записки з романо-германської філології*. 2022. Випуск 1 (48). С. 136–141. [https://doi.org/10.18524/2307-4604.2022.1\(48\).259822](https://doi.org/10.18524/2307-4604.2022.1(48).259822)

20. Tomchakovska Yu.O. To the history of English occult discourse. *Закарпатські філологічні студії*. 2022. Випуск 22. Том 2. С. 133–136. <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2022.22.2.24>

21. Томчаковська Ю.О. Мовленнєва реалізація англомовного гіперконцепту OCCULTISM. *Закарпатські філологічні студії*. 2022. Випуск 23. Том 2. С. 144–147. http://zfs-journal.uzhnu.uz.ua/archive/23/part_2/23-2_2022.pdf

22. Томчаковська Ю.О. Аксіологічний аспект дослідження англомовного окультного дискурсу. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія Філологія*. 2022. Випуск 56. С. 141–144. <http://www.vestnik-philology.mgu.od.ua/archive/v56/31.pdf>

Фахові періодичні видання зарубіжжя

23. Tomchakovska Yu. Ontological features of English magical discourse. *Scientific journal of Polonia University*. Nr. 53 (4). 2022. P. 151–157. <http://pnar.ap.edu.pl/index.php/pnar/article/view/958>

Тези доповідей на наукових конференціях

24. Tomchakovska Yu.O., Tomchakovskyi O.G. The polycode character of English dictionaries. *XX Міжнародна науково-практична конференція “Perspective directions for the development of science and practice”*, 08–09 червня 2020 р. Афіни, Греція. С. 330–332.

25. Томчаковська Ю.О., Гришко В.В. Англомовна газетна стаття як полікодовий феномен. *Міжнародна науково-практична конференція «Наука та суспільне життя України в епоху глобальних викликів людства у цифрову еру»*, 21 травня 2021 р. Одеса: Гельветика, 2021. С. 683–685.

26. Томчаковська Ю.О. До питання класифікації дискурсу. *Міжнародна науково-практична конференція “Актуальні питання філологічних наук: наукові дискусії”*, 24–25 вересня 2021 р. Одеса. С. 74–76.

27. Томчаковська Ю.О. Діахронічний аналіз лексичної одиниці OCCULTISM в англійській мові. *Міжнародна науково-практична конференція “Мова, література і культура: актуальні питання взаємодії”*, 8–9 жовтня 2021 р. Львів. С. 81–82.

28. Томчаковська Ю.О. Окультний VS езотеричний дискурс. *Матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції «Сучасні студії з романської і германської філології»*. Одеса, 15 листопада 2021 року. Одеса: ПоліПринт, 2021. С. 74–75.

29. Томчаковська Ю.О. Синонімічний ряд англомовної номінації MAGIC. *International scientific conference “Problems of innovative research”*, February 6, 2022 Глазго, Великобританія. С. 13–16.

30. Томчаковська Ю.О. Полікодовий характер англомовного магічного дискурсу. *VIII Міжнародно-практична конференція «Актуальні питання лінгвістики та методики викладання іноземних мов»*. Одеса, 12 квітня 2022 року. Одеса: ПоліПринт, 2022. С. 82–84. http://onu.edu.ua/pub/bank/userfiles/files/rgf/konferenciya_Skalkina_imgf_2022.pdf

31. Tomchakovska Yu.O. Magical discourse in digital mass media. *Тези доповідей Міжнародної науково-практичної конференції «Європейський вибір України, розвиток науки та національна безпека в реаліях масштабної військової агресії та глобальних викликів XXI століття»* (Національний університет «Одеська юридична академія», 17 червня 2022 р.). Одеса: Гельветика, 2022. С. 821–823.

<http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/>

19030/Матеріали%20конференції%20Європейський%20вибір%20України %2c%2017.06.2022%20p._Том%201.pdf?sequence=1&isAllowed=y

32. Томчаковська Ю.О., Томчаковський О.Г. Гносеологічний аспект вивчення англомовного окультного дискурсу. *Актуальні напрями й течії філологічних досліджень в умовах складного сьогодення*. Рига: 29-30 липня 2022 р. С. 240–242.

<http://baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/view/240/6580/13769-1>

33. Tomchakovska Yu.O. Aspects of the English occult discourse study. *XXXVII International scientific and practical conference “Modern ways of solving the latest problems in science”*, September 20-23, 2022. Varna, Bulgaria. P. 346–348. <https://isg-konf.com/wp-content/uploads/2022/09/Modern-ways-of-solving-the-latest-problems-in-science.pdf>

34. Томчаковська Ю.О. Методика дискурс-аналізу. *Академічні студії з філології: матеріали I Міжнародної науково-практичної конференції* (24 листопада 2022 р.) / за загальною редакцією к. філол. н., доц. Ю.О. Томчаковської. Одеса : Фенікс, 2022. С. 67–69.

Відомості про апробацію роботи

1. XX Міжнародна науково-практична конференція «Perspective directions for the development of science and practice» (Афіни, Греція, 08-09 червня 2020 р.);

2. Міжнародна науково-практична конференція «Наука та суспільне життя України в епоху глобальних викликів людства у цифрову еру» (Одеса, 21 травня 2021 р.);

3. Міжнародна науково-практична конференція «Актуальні питання філологічних наук: наукові дискусії» (Одеса, 24-25 вересня 2021 р.);

4. Міжнародна науково-практична конференція «Мова, література і культура: актуальні питання взаємодії» (Львів, 8-9 жовтня 2021 р.);

5. II Всеукраїнська науково-практична конференція «Сучасні студії з романської і германської філології» (Одеса, 15 листопада 2021 р.);

6. International scientific conference “Problems of innovative research” (Глазго, Велика Британія, 6 лютого 2022 р.);

7. VIII Міжнародна науково-практична конференція «Актуальні питання лінгвістики та методики викладання іноземних мов» (Одеса, 12 квітня 2022 р.);

8. Міжнародна науково-практична конференція «Європейський вибір України, розвиток науки та національна безпека в реаліях масштабної військової агресії та глобальних викликів ХХІ ст.» (Одеса, 17 червня 2022 р.);

9. Міжнародна науково-практична конференція «Актуальні напрями й течії філологічних досліджень в умовах складного сьогодення» (Рига, Латвія, 29-30 липня 2022 р.);

10. XXXVII International scientific and practical conference «Modern ways of solving the latest problems in science», (Варна, Болгарія, 20-23 вересня 2022 р.);

11. I Міжнародна науково-практична конференція «Академічні студії з філології» (Одеса, 24 листопада 2022 р.).

ЗМІСТ

Анотація.....	2
Вступ.....	20
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЙНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ АНГЛОМОВНОГО ОКУЛЬТНОГО ДИСКУРСУ.....	30
1.1 Окультизм у просторі культури: історія та сучасність.....	30
1.1.1 Історія окультних учень і традицій.....	30
1.1.1.1 Періоди розвитку окультизму.....	30
1.1.1.2 Товариства й течії в історіографії окультизму.....	41
1.1.2 Окультизм у контексті міждисциплінарної гуманітаристики.....	49
1.2 Поліаспектність англомовного окультного дискурсу.....	58
1.2.1 Онтологічний аспект.....	58
1.2.2 Гносеологічний аспект.....	67
1.2.3 Аксіологічний аспект.....	77
1.3 Комплексна методика дослідження окультного дискурсу.....	84
Висновки до розділу 1.....	96
РОЗДІЛ 2. ОНТОЛОГІЧНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ АНГЛОМОВНОГО ОКУЛЬТНОГО ДИСКУРСУ.....	99
2.1 Символіка окультизму.....	99
2.2 Знакові системи окультизму.....	116
2.2.1 Семіотика алхімії.....	116
2.2.2 Семіотика астрології.....	137
2.2.3 Семіотика магії.....	164
2.3 Комунікативні особливості окультної сфери.....	178
2.4 Текстові джерела комунікації у сфері астрології.....	185
2.4.1 Жанрові різновиди астрологічних текстів.....	185
2.4.2 Лінгвальні особливості англомовних астрологічних текстів.....	189
2.5 Текстові джерела комунікації у сфері магічних практик.....	205
2.5.1 Жанрові різновиди магічних текстів.....	205
2.5.2 Лінгвальні особливості англомовних магічних текстів.....	212

Висновки до розділу 2.....	233
РОЗДІЛ 3. ЛІНГВОКОНЦЕПТУАЛЬНА ОСНОВА	
АНГЛОМОВНОГО ОКУЛЬТНОГО ДИСКУРСУ.	
ГНОСЕОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ.....	236
3.1 Мегаконцепт OCCULTISM як домінанта англомовного	
окультного дискурсу.....	236
3.1.1 Номінативне поле і мотивувальні ознаки мегаконцепту	
OCCULTISM.....	236
3.1.2 Поняттєві ознаки мегаконцепту OCCULTISM.....	240
3.1.3 Асоціативні ознаки мегаконцепту OCCULTISM.....	246
3.2 Актуалізація макроконцепту ALCHEMY.....	249
3.2.1 Номінативне поле й мотивувальні ознаки макроконцепту	
ALCHEMY.....	249
3.2.2 Поняттєві ознаки макроконцепту ALCHEMY.....	253
3.2.3 Асоціативні ознаки макроконцепту ALCHEMY.....	257
3.3 Актуалізація макроконцепту ASTROLOGY.....	263
3.3.1 Номінативне поле й мотивувальні ознаки макроконцепту	
ASTROLOGY.....	263
3.3.2 Поняттєві ознаки макроконцепту ASTROLOGY.....	267
3.3.3 Асоціативні ознаки макроконцепту ASTROLOGY.....	274
3.4 Актуалізація макроконцепту MAGIC.....	278
3.4.1 Номінативне поле й мотивувальні ознаки макроконцепту	
MAGIC.....	278
3.4.2 Поняттєві ознаки макроконцепту MAGIC.....	282
3.4.3 Асоціативні ознаки макроконцепту MAGIC.....	290
Висновки до розділу 3.....	293
РОЗДІЛ 4. АКСІОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ ДОСЛІДЖЕННЯ	
АНГЛОМОВНОГО ОКУЛЬТНОГО ДИСКУРСУ.....	
4.1 Аксиологічні параметри англомовного алхімічного дискурсу.....	295
4.1.1 Ціннісні орієнтири алхімічних практик.....	295

4.1.2 Оцінний аспект англomовного алхімічного дискурсу.....	302
4.2 Аксіологічні параметри англomовного астрологічного дискурсу.....	307
4.2.1 Ціннісні орієнтири астрологічних практик.....	307
4.2.2 Оцінний аспект англomовного астрологічного дискурсу.....	311
4.3 Аксіологічні параметри англomовного магічного дискурсу.....	319
4.3.1 Ціннісні орієнтири магічних практик.....	319
4.3.2 Оцінний аспект англomовного магічного дискурсу.....	326
Висновки до розділу 4.....	333
ВИСНОВКИ.....	336
Список використаних джерел.....	341
ДОДАТКИ.....	389

ВСТУП

Сучасний соціокультурний простір поєднує різні форми знання, серед яких важливе місце займає окультизм. Як система концептуально оформлених ідей, окультизм є природним продовженням міфологічного світогляду, спрямованого на альтернативне сприйняття реальності та її пізнання, і являє собою унікальний культурний феномен, орієнтований на релігійні й езотеричні вчення й символічне сприйняття дійсності. Вчення окультизму відповідає потребам людства в глибинному розумінні себе й довкілля й пропонує альтернативні способи пізнання реальності, а тому є тією частиною культури, яка задовольняє прагнення до досягнення таємничого.

Феномен окультизму аналізовано в численних розвідках із філософії [332; 360; 400], історії [319; 381; 423], культурології [383; 467], психології [321; 393; 407], що доводить його синергійність, а тому й унікальність. Філософські дослідження окультизму зосереджено на його метафізичних аспектах і концептуальних зв'язках із пізнанням буття та трансцендентного. Історичні й культурологічні підходи здебільшого вивчають окультні практики як соціокультурний феномен, що змінювався під впливом конкретного часу, місця та ідеологій. Психологічний аспект окультизму акцентує на його впливі на свідомість, поведінку й процеси індивідуальної та колективної ідентифікації.

Формування когнітивно-комунікативної парадигми [8; 14; 20; 82; 177; 427; 242; 468] і здобутки дискурсології спрямовані на вивчення лінгвістичного аспекту комунікації у сфері окультизму. Важливою й неодмінною передумовою дослідження став семіотичний підхід [59; 106; 254; 305; 382], оскільки окультні практики оперують специфічними знаками й метафорами. На засадах лінгвоконцептології [62; 108; 178; 226; 274; 263; 346; 350] ґрунтується осмислення й алгоритм аналізу концептів сфери окультизму.

Наведені теоретичні передумови уможливають розкриття специфіки й параметризації окультного дискурсу, виявлення його значення та впливу на соціальне життя. Багатоверсійність потрактувань феномену окультизму

в галузях філософії, історії, психології та культурології свідчить про релевантність обрання окультного дискурсу об'єктом лінгвістичного дослідження, виконаного в межах сучасного антропоцентричного підходу до вивчення когнітивної, культурної та комунікативної діяльності.

Актуальність дисертаційної праці визначена логікою звернення до таких культурно значимих і глобальних сфер соціальної взаємодії, яким є окультний дискурс, необхідністю його міждисциплінарного й комплексного вивчення з позицій дискурсології, лінгвоконцептології, семіотики й прагматики з урахуванням онтологічного, гносеологічного й аксіологічного параметрів. Вивчення англomовного окультного дискурсу є релевантним з огляду на його популярність і поширеність у сучасному світі, а також на комплексний підхід до його аналізу з позицій дискурсології, лінгвоконцептології, семіотики й прагматики.

Гіпотеза дослідження полягає в тому, що окультний дискурс є когнітивно-комунікативною діяльністю, яка ґрунтується на концептуалізації ірраціональних знань про первинну природу реальності й системі істотних цінностей. Для окультного дискурсу характерні семіотичний синтез символів і метафоричних образів, їх полікодова маніфестація та конструювання картини світу за принципом аналогії. Специфіка породження окультного дискурсу полягає в ритуалізації комунікативної поведінки, неконвенційному ставленні до знака, вірі в магічну силу слова, і, відповідно, застосуванні криптографічної риторики.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційну працю виконано самостійно. Тему дисертації затверджено на засіданні науково-технічної ради Запорізького національного університету (протокол № 1 від 22 вересня 2022 року).

Об’єктом дисертаційного дослідження є англomовний окультний дискурс.

Предметом аналізу є онтологічні, гносеологічні й аксіологічні властивості англomовного окультного дискурсу.

Джерельну базу дослідження становлять: довідкова література з окультних наук та мистецтв – 5 галузевих і 2 універсальні енциклопедії (статті з різних аспектів окультного дискурсу); більше 1000 різножанрових текстів окультного дискурсу (магічні ритуали й заговори, ворожіння, гороскопи тощо); матеріали сайтів і соцмереж з історії, філософії та практик окультизму (70 позицій); англomовні наукові й художні тексти, у яких наявна тематика, пов’язана з різними формами й практиками окультизму. До аналізу залучалися дані з 14 тлумачних та етимологічних словників англійської мови.

Мета дослідження полягає в комплексному аналізі англomовного окультного дискурсу, визначенні його онтологічних, гносеологічних й аксіологічних властивостей.

Реалізація поставленої мети унеобхіднила розв’язання низки **завдань**:

–обґрунтувати теоретичні засади дослідження, зокрема простежити еволюцію суспільної думки щодо феномену окультизму, порівняти різні напрями, а також наукові (філософську, історичну, культурологічну) концепції цього феномена;

–розробити методiku комплексного аналізу англomовного окультного дискурсу;

–схарактеризувати семіотичні особливості й описати словесні та візуальні засоби актуалізації символіки алхімії, астрології та магії;

–з’ясувати жанрові й прагматичні особливості англomовного окультного дискурсу в онтологічному аспекті;

–проаналізувати мовне й мовленнєве втілення мегаконцепту OCCULTISM та його складових – макроконцептів ALCHEMY,

ASTROLOGY та MAGIC; змодельовати їх структуру в межах гносеологічного аспекту дослідження;

–виявити аксіологічні характеристики англomовного окультного дискурсу.

Для досягнення мети й виконання поставлених завдань було використано комплексну методику, яка передбачала такі етапи: 1) теоретико-узагальнювальний, 2) відбір та укладання корпусу текстів, у яких імплементовано знання, уявлення, досвід про окультизм, 3) виокремлення онтологічних характеристик англomовного окультного дискурсу, 4) аналіз окультного дискурсу в гносеологічному аспекті, 5) дослідження аксіологічного виміру окультного дискурсу. Вироблена методика передбачала залучення як загальнонаукових, так і спеціальних лінгвістичних **методів дослідження**. З-поміж загальнонаукових методів обрано *наукове спостереження, аналіз, синтез, моделювання й порівняння*, а також метод *суцільної вибірки* та *описовий метод* з метою інвентаризації та систематизації аналізованих даних. Лінгвістичні методи дослідження використані такі: *дефініційний аналіз* – для виявлення семантичної структури й семного набору номінацій, деталізації поняттєвої складової концептів; *етимологічний аналіз* – з метою встановлення еволюції лексичних значень номінатом *occultism, alchemy, astrology, magic* і виокремлення мотиваційних ознак аналізованих концептів; *концептуальний аналіз* – для визначення профілізації концептів, актуальних когнітивних ознак; *контекстуально-інтерпретаційний аналіз* – для встановлення особливостей мовленнєвої актуалізації концептів та визначення лінгвопрагматичних особливостей окультних текстів; *конструктивний метод* – для моделювання ієрархічної структури аналізованих концептів (мега- та макроконцепти). *Кількісний метод* дозволив визначити ступінь актуальності релевантних когнітивних ознак через частоту апеляцій до відповідного концепту.

Наукова новизна дисертаційного дослідження полягає в тому, що в роботі вперше:

- запропоновано визначення окультного дискурсу;
- розроблено методiku поліаспектного, міждисциплінарного вивчення англомовного окультного дискурсу в контексті лінгвоконцептології, семіотики й прагматики;
- описано семіотичні особливості алхімії, астрології та магії;
- схарактеризовано жанри алхімічного, астрологічного й магічного різновидів англомовного окультного дискурсу;
- виокремлено прагматичні особливості англомовного окультного дискурсу;
- змодельовано структуру англомовного мегаконцепту OCCULTISM;
- встановлено аксіологічні орієнтири англомовного окультного дискурсу.

Теоретична цінність роботи полягає в тому, що в межах сучасної германістики вивчення англомовного окультного дискурсу дозволяє розширити дослідницькі межі й поглибити розуміння культурних, історичних і лінгвістичних аспектів окультної традиції в англомовних країнах, проаналізувати мовні особливості, символи й метафори, які вживаються в текстах, пов'язаних з алхімією, астрологією й магією. Теоретичні аспекти наукової праці доповнюють положення дискурсології, лінгвоконцептології, лінгвокультурології.

Важливим у теоретичному плані є започаткування нової галузі мовознавства в межах когнітивно-комунікативної наукової парадигми – лінгвістичної окультології, яка вивчає лінгвальні засоби, текстові структури, когнітивні механізми й комунікативні стратегії, характерні для окультного дискурсу. У межах цієї галузі можливе подальше дослідження окультного дискурсу в контексті лінгвоперсонології, контрастивної лінгвістики, психолінгвістики та інших міждисциплінарних напрямів.

Практичне значення отриманих результатів дослідження полягає в тому, що вони можуть бути використані в навчальній роботі, зокрема у викладанні нормативних дисциплін із сучасної англійської мови (лексикологія, стилістика), дискурсології, когнітивної лінгвістики, комунікативної лінгвістики, у спецкурсах із лексикографії, інтерпретації тексту та при написанні наукових робіт із філології й культурології. Результати дослідження можуть бути корисними в навчально-методичній роботі при написанні підручників і навчальних посібників, у лексикографічній практиці. Розуміння англомовного окультного дискурсу матиме практичне застосування в германістиці, зокрема при перекладі окультних текстів, викладанні англійської мови й лінгвокультурних особливостей сучасної англомовної комунікації.

Положення, які виносяться на захист:

- феномен окультизму, який коріниться в архаїчному ірраціональному способі пізнання світу, упродовж еволюції зазнав впливу філософсько-релігійних і наукових учень; на сучасному етапі парасольковий термін *окультизм* об'єднує різні індивідуалізовані езотеричні практики, які через глобалізований масмедійний та інтернет-простір трансформуються в масове й комерціалізоване явище;
- окультний дискурс являє собою когнітивно-комунікативну діяльність, яка спирається на магічні, алхімічні й астрологічні вірування та переконання щодо їх впливу на життя людини, досягнення бажаних і необхідних з погляду комунікантів змін довкілля, високого рівня самодостатності й оновлення життя на своїх умовах через розширення можливостей окремих індивідів та світу;
- жанрові різновиди окультного дискурсу мають спільну основу й функціонують як когнітивно-комунікативна система, яка інтегрує певний стиль бачення світу та способи його пізнання, а також оперує виразними комунікативними засобами у специфічному просторовому й часовому контекстах;

- семіотичній системі окультного дискурсу властивий полікодовий характер; невербальні знаки (ікони й символи) у комплексі з вербальними компонентами комунікації, зокрема термінологією, метафорикою й синтаксичними конструкціями, забезпечують глибину смислів, гармонізують раціональне й ірраціональне в єдиній когнітивно-комунікативній системі;

- окультний дискурс реалізує низку прагматичних функцій (прогностичну, протекційну, регулятивну, корекційну, застережну, емоційно-оцінну, розважальну), які реалізовані сукупно в актах комунікації та надають важливу інформацію про інтенції комунікантів, їх фатичні наміри й емоційно-оцінний стан;

- концептуальні домінанти окультного дискурсу представлені системою ментальних одиниць, яка охоплює мегаконцепт OCCULTISM та макроконцепти ALCHEMY, ASTROOLOGY і MAGIC, у яких актуалізовано тематичну й функційну специфіку цієї сфери комунікації;

- концептуальні ознаки *таємничість*, *надприродність*, *псевдонауковість*, *передбачення*, *вплив* є спільними в структурі досліджених концептів, оскільки вони актуалізують історично стійкі, прототипні властивості феномену окультизму; наявність ознаки *популярність* у структурі макроконцептів ASTROLOGY та MAGIC підтверджує їх актуальність для сучасного суспільства, а нерелевантність цієї ознаки для макроконцепту ALCHEMY переконує у його маргіналізації в сучасній комунікації; концептуальна ознака *страх* є виразною в структурі макроконцепту MAGIC, що зумовлено стереотипними уявленнями про магію, які культивуються через міфологію, літературу, кіно й інші джерела сучасної культури;

- в англомовному світі ставлення до окультизму є амбівалентним, що задокументовано уживанням одиниць з інгерентною позитивною й негативною оцінкою, контекстним наближенням опозитивів, лексем на

позначення інтенсивних почуттів чи емоцій, а також морфологічних експлікаторів сенсу ‘неоднозначний, протилежний’.

Основні результати дисертаційної праці опубліковано в 34 працях: із них 22 статті – у періодичних наукових виданнях (18 статей надруковано у фахових виданнях України, 3 – у зарубіжних виданнях, включених до наукометричних баз даних Web of Science / Scopus (2 у співавторстві), 1 стаття – у зарубіжному виданні); 1 розділ у колективній монографії; 11 публікацій – тези доповідей на наукових конференціях.

Основні результати проведеного дослідження оприлюднено в *11 доповідях на таких міжнародних наукових та науково-практичних конференціях*: XX Міжнародна науково-практична конференція “Perspective directions for the development of science and practice” (Афіни, Греція, 08-09 червня 2020 р.); Міжнародна науково-практична конференція “Наука та суспільне життя України в епоху глобальних викликів людства у цифрову еру” (Одеса, 21 травня 2021 р.); Міжнародна науково-практична конференція “Актуальні питання філологічних наук: наукові дискусії” (Одеса, 24-25 вересня 2021 р.); Міжнародна науково-практична конференція “Мова, література і культура: актуальні питання взаємодії” (Львів, 8-9 жовтня 2021 р.); II Всеукраїнська науково-практична конференція “Сучасні студії з романської і германської філології” (Одеса, 15 листопада 2021 р.); International scientific conference “Problems of innovative research” (Глазго, Велика Британія, 6 лютого 2022 р.); VIII Міжнародна науково-практична конференція “Актуальні питання лінгвістики та методики викладання іноземних мов” (Одеса, 12 квітня 2022 р.); Міжнародна науково-практична конференція “Європейський вибір України, розвиток науки та національна безпека в реаліях масштабної військової агресії та глобальних викликів XXI ст.” (Одеса, 17 червня 2022 р.); Міжнародна науково-практична конференція “Актуальні напрями й течії філологічних досліджень в умовах складного сьогодення” (Рига, Латвія, 29-30 липня 2022 р.); XXXVII International scientific and practical conference “Modern ways of solving the latest problems in

science”, (Варна, Болгарія, 20-23 вересня 2022 р.); I Міжнародна науково-практична конференція “Академічні студії з філології” (Одеса, 24 листопада 2022 р.).

Структура та обсяг роботи. Дисертація, подана у вигляді рукопису, складається зі вступу, чотирьох розділів із висновками до кожного, загальних висновків, списку використаної наукової літератури (473 позиції, із них 291 – іноземними мовами) і додатків. Загальний обсяг наукової праці – 406 сторінок, обсяг основного тексту становить 320 сторінок.

У Вступі обґрунтовано актуальність теми дослідження, розглянуто сучасний стан проблеми, визначеній у дисертації, сформульовано мету й основні завдання наукової праці, описано її об’єкт, предмет, джерельну базу й застосовані методи аналізу, конкретизовано наукову новизну, теоретичну й практичну цінність одержаних результатів, наведено відомості про апробацію результатів дослідження, зазначено обсяг і структуру дисертації.

У першому розділі здійснено огляд теоретичних джерел, присвячених культурологічним, когнітивним і філософським аспектам дослідження; запропоновано комплексну методику дослідження англomовного окультиного дискурсу.

Другий розділ містить дослідження семіотичних систем окультизму, алхімії, астрології та магії; розгляд жанрових особливостей астрологічного й магичного дискурсів та деталізацію стилістичних і комунікативних особливостей астрологічного й магичного дискурсів.

Третій розділ присвячено аналізу мовного й мовленнєвого втілення мегаконцепту OCCULTISM, його складових макроконцептів ALCHEMY, ASTROLOGY, MAGIC, що передбачає виокремлення мотивувальних, поняттєвих і асоціативних ознак.

У четвертому розділі проаналізовано аксіологічний аспект англomовного окультиного дискурсу; виокремлено цінності, що відображають алхімічний, астрологічний та магичний дискурси; розглянуто оцінний аспект наведених різновидів дискурсу.

У висновках узагальнено результати дослідження й окреслено перспективи подальшого розвитку лінгвістичної окультології.

У додатках систематизовано репрезентативний візуальний матеріал, що ілюструє базові компоненти окультного дискурсу, зокрема символіку інституціоналізованих таємних товариств, семіотичні елементи окультних течій, а також систему невербальних знаків, характерних для алхімічної, астрологічної та магічної традицій.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЙНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

АНГЛОМОВНОГО ОКУЛЬТНОГО ДИСКУРСУ

1. 1 Окультизм у просторі культури: історія та сучасність

1. 1. 1 Історія окультних учень і традицій

1. 1. 1. 1 Періоди розвитку окультизму

Окультизм являє собою спадкоємну частину історії цивілізацій світу і характеризується динамізмом й багатовимірністю внаслідок впливу соціальних, релігійних, філософських і наукових чинників. Як система знань і вірувань, окультизм пов'язаний із використанням прихованого, езотеричного знання про природу Всесвіту й людини, включає магичні практики, ворожіння, алхімію, астрологію, містичні вчення тощо. Його історія закорінена в найдавніших цивілізаціях, які формували уявлення про взаємозв'язок людини, природи та всесвіту.

Аналіз літератури з проблем еволюції окультизму, особливостей історико-культурного контексту формування різних езотеричних течій і концепцій дозволяє розрізнити такі етапи в історії окультних учень: містичні вірування епохи стародавніх цивілізацій і окультна філософія Античності (до IV ст.), езотерично-релігійні доктрини Середньовіччя (V ст. – XIV ст.), філософсько-езотеричні вчення епохи Відродження (XV ст. – XVI ст.), окультні традиції та практики доби Просвітництва (XVII ст. – XIX ст.), езотеричні течії к. XIX ст. – поч. XX ст. та сучасний етап розвитку окультизму (сер. XX ст. – дотепер). Стисло розглянемо кожний із цих етапів окремо.

Розвиток містичних вірувань та їх культурна значимість простежується вже в часи розквіту культур Стародавнього Єгипту, Месопотамії, Греції та Риму, де значну роль відігравали астрологія, містицизм, гадальні обряди й магичні ритуали. У Стародавньому Єгипті віра у зв'язок між космосом і

людською долею сприяла розвитку зоряних культів та сакральної астрономії. Єгиптяни вважали, що рух зірок і планет впливає на земні події, а знання про небесні світила могли використовувати для передбачення майбутнього та встановлення гармонії між світом богів і людьми. Особливим було поклоніння богу Тоту, якого вважали покровителем мудрості, магії та письма. Магічні тексти, зокрема “Книга мертвих”, містили заклинання для супроводу душі в потойбіччі, а жреці храмів виконували складні ритуали, покликані забезпечити зв’язок між богами й смертними.

У Месопотамії окультні вірування ґрунтувалися на астральній релігії, що визначала долю людини відповідно до розташування небесних тіл. Вавилонські жерці-астрономи розробили складну систему передбачень на основі руху планет і зірок, що заклало підґрунтя для подальшого розвитку західної астрології. Крім того, у Месопотамії активно практикували різні форми ворожіння, зокрема гаруспіку – розглядання й інтерпретацію нутрощів тварин для отримання божественних передбачень. Іншими поширеними методами передбачення майбутнього були лікомантія (ворожіння за формою олії у воді) та онейромантія (тлумачення снів). У Греції окультні вірування тісно перепліталися з філософськими концепціями. Піфагорійці, розглядаючи числа як носії прихованих законів світу, вірили, що всесвіт побудований за гармонійними математичними принципами. Ця концепція вплинула на розвиток езотеричних традицій, зокрема герметизму. Крім того, містерійні культи, такі як орфізм та елеусинські містерії, фокусувалися на ідеях духовного переродження й безсмертя душі [549]. Посвячені в ці культи проходили складні обряди очищення, символічного помирання й відродження, що вважалося шляхом до глибшого розуміння божественних істин.

У Стародавньому Римі окультні практики розвивалися під впливом грецьких традицій, але також включали елементи місцевих вірувань. Римляни активно використовували магію у військовій справі й політиці, зокрема через архаїчні ритуали авгурів, які тлумачили знамення природи,

особливо специфіку польотів птахів як послання від богів. Популярності набули культи східного походження, такі як поклоніння Мітрі, яке передбачало складну систему посвячень та обрядів очищення [486]. Отже, у давніх цивілізаціях окультні вірування відігравали важливу роль у формуванні релігійних, філософських і соціальних уявлень, багато з яких збереглися у містичних традиціях наступних епох.

Епоха Середньовіччя стала періодом розвитку алхімії та містичних вчень, що поєднували філософію, езотерику й християнську теологію. Хоча церква засуджувала окультні практики, інтелектуальна еліта накопичувала знання, намагаючись розкрити таємницю законів природи. Алхімія була не лише спробою перетворити метали в золото, а й символічною системою духовного вдосконалення. Алхіміки вірили, що трансмутація відображає внутрішнє переродження людини, а “філософський камінь” відкриває шлях до безсмертя й просвітлення.

Важливу роль у середньовічних окультних вченнях відігравали ідеї релігійно-філософської концепції пізньої античності, зокрема викладені у “Смарагдових скрижалях” Гермеса Трисмегіста (імовірно, колективний псевдонім грецьких авторів в Єгипті), та інших пам’ятках:

“He [Bacon, a medieval scholastic philosopher] was most deeply influenced by the Secretum secretorum (The Secret of Secrets), a work which enjoyed tremendous popularity in the Middle Ages, with its occult and Hermetic elements” [314, с. 63].

Середньовічні філософи-схоласти, які поділяли концепцію герметизму, розвивали античні ідеї єдності Всесвіту, зв’язку між макрокосмом та мікрокосмом [486], прихованої мудрості, доступної лише утаємниченим особам, а також шукали шляхи до божественного пізнання через символізм, медитацію й сакральні тексти.

Окрім алхімії та герметизму, актуальності набували астрологія, демонологія та некромантія. Астрологія відігравала важливу роль у середньовічній медицині, політиці та прогнозуванні майбутнього, попри

неоднозначне ставлення церкви. Вважалося, що маги могли викликати духів померлих або спілкуватися з демонами, що часто призводило до переслідувань з боку інквізиції. Одночасно розвивалася кабала – іудейська містична традиція тлумачення божественної структури світу [486]. Отже, окультні знання періоду Середньовіччя зазнали активного розвитку й поширення і вплинули на філософську й езотеричну думку наступних епох.

Епоха Відродження позначена посиленням інтересу до окультних знань, поширенням герметичних ідей. У цей період зафіксовано активне вивчення давніх текстів, перекладених з івриту, грецької та арабської мов, що сприяло інтеграції езотеричних традицій до сфери інтелектуальної культури Європи. Герметизм, кабала та неоплатонізм стали неодмінною частиною філософських і наукових дискусій, вплинули на світогляд багатьох мислителів.

М. Фічіно, Дж. Піко делла Мірандола, Парацельс, Агріппа Неттесгаймський, Дж. Ді та інші послідовники окультизму прагнули поєднати емпіричне знання з традиціями магичної філософії. А філософи розглядали природу як систему прихованих сил, які потрібно пізнавати й використовувати. Астрологія, алхімія та натурфілософія набули нового тлумачення, оскільки вчені та містики прагнули зрозуміти взаємозв'язок між матеріальним і духовним світами.

Філософські трактати мислителів доби Відродження написані складною мовою, адже тексти насичені алегоріями, символами, метафорами, без декодування яких не можливо зрозуміти справжній сенс викладених ідей. Наприклад, Парацельс одухотворював Природу, яка постійно знаходиться в процесі трансформації та вдосконалення того, що існує. На думку перекладачів творів Парацельса [300, с. 28], філософ запозичив у стоїків концепт Первинної Матерії (лат. *prima materia*) і вважав, що видимі елементи й речовини є продуктом дії енергії цієї життєдайної матерії-духа (лат. *quinta essentia*) [228, с. 83] й утворюються взаємодією тепла й холоду, вологи й сухості. Як і всі алхіміки, для викладу своєї концепції Парацельс

вживав складну систему метафор: *Вулкан (Vulcan)* “іманентна сила” й *Аркеус (Archeus)* “світлоносне джерело (фосфор)” представлені персоніфікаціями майстрів, працівників, алхіміків, а природа – людським тілом (*Божественне око* “сонце”). Тим часом образи неістот втілюють абстрактні концепти, пов’язані з принципами створення світу: ‘Організація, порядок’ (*Sulphur* “сірка”), ‘Маса’ (*Salt* “сіль”), ‘Дія’ (*Mercury* “ртуть”) [300, с. 29]. Ці концепти в теорії Парацельса символізували одиниці матерії, складники Всесвіту й протиставлені суті матерії – *semina* “зернина, зерно пшениці” [300, с. 28], символу, який часто трапляється у працях алхіміків.

Отже, в епоху Відродження концепти античної окультної традиції було переосмислено й адаптовано до актуальних на той час філософських і наукових тенденцій.

Упродовж епохи Просвітництва підхід до окультизму зазнав суттєвих змін, оскільки розвиток науки й поширення ідей раціоналізму сприяли критиці ірраціональних вірувань. Фізика, хімія, біологія та медицина формували нове уявлення про світ, витісняючи магічні уявлення на периферію наукової думки. Дослідження з історії окультизму [421] підтверджують, що протестантизм сприяв секуляризації суспільного світогляду, відмовляючись від ідеї сакральності світу та надаючи перевагу науковому спостереженню й раціональному поясненню природних явищ. У XVIII ст. активно розвивалася філософія скептицизму – деїзм, прихильники якої, зокрема Вольтер, вважали, що всі процеси підкоряються винятково законам природи. Надприродні явища розглядалися як результат помилкового тлумачення природних процесів, а ідея божественного втручання в людське життя вважалася сумнівною: “Астрологія може спиратися на кращі основи, ніж магія. Бо якщо ніхто не бачив ні гоблінів, ... ні демонів, ... то прогнози астрологів часто вважалися успішними. ... Велика біда астрологів полягає в тому, що небо змінилося відтоді, як були встановлені правила мистецтва. Сонце, яке під час рівнодення було в Овні за часів аргонавтів, сьогодні знаходиться в Тельці; і астрологи, на превелику

невдачу свого мистецтва, сьогодні приписують одному дому сонця те, що явно належить іншому. Однак це доказ проти астрології. Майстри мистецтва дурять самі себе, але це не доводить, що мистецтво не може існувати” [502, с. 5] (тут і далі переклад наш – Ю. Т.)

Незважаючи на один із принципів доби Просвітництва – “звільнення світу від чар” (“the disenchantment of the world”) [366, с. 1], окультні вчення й віра в можливість взаємодії з надприродними силами не зникли остаточно, а, навпаки, розвивалися й викликали як інтерес, так і неприйняття.

Скепсис щодо віри у надприродні сили зростав упродовж XIX ст., що закономірно з огляду на бурхливі соціально-культурні процеси, пов’язані з демократично-визвольним рухом, промисловою революцією, посиленням раціоналізму та абсолютизацією ролі науки у розвитку суспільства. Розшарування суспільства, думок і вірувань посилювалося активізацією містико-ідеалістичної течії спіритизму, яка швидко набувала масового характеру. Спіритизм, як і його джерело – філософія спіритуалізму, розглядав межу між фізичним і потойбічним світами як штучну й стверджував, що обидва виміри є частинами єдиного природного всесвіту.

Цілком очікувано, що медіуми й спіритологи намагалися поєднати релігійні уявлення з науковим підходом (“наука – прислужниця теології” [249, с. 248]), пропонуючи емпіричні докази існування реальності, яка виходить за межі матеріального світу [499]. Наприклад, К. Л. В. Річмонд – авторитетний транс-медіум (1850-і рр.) – вважала свій метод спіритичних сеансів “понаднаукою” (“super-science”) [249, с. 249], оскільки він, на її думку, дозволяв одночасно апелювати до надприродних і природних сил. У своїх численних лекціях і публікаціях, вона висловлювала сподівання на підтримку науковців, які мали б допомогти “очистити релігію від її людських наростів і церковних вус аж до основних істин спіритизму” (цит. за: [249, с. 249]).

Упродовж другої половини XIX ст. – сер. XX ст. течія спіритизму значно уповільнюється. Участь у сеансах та прихильність до містико-

ідеалістичних ідей зазнає критики, стає предметом іронії, а часом і сарказму: “... доволі дивно, що покоління, яке так пишається (“*boasts*”) своєю вірою в науку та очевидні факти, охопила епідемія спіритуалізму, а кількість прихильників, за наявними підрахунками, досягла двадцяти мільйонів осіб” ((“*Spiritualism and Science*”. *The Times*, 26 Dec. 1872, p. 5), цит. за: [387, с. 25]).

Необхідно наголосити на культурній цінності спіритизму. По-перше, вона полягала в концептуально-методологічній синергії езотерики, науки й релігії як соціально важливих форм свідомості. По-друге, як відгалуження релігійно-філософського вчення XIX ст., спіритизм віддзеркалював історіографію суспільного життя, слугував ланкою, яка з’єднувала минуле (адже ґрунтувався на ідеях архаїчної давнини про потойбічне буття) і теперішнє (оскільки актуалізував прагнення та інтенції суспільства того часу). По-третє, розвиток спіритизму розкрив унікальність семіотичного досвіду суспільства: спроможність представити ‘відсутнє’ через його ‘присутність’ (тобто шляхом “контактування (“*being in touch*”) ... з людьми, речами, подіями й почуттями, які зробили вас такими, як ви є...” [419, с. 5]), здатність людини долати невідповідність і несумісність реального та ірреального, наявного та уявного, раціонального й духовного, що фактично вже було досягнуто в літературі, мистецтві та інших формах творчої діяльності людини.

Треба відзначити когнітивно-комунікативну значимість спіритизму. Віра в можливість проникнення у світ потойбіччя підтримувала колективну діяльність мовців, згуртовувала їх, упродовж спіритичних сеансів стимулювала обмін інформацією між учасниками події. Це вимагало від медіума витлумачення знаків, отриманих від душ померлих, а отже, і подолання незбігу між трансляцією та інтерпретацією знання, існуванням і рефлексією, репрезентацією явищ шляхом метонімії (‘присутнє’ замість ‘відсутнього’) – фундаментальної пізнавальної операції людини.

Упродовж к. XIX ст. – поч. XX ст. інтерес до езотеричного знання активно відроджувався. Як і на попередніх етапах історичного розвитку окультизму, нові течії поєднували релігійно-філософські доктрини з містичними традиціями, а їх вплив став відчутним у містичних віруваннях, починаючи з сер. XX ст. і до нашого часу. Окультизм цього періоду адаптується до мінливого культурного середовища, що виявляється у синтезі різних форм езотеричної духовності, традиційних магічних практик із сучасними віруваннями, психологічними концепціями й технологічними інноваціями [313].

Магічні практики зосереджуються на маніпуляції природними законами, а суспільна оцінка цих практик, як це історично доведено, варіюється залежно від соціального контексту та їх призначення. Вони вважаються небезпечними (“evil” [292]) тоді, коли передбачають порушення моральних норм або навмисне заподіяння шкоди, адже “існує чітка межа між природним і моральним законом, які розглядаються як незмінні й непорушні” [292, с. 67].

Вкажемо, що західна окультна традиція к. XIX ст. – поч. XX ст. була осучасненим продовженням давньої “таємної філософії” (“mysterious philosophy” [381, с. 12]), яка становить основу всіх окультних практик і поєднує елементи еліністичної магії, алхімії та містицизму.

У другій половині XX ст. та XXI ст. засвідчуємо значні трансформації у сфері окультизму. Якщо в попередні епохи окультизм існував переважно в межах езотеричних товариств і герметичних традицій, то з розвитком глобалізації, інформаційних технологій та масової культури ці вчення зазнають дисемінації й розвивають широкий спектр напрямів: від традиційної герметичної філософії та теософії до сучасних форм магії, езотеричних практик і неоязичництва, зокрема Вікка, неошаманізм, неосатанізм що поєднують давні магічні практики з еклектичним підходом і сучасними духовними концепціями [530].

Сучасна культура сприяє популяризації й поширенню окультних ідей, що пояснюється з активною спрямованістю сучасного суспільства на особистісне зростання, удосконалення, розкриття потенцій і творчих можливостей, а також пошуків свого місця у світі, розуміння власної значимості в ситуації глобальної невизначеності. Література, кіно й масова культура активно використовують теми окультизму, що сприяє як його популяризації, так і певній комерціалізації. Водночас цифрова епоха сприяла розвитку онлайн-спільнот, у яких обговорюються різні аспекти езотеричних практик: від астрології й таро до ритуальної магії та теоретичних аспектів герметизму.

Окультизм є багатовіковим і глибоко вкоріненим явищем у культурній історії людства, що постійно змінювався під впливом соціальних, релігійних, філософських і наукових чинників. Від найдавніших часів він виступає системою прихованого знання, яке прагне розкрити таємниці природи Всесвіту, взаємозв'язок між макрокосмом і мікрокосмом, а також сутність людини та її місце у світовому порядку. У стародавніх цивілізаціях окультні вірування проявлялися у формах астрології, магії, містицизму, ворожіння та ритуалів, які мали на меті гармонізувати стосунки між людиною й космосом. У Єгипті, Месопотамії, Греції та Римі ці практики мали релігійне, соціальне й філософське значення, сприяли формуванню основних езотеричних концепцій, які збереглися протягом наступних епох.

У Середньовіччі окультизм адаптувався до християнської культури, що призвело до появи алхімії, демонології, астрології та містичних інтерпретацій світу в межах релігійного дискурсу. Хоча церква переслідувала окультні практики, вони продовжували розвиватися у філософських школах, зокрема в рамках герметичних і кабалістичних традицій. Алхімія в цей період розумілася не лише як трансмутація металів, а як символічне перетворення людської душі, пошук гармонії між матеріальним і духовним.

В епоху Відродження спостерігалось відродження інтересу до античних окультних учень. Інтелектуали того часу перекладали й осмислювали тексти з грецької, латинської, івриту та арабської, інтерпретуючи стародавню мудрість крізь призму філософії і науки. Герметизм, неоплатонізм і кабала стали невід'ємною частиною ренесансного світогляду. Окультизм у цей час інтегрувався до філософських дискусій, формуючи уявлення про Всесвіт як живу, динамічну систему, в якій приховані сили можуть бути пізнані й використані завдяки спеціальному знанню, символіці, алегоріям.

У XVIII столітті, під впливом ідей Просвітництва, окультизм зазнав критики через зростання раціоналізму, розвиток природничих наук і секуляризацію світогляду. Попри це, деякі окультні ідеї зберігали популярність, адаптуючись до нових умов. Скептицизм щодо надприродного не знищив повністю інтерес до містичного знання, а скоріше витіснив його на периферію офіційної науки.

У XIX столітті на тлі індустріалізації, демократичних змін і посилення наукової парадигми зросла популярність спіритизму, що поєднав ідеї езотерики з елементами науки й релігії. Спіритизм претендував на те, щоб бути містичним знанням нового типу, яке використовує емпіричні підходи для доведення існування потойбічного світу. Це свідчить про намагання суспільства знайти гармонію між раціональним і ірраціональним, реальним і трансцендентним. Спіритичні практики набули масового характеру, стали важливим комунікативним і семіотичним феноменом, що відображав потребу людини у духовному зв'язку з іншим виміром буття.

Кінець XIX – початок XX століття ознаменувався новою хвилею інтересу до езотеричного знання, яке почало поєднувати давні традиції з новими світоглядними концепціями, а з середини XX століття спостерігається адаптація окультних учень до умов глобалізації, розвитку масової культури та інформаційних технологій. Сучасний окультизм уже не обмежується герметичними товариствами, а набуває форм відкритих

практик, що охоплюють широкий спектр напрямів – від теософії й магії до неоязичництва, неошаманізму й новітніх духовних течій. Завдяки цифровому середовищу й медіа, окультні ідеї поширюються масово, проникаючи в літературу, кінематограф, популярну культуру, набуваючи комерційного й соціального значення. Історія окультизму демонструє як глибоку спадковість ідей, так і їхню здатність трансформуватися відповідно до культурного й наукового контексту. Незважаючи на зміну форм і підходів, незмінним залишається прагнення людини до пізнання прихованих законів реальності, пошуку істини, сенсу існування та встановлення гармонії з метафізичним устроєм світу.

Отже, в історії розвитку окультизму спостерігаємо суттєві трансформації, що стосуються як формулювання базових концепцій, так і розроблення методологій, практик, інтерпретаційних підходів та форм комунікації між ініціаторами знання і його реципієнтами. Ці зміни відображають спроби адаптації окультного знання до нових соціокультурних умов, наукового прогресу й комунікативних запитів суспільства, спрямованих на ефективне застосування вже набутих езотеричних уявлень і отримання нових знань через синтез традиційного та сучасного.

Водночас незмінним залишається багатовікове прагнення людини до осягнення глибинних структур реальності, розуміння прихованих механізмів Всесвіту, його метафізичних законів і власного призначення у цьому складному світопорядку. Історична динаміка розвитку окультних учень демонструє не лише стійкість ідеї магичної та надприродної сили, що керує подіями буття, а й підтверджує невгамовний потяг людства до пізнання меж і безмежності, істини та сенсу існування крізь призму містичного, трансцендентного й інтуїтивно осягненого.

1. 1. 1. 2 Товариства й течії в історіографії окультизму

В історії окультизму формувалися численні товариства й течії, які здебільшого фокусувалися навколо таких сфер як алхімія, астрологія та магія. Алхімія – синергія хімії, медицини й метафізики [116] – історично пов'язана з течіями герметизму [201] та розенкрейцерства, а також іменами видатних осіб, зокрема Альберта Великого, Парацельса, І. Ньютона [322].

В історії астрології – окультної системи знань про взаємозв'язок між рухами небесних тіл і подіями в житті людини [486] – істотними були досягнення Г. Галілея, Й. Кеплера та інших видатних науковців, які уможливили подальший розвиток і поєднання в майбутньому традиційних астрологічних практик із сучасними уявленнями про енергію, свідомість і космічні ритми [175], а також оформили сучасну астрологію в контексті ідей культури *New Age*. Магія, як ще один важливий напрям окультних практик впливу на природні й надприродні сили [541], також продовжує своє існування й інтегрована в нові форми релігійної та духовної практики [486].

Окультні організації – це угруповання людей, які визнають правила й норми конкретного напрямку окультизму, дотримуються встановлених традицією ритуалів і приписів. Течії окультизму й таємні товариства завжди відігравали значну роль у політичних, релігійних та соціальних процесах і залучали до своїх лав впливових осіб – засновників і керівників держав, членів королівських сімей, видатних діячів і вчених. Тому вважаємо за необхідне приділити увагу впливу окультних товариств на соціокультурне життя.

Принагідно зазначимо, що варіативність символізму та рівень секретності окультних течій та організацій (паролі, складні ритуали, спеціальні мови, символічний одяг і знаки) не змінює основної ідеї та призначення цих закритих структур – зберігати важливу інформацію та впливати на життя суспільства. Функціонування таємних товариств супроводжується розповсюдженням про них чуток і конспіративних теорій,

які призводять до гіперболізації можливостей та стереотипізації таких характеристик цих соціальних угруповань як ексклюзивність, спроможність чинити глобальний вплив, координувати революційні історичні події тощо.

Окульти товариства відіграли центральну роль у становленні, еволюції та збереженні езотеричного знання в європейській культурній традиції. Їх значення полягає не лише у передачі певних езотеричних технік чи ритуалів, а насамперед у тому, що саме ці товариства забезпечували тяглість окультиного світогляду, функціонували як канали ініціації до особливого способу мислення і пізнання, і водночас як структури, що адаптували архаїчні знання до нових історичних і культурних контекстів.

Окульти об'єднання, які зазвичай мали складну ієрархію, закриту систему доступу, символічно-кодовий апарат і систему ритуалів, функціонували як своєрідні інститути посвячення, в яких знання не просто передавалося, а «вросло» у суб'єкта через практики, переживання, ритуали та мовно-семіотичну гру. Знання, отримане в межах таких товариств, розглядалося не як інформація, а як духовне перетворення. Воно не відкрите кожному, а потребує внутрішньої готовності, проходження ініціаційних етапів, зміни стану свідомості.

У культурно-історичному вимірі саме діяльність таких товариств, як Герметичний Орден Золотого Світанку, Теософське товариство, Орден Східних Тамплієрів, розенкрейцери, франкмасони та інші, стала не просто епізодом у розвитку езотеризму, а визначальним чинником його модернізації та трансформації в умовах новочасної Європи. Ці організації не лише зберегли архаїчні знання, але й надали їм нової концептуальної форми, інтегруючи їх у світоглядну структуру модерну. Вони перетворили окультизм із маргінального явища на інтелектуально вмотивовану культурну парадигму, що могла конкурувати зі світськими формами знання.

Вказані товариства систематизували розрізнені елементи алхімії, астрології, герметизму, кабали, гностицизму, не лише архівуючи їх, але й осмислюючи заново в контексті новітніх філософських і наукових

відкриттів. Таке переосмислення передбачало складну роботу з перекладом архаїчної символіки на мову модерної інтелектуальності. Теософи, наприклад, спробували поєднати індійські релігійно-філософські традиції з платонізмом і християнським містицизмом; Золотий Світанок – синтезував елементи середньовічної магії з психологією глибин; франкмасони розробили складну систему моральної й символічної педагогіки на основі біблійних, алхімічних і філософських мотивів.

Особливе значення мала здатність цих товариств адаптувати езотеричні знання до культурного контексту своєї епохи. Вони вбудовували окультне в дискурси модерної філософії, зокрема німецького ідеалізму, романтизму, символізму та пізніше – психоаналізу. Наприклад, езотерична концепція архетипів, що була розроблена задовго до Карла Юнга, знайшла нове звучання в аналітичній психології. У цьому контексті окультні товариства виступають не лише як носії традиції, але як активні учасники створення нових інтелектуальних моделей, здатних поєднати духовне й наукове, суб'єктивне й універсальне.

У добу, коли науковий раціоналізм прагнув витіснити сакральне з усіх сфер культури, саме ці товариства забезпечили символічний, ритуальний і концептуальний простір для збереження езотеричного мислення. Ба більше, вони не лише зберегли окультизм, а й надали йому нового імпульсу, сприяючи його культурному оновленню, відкритості до нових форм і тем, створенню глобальних мереж обміну знанням. Це забезпечило виживання окультизму як смислової системи в епоху, де домінував науковий дискурс, і навіть дозволило йому увійти в культурний мейнстрим, зокрема через вплив на мистецтво, психологію, літературу, популярну культуру та новітні духовні рухи [486].

Ці товариства були також просторами інтелектуального та естетичного експерименту. Через свою ритуалістику, міфопоетику, символіку та архетипіку вони впливали на різні форми мистецтва – від поезії до живопису, від архітектури до музики. Саме в межах таких спільнот

розвивалося символістське й герметичне мистецтво, виникали нові концепції духовної практики, філософії особистості та природи. Вони були своєрідними лабораторіями духовного модерну, де створювалися нові синтети знання.

Соціальна функція окультних товариств не менш важлива. Вони не лише формували середовище «посвячених», а й служили простором альтернативної ідентичності, притулком для тих, хто шукав сенсу поза межами релігійного догматизму чи наукового позитивізму. Саме в їхньому середовищі зароджувалася етика езотеричної суб'єктивності – людина як мікрокосм, носій потенціалу перетворення світу через перетворення себе. Окультні товариства постають не просто як організаційні структури, а як носії й транслятори особливого типу духовного досвіду. Вони забезпечують не лише збереження традиції, а й її динаміку, розвиток, актуалізацію в нових формах. У цьому сенсі їх роль у становленні й розвитку окультизму є не лише історичною, а й онтологічною: саме вони дозволяють окультному знанню залишатися живим, гнучким і здатним до трансформації відповідно до нових викликів доби.

Вкрай важко, якщо взагалі можливо, визначити частку достовірної інформації в тому неохопному обсязі відомостей, які поширюються про таємні окультні течії та організації. Проте тема закритих товариств у сучасному окультному дискурсі є культурно значимою з огляду на ефективність тенденційно-провокативного впливу на суспільну свідомість і стимуляцію деавтоматизованого сприйняття інформації. Якщо виходити з семіотичного підходу Р. Барта [194, с. 2–6], його визначення дискурсу як способу конструювання соціальної дійсності можна екстраполювати на історіографію окультних товариств і течій. Аналіз їх діяльності виходить за межі завдань цього дослідження, тому нижче стисло схарактеризуємо їх соціально-культурну роль у житті суспільства за даними історіографії окультизму.

Функціонування окультних течій і товариств має соціальне підґрунтя, регулюється складною системою цінностей і норм, втілених у відповідній символіці (див. Додаток А). Ця система цінностей та ідей залишається невідомою або незрозумілою для більшості членів суспільства, у якому зароджуються та функціують ці організації: товариства окультного руху – найцікавіші й найдивовижніші, їх звички й звичаї доповнюються багатим і вельми привабливим фольклором [471; 486].

По-перше, культурний вплив окультних товариств помітний у прагненні їх членів до збереження знання, духовного збагачення й поширення духовних цінностей. Наприклад, лицарі Ордену тамплієрів (див. Додаток А, рис. А.1) – одного з найвпливовіших таємних товариств Середньовіччя – дотримувалися суворих обітниць цнотливості, покори, помірності (бідності), неприйняття азартних ігор, алкоголю та лайки: “...вони [тамплієри], як вважаємо ми та інші дослідники, збирали езотеричне та алхімічне знання, а також мали величезний вплив на культуру Заходу” [412, с. 162].

Масонська ідеологія (див. Додаток А, рис. А.2) також була заснована на принципах братерства, морального вдосконалення і взаємодопомоги, що позначилося на політичних ідеях [292]. Від початку свого існування окультна організація масонів призначена для передачі священного знання: “багато з того, що ми тепер називаємо наукою, фактично вийшло з братства” [412, с. 165].

Члени Ордену ілюмінатів (див. Додаток А, рис. А.3) віддавали перевагу просвітницьким ідеям та раціональному мисленню, надихаючись єзуїтською системою освіти, містичними традиціями Каббали, містеріями семи мудреців Мемфіса, а також із масонства. Метою товариства було створення інтелектуальної еліти, місія якої полягала у реформації суспільства через освіту, науковий прогрес і моральне вдосконалення [407]. До членства в Ордені залучалися представники дворянства, видатні письменники й науковці.

По-друге, окультні організації й течії створювали імпульс для послідовного соціального розвитку, сприяли одночасно й динаміці, і спадковості (константності) культури. З одного боку, вони підтримували соціальну напругу й створювали альтернативні традиції в житті суспільства: ілюмінати протистояли традиційній релігії та абсолютній монархії; масони стимулювали тенденцію до релігійного скептицизму й опозицію ортодоксальним віруванням [461]. З іншого боку, окультні товариства підтримували культурну традицію, наслідували й розвивали духовну спадщину попередніх століть. У пошуках езотеричного знання масони відроджували окультні традиції тамплієрів, дотримувалися герметичних та езотеричних традицій, поєднували символіку, містичні ритуали й філософські ідеї, закладені в давніх окультних течіях [84].

По-третє, у діяльності окультних організацій орієнтація на духовне збагачення поєднувалася з інноваційними впливом у сфері економіки й виробництва. Наприклад, діяльність тамплієрів була пов'язана з військовою справою, фінансовими операціями між Європою та Святими землями [283]. Масони створювали гільдії ремісників, каменярів і будівельників, контролювали професійну підготовку, трудові стандарти та соціальний статус майстрів [499].

Четвертий аспект культурної ролі окультних організацій полягає в тому, що їх економічна діяльність тісно поєднувалася з регулюючим впливом на політичне життя. Цілком очевидно, наприклад, що масонство відіграло значну роль в історії США, оскільки третина підписантів Конституції були масонами, зокрема батьки-засновники Дж. Вашингтон і Б. Франклін [292].

Безперечним є також вплив на суспільство й політику Америки товариства “Череп і кістки” (див. Додаток А, рис. А.4), яке залучало до своїх лав представників політичної, економічної та військової еліти США, включно з президентами, високопосадовцями і відомими бізнесменами [499]. Оцінка їх впливу як позитивної і прогресивної сили чи як символу

укоріненої влади залежить від суб'єктивного підходу... “Череп і кістки” – більш ніж просто таємне товариство; це – мікрокосм Американської системи влади. Його історія віддзеркалює напругу між демократією й елітизмом, прозорістю й секретністю” [271, unpagéd].

З метою зміцнення політичних та економічних зв'язків між Європою й Північною Америкою було ініційовано Більдерберзьку групу (див. Додаток А, рис. А.5). Зростання антиамериканських настроїв у Європі після Другої світової війни унеобхіднювало створення неформального майданчика для діалогу між впливовими політиками, бізнесменами й інтелектуалами двох континентів.

П'ятий аспект впливу окультних товариств на життя суспільства полягає у їх соціальній активності, що на сучасному етапі виявляється у благодійних акціях, волонтерських програмах тощо [486].

Шостий аспект соціальної ролі окультних товариств – громадський резонанс. Інтерес і відгук у суспільстві викликають утаємничення правил функціонування та членства в цих товариствах, конфіденційність комунікації всередині організацій, шифрування учасників за допомогою прізвищ і псевдонімів (*Knights, Patriarchs* [441, unpagéd] тощо), унікальність символів. Усе це підтримує інтерес до окультизму й стимулює конспірологічні теорії та легенди [292], зокрема про те, що тамплієри володіли священними реліквіями (Святим Граалем і Туринською плащаницею) [486], ілюмінати впливали на найважливіші події світової історії (Французьку революцію та вбивство Дж. Кеннеді), члени ордену “Череп і кістки” встановлюють новий світовий порядок.

Сучасна література про окультні товариства сповнена сарказму й осуду діяльності таємних організацій: “... виявляється, що цей “поважний” Орден Йельських джентльменів – ніщо інше, як шабаш грабіжників могил, які колекціонують черепи, скелети й надгробки ... і відкидають людську гідність і порядність, а також застосовують сатанинські інструменти”,

“членство означає, що гроші й зв’язки течуть [до вас] потоком” (“old boy network”) [441, unpagel].

З іншого боку, соціальний відгук на існування таємних товариств втілений в літературних та кінематографічних сюжетах і образах, сучасній рок-музиці тощо [200, с. 282].

Таємні товариства та окультні традиції становлять предмет досліджень і дискусій, а їх реальний вплив на політичні й соціальні процеси залишається відкритим питанням. Хоча переконливі й об’єктивні докази їхнього впливу на глобальну політику відсутні, таємничість і закритість цих груп продовжують викликати інтерес дослідників, журналістів і прихильників теорій змови [467].

Слід визнати, що в сучасному світі окультні організації являють собою культурний феномен, який формує масову свідомість, уявлення про приховані механізми влади й контролю. Окультні організації викликають неоднозначне ставлення, зокрема, у зв’язку з їх поширенням у сучасному суспільстві: “Це породжує питання: чи є ... [ці течії й товариства] серйозною загрозою для західної цивілізації й традиційного християнства, або ж це просто тимчасова мода? [Чи є цей рух] потенційно небезпечним, що змушує серйозно ставитися до його впливу на суспільство” [389, с. 27].

Отже, соціально-культурне значення розгортання теми історії окультних течій і діяльності таємних товариств у сучасному дискурсі набуває особливої ваги в контексті зростаючого інтересу до альтернативних форм знання, духовного самопізнання та переосмислення історичних наративів. Така тематика слугує не лише засобом емоційного й психологічного підживлення суспільства в умовах нестабільності та глобальних змін, а й виконує компенсаторну функцію, забезпечуючи доступ до символічного ресурсу колективної пам’яті й архаїчних уявлень, що актуалізуються в нових формах.

З семіотичного погляду інформація, пов’язана з окультною проблематикою, відкриває можливості для дослідження специфічних

способів моделювання дійсності, в яких вербальні, невербальні й візуальні коди взаємодіють у процесі створення символічного світу. Сучасний окультний дискурс репрезентує складну систему знаків, образів і смислів, що відображає певний аспект людського існування – прагнення до метафізичного пізнання, до сакрального порядку, до альтернативної картини світу. У межах вербальної репрезентації окультного знання можна ідентифікувати не лише духовні потреби індивідів, а й колективні ментальні структури, які фіксують історичний і культурний досвід суспільства через систему уявлень, вірувань і символів.

1.1.2 Окультизм у контексті міждисциплінарної гуманітаристики

Кількість наукових публікацій, об'єктом яких є окультизм, переконує, що сформувалися нові уявлення щодо цього явища як важливої частини культури (безвідносно до позитивної чи негативної оцінки дослідників). Історія окультизму і його науковий опис визначаємо в межах таких галузей як історія, антропологія, етнографія, культурологія, психологія, філологія.

У сучасному інтелектуальному просторі визначено два напрями аналізування окультизму. Перший пов'язаний із традицією окультних вчень, філософії, практик і методів (див. пп. 1. 1. 1). Другий напрям набуває розвитку в інтелектуальному просторі міждисциплінарної гуманітаристики й спирається на метод критичного аналізу, а його становлення дає підстави для висновку про усвідомлення суспільством не тільки особливої ролі окультизму в історії людської цивілізації, а й ролі гуманітарного знання загалом. З цього приводу Г. Богдан слушно зауважує, що окультизм, як і будь-яка інша форма культурної практики, не ізольований від свого соціального, дискурсивного, релігійного й політичного середовища, тому потребує дослідження “в глобальному контексті” [391].

В аспекті психології аналізування окультних вчень, філософії, практик і методів опосередковано стосується релігійної й магічної думки [499], як і

ставлення та реакції суспільства. Наприклад, з'ясовано, що парапсихологічні практики здатні захоплювати окремих індивідів і впливати на них, полегшувати їх емоційно-психологічну напругу. Проте психологи висловлюються обережно й непереконливо щодо доцільності застосування окультних практик з метою позитивного впливу на психо-емоційний стан суспільства: “Ми ставимося до їх роботи з природним скептицизмом і стриманістю, оскільки відсутність будь-яких інших наукових результатів з їхнього боку позбавляє нас інших стандартів, за якими можна судити про якість їх парапсихологічних досліджень або інтелектуальну цінність окультних публікацій” [393, с. 10].

Низка публікацій із психології містить спостереження й аналіз поведінки й емоційного стану медіумів і шаманів [421]. Дехто з науковців вказують, що окультист постійно докладає зусиль до опанування прихованих природних сил і законів внутрішнього світу людини та “внутрішнього “я” як унікального відлуння в порядку Всесвіту” [321, с. 272]. Така поведінкова модель вимагає від людини належної уваги до таємниці й сили звуку, числа, кольору, форми; вивчення закономірностей психології та поведінки, симпатії та антипатії; законів вібрації, духовної та природної спорідненості; законів періодичності, космічної енергії, дії планет тощо. Медіум досягає високого рівня чутливості до довкілля й інших людей, а його поведінкові стани, які розвиваються в результаті такої активності, характеризуються автоматизмом (тимчасовою втратою контролю над рухами, мимовільною мовою, автоматизмом письма), трансом із супутніми явищами неусвідомленого мислення, одержимості й різними фізичними ефектами.

У межах міждисциплінарних досліджень проаналізовано витоки ключових психоаналітичних ідей щодо окультизму. Наприклад, М. П'єрі [407] вважає, що З. Фрейд і Ш. Ференці намагалися збагнути окультний зв'язок немовляти з матір'ю, з'ясувати таємницю первісної мови, тому

дослідження психоаналітиків щодо трансферу думок можна визначити як матрицю сучасного психоаналізу.

У психолінгвістиці [541] також з'ясовують засоби й прийоми магічної комунікації, які використовуються у психотерапії для впливу на свідомість і підсвідомість реципієнтів, що особливо важливо для розуміння маніпулятивних і сугестивних аспектів мовлення.

Культурологія вивчає зв'язки окультизму з іншими культурними сферами й натуралістичним світоглядом [386], системою культурних настанов і ритуалів, духовними традиціями, фольклором, міфологією, а також історією релігійних вірувань, які поширювалися в різних географічних ареалах [400]. Удокладнено питання взаємодії різних форм окультичних вірувань і традицій, зокрема взаємозв'язки демонізму, месмеризму, спіритизму й ролі цих зв'язків у "модернізації" віри [381].

В антропології та соціології плідними є дослідження магії як засобу контролю природи й суспільних процесів. З'ясовано [301], що в еволюції цивілізацій магія, подібно до релігії, слугувала інструментом досягнення гармонії між людиною й оточенням. Антропологи вважають магію не лише сукупністю ритуалів, а й елементом суспільної структури, адже її призначення полягає в маніпуляції сакральними об'єктами від імені окремих осіб, на відміну від релігійних ритуалів, які зміцнюють колективні зв'язки. Магія є інтегрованою частиною культури й релігії та співіснує з іншими віруваннями, такими як чаклунство й віщування, формуючи логічну систему світосприйняття, у якій кожен елемент посилює інший і забезпечує уявлення про причиново-наслідкові зв'язки [486].

Постмодерністська антропологія продовжує критикувати традиційні підходи до вивчення магії, релігії та науки й сумнівається в лінійній моделі прогресу, яка передбачає занепад магії на користь науки. Останні антропологічні дослідження довели, що уявлення про магію залежить від культурного контексту, а історичні процеси значно складніші від спрощених схем розвитку: замість розрізнення й відокремлення чи й

протиставлення магії, релігії та науки, вчені звертаються до взаємозв'язків цих явищ у різних типах суспільної організації [486, с. 140].

Філософія й релігієзнавство [281; 282] уточнюють суть езотеричної теософії, закорінений у природі релігії, удокладнюють різницю між теоретичним і практичним окультизмом, шкідливими й “альтруїстичними” [201] результатами окультних практик. Розвиток порівняльного релігієзнавства сприяв формуванню нових підходів як до еволюції світових релігій, так і регіональних вірувань. Важливим напрямом стала спроба усередненого аналізу різних систем світогляду без принизливих порівнянь між магією, релігією, наукою й філософією [499]. Дослідники пропонували методи, які дозволяли оцінювати вірування й практики через їх внутрішню логіку й соціальну функцію, а не через призму зовнішніх культурних категорій, часом нав'язаних.

Філософія й історія культури деталізують закономірності переходу від алхімії до науки й кваліфікують його як неминучий процес відмови від містичних уявлень на користь раціональних досліджень. Наприклад, зародження атомної фізики збіглося в часі з розквітом окультизму та езотеричних течій, які переосмислювали природу матерії та енергії. Відродження інтересу до алхімії у XIX–XX ст. вплинуло на науку, надихнувши деяких хіміків на експерименти з трансмутацією елементів. Дослідження публікацій учених, їхніх листів, лабораторних записів та окультних текстів переконують, що окультні уявлення й сучасна наука взаємодіяли під час становлення ядерної фізики [384].

Алхімічні досліді проаналізовано [332] в контексті творів таких мислителів як Т. Тимм, Р. Фладд, Ф. Бекон, К. Дігбі та Е. Ешмол, де алхімія представлена не лише як наукова чи медична сфера, а як частина ширших політичних, філософських і релігійних напрямів першої половини XVII ст.

Встановлені паралелі між магічною практикою й новішими інтерпретаційними системами — структуралізмом, деконструкцією,

семіотикою – дозволяють припустити, що саме концепція магії дозволила досягнути характер знання [360; 343].

Семіотичні дослідження, зокрема праця Л. Вілсона [467], деталізують, як окультні уявлення впливали на мистецтво й кінематограф, і як вони пов'язані з мовою й мімезисом. Доведено, що окультні дискурси змінювали мовну репрезентацію реальності за допомогою уживання магичних заклинань і ритуалів як мовних актів, що не тільки описують реальність, а й змінюють її. Дослідник проаналізував зв'язки між езотеричними текстами й поетикою авангардного мистецтва, зокрема автоматичного письма в сюрреалізмі, і спостеріг процес перетворення слова на перформативний жест, що виходить за межі традиційної семіотики й набуває магичної сили.

Л. Вілсон укладнив те, як ці мовні концепції транспоновано у візуальне мистецтво й кінематограф, та як взаємодіють символічні структури магії й художні техніки (колаж, монтаж та автоматичне малювання), наприклад, в абстрактному живопису В. Кандинського й П. Мондріана та в експериментальному кіно. Кінематограф виявився засобом створення ілюзорних реальностей, що перегукується з окультною ідеєю про зміну світу через зображення й уяву. Загалом Л. Вілсон доводить, що магичні й окультні дискурси сприяли не лише відображенню світу в мистецтві й кіно, а й дозволяли перетворити його, надаючи художникам і режисерам нові засоби впливу на реальність.

Встановлено вплив окультизму на сюрреалістичне мистецтво й літературу [195], зокрема твори відомих письменниць-модерністок, у яких задокументовано переосмислення меж і контурів літературного модернізму. Відомі письменники (М. Баттс, П. Брантон, Г. Гессе, О. Девід-Ніл, У. Б. Їйтс, А. Кроулі, Е. Паунд, Ф. Фарр, Д. Форчун, Р. Штайнер) були пов'язані з окультними віруваннями, а їх твори вербалізували приховані надії й тривоги модерної Західної Європи. Література модернізму вбачала в окультизмі універсальну форму культурного вираження, що надихала творчі особистості від початку цивілізації [342].

Окремого слова заслуговує довідкова література з окультизму, оскільки її головне соціально-функційне призначення – представити інформацію про сферу окультизму в систематизованому й зручному для реципієнта вигляді, поширювати відомості й стимулювати інтерес до цієї культурної сфери.

У книзі “Містичний тезаурус” (1899 р.) В. Уайтхед [461] описує секрети й інструменти, які особисто застосовував у практичній магії, розкриває прихований сенс символів зодіаку, значення алфавітів і карт Таро, таємниці чисел і нумерології. “Містичний тезаурус” містить конкретні інструкції щодо виготовлення й використання магічного дзеркала (*magic mirror*) для встановлення контакту з астральними істотами.

“Енциклопедія окультизму” Е. Спенса [499] вперше опублікована в 1920 р. і вже тривалий час залишається єдиною якісною працею щодо окультизму й містить стислий виклад інформації з усіх його проблем. Видання структуроване за традиційними правилами укладання загальномовних словників і візуалізоване ілюстраціями (наприклад, портретами окультистів – графа Каліостро та Е. Сведенборга). Словник, організований за алфавітним принципом, представлено 2500 статтями, окремі з яких кількосторінкові (*Alchemy; America, the United States; Astrology*) й містять відомості щодо окультних наук (*Demonology; Magic; Occult Sciences; Psychic Science; Spiritism; Metaphysics; Mysticism* тощо); медіумів, астрологів і магів (*Adepts; Bonati*); дослідників окультизму й історичних персоналій, які брали участь в окультних практиках (*Abadie (Jeannette); Byron, Sir John; Cagliostro; Dee, John; Eddy, Mary Baker; Medici, Catherine de; Nostradamus*), міфологічних героїв (*Abaddon*), містичних явищ (*poltergeist, spells, vampire*); магічних формул і заклять (*abracadabra*); вербальних кодів (*Anathema*) і символів (*Ab, Abred, Amulets*).

Видання “Енциклопедія окультизму й парапсихології” (2001) [486] містить детальну інформацію щодо видатних осіб, явищ, концепцій, культів та інших аспектів, пов’язаних із розвитком і реалізацією надприродних

здібностей людини. Енциклопедія містить відомості щодо паранормальних явищ, задокументованих у різних регіонах світу (наприклад, стаття *India* [486, с. 822–826]. Унікальність цієї праці полягає в тому, що вона удокладнює роботу сучасних інституцій з окультних наук (*Institute of Parascience, Intergal Yoga Institute, Inter Cosmic Spiritual Asssocation, International Association of Near-Death Studies* [Там саме, с. 834–835] тощо), а також висвітлює контрверсійні питання окультизму й пропонує аргументи “за” і “проти” викладених теорій. Наприклад, *Hypnotism* [Там саме, с. 799–810] або *Channeling* [Там саме, с. 272–274]: “... it must be acknowledged that there is a wealth of inspiring communication from “spirit guides” throughout the history of Spiritualism, as well as from the prophets and mystics of the world’s great religions. Present day channelling should be evaluated critically in the light of wider implications of religious history and spiritual evolution” [Там саме, с. 274].

Лінгвістичні розвідки, матеріалом яких є реалії окультизму, здебільшого спрямовані на аналіз жанрових різновидів окультиного дискурсу: І. Гунчик [37] вивчає магічно-сакральний фольклор, акцентуючи на його текстуальній структурі й специфіці функціонування; Т. Петрик [98] аналізує когнітивні особливості ченнелінгу й визначає його місце в системі сакральних дискурсів; К. Родигін [115] характеризує алхімічний дискурс у часовому, просторовому й ментальному вимірах.

Лінгвістична інтерпретація магічного дискурсу доволі послідовна й представлена іншими працями вчених: А. Решитько [114] розглядає магічний дискурс як сугестивний тип комунікації з унікальними мовленнєвими характеристиками, а Дж. Рівз [414] акцентує на специфіці магічного дискурсу в латинській традиції та розглядає його в контексті західної магічної практики. Магічний дискурс у дослідженні Т. Петрик [98] виокремлюється на підставі системотвірних ознак – його цілей та учасників. Метою магічного дискурсу, як доводить учений, є реалізація базових стратегій застереження, корекції та протекції. Спілкування учасників

магічного дискурсу відбувається в заданих межах статусно-рольових відносин між клієнтом і агентом: клієнт – особа, яка звертається за допомогою, агент – носій таємного знання, посередник, що здійснює спілкування між клієнтом і надприродними силами. Принципова нерівність учасників комунікації демонструється зовнішнім виглядом агента, його поведінкою, наявністю знакових атрибутів магічного процесу, специфічним способом вимовляння магічних текстів.

К. Джонс [339] аналізує вплив астрологічного дискурсу на моду ХХІ ст., демонструючи його значення для сучасної культури. Неодноразово звернено увагу на тексти гороскопів як елементу медіажанру сучасної масової комунікації [264; 442; 199] і встановлено неабияку роль астрології в сучасному суспільстві, описано дискурсивні особливості астрологічних прогнозів, їх прагматичну спрямованість, соціально-політичну (маніпулятивну) й психотерапевтичну функції.

Г. Крижанівська вивчає тексти англomовних гороскопів відповідно до жанрово-функційної моделі. Дослідниця стверджує, що жанрова структура астрологічного прогнозу є чіткою й визначається такими ознаками [75, с. 260]: наявність загальної інформації про ймовірний розвиток подій у зазначений період майбутнього, на що вказує, наприклад, частотне вживання прислівника *overall*; фокусування на людських стосунках вербалізовано іменниками *relationship*, *affairs*, *family*, *partner* і прикметником *married*; спрямованість на повідомлення про можливий розвиток фінансових справ лексично представлено іменниками *money*, *business*, *cash*, *funds*, *expenditures* і дієсловом *invest*.

Мовознавство дедалі більше покладається на міждисциплінарні підходи при вивченні мовних явищ, а тому є можливість і необхідність докладного вивчення окультичного дискурсу з точки зору міждисциплінарності, а в результаті – позиціонування лінгвістичної окультології. Лінгвістичну окультологію можна визначити як галузь філології, у межах якої розглянуто окультизм як культурно-комунікативне

явище, а удокладнення окультного дискурсу розширить межі традиційного мовознавства.

Окультизм як частина духовного й релігійного життя багатьох культур суттєво впливає на формування мовних структур, вербальної репрезентації культурних символів, комунікацію загалом, тому вивчення вербального інструментарію окультизму і його функційного й потенційного впливу становить наукову перспективу з точки зору як міждисциплінарного, так і лінгвістичного опису й аналізу.

Лінгвістична окультологія постає як перспективна галузь міждисциплінарних досліджень, що ґрунтується на низці доведених у межах лінгвістики, культурології, філософії та психології фактів. Окультизм має вагоме історико-культурне значення, а його практики перебувають у тісному зв'язку з розвитком мов і культур, що суттєво вплинуло на мовну еволюцію та формування мовленнєвої креативності комунікантів у різних історичних і соціокультурних контекстах. Особливої уваги заслуговує лінгвосеміотичний аналіз окультної символіки та метафорики, які виконують роль засобів кодування глибинних пластів колективного й індивідуального досвіду мовців, фіксуючи релігійні, міфологічні, містичні та інтуїтивно-психологічні уявлення. Крім того, окультна традиція суттєво вплинула на сучасну культуру — літературу, кіно, музику, візуальні мистецтва, де активно використовуються езотеричні образи, стилістика та лексика. Варто також відзначити, що практика звернення до окультних знань нерідко супроводжується змінами у психологічному стані особистості, що, своєю чергою, знаходить відображення у структурі та виражальних засобах мовлення. Відтак, започаткування лінгвістичної окультології є не лише логічним, а й необхідним кроком у межах сучасної гуманітаристики, яка прагне до цілісного й поглибленого розуміння взаємодії між мовою, культурою та духовними практиками, а також до осмислення поліаспектної природи окультного дискурсу як специфічної форми вторинної комунікації.

1.2 Поліаспектність англомовного окультного дискурсу

1.2.1 Онтологічний аспект

Онтологія як розділ філософії вивчає фундаментальні питання буття, природи реальності, основних категорій існування й природи речей, їх взаємозв'язки й принципи світобудови, тому до ключових понять онтології належать 'існування', 'простір', 'час', 'причинність', 'можливість' і 'необхідність' тощо. Основна мета онтології – пояснити, що означає бути, і за якими законами існує світ [94].

У пошуках відповідей на ці питання застосовують декілька онтологічних підходів: зокрема реалізм стверджує, що об'єкти існують незалежно від людського сприйняття, тим часом ідеалізм розглядає реальність як конструкцію свідомості. Інші течії, такі як феноменологія, екзистенціалізм і конструктивізм пропонують власні інтерпретації природи існування.

Окультний дискурс формує специфічну онтологічну модель світу, в якій буття розглядається як багаторівнева структура, насичена символами, відповідностями та сакральними взаємозв'язками. Ця онтологія є не лише світоглядною основою, а й мовною практикою, де текст – не просто засіб передачі інформації, а інструмент впливу, вияв сакрального, втілення істини через знак.

Семіотика окультного дискурсу базується на принципі аналогії, де мікрокосм і макрокосм співвідносяться як дзеркальні структури. Символ у цій системі не є умовною одиницею, як у раціональних дискурсах, а виступає «реальним знаком» – знаком, що володіє онтологічною вагою. Наприклад, у алхімії образи таких субстанцій, як ртуть або сірка, є не лише хімічними компонентами, а й символами душевних і космічних процесів. Вони означають і матеріальне, і духовне, об'єднуючи в собі багаторівневність смислів.

Лінгвальні особливості окультних текстів виявляються у тяжінні до архаїчних форм, закритої термінології, символічної багатозначності. Мова алхімічних трактатів часто навмисно неясна – це не результат браку знання, а прояв герметичності. Така мова є кодованою, а її розшифрування можливе лише в межах певного езотеричного досвіду. Це сприяє не лише збереженню таємниці, а й формуванню онтологічної глибини тексту – текст стає лабіринтом, в якому знання відкривається поступово і лише тим, хто «гідний».

У текстах астрології мовна структура часто зорієнтована на циклічність та ритм, що відображає саму суть космічних рухів. Мовні одиниці – імена планет, знаки Зодіаку, аспекти – мають чітку семантичну й онтологічну навантаженість. Вони втілюють ідею взаємозв'язку часу, долі й характеру людини, де астрологічна карта постає як текст, що одночасно описує та детермінує.

Магічні тексти, своєю чергою, тяжіють до інкарнаційної функції мови. Слово тут не просто означає – воно творить. Формули, закляття, імена духів мають перформативну силу. Таке слово-дія вкорінене в архаїчному уявленні про мову як носія сили: правильна артикуляція, вірна послідовність і знання імені об'єкта чи суб'єкта магійного впливу здатні змінити онтологічний стан речей. Тому мова магії завжди прагне точності й канонічності, але водночас зберігає ритуальну поетичність. Окультний дискурс не просто оперує словами – він створює через них альтернативну реальність, у якій символ і текст стають формами буття. Мовна реальність окультного знання є онтологічно активною: вона не відображає дійсність, а бере участь у її творенні. Через герметичні тексти алхімії, астрології та магії окультизм формує особливий тип сакральної онтології, де мова, знак і ритуал інтегровані в метафізичну структуру світу.

Окультний дискурс має складну онтологічну структуру, адже окультні вчення містять все те, що накопичено й збережено століттями, трансформовано в різних культурах і досі передається з покоління в

покоління. Окульти практики й концепції спираються на пізнання довкілля й життя, пізнання людиною самої себе як частини цілого, пізнання мікрокосму й макрокосму. Тому варто наполягати на полівимірності окультичних вчень і мислення: метафізичний аспект розглядає світ як місце, де існують духовні й енергетичні сили, що впливають на людину; символічний аспект стосується образів і знаків для кодування знань; трансцендентальний характер виявляється в ідеї про те, що окультичне знання перевищує звичне людське розуміння. Окультичний дискурс цілком може містити релігійні елементи, що пояснюють світ як об'єкт поклоніння або містичного одкровення, а його езотеричний вимір передбачає наявність прихованих знань, доступних лише посвяченим. Спиритуалістична складова транслює уявлення про світ як про сферу духовного розвитку й пошуку гармонії. Отже, окультичний дискурс є багаторівневою системою, що поєднує різні онтологічні характеристики й відображає уявлення про реальність як щось, що виходить за межі традиційного раціонального сприйняття.

У сучасній лінгвістиці дискурс досліджено усебічно – у контексті його структурних, функційних, когнітивних, соціокультурних і лінгвокультурних характеристик. Водночас простір для дискусій залишає теоретичне питання природи дискурсу, яке слід уналежнити до філософсько-онтологічних проблем мови, оскільки до предмета онтології як науки входять, серед іншого, основні категорії картини світу [10]. Саме дискурсивна картина світу, представлена на концептуальному філософському рівні, формує цілісне бачення її складників [285].

Як відомо, дискурс можна вивчати в його динамічному розвитку (як процес створення комунікативного продукту) і статичному аспекті (як результат, (продукт) комунікативної діяльності). Такий підхід сприяє деталізованому й усебічному погляду на комунікативні процеси, виявленню низки закономірностей, що визначають комунікацію [46].

Саме тому дискурс як комплексний, багатоаспектний феномен є ключовим поняттям сучасного наукового знання. Попри переконливу

кількість зарубіжних та вітчизняних досліджень, присвячених проблемам вивчення дискурсу, чіткого й загальноприйнятого визначення цього поняття немає й дотепер, що пояснюється як міждисциплінарним його статусом, так і відмінностями в його первинному потрактуванні національними школами дискурсивного аналізу, зокрема англо-американською (З. Харріс, Дж. Граймс, Т. Гівон, В. Чейф), французькою (Е. Бенвеніст, М. Пеше, М. Фуко, П. Серіо), німецько-австрійською (В. Маас, Ю. Лінк, Ю. Хабермас, Р. Водак). Щодо східноєвропейської лінгвістики, то запозичений термін “дискурс” (у власне лінгвістичному сенсі) спроектований на вже наявні традиції функційно-стилістичного аналізу мовлення, тому кальковане використання цього терміну часто відбувалося без послідовної опори на різні теорії, що стоять за ним.

У контексті когнітивно-комунікативної парадигми дискурс – це соціальна практика отримання знань, а діяльнісний підхід до дискурсивної практики лежить в основі сучасного дискурс-аналізу. Як зазначає Р. Водак [468], критичний дискурс-аналіз розглядає його як мову соціальної практики, тим часом процесуальний характер дискурсу дозволяє трактувати його як текст у контексті, як подію з позиції дії. Тобто дискурс є текстом у сукупності з екстралінгвальними (прагматичними, соціокультурними, психологічними й іншими) факторами.

Існує три фундаментальні підходи до розв'язання термінологічної проблеми ‘дискурс – текст’: ототожнення обох понять; їхнє повне розмежування за параметром ‘статика об’єкту’ (текст) – ‘динаміка комунікації’ (дискурс); включення тексту до поняття дискурсу. І. Шевченко й О. Морозова вважають дискурс інтегральним феноменом, мисленнєво-комунікативною діяльністю, яка є сукупністю процесу й результату, і містить екстралінгвальний та власне лінгвальний аспекти. Лінгвальний аспект дискурсу охоплює мовленнєву діяльність комунікантів (процес) і текст (результат), екстралінгвальний аспект включає когнітивну й комунікативну діяльність мовців, а також дискурсивний контекст. При

такому підході текст і дискурс сприймаються не як синонімічні (але й не протилежні за змістом) поняття, а як такі, що перебувають у відношеннях 'ціле (дискурс) – частина (текст)' [177]. Окрім тексту, до дискурсу також уналежнюють учасників комунікації (адресант і адресат) і дискурсивний контекст.

В системі лінгвістичних уявлень про дискурсивну реальність є й інші два онтологічні підходи: структуралізм і постструктуралізм. Структуралізм висуває на перший план використання мови в соціальних, експресивних, референціальних та інших цілях [429, с. 21]. Наприклад, Т. ван Дейк окреслював обсяг поняття 'функційний дискурс-аналіз' і заявляв про необхідність поєднувати аналіз тексту й контексту [243, с. 27–28]. Дискурс ще дефініціюють як "мовленнєвий потік, мова в її постійному русі, що вбирає в себе все різноманіття історичної епохи, індивідуальних та соціальних особливостей як комуніканта, так і комунікативної ситуації, у якій відбувається спілкування" [267, с. 8]. Постструктуралістський погляд визначає дискурс як складні й диференційовані практики, підпорядковані доступним для аналізу правилам [89].

У гуманітаристиці застосовують різні підходи до ідентифікації структури й специфіки функціонування дискурсу:

- структурний підхід зосереджений на вивченні ієрархії складових дискурсу, його синтаксичних та семантичних характеристиках; представники цього підходу аналізують те, як складники дискурсу (речення, фрази, слова) взаємодіють у процесі створення смислового контексту;

- прагматичний підхід акцентує на вивченні функцій і мети дискурсу; у межах цього підходу з'ясовують, як дискурс використовується для досягнення комунікативних цілей, включно із переконанням та організацією соціальних відносин;

- когнітивний підхід зосереджений на вивченні когнітивних процесів, що використовуються в дискурсі; його представники досліджують, які ментальні операції відбуваються в мозку під час сприйняття й продукування

дискурсу, зокрема, як відбувається обробка інформації, активуються попередні знання й конструюються значення;

- соціокультурний підхід вивчає дискурс у контексті соціальних і культурних умов; представники цього підходу укладають питання впливу соціальних норм і цінностей на структуру й використання дискурсу, а також те, як він відображає й формує соціальну дійсність;

- критичний підхід передбачає аналіз дискурсу в контексті влади, ідеології та суспільних нерівностей; тому деталізують питання про те, як дискурс використовується для відтворення й утвердження владних відносин, і як він може бути використаний для зміни соціального порядку [35].

Наведені підходи до вивчення дискурсу взаємодіють між собою, сприяючи розумінню різних аспектів його функціонування й значення [40].

Т. ван Дейк [243] визначав дискурс як складне комунікативне явище, яке окрім тексту включає соціальний контекст, що характеризує учасників комунікації та укладає інформацію про процеси створення й сприйняття повідомлення, тобто в дискурсі наявні екстралінгвальні чинники (знання про світ, думки, установки, цілі адресата). Учений зауважував, що дискурс можна розглядати в широкому й вузькому сенсах. У широкому розумінні дискурс – комунікативна подія, яка відбувається між тими, хто спілкується в процесі комунікативної дії в певному часовому й просторовому контексті. Ця дія може бути мовною або містить вербальні й невербальні складники (наприклад, розмова з другом, читання газети). У вузькому значенні – це поняття означає завершений чи незавершений вербальний продукт комунікативної дії, його мовний результат, який реалізовано в тексті й інтерпретовано реципієнтом.

Отже, розглянуті підходи до дефініціювання й ідентифікації дискурсу вказують на важливість екстралінгвального, зокрема соціального аспекту комунікації, особливості якого визначають знання про світ, мету комунікації, учасників спілкування, просторово-часові характеристики та

інші властивості. Наведені складові сукупно визначають зміст спілкування й типові засоби його вербалізації.

Розгляд окультизму як дискурсу дає змогу вийти за межі його традиційного трактування як набору маргінальних вірувань або сукупності езотеричних практик. У дискурсивній перспективі окультизм постає як автономна система висловлювань, смислів і соціальних дій, що формує особливий тип знання, тип суб'єктності та культурну реальність, в якій сакральне стає мовною подією. Такий підхід дозволяє побачити окультизм як культурну формацію, що має свої правила функціонування, свої механізми легітимації істини та особливі способи символічного виробництва.

Поняття «дискурс» у цьому контексті охоплює не лише мовні конструкції, а цілу систему відносин між знанням, владою, суб'єктом і практиками. Окультний дискурс продукує власну логіку пізнання, в якій знання трактується не як об'єктивна інформація, а як сакральне одкровення, що вимагає ініціації, мовної герметичності та символічного прочитання. Таке знання не є загальнодоступним – воно функціонує в структурі вибіркості, де право на пізнання має лише той, хто пройшов крізь певні етапи внутрішнього та ритуального перетворення.

Окультний дискурс не лише формулює свою істину, а й створює своїх суб'єктів – «посвяченого», «мага», «вчителя», «учня». Через ці суб'єктні позиції він формує певний стиль мислення, тип мовлення, тілесну ідентичність. Він регламентує не тільки те, *що* можна знати, але й *як* це знання має бути отримане, *хто* має право його висловлювати та *в якій формі* воно має бути подане. В цьому сенсі окультний дискурс є інструментом не лише пізнання, а й формування ієрархій, соціальної інтеграції та самоконструювання.

Крім того, окультний дискурс не існує у вакуумі. Він постійно взаємодіє з іншими дискурсами – науковим, релігійним, політичним – у формі конфлікту, мімікрії або гібридизації. Так, наприклад, теософія

запозичує терміни з індуїзму й буддизму, але адаптує їх до західної філософії; герметизм використовує біблійні образи, поєднуючи їх із неоплатонізмом і астрологією; сучасна езотерика впроваджує психологічні концепти в магічну практику. Усе це свідчить про динамічний характер окультиного дискурсу як відкритої, але стійкої системи.

Його лінгвістичні особливості – тяжіння до метафоричності, алегоричності, семіотичної надмірності – також свідчать про те, що мова в окультизмі функціонує не лише як інструмент передачі, а як онтологічне середовище, в якому знання реалізується. У цьому дискурсі слово має не просто описову, а перформативну й сакральну силу. Тексти окультизму завжди передбачають багаторівневе тлумачення: буквально, морально, алегорично, анагогічно. Це створює особливий тип читача, який не лише споживає зміст, а й ініціюється в нього через акти інтерпретації.

У результаті окультизм як дискурс слід розуміти не як статичну систему вірувань, а як динамічний спосіб організації пізнання, мови, ідентичності та ритуальної дії. Його аналіз з дискурсивної перспективи дозволяє виявити ті глибокі механізми, за допомогою яких сакральне знання функціонує в культурі, транслюється між поколіннями, адаптується до нових форм і водночас зберігає свою есенційну відмінність.

У подальшому дотримуємося визначення дискурсу, яке поділяють вітчизняні наковці Є. Бондаренко, А. Мартинюк, І. Фролова, І. Шевченко й інші лінгвісти: “Дискурс є багатоаспектною когнітивно-комунікативно-мовною системою-гештальтом, яка визначається сукупністю трьох аспектів: формуванням ідей і переконань (когнітивний аспект), взаємодією комунікантів в конкретних соціокультурних <...> ситуаціях (соціально-прагматичний аспект) та використанням знаків, вербальних і паравербальних (мовний аспект). Окремі аспекти дискурсу нерозривні: прагматичні та соціокультурні аспекти мають когнітивно-психологічну основу, а когнітивні ґрунтуються на комунікативному досвіді <...> Перевага когнітивного чи комунікативного векторів аналізу, а також їх інтегральне

застосування, обумовлено конкретним об'єктом пошуку та цілями дослідника" [53, с. 115-116].

Важливою онтологічною характеристикою дискурсу є його полісеміотична структура, яка суміщає різні типи знаків залежно від критерію їх диференціації:

- за типом знакової системи й засобів кодування (вербальні, паравербальні й невербальні знаки – мовні одиниці, інтонація, міміка й жести, культурні символи, візуалізації тощо) [431]);

- за типом реляції 'позначуване – позначувальне' (індекси, які виявляють з позначувальним каузальний зв'язок, ікони – симілятивний, а символи – умовний зв'язок) [58].

Знаки-індекси вказують на наявність або наслідок того, що вони представляють і метонімічно залучаються до семіотичної ситуації (дим означає наявність вогнища). Іконічні знаки (образи й діаграми) здебільшого відтворюють те, що вони позначають, оскільки мають схожість із позначувальним об'єктом або поняттям (фото людини або малюнок дерева, звуконаслідувальні образи, діаграматичне кодування збільшення ступеня інтенсивності ознаки за допомогою збільшення форми прикметників). Індекси й ікони виявляють більшу вмотивованість порівняно з символами, які є довільними знаками й набувають змісту через конвенцію між суб'єктами семіотизації. Наприклад, абетка чи математичні знаки є прикладами символів, оскільки їх значення закріплено мовними правилами й угодами [238].

Таксономія й аналіз семіотичних ознак окультного дискурсу дозволить виявити роль різних знаків у цій сфері комунікації та специфіку їх інтерпретації. Процес семіозису в окультизмі важливий, оскільки, як і в інших сферах спілкування, він віддзеркалює взаємодію між носієм значення, інтерпретатором і контекстом [238]. Семіотична система – важливий інструмент для аналізу мови, засіб розуміння соціальних і комунікативних процесів [401; 131]. Увага до знакових систем має значення

для розуміння суспільних процесів і механізмів конструювання значень [254], ролі знаків у формуванні людського світогляду, їхнього впливу на наукове й культурне знання [430].

1.2.2 Гносеологічний аспект

Онтологічний аспект вивчення дискурсу напряду пов'язаний із гносеологічним аспектом: якщо онтологія зосереджена на існуванні реалій світу, то гносеологія пояснює те, як ми пізнаємо їх природу [33]. Проблема гносеологічного вивчення окультного дискурсу пов'язана з розумінням того, яке саме знання ми отримуємо через езотеричні вчення й практики, із яких джерел, і як це знання може бути верифіковане, оскільки окультизм ґрунтується на переконаннях, інтуїції, вірі й особистому досвіді.

Гносеологічний аспект окультного дискурсу відображає специфічний підхід до пізнання, в основі якого лежить переконання в існуванні надчуттєвої, прихованої істини, недоступної звичайному розуму. У межах цього дискурсу пізнання трактується не як аналітичне розкриття об'єктивної реальності, а як ініціатичне проникнення у її глибинні, сакральні шари. Мегаконцепт *OCCULTISM* функціонує тут як гносеологічна парадигма, що поєднує містичне, інтуїтивне, езотеричне й трансцендентне джерела знання.

Окультизм виходить із гіпотези, що дійсність має приховану структуру, до якої можна дістатися не через емпіричне дослідження чи логічну дедукцію, а через символічне мислення, ритуальну практику, медитативне осяяння. У цій парадигмі знання – це не просто результат пізнавальної діяльності, а акт «внутрішнього відкриття», зміщення точки сприйняття, внутрішньої трансформації суб'єкта пізнання.

Мегаконцепт *OCCULTISM* виступає тут не лише як культурно-філософська система, але й як особливий тип епістемології, що стверджує можливість надособистісного, сакрального доступу до знання. Цей концепт

охоплює широке коло змістів: алхімічну трансмутацію, астрологічну інтерпретацію, магічну інвокацію, гностичну інтуїцію. Усі ці форми пов'язує віра в те, що світ сповнений знаків, які слід не просто читати, а розшифровувати – «бачити крізь» звичні феномени до їхньої справжньої природи.

Окультина гносеологія заперечує ідею лінійного, прогресивного розвитку знання. Натомість вона апелює до циклічного, ієрархічного та інтуїтивного. Пізнання тут часто подається як повернення до забутої істини, віднайдення прадавньої мудрості, втраченого знання. Гнозис – одне з ключових понять у цьому контексті – є знанням нерационального, екстатичного, містичного, яке водночас глибоко персоналізоване.

Особливе місце в окультиному пізнанні посідає роль мови, символу, архетипу. Вони є не тільки засобами комунікації, а й порталами до метафізичного знання. Мова тут не інструмент, а середовище, у якому знання народжується. Тому текст окультизму завжди насичений багатозначністю, алюзіями, ієрофаніями – він вимагає не прочитання, а «ініціаційного досвіду».

Таким чином, гносеологічний вимір окультиного дискурсу визначає пізнання як трансформаційну подію, де знання стає не просто інформацією, а станом буття, результатом індивідуального містичного шляху. *OCCULTISM* – це не лише система ідей, а й модель пізнавального досвіду, що виходить за межі логосу, прагнучи до сакрального контакту з універсальними, але прихованими закономірностями світобудови.

Вибір саме гносеологічного, а не епістеміологічного аспекту для аналізу окультиного дискурсу зумовлений специфікою самої природи окультиного знання та принципів його отримання. Гносеологія як філософська дисципліна зосереджена на аналізі процесу пізнання як суб'єктивного акту, який передбачає взаємодію між пізнаючим суб'єктом і пізнаваним об'єктом. У цьому контексті вона є ширшою, гнучкішою, і

здатна охопити нераціональні, містичні, інтуїтивні форми досвіду, які є центральними для окультизму.

Епістемологія, особливо в її аналітичному або позитивістському розумінні, тяжіє до об'єктивізації знання, до його верифікації, раціоналізації, логічної обґрунтованості. Такий підхід малопридатний для аналізу окультиного дискурсу, де знання за своєю суттю є езотеричним, індивідуалізованим, ініціатичним і трансцендентним. Епістемологія прагне визначити, *що* є знанням і *як* його можна обґрунтувати; гносеологія ж запитує: *як суб'єкт пізнає, через який досвід, за яких умов істина відкривається*. Саме це відповідає природі окультиного пізнання, де суб'єкт не спостерігає, а «проживає» істину.

Окультине знання не потребує зовнішнього підтвердження – воно має характер особистого одкровення, інсайту, який часто неможливо передати або пояснити поза межами певного символічного поля. Гносеологія дозволяє врахувати унікальність цього досвіду, включаючи емоційно-психологічні, інтуїтивні й навіть трансцендентні стани свідомості, які в класичній епістемології часто ігноруються або виключаються як «непізнавальні». Саме гносеологічний аспект є більш релевантним для вивчення окультиного дискурсу, оскільки він фокусується не лише на знанні як продукті, а й на процесі особистісного, глибинного проникнення в структуру буття через символ, ритуал і переживання. Це дозволяє відобразити унікальну епістемологічну (в широкому значенні) природу окультизму без редукції його до стандартів наукової раціональності.

Діалектичний зв'язок між онтологією світу, гносеологією і окультизмом простежується в тому, що езотеричні вчення й пізнавальні процеси *існують*, вони є *неодмінною частиною буття*. А це означає, що гносеологічний аспект окультиного дискурсу потребує розкриття причин розбіжності світів: того, який існує, і світу, який інтерпретовано, створено рефлексією суб'єктів пізнання. З цього варто розпочинати гносеологічне

обґрунтування концептосфери світу мовців, зокрема учасників окультного дискурсу.

Концептосфера окультизму вибудована на ідеї цілісності світу, що розглядається як гармонійна взаємодія матеріального й нематеріального, видимого й прихованого, раціонального й ірраціонального. Такий цілісний світ постає як система, де кожен елемент має глибинний сенс, а події та явища не є випадковими, а пов'язані між собою через складні причинно-наслідкові й символічні зв'язки. У межах цієї парадигми знання трактується не лише як емпірично засвоєна інформація, а як багаторівнева структура істини, доступ до якої є привілеєм посвячених – тих, хто здатен інтерпретувати приховане, дешифрувати езотеричні знаки, читати символіку Всесвіту. Ця ідея елітарного знання, доступного лише обмеженому колу осіб, обумовлює специфіку окультного дискурсу, в якому вербалізація знання часто подається в зашифрованій, метафоричній, символічній формі. Концепти, що структурують окультну концептосферу (таємниця, посвята, трансформація, знак, сила, гармонія, дух, космос тощо), репрезентують не лише світоглядні установки, а й особливий тип мислення, зорієнтований на інтроспекцію, інтуїцію, містичний досвід. Така специфіка мислення прямо впливає на вербальну поведінку мовців: у комунікації переважають імпліцитні структури, складна метафорика, алюзії, терміносистеми, що виходять за межі звичайного раціонального дискурсу. У такий спосіб окультна концептосфера втілюється не лише у змісті, а й у формах мовлення, які самі стають інструментами передання й актуалізації езотеричного знання.

Концептосферу окультизму можна представити як таку, що містить численні онтологічні й аксіологічні концепти. До онтологічних концептів, серед багатьох інших, можна уналежнити окультизм як сферу концептуалізації важливої частини культури мовців, наявні езотеричні вчення й практики (алхімія, астрологія, магія). У концептосфері співвідношення між цими складниками може бути представлено як гіперо-

гіпонімічний зв'язок між мегаконцептом ОКУЛЬТИЗМ та його видовими актуалізаціями – макроконцептами АЛХІМІЯ, АСТРОЛОГІЯ й МАГІЯ. Аксіологічні концепти співвідносяться з ціннісними орієнтаціями й оцінками цих явищ учасниками комунікації.

Оскільки 'концепт' становить основоположне поняття для нашого дослідження, нижче удокладнимо відомості щодо його дефініціювання й систематизації.

Термін *концепт* являє собою парасолькову назву, яка вживається на позначення низки явищ, до яких уналежнено уявлення (узагальнений чуттєво-наочний образ), поняття (думка про найбільш загальні, суттєві ознаки предмета чи явища – результат раціонального пізнання), гештальт (комплексна, цілісна функціональна структура, що поєднує чуттєві й раціональні елементи), схема дій. Тобто концептами можуть бути різносубстратні одиниці оперативної свідомості. Як одиниця пізнання світу, концепт, залежно від умов актуалізації, має різний ступінь інформативної насиченості, однак є цілісним і динамічним явищем, утвореним у результаті процесу когнітивної обробки інформації про світ [43].

Концепти, які утворюють концептосферу, пов'язані одне з одним. Вони перетинаються, конкретизують і доповнюють одне одного. Такі складні явища з огляду на їх тісні асоціативні й диференційні зв'язки між спорідненими компонентами доречно називати *мегаконцептами* [107].

Концепти зазнають вербалізації, що сприяє їх збереженню в пам'яті мовців через регулярність апеляції до них у процесі спілкування, а тому вони організовані у складні системи, вербалізуються й віддзеркалюють когнітивні структури [330; 331; 355; 356; 357] й особливості адаптації до довкілля [477]. Отже, концепти слугують медіаторами між світом і мовою (див. різноаспектні дослідження, присвячені цій проблематиці [350; 338; 275; 445; 446]).

Численні дослідження к. XX ст. – поч. XXI ст. доводять, що зв'язок 'світ – думка – мова' забезпечено метафоричним характером нашого

мислення [350; 348; 346], а теорія концептуальної метафори пояснює, як метафори структурують сприйняття реальності (LIFE is JOURNEY [350]. Проте в процесах формування понять і концептів когнітивні чинники діють сукупно з соціальними й культурними факторами [444].

Теоретичне підґрунтя цього дослідження становлять такі положення лінгвоконцептології [477]: наявність зв'язку (але не ототожнення) між поняттями, концептами й значеннями мовних одиниць; необхідність вербалізації концепту; наявність у структурі концепту понятійних, образних, оцінно-емотивних і ціннісних компонентів; співвінесеність концептів як з індивідуальною, так і з колективною (загальнонаціональною, груповою) свідомістю; формування й реалізація обсягу концепту відповідно до індивідуальної чи етнічно-колективної, наукової чи наївної картин світу.

Аналіз окультного дискурсу пропонуємо провадити в межах лінгвоконцептологічного підходу, який вважаємо найбільш виправданим з огляду на те, що саме цей підхід, на думку А. Приходько [108, с. 7–8], вирізняється:

–пояснювальною силою щодо універсальних і етноспецифічних характеристик культури, мовної свідомості, сценаріїв комунікативної поведінки, шляхів і способів трансферу знання;

–міждисциплінарністю, синергійністю й методологічною інновативністю (можливістю поєднання методів, прийомів і процедур мовознавства й інших галузей, збагачення новим емпіричним матеріалом);

–поліаспектністю (залученням етно-, соціо- і культурної перспектив);

–еспланаторістю й моделюванням когнітивних конструктів.

Наведемо інші можливі підходи до аналізу концептів з огляду на методологічну орієнтацію дослідників. На думку І. Шевченко, “спільним для всіх напрямків є визнання концепту базовою одиницею свідомості, відмінності ж пов'язані передусім із фокусуванням на певному типі концептів, а також з різним трактуванням відношень між концептом як елементом етнокультурної картини світу та лексичним значенням” [178].

Дослідження концептів у межах лінгвоконцептологічного підходу можливе в декількох площинах [481], зокрема через концептуальні метафори (репрезентацію одного поняття в термінах іншого поняття); концептуальні карти (взаємозв'язки між концептами); концептуальні фрейми (моделювання типових ситуацій і дій, пов'язаних з конкретним концептом).

Лінгвокультурологічний підхід, у межах якого концепт розглядається як основний елемент культурного дискурсу й культурної ідентичності, втілює культурні цінності й уявлення про світ [36], і передбачає врахування таких аспектів [77]: виявлення історичних та культурних чинників, що вплинули на формування концепту в мові й культурі; встановлення культурних асоціацій, пов'язаних із концептом, і їх вплив на сприйняття й розуміння концепту; вивчення вербальних засобів вираження концепту; порівняння концептів у різних культурах і мовах, виявлення спільних і відмінних рис та впливів культурного контексту на їх формування; аналіз культурних цінностей та їх впливу на інтерпретацію концепту й особливості апеляції до нього в процесі комунікації.

У межах когнітивно-поетичного напрямку [7; 52], переважає аналіз образного простору концепту в художньому тексті. У дослідженні художнього твору мовна форма враховується як концепт, що реалізований у конкретних мовних знаках і зумовлений властивістю мови кодувати знання, отримані через сприйняття й осмислення світу. З цього приводу О. Кагановська [52] вказує, що когнітивний аспект семантики художнього тексту віддзеркалює різноаспектність відношень між реально поданим і домисленим. Тим часом О. Бабелюк [7, с. 480] зважає на засоби реалізації постмодерністської чуттєвості як лінгвофілософського, когнітивного й лінгвопоетологічного феномену в сучасних американських постмодерністських оповіданнях, і наголошує на суттєвій трансформації базових концептів у постмодернізмі.

Синтез когнітивної й комунікативної парадигм знань [16, с. 22] уможливорює когнітивно-дискурсивний напрям вивчення концептів [177], обов'язковою передумовою якого А. Мартинюк вважає "... не лише семантичний аналіз імені концепту та інших номінативних одиниць, що його репрезентують, а й верифікаці[ю] отриманих даних через вивчення дискурсивних реалізацій засобів вербалізації концепту з актуалізацією методики дискурс-аналізу. Такий підхід дозволяє встановити базові семантичні ознаки концепту, які необхідно співвіднести між собою й змодельовати у вигляді фреймової мережі, яка гіпотетично репрезентує відповідні ментальні структури... У традиціях репрезентаційного стилю мислення концепт <...> [є] продуктом розумової діяльності суб'єкта, що вербалізує світконструкцію, яка ... відбиває не світ як такий, а <...> уявлення про світ<....> Спроба знайти компроміс між об'єктивістським і суб'єктивістським світобаченням втілюється в емпіричному розумінні концепту. Із позицій діяльнісного стилю мислення концепт тлумачиться як динамічна суть, що виникає у процесі інтерактивної дискурсивної взаємодії суб'єктів і складає зміст <...> і мету цієї взаємодії – збереження екологічної системи 'індивід – світ' ” [83, с. 12].

Семантико-когнітивний підхід до аналізу концепту ґрунтується на взаємозв'язку між семантикою й когнітивними процесами, як лежать в основі розуміння й використання концепту в мовленні та мисленні. Цей підхід передбачає такі етапи: вивчення основних характеристик і компонентів концепту; встановлення його зв'язку з культурою й мовою; аналіз значень і вживання лексичних одиниць, що відображають концепт, а також їх синтаксичних і лексичних особливостей у мовленні; виявлення когнітивних механізмів, покладених в основу концепту (концептуальні метафори й метонімії, когнітивні карти, фрейми); розкриття культурних цінностей та уявлень про світ, які пов'язані з концептом, а також культурно-історичного контексту, який вплинув на формування й розвиток концепту в мові й культурі [135].

Ономасіологічний підхід передбачає визначення вербалізаторів концепту, максимально повний опис семантики цих одиниць і моделювання змісту концепту як глобальної ментальної одиниці через її національну своєрідність. Основними методами дослідження при ономасіологічному підході слід визнати компонентний аналіз (варіації методики див. у працях [481; 377, с. 186; 341], етимологічний аналіз, виявлення синонімічного ряду лексеми-репрезентанта концепту, а також вивчення способів концептуалізації як вторинного переосмислення, зокрема, у пареміях та афоризмах [82]. Ономасіологічний підхід передбачає залучення лексикографічних даних, які отримують у результаті вибірки та компонентного аналізу словникових дефініцій. Це дозволяє здійснити опис “структурної організації значення як набору мінімальних семантичних компонентів, кожен із яких виконує свою функцію і пов’язаний з іншими певними ієрархічними відношеннями. Компонентний аналіз ґрунтується на парадигматиці й синтагматиці лексичного рівня мовної системи” [477, с. 106] і може бути застосований для порівняння вербалізацій концептів засобами різних мов [62].

При описі концептів дослідники часто захоплюються тільки мовною репрезентацією, ототожнюючи глибинні семантичні ролі з поверхневими мовними функціями, а тому когнітивні механізми залишаються невиявленими. “Методика концептуального аналізу повинна враховувати насамперед досвід моделювання різноманітних структур репрезентації знань, апробованих на мовному й текстовому матеріалі. Визначальною для моделей концептуального аналізу є демонстрація зв’язків різних пізнавальних механізмів свідомості й позасвідомого, кореляція різних компонентів моделей” [477, с. 419–420].

Немає однастайності й щодо типології концептів: “Залежно від ролі концептів у структурі свідомості вони непослідовно диференціюються на культурні, ментальні, міфологічні, ідеологічні, філософські, адже один концепт може розглядатися в кожному із наведених типів. З огляду на

параметри об'єкта концептуалізації виокремлюють антропоконцепти, натурфакти, артефакти, культурні, ідеологічні, емоційні концепти та концепти–архетипи. За обсягом інформації концепти класифікують на нульові (за відсутності концепту), еталонні (у пересічних носіїв мови), специфіковані, енциклопедичні; за якістю інформації – на понятійно-логічні, образно-художні, парадоксальні” [477, с. 418].

Варіантність типології концептів пояснюється низкою причин:

–відмінностями у поглядах на природу концептів та підходи до їх аналізу (див. вище, а також [405; 443; 466]);

–неповну вербальну об'єктивацію концептів;

–культурну обумовленість ціннісно насичених патернів світосприйняття [119];

–закріпленість концепту за певним способом мовної реалізації [22];

–складність структури концепту з урахуванням його предметної (пояснювальної) та психологічної (образної й ціннісної) співвіднесеності [364], а також множинності ознак концептуалізації, представлених цілісним “ментально-психонетичним комплексом, тобто певним чином організованою різносубстратною одиницею знань, включеною у свідомість людини та її колективне несвідоме” [477, с. 112-114];

–полікорелятивний характер концептів – їх співвіднесеність з різними картинами світу (мовною й концептуальною [66], наївною й науковою [179, с. 156-157] тощо), атракцією різних (вербальних і невербальних) засобів вираження.

Для розв'язання завдань нашого дослідження дотримуємося загальприйнятого визначення концепту, сформульованого О. Селівановою. Концепт розуміємо як “інформаційну структуру свідомості, певним чином організовану одиницю пам'яті, котра містить сукупність знань про об'єкт пізнання, як вербальних, так і невербальних, набутих шляхом взаємодії п'яти психічних функцій свідомості і позасвідомого” [477, с. 256].

Ідентифікацію та аналіз концептів окультного дискурсу здійснюємо комплексно, з урахуванням методологічної специфіки когнітивної лінгвістики, дискурсивного аналізу та елементів семантичного моделювання, що дозволяє максимально повно охопити як вербальні, так і концептуальні особливості досліджуваного феномену. Водночас вихідним аналітичним положенням виступає уявлення про те, що структура й зміст концепту формується на основі індивідуального й колективного сприйняття учасниками окультного дискурсу певного явища, процесу чи стану. Це сприйняття є результатом тривалої, динамічної взаємодії людини з довкіллям, у межах якої відбувається осмислення реальності, актуалізація когнітивного досвіду, формування уявлень, переживань, емоцій і чуттєвих реакцій. Саме цей досвід є основою концептуалізації і визначає ядро концепту. У межах структури концепту окультного дискурсу особливу вагу мають мотивувальні та понятійні ознаки, які репрезентують глибинні смисли, когнітивні схеми та логічні зв'язки, що зумовлюють упорядкування знань у межах певної семантичної зони. Натомість асоціативні ознаки – образні, оцінні, емоційні – розглядаємо як периферійні складники, що мають вищий ступінь варіативності, ситуативно обумовлені й характеризуються нестабільністю форм вербалізації. Вони, хоча й не є ядром концепту, відіграють важливу роль у його інтерпретації, адже забезпечують смислове розширення, естетичне забарвлення та емоційну експресивність у межах дискурсивної реалізації.

1. 2. 3 Аксіологічний аспект

Аксіологічна складова передбачувана в інтерпретації світу, і пояснюється невідокремленістю буття, пізнавальних потреб і цінностей людини. Загальнофілософські категорії буття, пізнання, цінності й блага є універсальними і взаємодоповнювальними. Мова й культура віддзеркалюють ціннісні орієнтації суспільства, що впливають на

формування світогляду й структурують соціальну взаємодію [2]. Пояснення взаємозв'язку між мовою, мисленням і соціальною поведінкою спрямувало сучасні дослідження на пошуки мовних структур, які формують і вербалізують цінності, характерні для певних культур і спільнот. Це сприяло розвитку нових підходів у семантиці, прагматичі й соціолінгвістиці, які зосередилися на вивченні мовної репрезентації цінностей і їх впливу на комунікацію [176].

Сучасна аксіологія вивчає широкий спектр питань, зокрема мовні засоби вираження цінностей, їх роль у формуванні мовної культури та вплив на мовленнєву поведінку. Вона аналізує взаємодію між мовою й моральними нормами, вивчає, як цінності змінюються під впливом соціальних трансформацій і як вони вербалізовані в мовленні різних груп і культур. Дослідження аксіології мають прикладне значення в таких галузях як теорія перекладу, міжкультурна комунікація й соціальна лінгвістика [57].

Ціннісна картина світу – це сукупність цінностей, переконань та ідеологій, які формують світогляд і спосіб мислення людини або групи людей. Вона визначає, що саме вважається важливим, цінним і прийнятним, а також норми поведінки, ставлення до інших людей, природи, суспільства й культури. Ціннісна картина світу формується під впливом різних чинників (культурних, соціальних, релігійних, економічних та особисті досвіди) і може включати такі елементи як моральні принципи, етичні норми, релігійні вірування, соціальні стандарти, політичні переконання, світоглядні установки. Система цінностей і оцінок, віддзеркалених у картинах світу й актуалізованих у спілкуванні, одночасно стійка й рухлива, відповідно до культурних, релігійних та історичних контекстів [71; 412].

Аксіологічні характеристики дискурсу відтворюють його ціннісну спрямованість і відношення до етичних, моральних і соціокультурних аспектів життя людини. Основними аксіологічними характеристиками дискурсу визнають [132] його орієнтацію на систему конкретних і соціально схвальних етичних, моральних, соціокультурних, естетичних норм, правил,

практик, принципів, очікувань тощо. Стисло розглянемо погляди науковців на систему цінностей та їх класифікації.

Виходячи з життєвого досвіду, говорять про загальнолюдські цінності чи пріоритети: сімейні й дружні зв'язки, які забезпечують емоційну підтримку та відчуття приналежності; здоров'я, адже фізичний і психічний добробут впливає на якість життя; саморозвиток і самореалізацію; справедливість, добро і повагу до інших як основу гармонійних відносин у суспільстві; щастя як внутрішній стан задоволення й гармонії; творчість і самовираження; свободу; духовність тощо [134].

Концепція ієрархії потреб, запропонована А. Маслоу [373], пояснює мотивацію людини через п'ять основних рівнів: (1) базові фізіологічні потреби для виживання; (2) безпека (прагнення до стабільності, захисту від фізичних і психологічних загроз); (3) соціальна приналежність і зв'язки (дружба, любов тощо); (4) повага й визнання (самооцінка та визнання іншими членами суспільства); (5) самореалізація (розкриття власного потенціалу, досягнення особистих цілей, визначення свого місця в житті). Виходить, що система цінностей – це сукупність сформованих у людей думок про значення в їхньому житті речей та явищ, що трапляються в природі й суспільстві[101].

М. Рокіч [416] розмежовує термінальні цінності, або цінності-цілі, досягнення яких становить сенс людського життя (щасливе сімейне життя, кохання, гармонія, мир, життєва мудрість, здоров'я, матеріальна стабільність, реалізація власного потенціалу, творчість тощо) та інструментальні цінності й таланти, пов'язані з методами досягнення цілей (чесність, раціоналізм, відповідальність, вихованість, життєрадісність, працьовитість, співчуття тощо). Термінальні цінності визначають життєві орієнтири й прагнення людини, які формують основу її світогляду й мотивації, бажання активного й змістовного життя, що супроводжується емоційною насиченістю і внутрішнім розвитком. Інструментальні цінності визначають особистісні якості й норми поведінки, які сприяють досягненню

життєвих цілей, дозволяють ефективно керувати власним життям. Позитивні цінності протиставлені антицінностям й типологізовані так:

- вітальні ('життя – смерть', 'здоров'я – хвороба');
- утилітарні ('багатство – бідність') і соціальні ('праця – лінощі');
- емоційні ('посмішка – сльози'), гедоністичні ('щастя – біда') та інтелектуальні ('розм – глупота');
- етичні ('правда – брехня') й естетичні ('прекрасне – потворне');
- священні ('батьківщина – чужина') і релігійні ('бог – диявол').

Проте чітку межу між позитивним і негативним модусами аксіологічної шкали непросто встановити, наприклад, межа етичних понять 'добро' і 'зло' може бути відносною: *"If time is not real, then **the dividing line between this world and eternity, between suffering and bliss, between good and evil, is also an illusion**"* (Hermann Hesse) [520].

Аксіологічна інформація, як і будь-яке знання про світ, накопичується й зберігається в мові, а семантика мовних одиниць закодує ставлення мовців до конкретних реалій буття.

Типи оцінки розрізняють за такими головними критеріями:

- за спрямованістю – позитивна (висока) і негативна (низька) оцінка;
- за ступенем суб'єктивності чи підставою – об'єктивна (визначена за науковими критеріями) та суб'єктивна (визначена індивідуальними смаками й переконаннями), а також раціональна (на основі осмислення реалій щодо їх відповідності стандарту й нормі) й емоційна (як реакція індивідів на явища довікілля);
- за вираженістю – пряма (експліцитна) та опосередкована (імпліцитна);
- за об'єктом оцінювання – естетична (краса як естетична насолода), афективна (схвалення чи осуд, симпатія чи антипатія), моральна (доброзичливість – байдужість, жорстокість) (див. докл.: [101]).

Цілком закономірно, що оцінку вважають дискурсивною категорією, адже вона реалізована різнорівневими засобами в мові й мовленні, що

створює підстави для визначення “прагмасемантичного потенціалу” цієї категорії як “арсенал[у] засобів її [оцінки] реалізації ... від лексичних (на рівні мови) до дискурсних (на рівні мовлення), тобто перехід від функції-потенції у функцію-результат включається у процес трансформації мовних одиниць в одиниці мовлення та в його конкретні прояви у висловлюваннях і дискурсах” [110, с. 31].

У дискурсі оцінка завжди зумовлена особливостями комунікації й “класифікує об’єкти у ціннісній “картині світу”. ... ментальн[е] судження ... може бути вираженням позитивного, негативного й змішаного ставлення ... мовця до об’єкта оцінки ... більшою мірою за допомогою лексичних засобів” [19, с. 19].

Отже, поняття ‘цінність’ визначає соціокультурне значення тих реалій буття, які залучаються до аксіологічних зв’язків. Цінності реалізують мотивувальну й орієнтувальну функції в житті суспільства, а співвіднесення реалій буття з ними стимулює оцінку.

Окультний дискурс як феномен комунікації репрезентує не лише специфічні знання й практики, а й цілу систему аксіологічних уявлень, які формують світогляд його носіїв. Йдеться про особливу ієрархію цінностей, у межах якої ключову роль відіграють такі поняття, як таємниця, трансцендентність, посвята, езотерична істина. У цьому дискурсі істинне не завжди тотожне раціонально обґрунтованому, а добро – не обов’язково визначається з позиції моралі більшості. Активується альтернативна логіка ціннісних орієнтирів, де головним джерелом істини виступає не верифікація, а пережитий досвід, не логіка, а символіка.

Цінності, що структурують окультне мислення, мають глибоко індивідуалістичний та екзистенційний характер. На першому плані – ідея прихованого знання, яке доступне лише «обраним» через обряд ініціації або внутрішню трансформацію. Саме знання постає як мета, але не у сенсі інформативного наповнення, а як екзистенційне просвітлення, подолання звичайного сприйняття реальності. У цій парадигмі людина виступає не

лише об'єктом впливу зовнішніх сил, а й активним суб'єктом перетворення світу – через волю, уяву, ритуал.

Оціночні категорії у межах окультного дискурсу тяжіють до символічного, часто парадоксального трактування. Дихотомії типу «світло – темрява», «добро – зло» не завжди мають моральне забарвлення, як це властиво традиційній християнській або гуманістичній традиції. Темрява, до прикладу, може уособлювати глибину несвідомого, потенціал, внутрішню силу, яка звільняє людину від зовнішніх обмежень. Таке переосмислення цінностей свідчить про особливий тип аксіологічного релятивізму, де універсальні моральні або епістемологічні критерії піддаються ревізії.

У межах дискурсу акцентовано й на авторитетності джерела – воно повинно бути або історично містичним, або сакрально-інтуїтивним. Висока оцінка приписується текстам або особам, що вважаються носіями «таємної мудрості» – алхімікам, містикам, пророкам, чаклунам. Таким чином, сакралізація знання поєднується з ідеєю елітарності – знання не загальнодоступне, воно має бути заслужене, відкрите через внутрішню працю або містичний досвід.

Варто також зазначити, що окультний дискурс активно використовує особливу мовну форму – метафоричну, алегоричну, архаїзовану. Така мова сама по собі виступає носієм цінностей, оскільки кодує зміст не прямолінійно, а символічно, що створює простір для множинності тлумачень. Вона водночас функціонує як інструмент оціночної інтенсифікації, оскільки підкреслює нераціональне, сакральне, «таємне» як таке, що апіорно має вищу цінність у порівнянні з буденним.

Отже, аксіологічний аналіз окультного дискурсу відкриває перед дослідником складну картину символічних і смислових відносин, у яких оцінка явищ здійснюється не через об'єктивні критерії, а через залученість до сакрального, таємного, «іншого». Саме це робить окультний дискурс унікальним культурним явищем, що не тільки відображає альтернативну

систему цінностей, але й активно її конструює через практики, риторику і соціальні взаємодії.

Переконані, що врахування аксіологічного аспекту є не лише доречним, а й методологічно необхідним елементом у процесі комплексного дослідження дискурсу. Такий підхід дозволяє виявити глибинні сенси, які не зводяться до поверхневого опису феноменів, а охоплюють структуру цінностей, що формують ментальні й культурні моделі. У випадку окультизму, який виступає не лише історико-культурним, а й світоглядним феноменом, аксіологічна перспектива дає змогу побачити внутрішню логіку окультизму як цілісної системи духовних орієнтацій. Окультизм, будучи важливим складником історії та культури людства, має власну ієрархію цінностей, яка відображається в уявленнях про природу, людину, Всесвіт, добро і зло, гармонію й хаос. Саме ця ціннісна структура визначає особливості езотеричної ментальності, що ґрунтується на пошуку сакрального знання, символічному мисленні, ідеї єдності макрокосму та мікрокосму, вірі в існування глибинного порядку, прихованого від буденного розуміння.

Аналіз окультизму в аксіологічній площині унеобхіднений для адекватного осмислення ролі езотеричного знання в культурній динаміці та ідеологічній еволюції суспільства. Через цінності, які продукує й транслює окультизм, формуються не лише альтернативні моделі пізнання, а й особливі типи культурної поведінки, ідентичності та комунікації. Езотерична традиція, за своєю суттю, апелює до внутрішнього перетворення людини, до переосмислення буттєвих засад, що саме по собі є аксіологічним жестом, спрямованим на зміну світогляду. Таким чином, цінність езотеричного знання не обмежується його пізнавальною чи містичною функцією, а виявляється також у його здатності впливати на моральні, духовні та естетичні орієнтири окремої особистості й суспільства в цілому.

1.3 Комплексна методика дослідження окультного дискурсу

У роботі розроблено комплексну методику дослідження англомовного окультного дискурсу з огляду на теоретико-методологічні засади когнітивно-дискурсивної парадигми, лінгвосеміотики й аксіології. Онтологічна спрямованість дослідження передбачає аналіз природи окультного дискурсу з огляду на гносеологічний аспект, який дозволяє ідентифікувати окультизм як продукт пізнання, сферу концептуалізації суспільного досвіду, фрагмент структури знання про світ, закодований у мові.

Лінгвоаксіологічна спрямованість дослідження пов'язана з інтерпретативним механізмом концептуалізації досвіду й комунікації, адже аксіологічний аспект дозволяє укласти два базові параметри оцінної концептуалізації: ціннісні орієнтири та оцінні характеристики окультизму, репрезентовані аксіологемами – вербалізаторами ціннісного в когнітивній системі мовців. Головні завдання дослідження з огляду на лінгвоаксіологічну деталізацію окультного дискурсу полягають у встановленні того, до яких цінностей апелюють комуніканти й якими аксіологемами актуалізовано головні цінності і виражена оцінка мовців.

Перший (теоретико-узагальнювальний) етап дослідження англомовного окультного дискурсу спрямовано на вивчення й укладання історичної ретроспективи розвитку наукової та суспільної думки щодо окультизму й виявлення його відповідних практик у галузях алхімії, астрології та магії. Для здійснення такого аналізу залучено довідкові джерела, історико-архівні матеріали, монографії, у яких представлено факти функціонування окультних практик і відображено суспільну думку щодо значимості окультизму в певний період його історії [486; 201; 391; 195; 248; 332; 142; 321; 281; 282; 360; 343; 381; 384; 361; 389; 407; 400; 393; 420; 499; 461; 467].

Загальнонаукові методи дослідження, зокрема наукового спостереження, аналізу, синтезу, моделювання й порівняння на цьому етапі дослідження дозволили встановити рівень впливу окультних практик на сприйняття світу певними групами його послідовників і вірян. Такий підхід дозволяє врахувати діахронійну динаміку розвитку окультного дискурсу і встановити специфіку різних історичних етапів. Теоретичне узагальнення спирається на систематизацію етапів становлення окультизму та здійснено в такій історичній послідовності: епоха протоантичності й Античність, Середньовіччя, Відродження, Просвітництво і Новий час, Новітній час (див. пп. 1. 1. 1. 1). Історичний підхід до упорядкування інформації щодо окультизму обрано з причин загальновизнаних часових рубежів зміни суспільно-економічної формації, ідеології, видів комунікації, типів мислення (від наочно-образного, інтуїтивного до дискурсивного типів мислення у філогенезі) тощо.

На *другому етапі дослідження* застосовано метод суцільної вибірки, описовий і контекстологічний методи для укладання корпусу текстових фрагментів, у яких імплементовано знання, уявлення, досвід про окультизм, зокрема обряди, практики, ритуали, віщування, заклинання, магічні рецепти тощо.

Джерела охоплюють галузеві й універсальні довідники, наукові та науково-популярні публікації, літературні твори, а також інтернет-сайти з інформацією з окультизму, магії, астрології, алхімії тощо. Відбір сайтів здійснено за критерієм їх авторитетності, визначеної на підставі якості й кількості беклінків за допомогою *Website Authority Checker* (<https://ahrefs.com/uk/website-authority-checker>). Досліджено сайти з рейтингом від 60 балів (зі 100 можливих), наприклад, сайт *Quora* [555], рейтинг домену якого становить 92.

З відібраних джерел було виокремлено такі фрагменти:

—описи важливих реалій окультизму, наприклад, “*As an archetype, an occultist is a practitioner that has studied occultism*” [486, с. 38];

—контексти, що містять оцінні судження мовців, наприклад, *“I definitely think that **occultism is worth studying**... You can **learn a lot** about humans by observing superstition and **taking it seriously**, instead of dismissing it as ignorance or stupidity. ...**Alchemy is the big one**... **Mysticism, too, deserves more serious study**... The only place where mysticism is really at home is fiction and art, within which a person can reach out and touch God, and encourage their audiences to do so as well... no wonder art is so often **transgressive**”* (Nyx Shadowhawk, an occultist of some variety) [555];

—лексичні одиниці на позначення понять, пов’язаних з окультизмом, словникові дефініції та етимологічні відомості щодо цих позначень, наприклад, *occult* “relating to magical powers and activities, such as those of witchcraft and astrology” [482]; *occult* 1530s, “secret, not divulged”, Fr. *occulte* < L. *occultus* “hidden, concealed, secret” < PIE **kel-* “to cover, conceal, save”, 1540s, “not apprehended by the mind, beyond the range of understanding”, 1630s, “the association with the supernatural sciences (magic, alchemy, astrology, etc.)” [492].

Відбір контекстів для аналізу здійснено з урахуванням комплексу принципів, що забезпечують репрезентативність і релевантність дослідницького матеріалу. По-перше, дотримано принципу автентичності, що передбачає використання оригінальних текстів англomовного окультиного дискурсу, створених у природному комунікативному середовищі. По-друге, у центрі уваги опинилися тексти з виразною предметною, ситуативною й особистісною спрямованістю, що дозволяє простежити, як окультині знання вербалізуються в конкретних життєвих або ритуальних контекстах. Важливим критерієм слугує також знакова репрезентація, яка охоплює як вербальний рівень, так і невербальні компоненти — візуальні символи, графічне або типографічне оформлення, що супроводжує текстові фрагменти й сприяє передачі езотеричного смислу. Крім того, особливу увагу приділено оцінній та емоційно-експресивній спрямованості відібраних контекстів, що дає змогу виявити

специфіку комунікативної інтенції та афективне навантаження, притаманне окультному дискурсу.

Аналіз джерел дослідження й систематизація відібраних текстових фрагментів переконують у такому: по-перше, зафіксована специфіка комунікації у сфері окультизму, особливості жанрового оформлення дискурсу; по-друге, актуалізація окультизму як макродискурсу, який складається з мікродискурсів – алхімічного, астрологічного, магічного, актуалізованих ключовими концептами (OCCULTISM, ALCHEMY, ASTROLOGY, MAGIC); по-третє, важливість уживання різних семіотичних засобів, які репрезентують уявлення про окультизм, а також представленість в окультній сфері комунікації лінгвальної й нелінгвальної реальності; по-четверте, важливість для цієї сфери оцінної та емотивно-експресивної складових.

На третьому етапі дослідження передбачено поглиблений аналіз дискурсивних фрагментів з метою виявлення онтологічних характеристик англomовного окультного дискурсу, таких як його цілісність, структурна організованість, динамічність, інтенційна спрямованість, а також просторово-часова визначеність. У межах цього етапу також розглядаються семіотичні параметри, жанрово-стилістичні особливості та прагматичні аспекти окультної комунікації, що дозволяє реконструювати функціональні механізми продукування й інтерпретації езотеричного знання. Одиницею аналізу виступає дискурсивний фрагмент, у якому фіксується реалізація комунікативної події, тематично маркованої належністю до сфери окультизму. аналіз дискурсивних фрагментів з метою розкриття онтологічних характеристик англomовного окультного дискурсу, зокрема його цілісності, структурності, динамізму, інтенційності, співвідношення з простором і часом, а також семіотичних, жанрово-стилістичних і прагматичних ознак окультної комунікації. Цей етап дослідження здійснено в декілька кроків.

Перший крок. Залучення конструктивного аналізу дозволило визначити, наприклад, цілісність англомовного окультного дискурсу, яка виявляється у його структурованості, а також неподільній єдності складників, якщо зважати на визначення феномену окультизму [313; 314; 398]. Подальші дії пов'язані з виокремленням у їх структурі таких складників: 'алхімічний', 'астрологічний' та 'магічний'. Схематично структуру окультного дискурсу представлено на Рис. 1.1.

Рис. 1. 1 Структура окультного дискурсу

Наступні кроки цього етапу дослідження дозволять з'ясувати різні вияви цілісності окультного дискурсу – семіотичну, когнітивну, вербальну, прагматичну єдність тощо, а також інші онтологічні ознаки англомовного окультного дискурсу. Це вимагає аналізу взаємодоповнюваності вербального й невербального втілення у відповідних текстах; огляду жанрів окультного дискурсу (наприклад, алхімічних трактатів, астрологічних прогнозів,

гороскопів, магічних замовлянь тощо) шляхом встановлення етимологічних, лексико-семантичних, граматичних, лінгвостилістичних ознак дискурсивних фрагментів. Наприклад:

–креолізіція прозора в поєднанні візуальних і лінгвальних засобів репрезентації символів чи образів для відтворення духовних, езотеричних знань, ідей алхімічної філософії (трансформації, духовного розвитку, чистоти – *“Symbol ☿ (Mercury) is often used to represent the **element mercury**, associated with the **fluid and transformative nature** of the metal. A dragon devouring its own tail (**ouroboros**), symbolizing the cyclical nature of the alchemical process* [486, с. 806];

–уживання запозичень окремих слів і виразів з класичних мов, зокрема латини (*Solve et Coagula* “a Latin phrase meaning “dissolve and coagulate”, representing the process of breaking down substances and recombining them into a perfected form”, одиниць, співвідносних на сучасному етапі з пасивним узусом (“... *A protective shield shall disperse. As I do will it, **so mote it be!***” [573];

–уживання галузевої термінології (“***Pisces**, this week encourages you to focus on home and family...*” [528];

–уживання риторичних засобів – модальних дієслів для вираження можливості (“*You **may** feel a need to create a nurturing environment ... Artistic and spiritual activities **can** bring you peace and fulfillment*” [528]), імперативів для спонукування учасників дискурсу до дії (“... ***trust** them in decision-making ... **Balance** your time between personal and professional responsibilities* [528]) тощо.

Останнім кроком цього етапу дослідження є аналіз прагматичних функцій окультиного дискурсу. Наприклад, у наступному фрагменті реалізовано інформативну, апелятивну, персуазивну, прогностичну й емотивну функції астрологічних прогнозів: “*However, on **December 19**, a **major cycle** [інформування адресата] **for you** [апеляція до адресата, встановлення контакту] **begins when Venus turns retrograde in your zodiac sign. In the weeks ahead** [прогнозування], **you might review how you’ve***

approached love, relationships, beauty, and money [переконання адресата] *over the past eight years. This is a karmic cycle that might make you especially nostalgic* [експресивна, емотивна комунікація], *perhaps even crossing paths with exes, old flames, or other people from your past. Reflect and decide how you'd like to proceed* [528]).

Четвертий етап дослідження має на меті дослідження окультного дискурсу в гносеологічному аспекті, зокрема визначення багаторівневої структури концептуалізованого поняття 'окультизм' в його вербальній реалізації. Основоположною тезою цього етапу є те, що дискурс являє собою простір для реалізації концептів – ментальних структур систематизованого знання, які набувають вербального вираження і створюють презентаційний аспект (мовленнєву актуалізацію) дискурсу. Тому гносеологічний аспект дискурсу може бути пояснений через концепти, які втілюють особливості й результати пізнання світу мовцями. У цьому дослідженні покладаємося на тлумачення концепту як гносеологічного продукту – сконструйованого в концептуально-образній формі світу з урахуванням особливостей його сприйняття комунікантами.

У концептах OCCULTISM, ALCHEMY, ASTROLOGY, MAGIC, які є ментальними одиницями, квантами знання про явища й практики окультизму, втілено масив смислів щодо пізнання світу й феномену окультизму. Вибір номінативи мегаконцепту OCCULTISM продиктований гіперонімічним статусом цієї лексичної одиниці, яка є родовою назвою на позначення всіх вірувань і практик, пов'язаних із таємними силами людини чи природи тощо. Статус гіпероніма зафіксовано й у відповідній словниковій дефініції: *occultism* “(Alternative Belief Systems) belief in and the study and practice of magic, astrology, etc” [483].

Побудована ієрархічна модель, у якій OCCULTISM – мегаконцепт, а MAGIC, ALCHEMY, ASTROLOGY – макроконцепти, унаочнює єдність знань і досвіду щодо окультизму, тобто різноманітних практик, дій, передбачень, обрядів і ритуалів, вірувань тощо. Мегаконцепт, за О. Кагановською [52],

охоплює узагальнені й масштабні концептуальні структури, які втілюють базові світоглядні уявлення певної культури. Порівняно з мегаконцептом, макроконцепти охоплюють конкретніші концептуальні структури і втілюють смислові одиниці, значимі в певних сферах життя чи культурних сферах. З огляду на це, макроконцепти підпорядковані мегаконцептам.

Ієрархічну модель OCCULTISM візуалізовано на Рисунку 1. 2.

Рис. 1. 2 Ієрархічна модель мегаконцепту OCCULTISM

Подальший аналіз концептів англomовного окультного дискурсу передбачає покрокову процедуру.

Перший крок – ідентифікація імені концепту відповідно до таких критеріїв: частиномовна приналежність – іменник; узагальнене значення; стилістича нетральність; дериваційна активність; тривалість функціонування, частотність апеляції. Наведемо приклад визначення імені концепту OCCULTISM за даними, вилученими з [487].

Ім'я концепту відповідає вищезазначеним критеріям, оскільки іменник *occult(ism)* з основним узагальненим значенням (див. вище) є стилістично нейтральним. Його дериваційна активність підтверджується морфологічними дериватами (*occult* v, *occult* adj, *occultist* n, *occultness* n, *occultly* adv) та багатозначністю (“belief in and the study and practice of magic, astrology, etc; belief in occult forces and powers; belief in the existence of secret, mysterious, or supernatural agencies; the practice or study of occult arts”). Іменник функціює в англійській мові з XVI ст. [492] й актуальний в сучасній комунікації, що засвідчує частотність уживання лексеми *occultism* у друкованих джерелах упродовж XIX–XXI ст. Графік частотності вживання одиниці, визначеної за допомогою онлайн-сервісу *Google Books Ngram Viewer*, представлено на Рисунку 1. 3.

Рисунок 1. 3 Частотність уживання номінативи *occultism*
у джерелах *Google Books*

Другий крок – удокладнення номінативного поля концепту шляхом формування корпусу парадигматично й синтагматично пов’язаних номінацій. До таких можна віднести, наприклад, синоніми імені концепту *occultism* (*black magic*, *magic*, *witchcraft*, *wizardry* тощо), усталені вислови

(*the black art, the power of magic*) і вільні сполучення слів (*villainous Victorian occultist*).

Номінативне поле концепту охоплює три зони: ядерну, медіальну й периферійну. Розподіл номінацій концепту за зонами поля ґрунтується на семантичному аналізі й частотності вживання термінів у мовленнєвих і дефініційних контекстах. Зона ядра представлена найчастотнішими номінаціями концепту. Медіальна зона містить менш частотні номінації, які деталізують окультні практики й вірування. На периферії – найменш частотні й спеціалізовані позначення, які трапляються в контекстах щодо конкретних аспектів окультизму.

Частотність уживання номінацій концепту визначалася в межах авторського корпусу текстів з окультної тематики (загальний обсяг – 200 000 слів) за допомогою **програми** *AntConc*, а оцінка частотності вживання – шляхом підрахунку кількості входжень (*token frequency*) на 200 000 слів. До ядра віднесено лексеми, уживані хоча б раз на 900 – 1500 слів; до медіальної зони – номінації, які трапляються раз на 2500 – 6000 слів; периферія охоплює одиниці, частотність уживання яких становить раз на 7000 – 20 000 слів. Наприклад, номінативне поле мегаконцепту OCCULTISM представлене в ядерній зоні іменами концептів *occultism, alchemy, astrology, magic*; у медіальній зоні – номінаціями *mysticism, parapsychology, demonology, tarot, necromancy, spirit presence, magical symbols, consciousness transformation* тощо; у зоні периферії – вербалізаціями *runes, crystals, energy work, protection from negative energy, empathy, extrasensory perception, telekinesis, untamed natural forces* тощо.

Третій крок – аналіз структури й інформаційного вмісту концепту шляхом виявлення й систематизації концептуальних ознак за допомогою аналізу етимології імені концепту, компонентного аналізу, аналізу словникових дефініцій, концептуального аналізу. Набір концептуальних ознак передбачає:

–мотивувальні ознаки, виявлення яких можливе дослідженням етимології та внутрішньої форми імені концепту [135];

–поняттєві ознаки, які формуються на основі наявної інформації про об’єкт концептуалізації та виявляються в мовній фіксації відповідного концепту;

–асоціативні ознаки, актуалізовані через образи, виявляються за допомогою контекстуально-інтерпретаційного аналізу текстових фрагментів [119], у яких вербалізовано метафоричні й метонімічні переосмислення відновлених номінацій концепту.

Наведемо приклади аналізу концептуальних ознак.

Одиниця *occultism* походить від лат. *ob-* ‘over’ + *-celare* ‘to hide’ < і.є. **kel-* ‘to cover, conceal, save’, тому етимологічне значення етимону “покривати зверху й приховувати” відтворює мотивувальну ознаку ‘таємничість’.

Поняттєві ознаки встановлюються за допомогою дефініційного й компонентного аналізу номінацій-вербалізаторів [126]. Наприклад, в описі історії окультизму “*Indeed, despite the 19th-century revival, occult ideas have failed to gain acceptance in academic circles, although they have occasionally influenced the work of major artists, such as the poet William Butler Yeats and the painter Wassily Kandinsky, and occultism in Europe and North America seems destined to remain the province of popular culture*” [486] реалізовано декілька поняттєвих ознак: класифікаційну ознаку ‘суспільна значимість’, яка реалізується в диференційних ознаках ‘псевдонауковість’ (*occult ideas have failed to gain acceptance in academic circles*), ‘впливовість’ (*influenced the work of major artists*), ‘популярність’ (*popular culture*); класифікаційну ознаку ‘темпоральність’, яка реалізується в диференційній ознаці ‘константність’ (*revival, destined to remain*).

Асоціативні (образні) ознаки втілено в метафоричних і метонімічних переосмисленнях, зокрема в онтологічній метафорі OCCULTISM = CONTAINER (“*We did have an interest in the occult*” (*The Guardian*, 2016),

*“these folklore accounts have attracted attention **within occultism**”* [483] та онтологічній метафорі (персоніфікації) OCCULTISM = EXPLOITER (*“a person who ...practices occult arts ..., or other activity **claiming the use of secret knowledge or supernatural powers or agencies**”* [487], *“...whereas **occultism** is ... always **exploiting** the disintegrated débris of preexisting religions”* [492] за допомогою просторового й акціонального кодів уособлено асоціативні ознаки ‘утилітарність’, ‘таємничість’, ‘сила’.

Зауважимо, що інформація отримана шляхом аналізу концептуалізації поняття ‘окультизм’ в англійськомовній комунікації, співвідноситься з повсякденною свідомістю мовців, на яку впливає цілий комплекс культурних, релігійних і наукових уявлень. Дослідження концептуалізації ключових понять окультизму вважаємо важливим тому, що воно сприяє поглибленню знань про істотні ознаки цього явища культури, розкриває його гносеологічний аспект.

П’ятий етап дослідження передбачав дослідження окультиного дискурсу в аксіологічному аспекті, який, на нашу думку, є найдинамічнішим. Як відомо, у мовній картині світу віддзеркалюється ціннісна картина світу [71]. Тому саме через вербалізації оцінних суджень доцільно з’ясувати ціннісний та оцінний параметри окультизму. Ціннісний параметр співвідноситься з важливими для філософії й практики окультизму ідеалами, нормами й зразками поведінки, зафіксованими в повсякденній свідомості учасників дискурсу, які організують діяльність мовців, згуртовують їх. Оцінний параметр співвідноситься з визначеними суб’єктами спілкування якостями, позитивними й негативними характеристиками об’єкта комунікації.

Наприклад: *“Like every religion or philosophy the occult has a unique perspective to offer but is often filled with some sort of propoganda against literally every alternative viewpoint to it’s own. Ritual magic is sometimes dangerous but even when it is not it can best be described as making any effort to bend reality to your will. Much like with prayer or law of attraction your success*

will vary based on what you expect” (Brian Taylor) [555]. У наведеному текстовому фрагменті оцінного судження щодо окультизму експліковано його значення (*the occult has a ... perspective to offer, it can best be described as making any effort*) для самореалізації й досягнення особистої мети (*to bend reality to your will, success, what you expect*) в житті одного з учасників окультиного дискурсу, а також амбівалентну оцінку окультизму (*unique, alternative viewpoint vs propaganda, dangerous*).

Усвідомлення важливості окультизму як складової культури засвідчують численні звернення до магії, чаклунства, надприродних феноменів у фольклорі, художній літературі, кінематографі (D. Yates *Fantastic Beasts and Where to Find Them*, 2016) й інших видах мистецтва. Наприклад, у художній літературі окультизм часто трапляється як тема або складова сюжету (B. Stocker *Dracula*, 1897; J. R. R. Tolkien *The Lord of the Rings*, 1937-1949; D. Tartt *The Secret History*, 1992; J. Rowling *Harry Potter*, 1997-2007; L. Grossman *The Magicians*, 2009; C. Dauphin *The City of Vanishing Children*, 2011 тощо).

Визначені методи, методики й алгоритм їх застосування забезпечать комплексний аналіз англомовного окультиного дискурсу в онтологічному, гносеологічному та аксіологічному аспектах..

Висновки до розділу 1

1. У запропонованому огляді історії окультизму встановлено напрями еволюції езотеричного вчення та його поступової трансформації від містичних ритуалів та акумуляції прихованого знання в стародавніх культурах до неприйняття й переслідування езотеричних практик упродовж Середньовіччя, їх відновлення й поширення в період Відродження, подальшої секуляризації знання в епоху Нового часу, посилення віри в надприродну силу речей й урізноманітнення форм езотеричної духовності,

формування нових течій і традицій під впливом релігійних і філософських доктрин і навіть наукових концепцій.

2. Подолавши шлях від містицизму до природничо-філософського вчення, від псевдонаукової діагностики до теорії особистого розвитку, окультизм сьогодні являє собою визнану складову культурно-історичної спадщини людства й набуває нових ознак. Часткова (утім значна) демістифікація та реінтерпретація окультних вчень зумовлена здебільшого метнальним станом членів суспільства: усвідомлення комунікантами проблем довкілля, соціальних конфліктів, знецінення людського життя й цінностей, які сягають сьогодні планетарних масштабів, а також намаганням подолати тотальну соціальну зневіру й депресію.

Впливовим чинником популяризації неоезотерики є реалізація потужного потенціалу медіа- та інтернетпростору, у яких сьогодні фактично й відбувається формування та реалізація дискурсів. Зростаюча актуальність теорії й практики окультизму спричинили ревізію цього явища в міждисциплінарній площині й формування окультного дискурсу, який реалізується засобами різних мов, зокрема англійської – глобальної лінгва-франка.

3. З'ясовано, що в жанровій неоднорідності сучасного англomовного окультного дискурсу домінують астрологічний, магічний та алхімічний дискурси, які корелюють між собою як видові актуалізації спілкування в заданих межах окультної сфери комунікації.

4. Зважаючи на поліаспектність комунікації як діяльності сучасного суспільства, дослідження окультного дискурсу унеобхіднює його вивчення в онтологічній, гносеологічній та аксіологічній площинах.

5. Методика дослідження сучасного англomовного окультного дискурсу з урахуванням зазначених аспектів передбачає послідовність таких етапів: теоретичне узагальнення історичного розвитку суспільної думки щодо феномену окультизму; укладання корпусу текстових джерел, у яких представлені окультні практики, розгляд жанрової своєрідності цих

джерел; вивчення онтологічних характеристик англомовного окультного дискурсу (його суті й форм існування) шляхом встановлення етимологічних, лексико-семантичних, синтаксичних, лінгвостилістичних і семіотичних властивостей відібраних дискурсивних фрагментів; інтерпретація функційно-прагматичного потенціалу окультного дискурсу; деталізація специфіки окультного дискурсу в гносеологічному аспекті й дослідження когнітивно-номінативної фіксації окультної сфери комунікації; розкриття аксіологічного аспекту окультного дискурсу, визначення ціннісних орієнтирів та оцінних параметрів цієї сфери спілкування.

Матеріали розділу викладено в публікаціях авторки: 147, 150, 153, 157, 163, 164, 166, 170, 341, 450, 452.

РОЗДІЛ 2

ОНТОЛОГІЧНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ АНГЛОМОВНОГО ОКУЛЬТНОГО ДИСКУРСУ

2. 1 Символіка окультизму

Онтологічні характеристики англомовного окультного дискурсу детерміновані семіотичними особливостями цієї сфери комунікації. Знакова система окультизму є доволі різноманітною і складною. Вона насичена символами, які пов'язані з архетипами колективного несвідомого [55; 41; 340], які мають і виявляють спільні ознаки в різних культурах [39]. Дослідження символіки окультизму, зокрема в аспекті англомовної комунікації, є необхідним, з огляду на різнотипність об'єктів, образів, слів, які вказують на основоположні ідеї, втілюють складні процеси концептуалізації надприродного, містичного світу й сакральних понять. Вивчення вербальних репрезентацій окультних уявлень дозволяє простежити те, як формується специфічна семіотична система, невід'ємна частина культури англомовного соціуму.

Семіотична площина окультизму інтегрує невербальні і вербальні знаки, зокрема архетипи, символи, знаки зодіаку, талісмани, рунічні знаки, символи елементів, числа та ієрогліфи, а також їх номінації, хоча символічну функцію реалізують також мова й звучання окультних ритуалів, магічних практик (мантри, замовляння). Отже, вербальна та паравербальна складові в окультизмі теж наділені магічною силою.

Встановлено, що окультні симоли є елементами коду, співвідносного з глибинними архетипами людської психіки. На переконання окультистів, вони слугують медіаторами між людиною й космосом, втілюють духовність та метафізичні ідеї. Іншими словами, архетипи окультної свідомості – це універсальні символічні образи, які мають глибинне значення. Вони

співвідносяться з різними складниками окультної сфери, впливають на наше сприйняття реальності, закріплюються через мову та впливають на колективну свідомість й індивідуальне буття. Наприклад, одиниця *Leviathan* (*cross*) в алхімії позначає один з первинних елементів – Сірку, прародителя Меркурія. Поза алхімічним контекстом *Leviathan* ('скручений', 'змій', 'дракон') співвідноситься з численними міфологічними, релігійними, а також художніми символічними сенсами і може означати 'зло', 'нескінченність', 'хаос', 'щось загрозливе', 'щось величезне', наприклад, "*According to the biblical narrative, it is a monstrous fish or sea-serpent formed on the fifth day of Creation as a personification of a dark, powerful, yet natural force*" [248, с. 182].

Англомовний тезаурус окультизму охоплює номінації різних категорій:

–архетипи (*alchemist, magus, witch* тощо, детальніше див. нижче);

–геометричні символи (*pentagram* "a symbol of the material (fire, water, air, earth) and the spiritual (spirit), harmony, and balance" [486]);

–концепції, течії, традиції (*hermeticism* "philosophical and religious tradition based on the teachings of Hermes Trismegistus", *shamanism* "traditional spiritual practice involving contact with spirits and the spirit world", *Thelema* "religious and philosophical system based on the teachings of Aleister Crowley" [Encyclopedia of occultism], див. пп. 1. 1. 1. 1 та 1. 1. 1. 2);

–символи окультних товариств та течій (*Scull and Bones* тощо, див. пп. 1.1.1.2);

–астральні / космологічні об'єкти (*planetary correspondences* "symbolic associations between planets and magical or spiritual qualities", *zodiac signs* "astrological symbols representing archetypal energies and influences" [486]);

–магічні атрибути та інструменти (*wand* "a ritual tool symbolizing will and direction of magical energy", *chalice* "a ceremonial cup representing the element of water and receptivity" [486]);

–сутності та істоти (*spirit* “a non-physical being or force, often invoked in rituals”, *daemon* “an intermediary spirit in occult traditions, not necessarily malevolent” [486]);

–ритуальні дії та практики (*invocation* “the act of calling upon a deity or spirit for guidance or power”, *divination* “the practice of seeking knowledge of the future or the unknown through occult methods” [486]);

–священні тексти та символічні системи (*grimoire* “a book of magical knowledge, rituals, and symbols”, *tarot* “a symbolic card system used for divination and reflection” [486]).

На наш погляд, особливої значимості набувають позначення архетипів, співвідносних з ключовими поняттями окультизму. Одним з архетипів окультизму є надлюдина, якій доступні таємне знання, влада над природою через чаклунство, магію, алхімію, астрологію. Архетип надлюдини втілений в стародавніх міфологічних і фольклорних образах чаклуна, мага чи відьми, а в сучасній культурі – окультиста (людини, яка займається окультними практиками): “As an **archetype**, an **occultist** is a **practitioner** that has studied *occultism, the study of the supernatural, the magic, sorcery, alchemy, astrology, séances, folklore and mythology*. These studies of occultism are considered taboo and can lead the archetype into the forbidden arts in various circles. Mostly these types of archetypes are always considered neutral, but on the darker side given the nature of their studies, however on occasions this is not always the case, and they can become extremely corrupted by what they learn. A **mage** / **wizard** / **witch** can easily be an **occultist** but they aren’t the same thing exactly” [486].

Сучасний англомовний дискурс оперує родовим поняттям ‘окультист’, яке охоплює спеціалістів-практиків в різних видах окультної діяльності: “a person who believes in or practices occult arts, such as **magic**, **astrology**, **alchemy**, or other activity claiming the use of secret knowledge or supernatural powers or agencies” [487].

Як засвідчує етимологічний аналіз одиниць, номінації архетипів зберігають свою внутрішню форму, а їх етимологічні значення не тільки

віддзеркалюють символічні складники змісту, а й виявляються історично стійкими. Наведемо окремі приклади.

Архетип мага / чаклуна / алхіміка вербалізований номінаціями *witch*, *magus* / *mage*, *alchemist* тощо, які акцентують на низці синкретично поєднаних ознак: *angel* ‘чистота’, ‘духовність’, ‘захист’; *demon* ‘роздвоєння’, ‘темна сила’, ‘спокуса’, ‘випробування’; *mystic* ‘тайна’, ‘знання’, ‘просвітлення’, ‘містичний досвід’, ‘інтуїція’; *anima* / *animus* ‘жіноче начало в чоловікові’, ‘чоловіче начало в жінці’, ‘емоційність’ та ‘інтуїція’, ‘раціональність’ і ‘сила’, гармонія’. Назви архетипів віддзеркалюють складні культурно-історичні трансформації, втілюючи як універсальні людські прагнення до гармонії, так і окультні уявлення про зв’язок із надприродним.

Одиниця *witch* (дангл. *wicce* “чаклунка”, *wicca* “чаклун”, і.е. **weg-* “бути сильним, енергійним”) співвідноситься з архетипом відьми й символізує ідеї роздвоєності, зокрема ‘чоловічу і жіночу магію’, ‘мудрість і силу’, а також ‘темряву’ і ‘зло’, ‘шкоду’ і ‘допомогу’ (“... *embracing the witch within isn’t restricted to any particular gender. it is a call for all to reconnect with their own intuition as well as their personal power and to embrace the true original self*” [517, unpagged]).

Позначення *magus*, *mage* (лат. *magus* “вчений маг, заклинач” відповідає архетипу жреця і мудреця, символізує ‘знання’, ‘надприродну силу’ (“Another example of an **archetype** in mass consciousness brings us to the subject at hand. Jung spoke of the Wise Old Man, who symbolizes the transcendent wisdom that speaks to us from the depths of our own souls. One form this takes is the sage or **magus** or magician. Like all the archetypes, this figure is practically universal in the human race” [560, с. 6]).

Слово *alchemist* (араб. *al-kīmiyā* “країна чорної землі”, і.е. **gheu-* “лити, виливати”) пов’язане з архетипом алхіміка — символом трансмутації, перетворення матерій, гармонії між матеріальним і духовним, прагнення до внутрішніх та зовнішніх змін (“Furthermore, the **archetype of the alchemist**

embodies the universal archetype of the hero, the seeker, the individual engaged in a transformative journey. This archetype resonates deeply with narratives found across cultures, reflecting the inherent human drive towards self-discovery, personal growth, and spiritual awakening. The alchemist, wrestling” [556]).

Слід зазначити, що термінологія окультизму утворюється від основ, які характеризуються етимологічною, структурною та функційною неоднорідністю, що, пояснюється історичною тривалістю еволюції окультних учень, інтернаціоналізацією ідей і цінностей та необхідністю кодування знання і досвіду, набутого в різних сферах життєдіяльності мовців.

З огляду на утворення позначень окультних символів і понять, слід зазначити, що вони сформовані різними способами. Суфіксація задіяна у переважній більшості номінацій на позначення абстрактних понять: *-ism* (*occultism, hermeticism, shamanism*); *-ation* (*invocation, divination*), *-y* (*sorcery*) тощо.

Метафоричні або функціональні словосполучення, які використовуються для символічної репрезентації, побудовані за субординативними та координативними моделями: *Attr + N* (*All-Seeing Eye, Mosaic Pavement, First Degree Handshake*) або *N + Prep + (Attr) N* (*Eye of Providence, Book of Sacred Law*); *N + and + N* (*Skull and (Cross)bones, Square and Compasses*).

Зазначимо важливість метонімічних перенесень у номінаціях символів, які утворені за допомогою онімних складників, пов'язаних із відповідним символом. До структури найменування залучаються топоніми (*Cross of Lorraine, Jerusalem Cross*), антропоніми (*Seal of Solomon*) або міфоніми (*Leviathan (Cross)*). Розглянемо окремі позначення детальніше.

Номінація *Zodiac Signs* (дгр. *zōdiakos* ‘circle of little animals’) є родовим позначенням астрологічних знаків. Одиниця *sign* має широку семантику, що охоплює значення “позначка; символ”, а відтак значення акцентує на репрезентативній функції референта. Слово *zodiac* запозичено з латини на

позначення астрологічної системи, символіки космічних впливів: “*Since most of the constellations through which the ecliptic passes represent animals, the ancient Greeks called its zone zōdiakos kyklos, ‘circle of animals’, or ta zōdia, ‘the little animals’*” [516]. Етимологічне значення одиниці підкреслює символічну репрезентацію тварин у зодіакальних сузір’ях. Зодіакальне коло інтерпретується не лише як ‘мапа зоряного неба’, а як метафоричне втілення ‘духовного шляху людини та різних стадій особистісного досвіду’.

Кожен знак у цій системі набуває символічності й репрезентує конкретний архетип: “*The zodiac circle is more than a map of the stars; it is a **symbolic journey** of the soul through different phases of human experience, where each sign represents an archetype and a lesson to be learned*” [516]. Зодіакальна система постає як символічне колесо, що уособлює циклічний характер часу, процесів зростання та внутрішньої трансформації. Кожен знак співвідноситься з окремими психологічними імпульсами, космічними силами та стадіями розвитку: “*The zodiac is a **symbolic wheel** that reflects the cyclical nature of time, growth, and transformation. Each of the twelve signs corresponds to distinct psychological drives, cosmic energies, and stages of development*” [528].

Позначення *Cross of Lorraine*, *Jerusalem Cross* та *Square and Compasses*, які характеризуються багатозначною семантикою, спрямованою їх походженням та символізмом, важливо аналізувати в контексті їхньої історичної та культурної значущості. Одиниця *Cross of Lorraine* (фр. *Croix de Lorraine*) “двосмуговий хрест” має давнє історичне та релігійне коріння (див. Додаток Б, рис. Б.1). Назва походить від регіону Лотарингія (*Lorraine*), де цей символ з’явився на гербі герцогів. Хрест (*cross*) – універсальний символ, а у християнській традиції вказує на ‘жертву’, ‘духовність’ і ‘віру’. У структурі найменування, створеного за моделлю $N_1 + of + N_2$, другий іменник (топонімічна назва *Lorraine*) надає позначенню географічної та історичної конкретики. У такий спосіб назва містить вказівку на

геральдичний знак, а через нього також і на регіональну культуру та ідентичність.

Номінація *Jerusalem Cross* містить у своїй структурі топонімічний складник (*Jerusalem*) в атрибутивній позиції до ядерного елемента (*Cross*). Топонімічна складова найменування символу акцентує на його зв'язку з хрестовими походами та святими землями, що стимулює культурні (сакральні, історичні) конотації у значенні одиниці. Топонімний компонент назви засвідчує історичну варіативність символіки внаслідок дії релігійних та культурних чинників: *“The large central cross symbolizes Christ, and the four smaller crosses represent the four Gospels or the spread of Christianity to the four corners of the world”* (susanshaw.com – The Story Behind the Jerusalem Cross). Поділяємо думку стосовно того, що назви символів підкреслюють географічну, культурну й духовну значущість, що дозволяє їм зберігати свою важливість у сучасному окультному дискурсі [343].

Назва *Square and Compasses* співвідноситься з етикою та філософією масонства і сповнена глибокого символізму. У координативній структурі назви відтворено рівноправність символічних позначень, закарбовано історію релігійно-етичного руху й таємного товариства від часів малярів-будівельників. Символи *square* “косинець” і *compasses* “циркуль” уособлюють ‘земну стійкість’, ‘прямолінійність’ і ‘матеріальний порядок’, ‘рух’, ‘рівновагу’. Поєднання двох символічних назв у складі координативної конструкції ($N_1 + \text{and} + N_2$) іконічно відтворює взаємодію і рівноправність символів, віддзеркалює ідею гармонії між матеріальним та духовним аспектами життя людини: *“The square and compass is at the very heart of Masonic lessons. They are recognized as tools of the architect and builder, which Freemasons use to teach symbolic lessons. Commonly, the square is thought to enjoin a man to “act squarely,” meaning being true and honest to his fellow man. The compass is said to remind a man to keep himself in check and not to overindulge in life’s vices”* [557].

Іконічність властива також позначенню *Skull and Crossbones*, утвореному координативним сполученням $N_1 + \text{and} + N_2$, у складі якого синтаксично рівноправні одиниці *skull* (д.а. *scealu* ‘husk’) та *crossbones* (< *cross*- ‘across’ + *-bone* < пгерм. *bainan* ‘shank of the leg; hard tissue’) втілюють взаємодоповнюючі поняття ‘смертність, кінцевість’, ‘крихкість’, ‘злом, перехрестя’. Ці сенси апелюють до складного змісту символу (див. Додаток Б, рис. Б.9): фізичний аспект буття – “термінальність життя, неминучість фізичної смерті” та духовний аспект життя – “цінність вибору для духовного розвитку” [486]: “*The skull and crossbones is not evil... It is the symbol of your mortality, Memento Mori — ‘Remember That You Have To Die’. It reminds ... of the fleeting nature of earthly life and the need to strive for moral excellence*” [558].

Аналіз найменувань окультної символіки дозволяє розкрити їх варіативність не тільки в аспекті семантики (див. приклад багатозначності найменування символу вище), а й у формальному плані. Варіанти назв відтворюють інтеграцію літерних елементів до складу окультних емблем чи геральдичних знаків таємних організацій (*G* “Great Architect of the Universe” в масонській символіці); у формі аббревіатур компактно представляють найменування і символ (*VSL* / *Volume of Sacred Law*). В інших випадках варіантні назви співвідносяться у повній та скороченій формах (*Columns* та *Masonic Columns*), містять синонімічні заміни (*Volume of Sacred Law* / *Book of Sacred Law*; *Chisel and Mallet* / *Chisel and Hammer*) або формують ланцюги позначень шляхом перефразування (*All-Seeing Eye* / *Eye of Horus* / *Eye of Providence*; *Hexagram* / *Seal of Solomon*). Впродовж аналізу було також з’ясовано, що найменування окультних символів взаємодоповнюють одне одного: варіантні назви віддзеркалюють різні аспекти одного й того ж символу, а назви різних символів виявляються взаємопов’язаними і відтворюють комплекс культурно важливих асоціацій та понять (*Rough Stone*, *Perfect Stone*). Розглянемо приклади детальніше.

Літера *G* вказує на божественний аспект знання і творення (“*God*”). Графічний знак ви’являється інтегрованим до символу масонів та його назви “*Great Architect of the Universe*”, що акцентує на сакральності поняття і дозволяє залишити лише натяк на священне ім’я й уникнення його повного проголошення: “*The letter G is meant to remind Freemasons that all our lives and actions are performed in the presence of God, The Grand Architect*” [557].

Позначення масонського символу *All-Seeing Eye* не просто описує його (‘око, що бачить усе’) (див. Додаток Б, рис. Б.2), а акцентує на ідеях тотальності, всюдисущості (*all-seeing*), спостереження та пильності (*eye*). Назва репрезентує божественну провідницьку силу, постійний нагляд за світом. Інші найменування цього символу відтворюють його історію: символ використовувався ще до масонів у єгипетській міфології (*Eye of Horus*) або як християнське уособлення Божої пильності та мудрості (*Eye of Providence*). Позначення наголошує на турботі Бога, який провадить світ за наперед визначеним задумом, і часто трапляється в контекстах, де йдеться про духовність і пильність: “*The Eye of Providence is a symbol recognized by Freemasons everywhere as a beautiful representation of the watchful care of the Supreme Architect*” [558].

Найменування *Volume of Sacred Law* та *Book of Sacred Law* (див. Додаток Б, рис. Б.3) місять вказівки одночасно на книгу як матеріальний об’єкт (*volume, book*) та джерело знання, в якому містяться духовна сила, моральні принципи, божественна основа всього (*sacred law*). Збільшення утаємничення інформації й економія в комунікації забезпечуються уживанням компактної форми аббревіатури: “*The Volume of Sacred Law, or VSL for short, is what Freemasons call the religious text that is used in their ceremonies and traditionally placed onto their altar while the lodge is in session*” [557]. Назва може стосуватися різних священних текстів, таких як Біблія, Коран чи інші книги, в залежності від переконань членів окультичного товариства масонів. Ці назви відображають універсальність і

багатозначність окультної символіки, що дозволяє їх інтеграцію в різні культурні та релігійні контексти [486].

Синонімічні заміни у позначеннях *Chisel and Mallet* та *Chisel and Hammer* швидше за все слід пояснити впливом історичних чинників й традицією, звичкою уживання термінів. Проте аналіз внутрішньої форми складників позначень засвідчує, що їх етимологічні значення акцентують на важливих з погляду мовців нюансах символіки. Цілком імовірно, що вибір на користь уживання того чи того варіанта здійснюється інтуїтивно. Проте сукупно складники назв синкретично представляють мотивувальну основу символу – ситуацію створення чогось, творчу діяльність: дія ‘різання’ – *chisel* “tool with a cutting edge used for cutting out, etc.” < ст.фр. *cisel* ‘scissors’ < лат. *cisellum* ‘a cutting tool’, *caedere* ‘to cut’ < іє. **kae-id-* ‘to strike’; МАТЕРІАЛ ‘КАМІНЬ’ – *hammer* < д.а. *hamor* < н.герм. **hamaraz* ‘a tool with a stone head; stone’ < іє. **akmen* ‘stone; sharp stone used as a tool’; ІНСТРУМЕНТ – *mallet* < ст.фр. *mailett* ‘a small wooden hammer’ < лат. *malleus* ‘a hammer’ < іє. **mele-* ‘to crush, grind’ [492]. Історично пов’язані з будівельниками і ковалями як членами братства, назви символізують ‘працю, розум і фізичну силу’, необхідні для вдосконалення як у матеріальному, так і в духовному житті [486]. Найменування виявляються метафорами морального й духовного зростання, а також фізичної й розумової праці: “*The gavel is an instrument common to the lowest and the highest in the Lodge. The common gavel is shown to each Entered Apprentices to remind him that symbolically he should use it in Freemasonry to divest himself of the vices and superfluities of life. Years later, even when one has attained the highest rank in the Lodge by becoming its Master, the same implement of a gavel is placed in his hand as a reminder that we all need to continue to strive for improvements in our manner and character*” [558]. Можна сказати, що *mallet* і *hammer* втілюють ‘інструментальність людської сили, необхідної для досягнення цілей’ [486]: “*The gavel [= hammer, mallet] is an emblem of the authority of the Master in governing the Lodge. At the installation of a Master he*

is informed, upon being tendered this implement, that it constitutes the essential element of his authority over the assembled brethren, without which his efforts to preserve order and subordination would be ineffectual" [558] (див. Додаток Б, рис. Б.8).

Взаємодоповнюючими також є найменування *Rough Stone* і *Perfect Stone*, антонімічні складники яких (*rough* ‘грубий, необроблений’ та *perfect* ‘досконалий’) відображають концепцію духовного розвитку через метафору стадій обробки каменю (див. Додаток Б, рис. Б.7). Ядерний компонент назв *stone* позначає ‘сировину, яка потребує обробки’, а символізує ‘людину, яка потребує трансформації’. Атрибутиви *rough* і *perfect* вказують на первісний та завершальний етапи процесу духовного зростання. У такий спосіб зміст символу розкривається сукупно, при співвіднесенні двох найменувань: “*The rough ashlar represents a Freemason before he is initiated, coarse and waiting to be crafted into a useful stone. As a Mason works on his craft, shapes himself into a man of service and integrity, he is smoothed into a perfect ashlar*” [558].

Варіантні назви часто відтворюють структурні елементи символіки. Наприклад, *Hexagram* та *Seal of Solomon* – найменування символу, що складається з двох перехрещених трикутників у складі шестикутної зірки (див. Додаток Б, рис. Б.4): “*The Seal of Solomon (known also as the Ring of Solomon) is believed to be a signet ring that belonged to King Solomon of Israel. This ring is thought by some to have magical powers, and it originates in Jewish tradition. Nevertheless, the Seal of Solomon can also be found in later Islamic and Western occultism, as both of these adopted it from Jewish tradition. As a symbol, the Seal of Solomon is still in use today, and one of its simplest depictions is either as a pentagram or as a hexagram, the latter being similar to the Star of David*” [558]. Внутрішня форма назви *hexagram* (< гр. *hexa*- ‘шестикутний’ + *-gram* ‘напис, лінія’) репрезентує геометричну форму символу та акцентує на гармонії між матеріальним і духовним світами, а також на ідеї балансу між протилежностями – ‘вогонь і вода’, ‘тіло і душа’. Символ застосовується на позначення різних аспектів природи, духовності та

єдності всесвіту: “*Apart from such purported mystical qualities, the Seal of Solomon possesses symbolic values as well. For example, the base of the seal is shown to touch the ground, whilst its tip reaches the heavens, thus symbolizing a harmony of opposites. An example of this harmony can be seen in the statement that the Seal of Solomon “symbolizes the link between science, beauty and metaphysics, with elements of medicine and magic, astronomy and astrology”*” [549].

Сполучення *Radiant Delta* та *Delta of Divine Presence* є найменуваннями символу, що складається з трикутника та розгалужених променів світла, (див. Додаток Б, рис. Б.5). У складі назви одиниця *radiant* заміщає матеріальний (графічний) елемент символу ‘випромінювання світла’ й одночасно експлікує символічний сенс ‘священне, божественне знання’, а *delta* (грецька літера Δ) акцентує на трикутній формі, яка символізує божественну присутність і світло. Отже, найменування *Radiant Delta* та *Delta of Divine Presence* асоціюються з ідеями мудрості, просвітлення та духовного розвитку: “*All-seeing eye, or radiant delta – Masonic symbol, symbolizing the Great Architect of the Universe, watching the works of Freemasons*” [558]. Символ застосовується в масонських ложах для репрезентації духовного і морального поступу, а також як захист від негативних енергій.

Розглянемо інші приклади позначення окультного символізму взаємодоповнюючими найменуваннями. Скорочена і повна форми найменування *Columns, Masonic Columns* (див. Додаток Б, рис. Б.6) апелюють до вертикальних опор як символу стійкості, міцності та рівноваги: “*The Masonic columns, Jachin and Boaz, are not just architectural symbols; they represent **duality and balance – light and darkness, strength and beauty**. Standing at the entrance of the lodge, they remind Freemasons of the pillars of their spiritual temple and the values that uphold it: wisdom, strength, and beauty*” [558]. Символіка колон доповнюється іншими складниками символічної системи. Так, орнаментальний елемент *Mosaic Pavement*

експлікує зв'язки з мистецтвом, наукою та духовністю, а символізує основу життя та його труднощі (див. Додаток Б, рис. Б.6). Складова імені символу *mosaic* (< лат. *mosaicus* 'такий, що має відношення муз') підкреслює його естетичний, духовний аспект, а одиниця *pavement* (< лат. *pavire* 'to tread down'), яка відтворює асоціації з сенсом 'основа', – практичний аспект окультного світогляду [486].

Назва символу стимулює численні асоціації, зокрема 'різноманітність та єдність у житті', 'гармонія й цінність кожної речі', 'складність і непередбачуваність життя', 'краса і цінність життя', 'рівні духовного розвитку', 'світло і мудрість' (візуалізовані як зірки в орнаменті), 'крихкість і тимчасовість життя' (візуалізовані як кістки в орнаменті): "*The Mosaic Pavement is an old symbol in Freemasonry found in the earliest rituals of the 18th century. It is classed among the ornaments of the Lodge, with the indented tessel and the blazing star. Its black and white stones were easily and appropriately interpreted as symbols of evil and good in human life*" [558].

До сенсу 'гармонія Всесвіту' апелюють також односкладові найменування – *Square, Level, Plumb*. Ці назви зберігають термінологічний відтінок і у такий спосіб імітують науковість цих понять, а позначувані ними реаліям додають об'єктивності, зберігаючи їх символічний зміст, пов'язаний з етичними принципами життя: *square* (< лат. *quadrus* 'square') символізує 'правильність', 'прямолінійність', 'справедливість', 'чесність', 'гармонію', *level* (< лат. *libella, libra* 'unit of weight') – 'рівновагу', 'скромність', 'покірність', 'душевний спокій', 'рівність і братерство', *plumb* (< лат. *plumbum* 'lead (the metal)') – 'стійкість', 'міцність'. До цього слід додати, що ці символи апелюють також до вертикального (*plumb*) і горизонтального (*level*) вимірів Всесвіту [498; 486].

З одного боку, англійські назви окультних символів (*Rough Stone, Perfect Stone, Master's Mallet, Square, Level, Plumb* тощо) вирізняються структурною простотою. З іншого боку, їх змістове наповнення є надзвичайно складним, наповненим глибинними сенсами, які неможливо

декодувати без спеціальної підготовки. Отже, символізм окультних реалій виявляється легко відчутним, проте складним для декодування.

Символізм невербальних актів комунікації (ритуальні дії, жести тощо) проєктуються на їх найменування. Наприклад, одиниця *Masonic handshake* позначає жест рукостискання, який символізує братерство й взаєморозуміння. Це один із найвідоміших і водночас найзагадковіших невербальних кодів, який застосовується у межах масонських лож для впізнавання своїх братів по організації. Воно є елементом складної системи символічної комунікації, яка поєднує жести, паролі, пози тіла, ритуальні дії та мовні формули і спрямована на підтримання єдності, ієрархії та посвяченості в межах братства. Таке рукостискання не є випадковим жестом: воно кодифіковане й строго регламентоване відповідно до ступеня посвяти масона. У різних ступенях (від учня до майстра та вище – в системах шотландського або йоркського обрядів) існують різні види рукостискань, кожне з яких передає інформацію про рівень посвячення, а також служить засобом ідентифікації в ситуаціях, де відкрито заявити про своє членство неможливо або небезпечно. До рукостискання додається також специфічне положення пальців, долоні, тиску або навіть окремий супровідний діалог (відомий як паролі чи виклики та відповіді), що слугує додатковою перевіркою належності до братства.

Одиниця характеризується прозорою мотивацією й акцентує на важливості фізичного дотику як способу передання довіри, підтримки й солідарності (див. Додаток Б, рис. Б.10). Назви трьох ступенів масонського рукостискання (*first degree handshake*, *knee-to-knee handshake*, *heart-to-heart handshake*) мають лаконічну структуру і метафорично відтворюють рівні людської взаємодії: *first degree handshake* ‘повага та взаєморозуміння’, *knee-to-knee handshake* ‘близькість і довіра’, *heart-to-heart handshake* ‘щирість і взаємна прихильність’ [499]: “*In Medieval times stonemasons travelled the country looking for work. Most people didn’t read or write so they needed a way to prove that they had passed the rigorous apprenticeship to become a properly*

qualified craftsman. When you qualified as a master stonemason you were given special words and gestures that only another stonemason of that qualification would know. So, it is how your professional qualifications could be checked; a bit like a Medieval 'chip and pin' system" [529].

В окультній комунікації невербальні символи відіграють фундаментальну роль як складники знакових систем, що передають езотеричні знання, недоступні безпосередньому раціональному осягненню. Ці символи слугують своєрідними ключами до прихованих смислів, що формуються в межах синкретичного світогляду, де поєднуються елементи міфології, архаїчної релігії, натурфілософії, алхімії, астрології та метафізичних учень. Невербальні символи – це не просто графічні або зображувальні одиниці; вони функціонують як складні когнітивно-культурні конструкції, здатні акумулювати та транслювати знання, які вважаються трансцендентними або окультно-істинними. Кожен символ у цьому контексті має полісемантичний характер, а його значення завжди багатопланове та контекстуально зумовлене: один і той самий образ може втілювати водночас космологічну модель світу, архетипну психологічну структуру, етичний імператив та інструмент ритуального впливу.

Невербальні символи в окультній традиції не існують у відриві від практики – вони є органічною частиною ритуалу, медитації, пророчих технік і трансформацій свідомості. Їхнє використання спрямоване на активізацію глибинних психоемоційних і когнітивних процесів, що дозволяє ініційованій особі вступити в контакт із надчуттєвими сферами або сакральною реальністю. Символ виступає як міст між світом видимого і невидимого, відомого і прихованого, буденного і трансцендентного.

Особливістю окультного символу є його функція не тільки комунікативна, а й захисна: за допомогою багатозначності, алегоричності, а також складної системи інтерпретаційних рівнів, символ виконує роль шифру – своєрідної інформаційної оболонки, що приховує знання від непосвячених. У межах езотеричних систем (герметизму, кабали,

гностицизму, алхімії тощо) це забезпечує не лише збереження інформації, а й підтримку сакральної етики обмеженого доступу, яка вибудовує духовну ієрархію: розуміння символу доступне лише тим, хто пройшов шлях внутрішньої трансформації та ініціації. У цьому сенсі символ постає як структурний елемент духовної педагогіки, де поступове розкриття смислів пов'язане з рівнем особистісного й духовного розвитку інтерпретатора.

У контексті окультної комунікації символ – це не лише семіотичний елемент, а й інструмент сакралізації досвіду, канал трансцендентного зв'язку та механізм культурного спадкоємства. Його застосування сприяє стабілізації й відтворенню езотеричних традицій, формуванню специфічної мови посвячених, яка водночас є і засобом об'єднання, і бар'єром для непосвячених. Символічний код стає гарантом збереження та передачі метафізичних знань у межах закритих шкіл і орденів, підтримуючи тяглість і цілісність окультного дискурсу.

Невербальні символи, що функціонують в окультному дискурсі, мають цілу низку важливих характеристик. По-перше, їхній символічний зміст ґрунтується на уявленнях про вищі духовні реальності, метафізичні істини та зв'язок людини з універсальним космічним порядком. Такий зміст виявляється у формах геометричних фігур, зображеннях архетипів, природних об'єктів або міфологічних істот. Кожний елемент є експонентом певної ідеї або принципу.

По-друге, ці символи тісно пов'язані з релігійними, міфологічними та герметичними традиціями, зокрема з алегоричними системами Стародавнього Єгипту, античної Греції, кабалістичними образами, алхімічною іконографією, а також східними філософсько-релігійними вченнями. Це історико-культурне нашарування робить окультні символи не лише носіями езотеричного змісту, а й архівами колективного несвідомого, які акумулюють знання людства крізь віки.

По-третє, окультні символи вирізняються голографічністю і гнучкістю. Варіативність їх форм і змісту дозволяє їм зберігати

універсальність в контексті лінгвокультурної співвіднесеності, тобто існувати тривалий час в різних лінгвокультурах і виявляти специфіку залежно від магічних традицій, настанов містичних шкіл чи домінантних ідей релігійно-філософських систем. Окультна символіка має варіантні інтерпретації, контексти уживання та спектр функцій. Така багатогранність і полісемічність ускладнює їхнє розуміння з боку осіб, не обізнаних із відповідною системою координат. Разом із тим ця риса надає символам гнучкості, здатності до переосмислення та адаптації до нових дискурсивних практик.

Нарешті, окультні символи активно використовуються у ритуальній, медитативній та містичній практиці. Вони виступають засобом активації певних психічних станів, сприяють трансформації свідомості, слугують пунктами входу в інші рівні пізнання, функціують як маркери переходу, ініціації, духовного оновлення тощо. У цьому контексті символ перетворюється на динамічну одиницю сакрального дискурсу, яка не просто репрезентує зміст, а є активним учасником комунікації між людською свідомістю та трансцендентною реальністю.

Отже, окультні символи та їх номінації – не просто допоміжні візуальні чи вербальні елементи, а глибинно структуровані семіотичні одиниці, що формують особливий пласт езотеричної комунікації. Вони реалізують кілька фундаментальних функцій: онтологічну – як репрезентацію та відображення буттєвого порядку, сакральну – як засіб збереження, консервації та передачі священного знання через покоління, а також комунікативну – як механізм встановлення й підтримання зв'язку між різними вимірами буття: матеріальним і духовним, земним і трансцендентним, людським і божественним. У межах окультного дискурсу ці символи та їх мовні й графічні репрезентації виступають ключовими інструментами пізнання, впорядкування (ієрархізації) та синтезу езотеричного знання, а також матеріалізації віри, інтуїтивного досвіду та надраціонального розуміння. Вони функціонують як точки перетину

ритуалу, міфу й метафізики, слугуючи умовним, але глибоко змістовним мостом між знанням і вірою.

2. 2 Знакові системи окультизму

2. 2. 1 Семіотика алхімії

Семіотична система алхімії охоплює невербальні та вербальні знаки, які трапляються в алхімічних практиках, спрямованих на пошук засобів перетворення речовин та досягнення духовного просвітлення. Визначне місце належить символам, зокрема графічним знакам, які формувалися здебільшого впродовж Середньовіччя на перетині кількох протонаукових напрямів. Алхімічний лексикон, зароджений ще у добу античності та остаточно оформлений у пізньому середньовіччі, завжди привертав увагу, інтригував, вводив в оману та породжував чимало непорозумінь і необґрунтованих припущень [486]. Ґрунтовні дослідження семіотики алхімії проведено у мистецтвознавчих розвідках (див., зокрема, [50; 31]).

Алхімічна символіка являє собою складну систему, у якій мова виконує не лише номінативну, а й концептуалізувальну функцію. Алхімічні терміни слугують не просто назвами матеріальних об'єктів чи процесів, а є знаками, що репрезентують філософські, духовні та психологічні концепти. Вони функціонують у межах метафоричного простору, де конкретне набуває універсального значення, а фізичне трансформується у метафізичне. Наприклад, одиниці *Sun* і *Moon*, походження яких сягає праіндоевропейської давнини, зберігають свої етимологічні значення в окультних контекстах (і.є. **sawel-* ‘sun’, і.є. **men(s)es-* ‘moon’, **me-* ‘to measure’) – “джерело енергії”, “природний відмірювач часу”. Ці значення доповнюються символічними асоціаціями, розгорнутими у метафорах протилежності взаємодоповнюючих начал – активного й пасивного, чоловічого й жіночого, сонячного й місячного світла (див. [340]).

Одиниця *Mercury* (< лат. *Mercurius*), пов'язана з образом римського бога-посередника, в алхімічному дискурсі також актуалізує властивості ртуті як хімічної речовини: ('текучість', 'мінливість', 'трансформаційність') і переносить ці характеристики в абстрактну площину алхімічних перетворень (див. [488]). Інші позначення хімічних речовин також демонструють метонімічні перенесення фізичних ознак, наприклад, металів у площину символічних значень: *Gold* (д.а. *geolu*) "жовтий" > 'колір сонячного світла' > символ 'просвітлення і досконалості'; *Silver* (д.а. *seolfor*) "срібло" > символ 'чистоти, внутрішньої ясності й жіночого начала'.

Разом з цим семіотика алхімії значною мірою ґрунтується на метафоричному мисленні, завдяки якому сформовано алегоричні образи, які уособлюють трансформаційні процеси, притаманні не лише матеріальній, а й духовній сфері: *Marriage of the Sun and the Moon* або *Union of Mercury and Sulphur*. У наведених прикладах сенс 'досягнення гармонії' актуалізовано за допомогою символічного поєднання протилежностей, взаємодії чоловічого та жіночого принципів. За алхімічною концепцією, яку детально викладено у гностичних і герметичних текстах [332], таке поєднання становить основу всіх трансмутацій.

Аналіз алхімічної символіки має культурно-лінгвістичну цінність, оскільки не розкриває світогляд і практику алхіміків. Як приклад, наведемо той факт, що алхімічна чаша в містеріях Ізиди, виконувалася у формі жіночих грудей. Імовірно, ця символічна традиція вплинула на форму хімічних колб. Зображення такої чаші представлено на картині "Алхімік" (див. Додаток Б) шотландського художника Вільяма Феттеса Дугласа (XIX ст.). На картині – темне лабораторне приміщення, де алхімік у плащі й капелюсі працює з різними алхімічними пристроями та інструментами, глибоко занурений у свої досліді і зосереджений на роботі. Картина передає атмосферу й загадковість алхімічної практики, підкреслюючи містику й таємничість цього давнього напрямку людської діяльності.

Вивчення алхімічної символіки дозволяє наблизитися до декодування багатошарової символіки, виявити особливості застосування мови для побудови семантичного простору, об'єднання наукових, релігійних та філософських концептів. Це пояснює зацікавленість алхімічною знаковою системою від Середньовіччя і до тепер. Накопичену інформацію стосовно символіки алхімії систематизовано і викладено у 30 каталогах, які містять переліки позначень та їх докладні тлумачення [50, с. 69-70]. Принагідно зазначимо, що для розуміння алхімічної символіки важливо звертатися як до первинних джерел – латинських чи арабських текстів, так і вторинних, хронологічно пізніших джерел – каталогів [301].

Уперше термін «хімія» застосував у своєму рукописі сицилійський астролог і математик IV ст. (336 р.) н. е.) Юліус Матерна Фірмік. Виходячи зі стародавньої назви Єгипту – Кем або Хем, дослідники припускають, що сама назва хімії спочатку означала таємну герметичну науку, тобто науку жерців Єгипту чи «єгипетську науку». В арабській мові слово *khemeia* перетворилося на *al-khimiya*, що історично означило протоетап або метафізичний аспект у розвитку хімії, медицини й фармакології. Середньовічний арабський компонент «аль» дослівно перекладають як «філософська хімія». У самому Єгипті при єгипетських храмах бога Тота практикувалася реміснична хімія, тісно пов'язана з астрологією та магічними обрядами. Рецептури й технологічні процеси, що їх використовували єгиптяни, записували, зберігали та оберігали від непосвячених. Поєднання ж античної теорії (натурфілософії) й практичних знань про речовини, їх властивості та перетворення відблосся в Олександрійській академії за часів еллінізму. Практичні успіхи арабських алхіміків (виділення сурми, миш'яку, фосфору, отримання оцтової кислоти та розчинів сильних мінеральних кислот) свідчать про вагомий внесок у науку освіченого арабського світу раннього середньовіччя. Значне поширення трактатів Авіценни, поява в Багдаді першої державної аптеки у VIII столітті, а також лікарська практика всіх арабських алхіміків – усе це активно

популяризувало алхімію в арабському світі. Саме завдяки арабам, котрі наповнили Іспанію з 711 р., алхімічні знання потрапили до Європи. Аж до XV ст. грецькі трактати з алхімії можна було вивчити лише за арабськими рукописами [50, с. 70].

У Стародавньому Китаї, паралельно з єгипетськими, арабськими та європейськими традиціями, протягом кількох століть розвивалася даоська алхімічна практика. Спільність принципів трактування алхімічного вчення свідчить про глибинну спорідненість витоків китайської та європейської алхімії. Тому, для глибшого розуміння витоків алхімічної символіки, слід звертатися не лише до латинських чи арабських текстів, а й до їхніх давніх першоджерел [301].

У довіднику Г. Гессмана [31] з алхімічної, астрологічної та фармацевтичної символіки зафіксовано варіанти графічного зображення знаків, які існували в різних країнах середньовічної Європи. У процесі пошуку оптимальних графічних рішень система алхімічних, фармацевтичних і астрологічних символів пройшла тривалу еволюцію. Різноманітність графічних інтерпретацій одних і тих самих елементів, речовин і продуктів свідчить про поступову зміну форм та активний пошук засобів вираження. Зміни торкалися окремих графічних елементів, композиційних рішень кожного знака, а також загальної пластичності форми символів. Алхімічна символіка широко використовувалася в різних практиках, зокрема у виготовленні ліків, ароматичних і харчових продуктів, фармацевтичних і косметичних засобів, а також у складанні рецептур. Кожен складник речовини чи ліків мав власний символ, графічне позначення. Символи створювалися для елементів, отриманих із рослинної, мінеральної або тваринної сировини. Наприклад, процес виділення бальзаму з отрути включав етапи бродіння, дистиляції, збагачення та концентрації, і кожен із цих процесів у записах мав позначатися символами з однозначним тлумаченням [31, с. 6; 50, с. 71].

На думку Г. Гесмана [31, с. 14], система алхімічних знаків виникла для візуальної систематизації наявної термінології й засекречування інформації з метою її збереження. Запис інформації іноді був результатом марнославства та користоловства окремих дослідників, але формальний антураж, створений ними, працював на імідж проведених досліджень. Однак головною причиною, що вплинула на виникнення своєрідного й виразного з художнього погляду лексикону алхімічних, фармацевтичних та медичних знаків, був стрімкий розвиток різних напрямів науки і як наслідок – нагальна потреба в позначенні технологічних процесів, речовин, характеру й виду продуктів. Вже у пізньому Середньовіччі вся алхімічна термінологія, яка функціювала у вузьких наукових колах, була сформована і зареєстрована латиною [301]. Це суттєво вплинуло на алхімічну символіку.

Зокрема, він наголошує на тому, що в лабораторіях Італії, Німеччини та Франції протягом усього середньовіччя велися активні пошуки не лише семантичної точності символів, а й їхньої художньої виразності. Графічні позначення елементів, речовин і процесів відрізнялися між регіонами й навіть між алхімічними школами, що призводило до створення багатьох варіантів позначення одних і тих самих понять. Це багатство форм було не випадковим, а тісно пов'язаним із прагненням дослідників створити систему, яка не тільки фіксує знання, а й зберігає його сакральність, естетичну привабливість і функціональність.

Символіка використовувалася не лише в алхімічному контексті, а й активно застосовувалася у фармації, медицині, парфумерії та харчовій промисловості. Усе – від металів, мінералів і трав до процесів ферментації, дистиляції, випарювання або змішування – мало свої символи. Згідно з Гесманом, такий підхід був продиктований не лише практичною необхідністю, а й глибоко вкоріненим прагненням зберегти знання у вигляді закритої символічної системи, доступної лише посвяченим [31, с. 14].

Особливо цікавою є згадка про тибетські медичні школи, зокрема за свідченням лами Лобсанга Рампи, в яких існувала власна система

символічного запису лікувальних практик. За даними Золотухіна, тибетські лам-лікарі створили розгалужену схему графічного кодування сировинних компонентів, методів лікування та приготування засобів, що слугувала не тільки системою фіксації знань, а й оберегом від їхньої профанації [50, с. 71].

Автор вказує також на інші мотиваційні фактори, що лежали в основі створення цієї системи: з одного боку, це було марнославство алхіміків, які прагнули надати своїй праці ореолу винятковості; з іншого боку – це була відповідь на потребу в швидкому, зрозумілому й естетично структурованому позначенні складних процесів. Усе це сприяло утворенню своєрідного алхімічного “лексикону”, який, хоча й був візуальним, виконував ті ж функції, що й повноцінна мова.

У подальшому такий принцип було покладено в основу номінації рослин у ботаніці, тваринного світу – в біології, а також найменування понятійного апарату в юриспруденції, філософії, хімії, астрономії. У такий спосіб автори винаходів та відкриттів намагалися захистити цінну інформацію, закодувати її справжнє значення. Зміст, закладений у хімічну формулу, медичну, фармакологічну або парфумерну рецептуру засобами особливої знакової системи, був прихований від несанкціонованого доступу, зберігаючи сенс для посвячених. У загальному переліку знаків, умовно зафіксованих як алхімічні, наявні й графічні вирази спадіричних есенцій, тинктур, екстрактів, універсальних речовин, а також міри ваги, обсягу, часу, знаки зодіаку, планетарна символіка та позначення технологічних процесів. Для запису окремих практичних дій застосовували знаки, що мають подібність із цифрами й літерами латинського алфавіту [384].

Наприклад, для позначення коагулювання (згущення), поряд з оригінальними піктограмами й монограмами, застосовували римську цифру XX. А знак X також є символом часу, оскільки нагадує обриси пісочного годинника. Тигель позначали також буквою T (‘тау’) або ‘фіксованим

хрестом', на якому "людство має переплавити свою фізичну природу (зіпсовану матерію) на духовне буття – у Філософське Золото. Смисловий зв'язок алхімії та астрології, так само як і їх загальна знакова система була відображена ще в працях античних авторів" [50, с. 72-73].

Відповідність між графічною формою символів планет і хімічних елементів в алхімічній традиції засвідчує те, як різні ресурси взаємодіють в ситуації семіотизації певного змісту: "*The 'male' symbol often used to represent the planet Mars is the alchemy symbol for iron*" [510]. Цей зв'язок забезпечував конкретні відповідності у позначенні елементів та їхніх похідних: *steel – Mars, lead – Saturn, Mars* (небесне тіло) – *Tuesday* (день тижня) – *Gallbladder* (орган) [384], див. Додаток В. 1.

Алхімічні знаки різноманітні за структурними, графічними та семантичними критеріями. Багатошарова природа символів, заснована на поєднанні вербальних, іконографічних і числових кодів, дозволяє говорити про надзвичайно складну систему шифрування знання, яка обслуговувала не лише опис хімічних речовин і процесів, а й трансливала езотеричні істини, філософські уявлення про світобудову, природу речовини та духовне перетворення. Серед алхімічних знаків наявні комбіновані знаки, скорочення, спрощені стенографічні знаки, символи стихій, графічні диференти, символи планет, знаки зодіаку, абстрактні геометричні символи.

Складні комбіновані знаки поєднували ініціальні літери латинських або грецьких назв речовин і процесів із додатковими символами – арабськими цифрами, гліфами, планетарними знаками, астрологічними позначеннями, елементами графічного письма. Такі коди не лише економили простір у рукописах, але й слугували інтелектуальними паролями, доступними лише тим, хто був обізнаний зі специфікою алхімічної мови.

Скорочення побудовані на основі початкових літер термінів, що походили з латинської, а згодом – французької та німецької алхімічної термінології. Ці знаки, зокрема у вигляді літературно-графічних символів,

виконували функцію умовного позначення речовин або етапів трансмутації. У деяких випадках вони набували функції ідеограм, через які передавалося значення без прямої залежності від вимови.

Окрему категорію становлять графічно спрощені, але семантично навантажені стенографічні знаки, призначені для кодування складних процесів чи речовин. Їхня форма часто має мнемонічну природу, що дозволяла алхімікам швидко відтворювати у пам'яті назви одно- чи багатокомпонентних елементів, зокрема тих, що були створені штучно або мали складну рецептуру.

Позначення стихій – Вогню, Води, Повітря та Землі – трапляються в описах процесів горіння, випаровування, конденсації, золи й дистиляції, де йдеться не лише про фізичні характеристики речовин, а й про природу та символічні ознаки цих явищ. Кожна стихія відповідала певному агрегатному стану, функції або трансформаційному потенціалу речовини.

Графічні диференти представлені позначеннями кількісних або якісних характеристик речовин. Вони структуровані як подвійні, потрійні або іншим чином варіативні перекреслені штрихи, які вказували на ступінь очищення, консистенцію, пропорцію чи рівень завершеності алхімічного процесу.

Планетарні символи являють собою знаки семи планет Сонячної системи (Сонця, Місяця, Марса, Венери, Юпітера, Сатурна й Меркурія) і мають відповідники серед металів (Сонце – золото, Місяць – срібло, Сатурн – свинець тощо), а також виконують роль маркерів певних алхімічних фаз – активності, пасивності, матеріальності, духовності тощо.

Знаки зодіаку та їх варіації відносяться до астрологічних символів і використовувалися для позначення часу проведення певного ритуалу або операції, а також для встановлення відповідностей між мікрокосмом (людиною) та макрокосмом (Всесвітом), зокрема в описах впливу небесних тіл на стан речовин і хід трансмутацій.

Абстрактні символи, утворені за допомогою геометричних форм (кола, трикутника, квадрата, пентаграми тощо), корелюють з універсальними принципами ‘єдність’, ‘циклічність’, ‘рівновага’, ‘перетворення’, ‘досконалість’, і слугують не лише графічними позначеннями процесів, а й знаками філософського узагальнення, що втілюють ідеї гармонії й сакральної архітектоніки світу.

Безсумнівно, алхімічна символіка є цілісною семіотичною системою, що інтегрує лінгвістичні, іконографічні, числові та езотеричні компоненти. Вона забезпечує не тільки фіксацію й передачу знання, а й виконує епістемологічну функцію, формуючи особливу мову алхімічного мислення, де кожен знак є “частиною ширшого метафізичного коду” [50, с. 73].

У процесах утворення алхімічних знаків продуктивним виявився принцип монограм [384]. Оригінальні графемні конструкції варіювалися за складом компонентів:

- (а) поєднання двох чи трьох букв латинського алфавіту;
- (б) поєднання буквеної основи з цифрами;
- (в) аббревіація (позначення здебільшого речовин за допомогою початкових літери їх назв).

Аббревіація являє собою стародавній спосіб кодування інформації і трапляється у композиції античних тавр та на аверсах монет. Позначення окремих елементів, речовин та процесів утворювалися способом скорочення їх назв: *Fl.* (< лат. *flores*) “квітка”, *Sem.* (< лат. *semen*) “насіння”, *Aq.* (< лат. *aqua*) “вода”, *Inc.* (< лат. *incompletus*) “неповний”, *Colat.* (< лат. *colaturae*) “фільтрувати”, *Rad.* (< лат. *radices*) “коріння”, *Sign.* (< лат. *signatur*) “підписувати”. Цей текстовий тип утворення знаків, який слідує вказівно-іменному принципу композиційної побудови, як правило, застосовували до латинських термінологічних основ [507]. Групу аббревіатурно-текстових композицій поповнили також скорочення найменувань хімічних елементів, які злишаються актуальними у науковому дискурсі: *Cu* (< лат. *cuprum*) “мідь”, *Fe* (< лат. *ferum*) “залізо”,

Arg (< лат. *argentums*) “срібло” тощо. Зазначимо, що порівняльний аналіз [50, с. 75] алхімічних знаків та різних зразків родо-племінної й античної маркувальної графіки дозволяє встановити візуальну аналогію їх морфологічних ознак. Візуальна тотожність графемних конструкцій алхімічних знаків, родоплемінних тамгоподібних знаків та античних монограм виробників кераміки засвідчує, що ці знакові системи були побудовані в результаті формально-графічної доцільності й пластичної закономірності.

Інші графічні знаки алхімії утворені абстрактними зображеннями. Цей геометричний принцип сягає давнини піктографії. Позначення металів, планет сонячної системи, деяких технологічних процесів та речовин через геометричні форми є прикладом найбільш лаконічного рішення з погляду графічного дизайну. Встановлено [50, с. 75], що знакове зображення дій, якостей, властивостей та заходів, як правило, було вирішено формально-графічними засобами. Імовірно, через складність образного тлумачення цих понять, такий композиційний принцип своєю умовною, проте пластично-виразною, основою виявився ефективним (див. дод. В. 2).

На відміну від знаків абстрактного зображення, які лише умовно відповідають своїм предметним прототипам, знаки піктографічного характеру мають конкретну образно-сміслову прив'язку. Цей стародавній принцип запису інформації за допомогою лаконічного малюнка був зручний, оскільки образ асоціювався з характером речовини, конкретного продукту чи приладу. Можна припустити, що алхімічні знаки, які мають композицію текстового характеру (монограмну графему, а також текстове скорочення назви речовини, предмета чи продукту), виникли набагато пізніше за символи з геометричним накресленням, піктограми й значки-стенограми. Це пояснюється тим, що впродовж кількох століть європейські твори з алхімії були лише перекладами чи компіляцією арабських трактатів. Більшість символів текстового характеру було утворено на основах європейських мов, здебільшого латини, а також, французької, німецької чи

італійської лексики. З часом цю форму позначень було стандартизовано в точних науках. Позначення речовин, хімічних елементів, процесів, властивостей та дій, побудоване на латинській термінології, згодом стало підмурком для формування термінологічного апарату багатьох наукових напрямів.

Формотворення алхімічних знаків спиралося на каліграфію рукописних шрифтів, пластична “мова” яких була побудована на чергуванні різнотовщинних лінійних елементів. Загалом в Європі такий принцип графічного оформлення був характерним для переходу від рукопису до друку. Зародження системи алхімічних знаків у часі збіглося з розвитком друкарства, появою перших друковано-шрифтових гарнітур і виникненням типографіки. Сама ж графічна форма алхімічних знаків пройшла характерний для всієї середньовічної типографіки шлях розвитку.

Семіотика алхімії характеризується символічною насиченістю: *Philosopher's stone* символізує об'єднання протилежностей та досягнення гармонії, а також трансмутацію матерії в духовний аспект (див. Додаток В. 3.); *Sun, Moon* відображають чоловічий та жіночий принципи, а також протилежності, які потрібно об'єднати для досягнення гармонії; *trptych* символізує потрійність і трансформацію, адже складається з трьох частин (початок, розвиток і кінцева мета); змія, яка скидає шкіру й відновлюється (*snake*) виступає символом відродження та перетворення (трансформації), (див. Додаток. В. 4); *lotus* постає символом духовного просвітлення й пробудження тощо.

З огляду на формування символіки у сфері алхімії виразною постає її образність і метафоричність. Символічні образи мають різні основи: антропоморфну, зооморфну, фітоморфну, колоративну.

Алхімічні символи вирізняє передусім високий ступінь антропометричності. Наприклад, створення золота асоціюється із народженням дитини, а зникнення старої субстанції – з мертвим тілом: “*The alchemists put an **anthropomorphic face** on their practice. They felt that*

*to create gold, for example, it was necessary to **give birth** to it. This meant that there needed to be a seed that would develop **inside a womb, or egg**. At birth, the most important ingredient was **pneuma, the breath of life**. The birth was actually more of a rebirth—of the base metals. There was a place, at the start of the process, for that rebirth; that palingenesis, or regeneration. **Death** – a separation – was followed by a long process of decay leading to putrefaction. The putrefaction is a dissolving of opposites into the black of blacks known as **nigredo**. Its appearance was the first indication that the process was going in the right direction”; “The death of the old substance was sometimes depicted as a **person entering a tomb, or lying in a grave**” [500].*

Вищенаведений уривок демонструє символічне осмислення алхімічного процесу, в якому поєднуються елементи міфології, натурфілософії та езотеричної антропології. Алхімічна практика представлена як жива система, що має риси людського буття. Трансмутація металів уподібнюється до акту народження: створення золота подається не як хімічна реакція, а як життєвий процес, що вимагає насіння, утроби, подиху життя. Така метафорика підкреслює ідею внутрішньої організації матерії, яка має пройти повний цикл народження, смерті й оновлення.

Процес палінгенезії, тобто відродження або відновлення, пов'язаний з очищенням і трансформацією. Він починається з моменту смерті речовини, що символізує відмову від старої форми. Смерть у цьому контексті подається як необхідна умова перетворення, а подальший етап гниття або розкладу, відомий як путрефакція, трактується як розчинення протилежностей і занурення у стан повної темряви. Цей стан називається *nigredo* і вважається першим позитивним знаком руху в напрямку досягнення Великої роботи. Така концепція спирається на циклічну модель буття, де загибель старого є передумовою для народження нового.

Уривок містить характерну для алхімії багатозарову семіотику, де фізичні процеси описуються в образах тілесності, психічного досвіду та духовної подорожі. Навіть смерть подається не як абстрактна подія, а як

тілесний образ – вхід до гробниці або перебування в ній. У цьому проявляється тяжіння алхімії до драматизації і символізації всіх етапів трансформації. Через поєднання релігійних, натурфілософських і міфологічних елементів, алхімічний дискурс набуває як містичного, так і педагогічного значення. Він не лише описує процеси, а й спрямовує інтерпретатора до певного способу сприйняття дійсності — цілісного, циклічного, символічного та заснованого на принципі внутрішнього перетворення.

Місяць і сонце поставали в образі гермафродита: *“The Sun/Sol and Moon/Lunar were there, as gold and silver. There was frequently a mating of these two, and sometimes they were depicted as a hermaphroditic figure: half male and half female”* [500]. В наведеному уривку демонструє один із центральних принципів алхімічної символіки — уявлення про поєднання протилежностей як основу космічної та духовної гармонії. Сонце й Місяць постають не лише як астрономічні тіла, а як архетипні символи, що уособлюють чоловіче і жіноче начала, активне і пасивне, розум і інтуїцію, день і ніч, золото і срібло. Їхня взаємодія в алхімічному мисленні набуває форми злиття полярностей, яке веде до трансцендентного стану цілісності. Зображення Сонця і Місяця як гермафродита – істоти, що поєднує в собі чоловічу і жіночу природи – є яскравим прикладом алегоричної репрезентації у алхімії і свідчить про прагнення до уніфікації дуальностей у єдиній формі. Гермафродит у цьому контексті символізує завершення Великої роботи (Magnum Opus), вищу стадію алхімічної трансмутації, в якій досягається абсолютна рівновага між протилежними началами. Це не просто зображення фізичного об'єднання, а глибока метафора духовної інтеграції, внутрішньої цілісності, алхімічного оновлення особистості. Таке зображення також має корені в герметичній і гностичній традиціях, де повнота буття мислиться як зняття дихотомій, подолання розділення між тілесним і духовним, між матерією й ідеєю. Образ гермафродита передає ідею божественної єдності, в якій розв'язується антиномія, що лежить в

основі всієї земної дійсності. Це глибоко ініціатичний символ, що вказує на трансцендентний результат не лише фізичних, а й внутрішньоособистісних і духовних перетворень алхіміка. Отже, у наведеному фрагменті простежується типова для окультичного та алхімічного мислення логіка метафоризації, в якій природні явища і космічні об'єкти постають носіями універсальних істин про єдність, трансформацію та повернення до первісної повноти буття.

Як приклади символічного зооморфізму слід зазначити образ чорного птаха, який втілює чорну масу нігредо; образ птахів, що відлітають, означає волатилізацію; а також образи лева, змія тощо: *“In the complex symbology of alchemy, a **blackbird** represented the blackened mass: the nigredo. **Birds flying off** were volatilization. A **lion** represented acid, a **stag** the soul, and a **unicorn** spirit. The **Ouroborus**—the **serpent** biting its tail—symbolized completion. The Sun/Sol and Moon/Lunar were there, as gold and silver. There was frequently a mating of these two, and sometimes they were depicted as a hermaphroditic figure: half male and half female. The death of the old substance was sometimes depicted as a person entering a tomb, or lying in a grave”* [500]. Наведений фрагмент ілюструє зооморфну символіку, характерну для алхімічного дискурсу, в якому тваринні образи виконують не декоративну, а глибоко концептуальну функцію. У цій символіці кожна істота або її поведінка репрезентує певну стадію алхімічного процесу, стан матерії або аспект душевної трансформації. Чорний птах, зокрема, символізує стадію nigredo – початкову фазу Великої роботи, що асоціюється зі смертю, розкладанням і темрявою. Цей образ уособлює матерію в її розпаді, занурену в хаос і безформність, але саме через це потенційно придатну для подальшого оновлення. Зооморфний символ у цьому випадку фіксує не просто колір чи зовнішній вигляд, а внутрішню якість субстанції – її темний, недосконалий, але необхідний стан. Птахи, що злітають або відлітають, репрезентують процес переходу субстанції з твердого стану у леткий. Це метафора духовного піднесення, очищення, перетворення матеріального на тонке. У

алхімічній уяві летючість пов'язана з душею, духом, легкістю й свободою – якісними змінами, що вказують на перехід від інерції до трансформації. Образи лева, оленя, єдинорога теж виконують знакову роль. Лев символізує деструктивну, але необхідну силу, яка розчиняє стару форму. Олень уособлює душу, що прагне звільнення й просвітлення. Єдиноріг означає дух – чистий, незаплямований, спрямований до вищих сфер [499]. Усі ці істоти уособлюють не конкретні речовини, а абстрактні властивості та динамічні процеси, необхідні для алхімічного оновлення.

Особливо вагомим є образ Уробороса – змія або дракона, що кусає власний хвіст. Це універсальний символ завершеності, циклічності, повернення до джерела, ідеї нескінченного кругообігу буття. У алхімії він виступає як візуалізація принципу *unum in uno* – єдине походить з єдиного і повертається в нього. Дракон, що часто зображується як змія в первинному, неочищеному стані, символізує матерію, яка чекає на трансформацію. Його перемога або одомашнення означає досягнення цілі – завершення Великої роботи. Саме тому алхімісти часто називали процес *circulari* або *rota*, підкреслюючи циклічну природу трансмутації [500]. Зооморфна символіка в алхімії функціонує як мова образів, у якій тварини виступають у ролі носіїв космічних, душевних і трансмутаційних ідей. Вона є глибоко інтерпретаційною, оперуючи архетипами, притаманними як індивідуальному несвідомому, так і колективній уяві, що робить її надзвичайно продуктивною в межах окультної комунікації: *“One of the most frequently depicted figures in the alchemical illustrations is the **serpent**, whether in the form of a **snake** or, more often, a **dragon**. This represents the matter in its unregenerate, imperfect state. It is, therefore, a dragon waiting to be slain. Jung pointed out that the dragon is probably the oldest of the alchemical pictorial symbols of which we have documentary evidence. He said: “Time and again the alchemists reiterate that the opus proceeds from the one leading back to the one; that it is sort of a circle; like a **dragon biting its own tail**.” For this reason, the opus was often called *circulari*, or else *rota*, the wheel”* [510].

Серед фітоморфних образів поширений символізм дерева: *“Another important symbol was the **tree**. It was often shown with its branches bearing birds, eggs, or vessels of various kinds. These vessels might contain suns, moons, or other objects. Sometimes the tree was covered with blossoms that were, in effect, miniature suns and moons. The earth from which the tree grew was the mineral”* [510].

Серед фітоморфних образів, що активно використовуються в алхімічній символіці, особливо важливим і багатозначним є образ дерева. У контексті алхімії дерево не просто виступає як природний об’єкт чи елемент пейзажу – воно функціонує як глибоко метафорична структура, яка втілює водночас ідеї життя, росту, трансформації, єдності небесного і земного, духовного й матеріального. Дерево постає як модель світобудови, як вісню, що з’єднує різні онтологічні рівні буття – підземне, земне й небесне.

У наведеному фрагменті дерево описується як елемент, що виростає з мінералу – первинної субстанції, з якої починається алхімічне перетворення. Земля тут не є просто ґрунтом, а уособлює матерії у її «неживому», потенційному стані, який здатен породити нове буття через належну трансформацію. Отже, дерево є символом розвитку й пробудження прихованих сил – алхімічна версія філософського дерева життя, вкоріненого в матерії, але спрямованого до духовного світла [500].

Гілки дерева нерідко прикрашені яйцями, птахами або посудинами – кожен з цих елементів має окреме семантичне навантаження. Яйце є одним із найпотужніших символів зародження, потенціалу, алхімічної матриці, де відбувається приховане формування нового життя. Птахи як символи душі, сублімації вказують на тонкі енергії, які піднімаються вгору, у напрямку до світла, що є алегорією духовного зростання. Посудини, розміщені на дереві або в його кроні, можуть містити сонця, місяці та інші об’єкти – у цьому контексті вони символізують мікрокосмічні моделі, в яких втілено сонячну і місячну енергію, чоловіче і жіноче начала, світло і темряву [505].

Цвітіння дерева, яке подається як спалах мініатюрних сонць і місяців, слугує унаочненням етапу просвітлення та досягнення алхімічного результату. Це відображає завершення процесу трансмутації, коли первісна матерія, пройшовши через стадії очищення, смерті та відновлення, досягає стану гармонійного балансу та божественної краси. У цьому розумінні цвіт дерева – не лише природна декоративна деталь, а знак вищої істини, прояв світла в матеріальному світі [504].

Усі ці елементи створюють складну символічну матрицю, де дерево функціонує як живий алхімічний інструмент. Його вертикальна структура нагадує про духовну вісь – шлях ініціації, на якому субстанція, або сам алхімік як внутрішній суб'єкт трансформації, проходить усі рівні: від тілесного до космічного. Дерево також може трактуватися [504] як проекція самого алхіміка: його коріння символізує зв'язок з первинною матерією, стовбур – зростання й напруження трансформації, а крона – досягнення духовного або філософського золота.

Система алхімічних знаків віддзеркалює основні ідеї та принципи алхімії. Позначення уживаються для кодування різноманітної інформації, пов'язаної з процесами трансформації речовин і духовним розвитком. Знаки алхімії мають глибокий символічний зміст і стосуються важливих ідей та принципів окультизму – пошук істини, духовний розвиток і вдосконалення, вперетворення, взаємодія, сили Природи і Вищого Мислення.

Основні характеристики алхімічної термінології в сучасному англійськомовному дискурсі можуть бути систематизовані таким чином:

– уживання архаїчних слів і термінів, які походять із середньовічної алхімії й рідко вживаються в сучасній мові (*“Philosopher's stone – mythical substance that was believed to have the power to turn base metals into gold and grant immortality; Elixir – magical or medicinal potion believed to have special powers or properties; Prima materia – the initial or primary substance from which all things were believed to be made in alchemical philosophy”*) [500];

– продуктивність утворення термінів від класичних основ, зокрема давньогрецької та латинської мов, що засвідчує історичну й культурну спадковість алхімії (*“Magnum opus – the ultimate goal of alchemical practice, which was to transmute base metals into gold or to achieve spiritual enlightenment; Quintessence – the fifth element in alchemical philosophy, believed to be the essence of all things and the source of life; Azoth – a hypothetical substance in alchemy believed to be the universal solvent and the key to the transformation of base metals into gold”*) [500];

– символічність та алегоричність вираження ідей, що відповідає духовній та езотеричній природі алхімії та її практик (*“Ouroboros – a **symbol** of a serpent or dragon eating its own tail, representing **the cyclical nature of the universe** and the alchemical process of death and rebirth”; “Salt, sulfur, and mercury – the **three basic substances** of alchemical philosophy, representing the **body, soul, and spirit**, respectively”; “**Green lion** – a symbol of the alchemical process of dissolution and putrefaction, representing the **breaking down of matter** in order to achieve transformation”*) [500];

– варіативність форми і змісту термінологічних одиниць, спричинена різноманітністю підходів і традицій в історії алхімічної філософії (*“Hermeticism – a philosophical and religious tradition based on the teachings of Hermes Trismegistus, incorporating alchemy, astrology, and other esoteric practices”; Chinese alchemy – a tradition of alchemy that developed in China, incorporating Taoist philosophy and practices”; Islamic alchemy – a tradition of alchemy that developed in the Islamic world, incorporating aspects of Greek philosophy and mysticism”*) [500].

Невербальний аспект алхімічної семіотики становить потужний пласт комунікації, що функціонує поза межами повсякденного вербального мовлення, але при цьому не менш ефективно виконує пізнавальну, інтерпретаційну й сакралізуючу функції. В алхімічному дискурсі символи, знаки й образи є не лише графічними елементами чи умовними позначеннями, а насамперед – носіями глибокого філософського,

езотеричного й трансцендентного знання, що передається в межах герметичної традиції. Такі візуальні структури кодують цілісні світоглядні парадигми, концепти трансформації, духовного розвитку, гармонії між матеріальним і нематеріальним. Вони діють як семіотичні коди, що активують багаторівневе прочитання, формуючи метафоричний простір алхімічної інтерпретації.

Серед таких знаків особливе значення мають символи чотирьох елементів, що виконують роль основних складових буття у класичній натурфілософській моделі. Візуалізація цих елементів ґрунтується на архетипах: *Fire* “Вогонь” позначається рівностороннім трикутником, спрямованим вершиною догори, що символізує ‘рух’, ‘тепло’, ‘активність’; *Water* “Вогонь” – трикутником, оберненим донизу, що вказує на ‘глибину’, ‘пасивність’ і ‘прийняття’; *Air* “Повітря” символічно представлено у вигляді ромба або трикутника з горизонтальною лінією, внаслідок асціацій з ‘легкістю’ та ‘прозорістю’; *Earth* “Земля” позначена квадратом як символом ‘стабільності’, ‘тілесності’ й ‘матеріальної основи’ [504]. Ці знаки не є довільними, адже між візуальною формою і змістом встановлюються зв’язки подібності, а сам знак набуває іконічності, яка ґрунтується знаковій імітації мисленнєвих структур, задіяних в процесах концептуалізації понять.

Алхімічні познання металів не тільки відтворюють значущість речовин як фізичних реалій, основного матеріалу в алхімічних практиках, а втілюють потужні символічні сенси. *Gold* “Золото” пов’язується із символом *Sun* “Сонця”, позначеним колом із крапкою в центрі, що уособлює ‘досконалість’, ‘просвітлення’ та ‘остаточну мету трансмутації’; *Silver* “Срібло” пов’язано із символом *Moon* “Місяця”, позначеного півмісяцем або повним колом, що вказує на ‘чистоту’, ‘жіноче начало’ й ‘циклічність’; *Copper* “Мідь” співвідноситься із символом *Venus* “Венери”, який має вигляд дзеркала або кола з хрестом внизу, і виражає ‘гармонію’, ‘любов’ і ‘красу’; *Iron* “Залізо” відповідає символу *Mars* “Марс”, що позначає ‘силу’ й

‘активність’; *Lead* “Свинець” корелює із символом *Saturn* “Сатурна” – знаком ‘часу’, ‘карми’ й ‘випробування’ [505]. Кожен із цих знаків реалізує функцію конденсації значення, де природна субстанція зливається з ідеєю внутрішньої якості, що має бути трансформована.

Особливе місце в алхімічній семіотичній системі посідає образ філософського каменя (Philosopher’s Stone), який упродовж століть виступає не лише як вершина алхімічних пошуків, а як унікальний багаторівневий символ, що втілює ідею завершеності, абсолютної гармонії та єдності всіх речей [504]. У його концептуальній природі поєднуються як фізичні, так і метафізичні аспекти, що перетворює цей символ на своєрідний філософський і духовний ідеал. У матеріальному сенсі філософський камінь вважався речовиною, здатною трансмутовати неблагородні метали (наприклад, свинець чи мідь) у золото або срібло, а також створювати еліксир життя, що дарує безсмертя, молодість або абсолютне здоров’я. Однак значно важливішим і глибшим є розуміння цього образу в метафоричному, герметичному ключі.

Філософський камінь постає як символ внутрішнього преображення самого алхіміка – досягнення стану духовної досконалості, гармонійної єдності духу, душі й тіла. У цьому сенсі пошук каменя – це не лише зовнішня алхімічна операція, а насамперед внутрішня ініціатична подорож, що вимагає подолання етапів *nigredo* (розкладу), *albedo* (очищення), *citrinitas* (просвітлення) та *rubedo* (завершення трансмутації). Камінь, таким чином, постає у ролі символу *opus magnum* – Великої роботи, спрямованої на досягнення цілісності та повернення до первісної єдності буття [500].

Зовнішні візуальні репрезентації філософського каменя у різних алхімічних трактатах суттєво варіюються: його зображують як ідеальний куб – символ стабільності, гармонії та чотирьох елементів (землі, води, повітря й вогню), або як кулю – знак цілісності, безмежності, божественного начала. Часто він вписується у складні геометричні фігури: піраміду, що відображає ієрархічну структуру світобудови, магічний квадрат, який

репрезентує числову та космічну гармонію, або фрактальні схеми, що символізують нескінченність трансформацій [510]. У таких випадках камінь функціонує як ідеальний знак, у якому перетинаються всі символічні системи – числова, геометрична, астрологічна, герметична.

Його семіотична функція полягає в поєднанні матеріального й духовного рівнів буття, у злитті дуалістичних категорій: чоловічого й жіночого, світлого й темного, земного й небесного. Камінь фігурує як інстанція синтезу, в якій протилежності не протистояти, а взаємодоповнюють одна одну, формуючи нову, недвоїсту реальність. У цьому розумінні філософський камінь – це не лише ціль, а й метафоричний центр алхімічного світорозуміння, у якому все набуває нового сенсу [505]. Сам процес його творення розглядається як шлях осягнення істини, досягнення внутрішнього світла, віднайдення божественної іскри в самій матерії.

Крім того, образ філософського каменя виконує функцію сакрального коду – він водночас простий і недосяжно складний, відкритий для численних тлумачень, але водночас герметично закритий для невтаємничених. У межах езотеричних традицій цей символ має захисну й ініціатичну природу: лише той, хто здійснив повну внутрішню трансформацію, здатен осягнути його справжнє значення [511]. Тому філософський камінь також може розглядатися як архетип внутрішнього цілителства, свободи від ілюзії та досягнення вищої реальності.

Ще одним надзвичайно важливим образом є *Ouroboros* – змії або дракон, що пожирає власний хвіст. Цей символ має давнє походження та іконічно відтворює ‘нескінченний цикл’, ‘вічне повернення’, ‘самопізнання’ й ‘оновлення’. В алхімії *Ouroboros* втілює ідею ‘єдності всього сущого’, ‘нескінченного процесу самотрансформації’ та алхімічної формули *solve et coagula* “розчини й поєднай” [332].

Отже, невербальний вимір алхімічної семіотики є самодостатньою, внутрішньо структурованою системою, в якій кожен знак виконує не лише

репрезентативну, а й гносеологічну функцію. Візуальні символи в алхімії – це не просто графеми, рисунки або схеми, а глибокі семантичні структури, що дозволяють розгорнути цілісну картину світу крізь призму сакральної трансформації. У цій системі межа між зображенням і поняттям нечітка, адже кожен символ функціонує як мовна одиниця іншого порядку – метафізична, архетипова, вкорінена у колективне несвідоме.

2. 2. 2 Семіотика астрології

Семіотика астрології представлена символами та іншими типами знаків, які трапляються в астрологічних текстах і практиках, орієнтованих на встановлення взаємозв'язків між позиціями планет та інших астрологічних символів із подіями в житті людини. Віра у відтворення життєвих шляхів людини через рух небесних тіл сягає архаїчної давнини і визначається налаштованістю людської психіки і мислення шукати аналогії, пояснення одних явищ через інші: *“The Ancient Greeks – along with other civilizations of the time – widely believed in a now-iconic phrase: “As Above, So Below.” In other words, the Greeks strongly believed that the workings of the cosmos, the great mystery above us, directly affected our general well-being”* [516].

Астрологічна термінологія англійської мови становить багатошарову систему знаків, у якій лексеми виконують не лише номінативну, а й символічну, міфопоетичну та культурно-маркерну функції. Вона спирається на глибоко вкорінені етимологічні зв'язки, які пов'язують сучасне вживання з античним світоглядом, міфологією та філософією. Астрологічна семіосфера – це простір, у якому мовні одиниці позначають не лише небесні тіла або астрономічні явища, а й абстрактні концепти, архетипи та психологічні моделі.

В англомовному окультному дискурсі ключові поняття астрології вербалізовані серед інших такими лексичними одиницями: *zodiac sign*, *aspect*, *house*, *astrological circle*. Розглянемо їх детальніше.

Найменування *zodiac sign(s)* співвідноситься з ознаками циклічності та зооморфізму (*Aries* “Баран”, *Taurus* “Бик”, *Leo* “Лев” тощо) астрологічної системи, іконічні знаки якої вмотивовані міфологією свідомістю носіїв культури Месопотамії, Греції та Риму. Одиниця *signs* у складі найменування семантизується як ‘позначення’, ‘знак’ і реалізує репрезентативну функцію вказівки на конкретні періоди життя, доленосні характеристики. Назви зодіакальних знаків (*Aries*, *Taurus*, *Gemini*) запозичені з латини, але залишаються семантично неасимільованими, мають статус власних назв (що засвідчує написання з великої літери) і насичені культурними конотаціями, пов’язаними з відповідними персонажами класичної міфології: *Aries* – з Овном, що врятував Фрікса й Еллу, *Taurus* – з биком, у якого перетворився Зевс, *Gemini* – з міфом про Кастора й Поллукса [499].

Назви планет в англомовній астрології (*Mercury*, *Venus*, *Mars*, *Jupiter*, *Saturn*) також запозичені з латини й засвідчують міцний зв’язок між мовою, космологією та міфологією. Наприклад, номінація *Mercury* уособлює Бога-посланця – швидкого, розумного, того, хто долає межі світів. Тому в астрології ця лексема семантизується як позначення ‘інтелекту’, ‘мовлення’, ‘комунікації’. Ім’я богині любові та краси (*Venus*) втілює комплекс ознак: ‘чуттєвістю’, ‘естетикою’, ‘емоційністю’; натомість *Mars*, ім’я бога війни, виражає ‘силу’, ‘агресію’, ‘імпульс’. Родовий термін *planet* (< дгр. *planasthai* ‘to wander’) вказує на відмінність цих об’єктів від “нерухомих зірок”. Концептуалізація поняття відбувалася на основі метонімічного зсуву ‘фізичний рух’ > ‘метафізична динаміка і вплив’ [546].

Поняття *Aspects* – ще одна ключова одиниця астрологічного лексикону – походить від лат. “погляд”, “спрямованість”, що передає ідею взаємного бачення, тобто кутового співвідношення між планетами на небесній сфері. У лінгвістичному плані це слово слугує маркером взаємодії, і його зміст

реалізується через геометричні терміни: *trine* (120°) – похідне від лат. *trinus*, означає гармонію; *square* (90°) – позначає напругу, блокування; *opposition* (180°) – лат. *oppositio*, передає конфлікт або полярність. Ці терміни входять до складу синтагматичних структур типу *harmonious trine*, *challenging square*, *dynamic opposition*, де кожна одиниця бере участь у створенні когнітивної метафори просторової взаємодії як психоемоційного впливу.

Назва *Houses* (від лат. *domus*) репрезентує систему просторових секторів на астрологічному колі, що відповідають різним аспектам людського життя — від ідентичності до кар'єри, родини, підсвідомості. У мовному плані це слово виконує функцію семантичного контейнера: кожен *house* позначає певне життєве поле, а його порядковий номер (наприклад, *First House*, *Tenth House*) виконує граматичну функцію структурування. Назви деяких домів набули метафоричної інтерпретації, як-от *House of Self*, *House of Partnership*, *House of Transformation*, що дозволяє мові відображати складну систему екзистенційних координат.

Термін *Astrological Circle* (від лат. *circulus*) є концептуальним ядром цієї семіотичної структури. У цьому випадку слово *circle* виконує не лише геометричну, а й символічну функцію як знак циклічності, завершеності, повторюваності. Візуальна форма кола, в якій розташовуються знаки, планети, аспекти й доми, слугує не лише схемою, а й графічним відображенням поняття *order in cosmos*, де просторове й семантичне поєднуються в єдину метафізичну матрицю. Саме через це коло як форма несе в собі не лише просторову логіку, а й ідею сакрального руху — замкнутого, але нескінченного, - що має паралелі в колі сансари, уроборосі, колесах часу різних міфологій [516].

Отже, англomовна астрологічна терміносистема репрезентує глибоко інтертекстуальну та інтеркультурну структуру, в якій лексеми, етимологічно пов'язані з грецькою й латинською мовами, відображають міфологічну спадщину, когнітивні моделі сприйняття світу та семіотичні

принципи організації знання. У мові астрології відбувається поєднання логіки, символізму й міфу, де кожне слово є водночас і знаком, і архетипом.

Китайський Зодіак складається з дванадцяти знаків, кожен з яких представлений твариною: *Rat, Ox, Tiger, Rabbit, Dragon, Snake, Horse, Goat, Monkey, Rooster, Dog i Pig*. Ці назви мають не лише зоонімічне значення, а й глибоке символічне навантаження, яке сформувалося під впливом міфологічної традиції. Семантично ці лексеми поєднують денотативне значення (реальна або міфологічна тварина) з конотативними рисами, які проєктуються на людей, народжених у відповідний рік. Так, дракон у китайській культурі асоціюється з імператорською владою, силою й удачею; змія – з інтуїцією та трансформацією [516]. Назви тварин формують культурно зумовлений символічний ряд, який використовується для моделювання поведінки та характеру особистості. Цей механізм базується на метафорі, де властивості зооморфного персонажа переносяться на людину, актуалізуючи фрейм тваринної поведінки у міжособистісному та соціальному контексті.

Міфологічне підґрунтя Зодіаку формує основу для лінгвістичної символіки. Згідно з легендою, Нефритовий Імператор скликав усіх тварин на перегони, і перші дванадцять, які прийшли до фінішу, були увічнінені як символи року. Ця історія закріпила порядковість лексем і водночас надала їм наративного виміру: кожна тварина несе з собою історію хитрощів, відданості або жертвності. Наприклад, щур став першим, бо використав вола як транспорт, чим підкреслюється ідея розуму понад силу [486].

У сучасному дискурсі лексеми китайського Зодіаку активно функціонують як маркери часу та ідентичності. Вони використовуються в побутовому, релігійному, культурному та рекламному контекстах, виконуючи роль семіотичних одиниць, що структурують часову й соціальну реальність. Вони також беруть участь у формуванні когнітивного простору – наприклад, вирази на кшталт “*This is the year of the Tiger – time to be bold*” [528] поєднують образ тварини з очікуваною поведінковою моделлю. На

відміну від західного зодіаку, який базується на астрономічних сузір'ях, китайський Зодіак ґрунтується на зооморфних образах, що є частиною народної культури, міфології та фольклору. Отже, лексеми, що позначають зодіакальні знаки в китайській традиції, функціонують не лише як номінації тварин, але й як мовні конденсати міфологічного знання, культурної пам'яті та етнічної ідентичності. Отже, англійські назви, пов'язані із Зодіаком, мають глибоке й поліфонічне етимологічне коріння, що сягає джерел давньогрецької, латинської та навіть шумеро-вавилонської астрономічної традиції. Вони втілюють у собі багатозначну семантику, де культурний, астрономічний, міфологічний та алхімічний аспекти формують складну інтегровану систему. Кожен зодіакальний знак, попри свою зовнішню лексичну простоту, акумулює в собі тисячолітню історію спостережень за небесними тілами, інтерпретацій космічних ритмів, архетипів і алегоричних наративів, що закріпилися в міфологічному мисленні людства. Ці номінації відображають не лише спостереження за положенням зірок і сузір'їв, але й функціонують як знаки у великій семіотичній системі світогляду, у якій зірки — це не просто об'єкти астрономічного аналізу, а живі символи, носії сакральної інформації. У рамках цієї символічної парадигми зодіакальні назви перетворюються на ментальні моделі, здатні впливати на інтерпретацію часу, характеру, долі, космічного порядку. Їхня лексична форма зберігає багатозначність і відкритість до різних рівнів тлумачення — від суто наукового до езотеричного, від психологічного до культурологічного [486]. Англійські зодіакальні терміни — це не лише засіб номінації небесних феноменів, а потужний інструмент концептуалізації буття, що містить у собі як науково-аналітичну точність, так і метафорично-інтуїтивну глибину.

Семантичний аналіз символізму Зодіаку дозволяє простежити, як знаки зодіакального кола набувають додаткових значень у різних культурних та релігійних контекстах. Уявлення про небесні епохи, кожна з яких триває 2160 років, демонструє тісний зв'язок астрономічних явищ із культурно-

символічними інтерпретаціями. Назви епох, такі як *Age of Taurus*, *Age of Pisces*, та *Age of Aquarius*, мають етимологічну основу, пов'язану з латинськими та грецькими назвами знаків, і відображають семантичні характеристики, притаманні кожному зодіакальному символу. Наприклад, *Taurus* асоціюється зі стабільністю та землеробством, що в англійській культурі може бути виражено через ідіому "*as strong as a bull*" (міцний як бик), що вказує на силу та стійкість. *Pisces* пов'язуються з духовністю та жертовністю, наприклад, через християнську символіку риби як знака віри та відданості. *Aquarius* асоціюється з інноваціями та прогресом, як у вислові "*the dawning of the Age of Aquarius*", який символізує нову еру змін і відкриттів.

Розглянемо семіотичні особливості західних знаків зодіаку. Аналіз лексичних одиниць та семіотичних знаків, пов'язаних зі знаком Овна, дозволяє простежити, як мовні механізми та символічні ресурси формують когнітивно-семантичний образ астрологічної сутності. Назва *Aries*, яка походить від латинського *aries* (баран), функціонує як базовий компонент номінації зодіакального знаку. У семантичній структурі цього іменника закладено значення сили, прямолінійності та стійкості, що знаходить своє відображення в прикладах на зразок "*Aries is bold, driven, and often unstoppable*" [528]. На іконографічному рівні (див. Додаток В 5), стилізоване зображення баранячих рогів () виконує функцію піктограми, яка має іконічний зв'язок з фізичними ознаками тварини та водночас актуалізує концепти впертості, імпульсивності та руху вперед. Стихія, з якою асоціюється Aries – вогонь, репрезентується в англійській як *Fire Sign*. Лексема *fire* у сучасному мовному вжитку активує конотації пристрасті, сили, руйнівного потенціалу й оновлення ("*fire of ambition*", "*a fiery temper*") [494]. Додаткову семантичну детермінацію створює асоціація з планетою Mars, яка, у свою чергу, втілює міфологічний образ римського бога війни. Це міфологічне джерело формує метафоричну основу для вербалізації агресивності та конфліктності, що простежується в таких

фразах, як *“Aries, ruled by Mars, is a warrior at heart”* [528]. У такий спосіб астрономічна характеристика трансформується в семіотичний код – планета як джерело енергії та емоційної інтенсивності. Колірна асоціація з червоним посилює ці характеристики. У семантичному полі цього кольору закладено значення енергії, небезпеки, пристрасті, що спостерігається у висловах типу *“red with rage”* або *“a burning desire”* [528]. Метал *iron* в англomовному дискурсі слугує маркером міцності, витривалості та захисної сили. Концептуальна метафора *“strong as iron”* [482] підтримує уявлення про Aries як знак фізичної та моральної стійкості. Рослинна символіка (наприклад, гвоздика, примула, папороть) репрезентує аспект відновлення, сили життя та весняного оновлення.

Аналіз лексичних одиниць та семіотичних знаків, пов'язаних із зодіакальним знаком Тельця, дозволяє простежити механізми мовної репрезентації, що формують його когнітивно-семантичний образ у сучасному англomовному дискурсі. Назва *Taurus* виконує номінативну функцію і водночас активує концепт фізичної сили, упертості та ґрунтовності. Ця лексема закріплена у стабільних мовних конструкціях, зокрема: *“Taurus is grounded, persistent and strong-willed”* [528], де мовні конотації підкреслюють домінантні риси знаку. На візуальному рівні (див. Додаток В 6) символ Тельця () , що зображує стилізовані роги бика, функціонує як піктограма, реалізуючи іконічний тип знаковості. У термінах семіотики, це візуальна метафора, яка безпосередньо пов'язує фізичні характеристики тварини з атрибутивними рисами знаку – стійкістю, завзятістю та матеріальною орієнтацією.

Згідно з астрологічною класифікацією, Taurus належить до земної стихії, яка англійською позначається як *Earth Sign*. Лексема *earth* носієм семантичних значень, що охоплюють твердість, реалістичність і зв'язок з природним середовищем. Ці значення знаходять своє вираження в таких фразах, як *“down-to-earth personality”*, *“earthbound stability”* [528]. Таким чином, концепт стихії закріплює за Тельцем значення практичності, спокою

та матеріального фундаменту. Астрологічним управителем Тельця є *Venus*, назва якої відсилає до римської богині кохання, краси й гармонії. У сучасній англomовній астрологічній лексиці часто трапляються вислови на кшталт “*Taurus, ruled by Venus, finds comfort in beauty and pleasure*” [528], де простежується трансляція міфологічного образу в психологічну характеристику знаку. Символічний зв’язок із п’ятницею (Friday), що походить від Frīgedæg, германської богині, спорідненої з Венерою, додатково акцентує чуттєво-естетичний аспект образу Тельця. У системі колірної символіки Тельцеві відповідає зелений колір, що в семантичному полі англійської мови асоціюється з природою, ростом, гармонією та безпекою. Приклади типу “*green is the color of balance and renewal*” [528] демонструють закріплені мовні моделі, які активують у свідомості ідею стабільності та життєвої сили. До символічної системи Тельця також належать метали *bronze* та *brass*, які в лінгвістичному вимірі функціонують як маркери витривалості, довговічності та цінності. У фразеологізмах на кшталт “*solid as brass*”, “*bronze strength*” ці лексеми посилюють образ Тельця як знаку стійкості й практичності [528]. Рослинна символіка, зокрема *lily* та бузок *lilac*, додає до мовного образу Тельця значення краси, ніжності та відданості. У висловах типу “*the graceful strength of the lily reflects Taurus’ essence*” [563] рослинні символи перетворюються на семіотичні елементи, що розширюють концептуальне поле знаку.

Аналіз англійських назв та семіотичних знаків, пов’язаних із Близнюками, висвітлює їхню символіку та лексичні особливості. Номінація Gemini походить від лат. *gemini* (“близнюки”), що символізує дуальність, гармонію та взаємодію протилежностей. Піктографічний символ Близнят, що зображає дві паралельні прямі, з’єднані між собою, передає ідею балансу й симетрії, які є характерними рисами цього знаку (дод.В.7). У класифікації стихій Gemini належить до групи Air Signs. Лексема *air*, етимологічно пов’язана з латинським *aer*, позначає атмосферу, повітряне середовище і, в ширшому семантичному полі, набуває значень легкості, рухливості,

мінливості та невловимості. Ці значення перебувають у тісному зв'язку з атрибутивними характеристиками Близнят, що часто вербалізуються у висловах на зразок “*Gemini is light-hearted, sociable, and constantly moving*” [562]. Стихійна характеристика цього знаку доповнюється планетою-управителем Mercury. Назва цієї планети походить від імені римського бога Меркурія – покровителя торгівлі, мандрів і, насамперед, комунікації. Цей міфологічний образ у сучасному дискурсі трансформується в метафору інтелектуальної мобільності, швидкої реакції та гнучкості. У фразях на кшталт “*Mercury gives Gemini the power of speech and wit*” [563] можна простежити прямий зв'язок між мовною номінацією планети та когнітивними характеристиками знаку. Із цим знаком пов'язаний також день тижня Wednesday. Етимологічно слово походить від англосаксонського Wōdnesdæg – “день Одіна”, який у римській традиції ототожнюється з Меркурієм. Це ономастичне накладання поглиблює символічну асоціацію з інтелектом, мисленням і мовленням, додатково закріплюючи семіотичний образ Близнят як знаку, що тяжіє до вербального й розумового самовираження. У структурі колірної символіки із Близнятами найчастіше асоціюється помаранчевий колір. У семантичному полі англійської мови цей колір пов'язаний із творчістю, відкритістю, енергією та оптимізмом. У висловах на кшталт “*orange evokes enthusiasm and curiosity*” він актуалізує ті риси, що приписуються Близням у культурних описах [528]. Метал, що відповідає цьому знаку, також має промовисту номінацію mercury і символізує мінливість, текучість, адаптивність і швидкість. Його назва, яка збігається з ім'ям римського бога, виконує подвійне семіотичне навантаження: як фізична субстанція він репрезентує змінність і несталість, а як культурно закодоване поняття – швидкий розум і вміння орієнтуватися в нових умовах [562]. Рослинні символи Близнят – вербена (verbena) та меліса (lemon balm) – мають заспокійливі, відновлювальні властивості, що у фітосемантичному аспекті пов'язуються з емоційною рівновагою та психічною гармонією. Тварина, що символічно

пов'язується з Близнятами, - мавпа. У фразях на кшталт “*curious as a monkey*” або “*quick like a monkey*”, які мають сталість у мовленні, мавпа виступає символом спритності, дотепності, допитливості та гнучкості – рис, що концептуально перегукуються з основними характеристиками Gemini. Усі ці елементи від графічного символу та назв небесних тіл до кольорів, рослин, каменів і тварин утворюють складну лексико-семіотичну систему. Вона репрезентує Близнят як знак, що втілює комунікабельність, інтелектуальну гнучкість, креативність і прагнення до постійної зміни, фіксуючи ці характеристики в англомовному лінгвістичному та культурному просторі.

Аналіз англійських назв і семіотичних знаків, пов'язаних із Раком, розкриває глибокі лексичні й символічні значення цього зодіакального знаку. Назва Cancer, яка походить від лат. *cancer* (“краб”), символізує гнучкість, інтуїцію та здатність до захисту. Піктографічний символ Рака, що складається з двох кіл із різноспрямованими хвостами, уособлює циклічність і баланс між внутрішнім і зовнішнім світом (Див. Дод. В 8). У грецькій міфології цей символ пов'язаний із крабом, який намагався допомогти Гераклові під час його битви з Лернейською гідрою, але був розчавлений героєм; в нагороду богиня Гера помістила його на небо як сузір'я Рака. В англомовному дискурсі знак зодіаку Рак репрезентується як складна семіотична конструкція, в якій природні, психологічні та культурні елементи поєднуються в єдину мовну модель. “*Cancer is ruled by the Moon, making those born under this sign intuitive, emotional, and deeply connected to their inner world.*” [528] – цей приклад демонструє, як у сучасній астрологічній лексиці Рак отримує семантичне наповнення через номінацію керівної планети та систему пов'язаних з нею конотацій. Місяць, як центральний символ, реалізує не лише функцію позначення астрономічного тіла, але й виконує роль семіотичного знака, що втілює концепти емоційності, інтуїції, глибинної рефлексії та циклічної природи. Лексеми *intuitive, emotional i inner world* функціонують у цьому контексті як

семантичні маркери, що кодують уявлення про внутрішній простір людини, її чуттєвість, вразливість і здатність до глибокого емоційного зв'язку. Вони не лише описують типові риси особистості, асоційованої зі знаком Рака, а й відтворюють усталену культурну модель, згідно з якою цей знак тяжіє до захищеного внутрішнього світу, до прив'язаності до дому, до емоційної безпеки. Символічне управління Місяцем поглиблює семіотичний рівень сприйняття, оскільки в міфологічній і поетичній традиції це небесне тіло пов'язується з жіночим началом, ніччю, ритмом змін, підсвідомістю та материнським захистом. У межах англомовної культури такі конотації підкріплюються лексичними і фразеологічними одиницями на кшталт *moonchild*, *moody*, *moon phases*, які функціонують як вторинні семіотичні елементи, посилюючи сприйняття Рака як складного, багат шарового знака. У результаті мовна репрезентація Рака в англомовному дискурсі виходить за межі суто астрологічної класифікації та набуває властивостей культурного коду, де кожен компонент формує цілісне семантичне поле, що описує не лише знак, а й відповідний спосіб існування в світі.

В англомовному дискурсі знак зодіаку Лев репрезентується як символ сили, яскравості, індивідуальності та природного лідерства. “*Leo is ruled by the Sun, making those born under this sign confident, charismatic, and drawn to the spotlight.*” [528]. Цитата ілюструє, як мовні ресурси англійської мови використовуються для формування цілісного когнітивного образу цього знаку через поєднання астрономічної символіки (управитель Sun) і семантичного ряду прикметників *confident*, *charismatic*, *drawn to the spotlight*. Сонце як керівна планета виступає не лише фізичним центром системи, а й семіотичним ядром, що активує у свідомості уявлення про тепло, енергію, життєдайність і магнетизм. Лексема *spotlight* функціонує тут як метонімічний маркер сцени, уваги публіки та соціальної активності. Усе це формує стійкий вербальний образ Лева як відкритої, енергійної, творчої особистості, яка прагне прояву та вираження себе.

Символ Лева () , що графічно нагадує хвіст або гриву лева (дод. В 9), підсилює цей образ на візуальному рівні, формуючи піктографічну інтерпретацію сили та гідності. У поєднанні з атрибутивною стихією вогнем цей знак отримує додаткові конотації пристрасності, натхненності, внутрішнього вогню та прагнення бути в центрі подій. Сонце як керівна сила підсилює ідею автономії та самодостатності, що підтверджується в популярних висловах на кшталт *“Leo shines with solar confidence”* або *“born to rule”* [563]. Отже, у англomовній лексико-семіотичній системі Лев представлений як архетип світла, сили й самоусвідомленого лідерства.

В англomовному астрологічному дискурсі знак зодіаку Діва репрезентується як поєднання аналітичності, точності, скромності та відданості. Цей образ формується через стабільні мовні структури, в яких ключову роль відіграють семіотичні маркери, пов’язані з планетою-управителем, стихією та символічним зображенням. *“Virgo is governed by Mercury, the messenger planet of communication”* [562]. У цьому вислові ім’я планети Mercury виступає семантичним вузлом, що активує асоціації з мовою, логікою, інтелектом і аналітичним мисленням. Лексема *“messenger”* посилює цей ефект, підкреслюючи роль комунікації як домінантної функції знаку. Таким чином, у дискурсі Діва постає не просто як земний знак, а як когнітивний аналітик, здатний розчленовувати інформацію, структурувати її та робити висновки.

В іншому джерелі зазначено: *“Ruled by Mercury, the planet of communication and analysis, Virgos possess sharp minds and a knack for problem-solving”* [528]. Тут підкреслюється здатність Діви до розв’язання проблем, що реалізується через лексеми *sharp minds i knack* – обидва терміни мають позитивне конотативне навантаження й відображають у мовній формі високу інтелектуальну активність і точність цього знаку. Синтаксична побудова речення базується на причинно-наслідковому зв’язку: панування Меркурія, планети комунікації та аналітики, постає підґрунтям для когнітивних якостей, притаманних знаку Діви. Це

відображає характерну для астрології модель причинного детермінізму, де планетарний вплив пояснює поведінку та риси особистості. Лексичний вибір вказує на стабільне закріплення за Дівою образу раціонального фільтра світу. Усе висловлювання демонструє характерне поєднання номінативних астрологічних термінів (*Mercury, Virgos*) з експресивною, метафоричною лексикою (*sharp minds, knack for problem-solving*), що надає вислову не лише інформативного, а й оцінного та ідеологічного навантаження.

Символ Діви () , стилізований під зображення дівчини зі зібраними волоссям або підкресленим жестом складених рук (дод. В 10), репрезентує ідею чистоти, сором'язливості й служіння. У семіотичному плані цей графічний образ поєднує візуальну метафору тілесної стриманості з концептом внутрішньої дисципліни. У поєднанні зі стихією Землі, яка позначається англійською як *Earth Sign*, цей знак постає як символ реалістичного мислення, обережності, системного підходу до життя. Лексема *earth*, походячи з давньоанглійського *eorþe*, несе семантику матеріальності, сталості та зв'язку з фізичним світом, що цілком відповідає характеристикам Діви [562]. Семіотична система Діви – від її піктографічного символу до матеріальних і природних атрибутів – створює цілісний образ знаку, який уособлює практичність, відданість і прагнення до досконалості.

В англомовному астрологічному дискурсі знак зодіаку Терези (*Libra*) часто описується через його зв'язок із планетою-управителем Венерою та символом терезів, що підкреслює прагнення до гармонії, балансу та естетики. Наприклад, у статті на сайті *Astrograph* зазначається: “*The ruling planet of Libra is Venus. Venus is the planet of love and relationship... and is associated with aesthetics, beauty, refinement and romance*” [528]. Це підкреслює, що вплив Венери наділяє Терезів схильністю до пошуку гармонії та краси в житті. Символ терезів (дод. В.11) відображає прагнення до рівноваги та справедливості. “*Libra's symbol, the scales, is a powerful*

representation of its core purpose - to maintain balance and fairness in all aspects of life" [562], що свідчить про те, що Терези прагнуть досягти балансу та справедливості у всіх сферах життя. Крім того, Терези асоціюються з повітряною стихією, що підкреслює їхню інтелектуальність та комунікабельність: *"The Air element is the masculine or yang energy representing the breath or prana - the realm of ideas and archetypal associations that link the physical and non-physical world together"* [528]. Це підкреслює, що Терези мають схильність до інтелектуальної діяльності та спілкування. В англomовному астрологічному дискурсі Терези постають як знак, що поєднує в собі прагнення до гармонії, естетики та інтелектуального розвитку, що відображається у їхньому зв'язку з Венерою, символом терезів та повітряною стихією.

В англomовному астрологічному дискурсі знак зодіаку Скорпіон характеризується глибокою емоційною інтенсивністю, пристрасстю та таємничістю. Ці риси значною мірою зумовлені впливом його планет-управителів Марса та Плутона. Як зазначається, *"The ruling planets of Scorpio are Mars and Pluto. Mars is the planet of outward activity and animal passion... Pluto is a force for change that can be destructive in its power"* [528]. Марс наділяє Скорпіона енергією, рішучістю та пристрасстю, тоді як Плутон додає елементи трансформації, глибини та відродження. Стихія Води, до якої належить Скорпіон, підкреслює його емоційну чутливість та інтуїтивність: *"Scorpio is the only fixed water sign of the zodiac. Because of their passionate nature, they're often mistaken for a fire sign..."* [528]. Це свідчить про те, що, незважаючи на водну природу, інтенсивність емоцій Скорпіона може нагадувати вогняні знаки.

Символом є скорпіон (дод. В.12), що відображає його здатність захищатися та атакувати при необхідності. Цей символ підкреслює його стратегічність, обережність та іноді мстивість. Як зазначається, *"Scorpios are passionate and assertive people with determination and focus you rarely see in other zodiac signs"* [528]. Це підкреслює їхню здатність досягати

поставлених цілей з непохитною рішучістю. Отже, у англomовному астрологічному дискурсі Скорпіон постає як знак, що поєднує енергію Марса, трансформаційну силу Плутона та глибоку емоційність водної стихії, формуючи образ інтенсивної, пристрасної та таємничої особистості.

В англomовному астрологічному дискурсі знак зодіаку Стрілець постає як символ невтомного прагнення до знань, свободи та розширення власного світогляду. Його планетою-управителем є Юпітер, що у символічній системі астрології асоціюється з удачею, зростанням, філософією та експансією. У лексико-семіотичному просторі це відображено у фразі “*Sagittarius is ruled by Jupiter, the planet of luck, expansion, and philosophy. This gives them a natural inclination toward growth, adventure, and seeking the truth*” [528]. Тут лексеми *luck, expansion, growth, adventure* і *truth* активують семантичне поле, у якому Стрілець вербалізується як знак, що поєднує інтелектуальну допитливість із відкритістю до досвіду та духовного зростання. Зв’язок із Юпітером формує глибинний символічний код, у якому знання і мандрівка виступають взаємозалежними поняттями.

Стихія Вогню, до якої належить Стрілець, підкреслює його динамізм, ентузіазм і жагу до дій. У фрагменті “*As a mutable fire sign, Sagittarius is constantly in motion. They crave freedom, thrive on exploration, and resist anything that feels limiting*” [528], лексеми *constantly in motion, crave freedom, exploration, resist* створюють образ знаку, який постійно перебуває в русі – фізичному, інтелектуальному та метафізичному. Водночас вказівка на *mutable* аспект свідчить про гнучкість і здатність адаптуватися до нових середовищ, що формує у мовній свідомості концепт людини-мандрівника, що не визнає меж. Символом Стрільця є стрілець-лучник (Дод. В.13), який в англomовному семіотичному полі інтерпретується як візуальна метафора прагнення до вищого знання, істини та розуміння життя. Це чітко артикулюється у реченні “*The Archer symbolizes Sagittarius’ constant aiming for higher knowledge, truth, and a broader understanding of life*” [562]. Тут лексеми *aiming, higher knowledge, truth, broader understanding* актуалізують

концептуальну метафору “життя як пошук істини”. Стрілець у такій інтерпретації не просто знак, а символ філософської місії – трансформації досвіду в мудрість.

В англomовному астрологічному дискурсі знак зодіаку Козеріг репрезентується як уособлення структури, відповідальності та цілеспрямованості. Центральним елементом у формуванні цього образу виступає планета-управитель Сатурн, яка символізує час, обмеження, карму та дисципліну. Це чітко простежується у твердженні “*Capricorn is ruled by Saturn, the planet of structure and time, which makes them deeply aware of the value of hard work and discipline*” [528]. У цьому фрагменті лексеми *structure, time, hard work, discipline* формують семантичне поле, в якому Козеріг постає як архетип відповідальної, послідовної та працелюбної особистості. Семіотичне значення Сатурна трансформується у вербальний образ людини, яка розуміє ціну зусиль, вміє планувати на довгі дистанції й адаптуватися до вимог реальності. Стихія Землі, до якої належить Козеріг, поглиблює ці характеристики. “*Capricorn embodies the ambition and discipline of earth energy. This sign values structure and perseverance, often achieving great success through hard work*” [528]. Тут послідовно використано лексеми *ambition, discipline, structure, perseverance*, які задають стабільну лінгвістичну матрицю для опису цього знаку.

Земна природа Козерога означає прагматизм, прив’язаність до реального, відчуття ґрунту під ногами та необхідність практичного результату. Це підкреслює фіксованість Козерога в межах систем, норм і структур, що, однак, не обмежує його здатності до прогресу. Особливої семіотичної ваги набуває і символ Козерога морський козел (дод. В.14), міфологічна істота з тілом гірського козла та хвостом риби. “*Capricorn is symbolized by the sea goat, a mythological creature adept at navigating various terrains, reflecting their versatility and resilience*” [563]. У цьому фрагменті лексеми *versatility* та *resilience* відображають здатність Козерога діяти як у матеріальному (гірському) просторі, так і в емоційному або підсвідомому

(водному). Образ морського козла у мовному дискурсі транслюється як символ амбітності та вміння долати перепони незалежно від умов середовища. Це перетворює Козерога на метафору адаптивної сили та висхідного руху до мети.

В англomовному астрологічному дискурсі знак зодіаку Водолій вербалізується як втілення інтелектуальної свободи, новаторства та суспільного ідеалізму. Його головним управителем вважається Уран – планета раптових змін, оригінальності та технологічного прориву, що задає тон усій семантичній структурі знаку. Це яскраво видно в описі: *“Aquarius is ruled by Uranus, the planet that governs innovation, technology, and surprising events. Uranus perfectly mirrors Aquarius' distinctive attitude, complementing the nontraditional nature of these visionary air signs”* [528]. У цьому фрагменті мовна модель побудована навколо лексем *innovation, technology, surprising events, nontraditional, visionary*, кожна з яких фіксує когнітивний образ Водолія як мислителя майбутнього, експериментатора, що ламає шаблони і не боїться невідомого.

Лексико-семіотична структура цього знаку поглиблюється через його символ Водноса (дод. В.15). Хоча назва асоціюється з водою, у символічному полі Водолій належить до стихії повітря, що підкреслює інтелектуальність і абстрактне мислення. У реченні *“Aquarius is represented by the water bearer, the mystical healer who bestows water, or life, upon the land”* [528] образ Водноса отримує метафоричну інтерпретацію як носія ідей, знань і нового життя. Лексеми *mystical healer, bestows, life* формують гуманітарну рамку сприйняття, де Водолій постає як носій суспільного служіння через інтелектуальну дію.

Водночас семантика Водолія містить в собі й елемент відстороненості, що теж є частиною його дискурсивного портрету. У фразі *“Though often perceived as cold or aloof, Aquarians are deeply committed to making the world a better place”* [528] вживається контрастна структура між *aloof* та *deeply committed*, яка демонструє напругу між особистісною дистанцією та

колективною відповідальністю. Такий баланс пояснюється складною планетарною природою: поєднанням раціонального Урана і дисциплінованого Сатурна як традиційного управителя. Усе це втілюється й у модальності повітря – стихії, що передає легкість, мобільність, абстрактність мислення. Саме вона формує такі характеристики, як комунікабельність, гнучкість і здатність до системного аналізу. У текстах на кшталт “*Aquarius sees the world as a network of systems and is driven by a desire to improve them*” [528] лексеми *network, systems, improve* створюють системне бачення реальності, властиве цьому знаку, і підкреслюють його реформаторську місію.

В англomовному астрологічному дискурсі знак зодіаку Риби репрезентується як уособлення глибокої чутливості, духовності та емпатії. Ці риси пов’язують із керівною планетою Нептун, яка символізує мрійливість, інтуїцію, уяву й розмитість меж між реальним і фантазійним. Як зазначається в одному з популярних описів: “*Ruled by Neptune, Pisces is deeply intuitive and spiritual. They often live in a world of dreams, music, and emotions*” [528]. Лексеми *deeply intuitive, spiritual, dreams, emotions* утворюють семантичне поле, в якому Риби постають як знак, що тяжіє до внутрішнього світу, символічного мислення та мистецького вираження.

Риби є водним знаком, що наділяє їх емоційною пластичністю, здатністю до співпереживання й сильним зв’язком із колективним несвідомим. Це підкреслюється у твердженні: “*Pisces is the most empathetic sign of the zodiac. They have an uncanny ability to absorb and reflect the emotions of others*” [528]. Лексеми *empathetic, absorb, reflect emotions* репрезентують Риб як дзеркало соціального й емоційного простору. Цей тип мовної репрезентації формує когнітивну модель Риб як глибоко відкритих до емоційного зв’язку з іншими, але водночас уразливих. Символ Риб – дві риби, що пливають у протилежних напрямках (дод. В.16) теж має глибоке семіотичне значення. У цитаті “*Pisces is symbolized by two fish swimming in opposite directions, representing the tension between reality and fantasy, earth*

and spirit” [528] лексичні опозиції *reality/fantasy*, *earth/spirit* формують бінарну структуру, яка пояснює внутрішній конфлікт знаку: прагнення бути частиною світу й водночас утекти від нього. Ця дихотомія закріплює за Рибами образ мрійника, містика, духовного шукача. Міфологічно Риби пов’язані з легендою про Афродіту та Ероса, які втекли від чудовиська Тифона, перетворившись на риб і сховавшись у річці. У мовному описі ця легенда стає джерелом метафори про захист, втечу, переродження: “*In Greek mythology, Pisces is associated with the story of Aphrodite and Eros, escaping danger through transformation*” [516]. Тут лексеми *escaping*, *danger*, *transformation* концептуалізують Риб як знак, здатний адаптуватися, змінювати форму й виживати в умовах хаосу. Отже, у лексико-семіотичному вимірі англomовного дискурсу знак Риб набуває глибокої символічної насиченості. Він формується через поєднання таких елементів: керівна планета (Нептун), стихія (вода), графічний символ (дві риби), міфологічна основа (перетворення Афродіти й Ероса) та мовні маркери – *intuition*, *dreams*, *emotions*, *fantasy*, *transcendence*. Ця система створює стійкий когнітивний образ Риб як знаку, що балансує між світлом і тінню, відображаючи глибинні шари людської свідомості та емоційності.

Семіотика астрології становить складну полікодову знакову систему, що інтегрує вербальні, візуальні, кольорові, просторові та матеріальні компоненти, які взаємодіють у межах цілісної когнітивної структури. Ця система забезпечує багатошарове представлення астрологічних концептів, які включають не лише суто астрономічні елементи (рухи небесних тіл, фази Місяця, положення планет), а й культурно марковані символи, що віддзеркалюють історичний і цивілізаційний досвід людства. У рамках лінгвістичного аналізу така система виявляє себе як синтез знакових рівнів – мовного, графічного, колірнього та предметного, - що спільно формують семантичне поле інтерпретації зодіакальних структур.

Вербальний компонент астрологічної семіотики посідає ключове місце у створенні смислів, слугуючи засобом артикуляції концептів та

організації дискурсивних практик. Лексеми, що позначають зодіакальні знаки, походять переважно з латинських та грецьких джерел, і таким чином демонструють тяглість культурної традиції та символічну сталість номінацій. Назви знаків – *Libra*, *Leo*, *Scorpio*, *Pisces* – є не лише словесними позначеннями, а й культурними мемами, здатними викликати асоціативні ряди, ментальні образи та соціально марковані уявлення. Наприклад, *Cancer* асоціюється з емоційною глибиною й турботою, *Virgo* – із чистотою та аналітичністю, *Sagittarius* – із прагненням до пізнання, руху й філософської рефлексії.

Окрім основних знаків, мовна семіотика астрології охоплює складну систему найменувань стихій (*Fire*, *Earth*, *Air*, *Water*), планетарних архетипів (*Mars* як прояв активної сили, *Venus* – любові та гармонії, *Saturn* – обмежень і структури) та типологічних характеристик (*cardinal*, *fixed*, *mutable signs*) [563]. Ці лексеми функціонують не ізольовано, а в семантичній взаємозалежності, творячи гнучку метафоричну мережу, в якій кожен елемент набуває змісту залежно від контексту й взаємодії з іншими знаками системи. Значна частина термінів має високу конотативну насиченість і виконує функцію смислової репрезентації абстрактних понять, таких як енергія, трансформація, інтуїція, баланс тощо.

Крім того, астрологічна мова характеризується наявністю численних метафоричних конструкцій, які є вкоріненими у повсякденному мовленні. Такі словосполучення, як “*to be under the influence of Mercury retrograde*” чи “*born under a lucky star*”, демонструють, як семіотика астрології проникає у буденну комунікацію, перетворюючись на засіб пояснення психологічних станів, поведінкових моделей та подій.

Отже, полікодовість астрологічного дискурсу реалізується через взаємодію вербальних засобів із невербальними елементами, серед яких особливе значення мають графічні символи, колірні асоціації та матеріальні відповідності. Піктографічні зображення зодіакальних знаків є знаковими маркерами, що спрощують когнітивну обробку інформації. Наприклад,

символ Тельця у вигляді бичачих рогів створює іконічну відповідність із реальною формою, тоді як символ Овна передає метафоричний образ сили через стилізовану графічну форму. Такі невербальні компоненти виконують функцію візуальної метафори, що доповнює вербальний зміст і формує розширене семантичне поле.

Взаємодія вербальних і невербальних елементів у межах астрологічної семіотики формує єдину когнітивну структуру, у якій мовні одиниці доповнюються символічними та графічними відповідностями. Вербальні номінації створюють первинний каркас значень, тоді як невербальні елементи забезпечують розширену семантичну інтерпретацію, підсилюючи емоційне сприйняття й полегшуючи процес когнітивного опрацювання інформації. Графічні символи виконують іконічну функцію, роблячи астрологічні знаки легко впізнаваними, колірні асоціації додають метафоричну глибину, а матеріальні відповідності забезпечують культурно-історичну закріпленість значень.

Астрологія як полікодова система демонструє складну взаємодію мовних та немовних знаків, що працюють у межах єдиної концептуальної структури. Лінгвістичний аналіз цієї системи дозволяє простежити механізми номінації, когнітивного осмислення й семантичної організації астрологічних концептів, а також виявити, як мовні й невербальні коди взаємодіють для створення єдиного інформаційного простору, що формується через символіку, метафоризацію та культурні конотації.

Піктографічні символи в англomовній астрології є візуальними маркерами, що слугують не лише графічними позначеннями планет, зодіакальних знаків, аспектів і домів гороскопу, а й виконавцями глибинних семантичних і культурних функцій. Ці символи формують візуальний код астрологічної мови, який передає складну систему значень через компактні й уніфіковані образи. Як частина ширшої семіотичної системи астрології, піктограми забезпечують швидке зчитування інформації, сприяють її

візуальному упорядкуванню та формують міст між текстовою і графічною репрезентацією знань.

Однією з провідних характеристик піктографічної символіки є її стандартизованість. Їх впізнаваність та однозначність дозволяє ефективно передавати складну інформацію в компактному вигляді, особливо в гороскопах, натальних картах і професійних астрологічних інтерпретаціях.

Крім графічної уніфікації, піктограми володіють глибоким символічним змістом, який іде за межі простої репрезентації. Кожен символ є концентрованим носієм культурної, міфологічної та психологічної інформації. Так, символ Сонця (☉), як коло з точкою в центрі, репрезентує джерело життя, центр індивідуальності, енергію та свідомість. Його форма натякає на ідею цілісності в юнгіанському розумінні. Символ Сатурна (♄), у якому перехрещуються елементи хреста матерії та серпа часу, уособлює структуру, обмеження, кармічні уроки, а також зв'язок із хронологічноюплинністю. Символ Венери (♀) часто інтерпретується не лише як позначення планети, а й як узагальнена метафора гармонії, жіночої природи, естетики й цінності.

Піктографічні символи в астрології тісно пов'язані з міфологічною спадщиною античності, зокрема грецько-римським пантеоном, з якого походять імена більшості планет і супутні їм уявлення. Наприклад, Марс асоціюється з войовничістю й активною дією через своє ототожнення з римським богом війни, а Нептун – із містикою, інтуїцією та розчиненням меж, що співвідноситься з образом морського божества. Ці міфологеми стають джерелом семантичної напруги, що насичує символіку додатковими смисловими рівнями, перетворюючи піктограми на культурні знаки з глибоким когнітивним потенціалом.

Історичний вимір піктографічної системи розкриває її спадкоємність із алхімічною, герметичною та окультною традицією, де подібні символи слугували засобами вираження езотеричних знань. Наприклад, символ Меркурія (☿) збігається з алхімічним знаком, який уособлює

трансформацію, комунікацію, перехідність. У цьому контексті астрологічна піктографіка продовжує функціонувати як форма «таємного письма», зрозумілого лише тим, хто володіє відповідними знаннями.

У сучасній англомовній культурі астрологічна символіка активно функціонує в цифровому середовищі – в мобільних додатках, вебінтерфейсах, емодзі та популярних візуальних медіа, де піктограми виконують не лише інформативну, а й естетичну функцію. Вони стають знаками ідентичності, стилю, особистісних уподобань, що закріплюються в соціальних мережах, гороскопах-мемах та візуальній айдентиці духовних практик.

До основних піктографічних символів англомовної астрології можна віднести такі:

- планети: наприклад, символ Сонця – ☉, Місяця – ☾, Меркурія – ☿, Венери – ♀, Марса – ♂, Юпітера – ♃ та Сатурна – ♄;
- знаки зодіаку: наприклад, символ Овна – ♈, Тельця – ♉, Близнюків – ♊, Рака – ♋, Лева – ♌, Діви – ♍, Ваг – ♎, Скорпіона – ♏, Стрільця – ♐, Козерога – ♑, Водолія – ♒ та Риб – ♓;
- аспекти – здебільшого кола, лінії й трикутники (див. дод. В.17).

Піктографічні символи англомовної астрології мають давнє й глибоко закорінене походження, що сягає своїм витокom синкретичної традиції античного знання, в якому поєднувались астрономія, міфологія, філософія, релігія й сакральна геометрія. Ці символи не були випадковими зображеннями, а формувалися як візуальні метафори, здатні в компактному графічному вигляді передати складну систему уявлень про космос, людську природу, час і трансцендентне. Їх функція полягала не лише в позначенні небесних тіл чи астрономічних подій, а у репрезентації архетипів, властивих як Всесвіту загалом, так і людині як його відображенню. Тому символи планет, зодіакальних знаків і аспектів стали елементами універсальної мови, зрозумілої всім, хто був посвячений у контекст герметичної науки.

Символи планет, що використовуються в астрології, походять із грецької та римської міфологій, у яких кожне небесне тіло ототожнювалося з відповідним божеством, що уособлювало певний аспект буття: Сонце – свідомість і життєва енергія, Місяць – емоції та несвідоме, Меркурій – інтелект і комунікацію, Венера – любов і гармонію, Марс – дію і конфлікт, Юпітер – розширення і мудрість, Сатурн – час, дисципліну і межі. Зображення цих планет у піктографічному вигляді не лише вказують на назву, але й візуалізують філософське значення. Наприклад, символ Сонця часто інтерпретується як коло з крапкою – це не просто астрономічне позначення, а втілення центрального принципу буття, джерела свідомості й Божественного начала. Символ Місяця як серп чи півмісяць відображає циклічність, зміну фаз, приховану й відкрити сутність. Символ Меркурія містить три елементи: півмісяць (дух), коло (душа) і хрест (матерія), що символізує зв'язок між трьома рівнями буття та функцію Меркурія як посередника між світами [499].

Астрологічні символи зодіакальних знаків виникли як спроба передати зооморфні або міфологічні образи, пов'язані з сузір'ями, що спостерігались на небі. Кожен символ виконує функцію ікони – зображення, що є водночас узагальненням і знаком глибшого значення. Так, символ Овна натякає на роги барана й символізує початок, імпульс, силу ініціації; Телець пов'язаний із образом бика – архетипом витривалості, стабільності й зв'язку з матеріальним світом. Символ Близнюків відтворює дуальність і комунікацію, та є алюзією на міф про братів-близнюків Кастора й Поллукса. Знак Рака нагадує клешні ракоподібної істоти й символізує захист, емоційну чутливість, материнську опіку. Лев пов'язаний із образом царської тварини, що уособлює силу волі, творчість, гідність. Символ Діви є найабстрактнішим – він відтворює умовний образ руки, що тримає колосся, або латинську літеру, що втілює чистоту, скромність, аналіз і служіння. Терези – єдиний неживий знак зодіаку – символізують баланс, правосуддя, гармонію. Скорпіон зображений через стилізоване жало, що підкреслює

тему трансформації, пристрасті, прихованих сил. Стрілець – знак, асоційований з кентавром-лучником, ототожнюється з рухом до знання, філософією, духовним пошуком. Козеріг є комбінацією рогу тварини та риб'ячого хвоста, що поєднує земну мудрість і водну інтуїцію. Водолій – знак, що зображає потік води або енергії, що ллється – символізує натхнення, ментальний потік, ідеї, гуманізм. Риби подаються як дві дуги, які спрямовані у протилежні боки – це образ циклічності, глибини, духовної єдності [486].

Символи астрологічних аспектів, що позначають відстані між планетами в гороскопі, виникли з геометричних принципів поділу кола на рівні частини. Кожен із них передає певний тип взаємодії або напруги. Кон'юнкція, тригон, секстиль, квадрат і опозиція мають геометричну природу, яка закладена в сакральній математиці, що вивчала гармонію чисел та їх відповідність природним закономірностям. У символах аспектів втілено уявлення про енергетичні потоки, полярності, динаміку внутрішніх і зовнішніх процесів.

Ці символи були запозичені й адаптовані в алхімії, кабали, герметизмі та середньовічній магії. Їх зображення збереглися в рукописах, гравюрах, схемах натальних карт, де вони відігравали не лише прикладну, а й сакральну функцію. І сьогодні піктографічна система англомовної астрології зберігає цю багатовимірність: вона об'єднує візуальне, когнітивне, культурне й містичне. Кожен символ виступає як семіотична формула, що містить у собі цілісний архетип і може бути «прочитаний» лише за наявності знання про відповідну культурну традицію. Таким чином, ці піктограми не просто супроводжують текст, а є частиною мови, що говорить про Всесвіт у кодах, здатних зберігати та транслювати сенси крізь епохи [562].

Загалом, піктографічні символи в астрології мають свої особливості, які роблять їх важливим елементом астрологічної системи й дають змогу легко ідентифікувати різні поняття й символи в астрології.

Астрологічна термінологія англійської мови є складною, історично насиченою та семантично багатою системою, що поєднує наукову точність, міфологічну образність та культурну спадковість. Її формування відбувалося протягом багатьох століть під впливом класичних мов – передусім латини та старогрецької – які виступали основними мовами філософських, природничих та езотеричних знань в епохи Античності, Середньовіччя і Ренесансу. Унаслідок цього англомовна астрологічна лексика репрезентує собою не лише термінологічну базу спеціальної галузі, а й віддзеркалює глибинні світоглядні уявлення про людину, Всесвіт і взаємозв'язок між мікрокосмом та макрокосмом.

У центрі англійської астрологічної термінології стоять назви зодіакальних знаків, планет, астрономічних тіл, домів, аспектів та елементів (стихій), кожен з яких несе концептуальне навантаження. Такі терміни, як *Aquarius*, *Scorpio*, *Capricorn*, *Mars*, *Jupiter*, *ascendant*, *retrograde* або *midheaven* є запозиченнями або похідними від латинських та грецьких слів, які не лише передають денотативний зміст, а й активують систему конотацій, міфологічних алюзій і метафоричних значень. Наприклад, *Saturn*, названий на честь римського бога часу й порядку, у термінологічному просторі астрології пов'язується з обмеженнями, дисципліною, кармою та відповідальністю. Водночас *Mercury*, відповідний до грецького Гермеса – бога торгівлі й посланця богів, репрезентує розум, комунікацію, мобільність і аналітичність.

Латинський вплив в англійській астрологічній термінології виявляється не лише в іменах планет чи зодіакальних знаків, а й у граматичній структурі термінів – наприклад, використання прийменників *in*, *under*, *over* у поєднанні з термінами для опису положення планет (*Sun in Leo*, *Mercury retrograde in Virgo*). Грецька ж складова додає до термінології міфопоетичної глибини: назви зодіакальних знаків (*Gemini*, *Aries*, *Pisces*) пов'язані з образами грецької міфології та втілюють архаїчні уявлення про природу, людину та долю. Через це терміни набувають символічного

резонансу, що посилює інтерпретативну багатозначність кожного поняття. Наприклад, *Pisces* (риби) репрезентує не лише знак, а й глибину інтуїції, приховану духовність і циклічну природу життя, відсилаючи до архетипу жертви, містичної єдності й розчинення меж.

Багатошаровість астрологічної термінології також виявляється в поєднанні технічної точності з метафоричним змістом. Наприклад, термін *retrograde* у буквальному сенсі позначає зворотний рух планети на небі, однак у мовній практиці його використання має додаткове символічне навантаження, пов'язане з поверненням до минулого, внутрішніми рефлексіями, сповільненням комунікацій або переглядом рішень. Подібним чином *conjunction*, *trine*, *square* описують астрономічні аспекти, але водночас служать позначенням енергетичної взаємодії, гармонії чи конфлікту між архетипними силами, що символізуються планетами.

Англомовна астрологічна термінологія також активно поповнюється сучасними неологізмами й інтерпретаційними формулами, які виникають у результаті поєднання традиційного знання з новітніми психологічними, соціальними та культурними парадигмами. Термінологія напряму *evolutionary astrology*, *shadow work*, *solar return*, *karmic nodes* вказує на інтеграцію юнгіанської психології, езотерики та філософії в структуру сучасної астрології, збагачуючи лексичний репертуар новими смисловими нашаруваннями.

Отже, англійська астрологічна термінологія постає як складна лінгвокультурна система, в якій класичні мовні джерела (латина, грецька), багатовікова міфологічна символіка та сучасна інтерпретативна практика зливаються в багатовимірну мережу понять і смислів. Ця терміносистема не є статичним набором визначень, а динамічним конструктом, що розвивається під впливом як наукових парадигм, так і езотеричних традицій. Вона поєднує точність наукового терміносистемного підходу з гнучкістю символічного мислення, що дозволяє глибоко осмислювати складні онтологічні, психологічні та культурні феномени. Завдяки цьому

астрологічна термінологія англійської мови стає надзвичайно продуктивною не лише в рамках професійного аналізу, а й у площині креативного застосування, інтеграції в художні й медіа-тексти, а також міждисциплінарного переосмислення в діалозі з філософією, психологією, культурологією та лінгвістикою.

2. 2. 3 Семіотика магії

Семіотика магії вивчає символіку, яка використовується в магічних практиках і ритуалах, сприяючи їх розумінню. Англійська термінологія, пов'язана з магією, демонструє глибокий культурний та семантичний пласт, що відображає взаємозв'язок між традиціями, символами й практиками. Розглянемо англомовні номінації ключових магічних символів. Назва *pentagram* походить із гр. *pente* (п'ять) і *gramma* (літера або знак): “*The etymology of pentagram reveals its roots in ancient Greek, where it referred to a five-lettered figure or a five-line drawing*” [496].

У сучасному англійському вжитку цей термін позначає п'ятикутну зірку, яка символізує п'ять елементів: землю, воду, повітря, вогонь і дух. У магічній практиці пентаграма слугує інструментом захисту й очищення: “*The pentagram has long been a symbol of mysticism and magic, often used in rituals for protection*” [541], а її семантика варіюється залежно від культурного контексту — від християнської символіки п'яти ран Христа: “*Christian mystics once interpreted the pentagram as a symbol of Christ's five wounds, reflecting divine protection*” [484] до езотеричних уявлень про зв'язок між матеріальним і духовним світом: “*In Wiccan tradition, the upright pentagram represents harmony between spirit and the elements*” [541].

Термін *chakra*, що походить із санскриту, означає коло або колесо: “*In Sanskrit, chakra literally means 'wheel,' reflecting the spinning motion of energy in the body's vital centers*” [541]. В англійській мові він використовується для позначення енергетичних центрів у людському тілі, кожен із яких має свою

специфічну символіку й функції. Наприклад, *Root Chakra* (коренева чакра) асоціюється із стабільністю: “*The root chakra, located at the base of the spine, governs our sense of safety and groundedness*” [541], а *Crown Chakra* (чакра корони) уособлює духовність і зв’язок із вищими силами: “*The crown chakra, or Sahasrara, is seen as the gateway to cosmic consciousness and divine unity*” [541]. Семантика цього терміну зосереджена на ідеї гармонізації енергії та духовного балансу.

Назва *talisman* бере свій початок із грецького *telesma*, що означає ритуал або посвята: “*The word talisman comes from the Greek telesma, meaning a religious rite or consecration*” [492]. В англійській мові цей термін позначає об’єкт із магічною символікою, який використовується для досягнення конкретних цілей: “*A talisman is an object, often inscribed with symbols, believed to possess magical powers that bring good fortune or ward off evil*” [491]. Кожен талісман має унікальне значення; наприклад, символ ключа може означати відкриття нових можливостей, тоді як зображення сонця — процвітання та енергію: “*A key-shaped talisman can be used to unlock inner wisdom or invite opportunity into one's life*” [541], “*The sun is a common talismanic symbol, representing life force, growth, and illumination*” [541].

Термін *mantra*, також запозичений із санскриту, перекладається як інструмент для мислення: “*The Sanskrit word mantra combines manas (mind) and tra (tool), referring to a device for centering the mind*” [486]. В англійській мові він використовується для позначення магічних слів чи фраз, що фокусують енергію або підсилюють духовний ефект: “*A mantra is a sacred utterance believed to have spiritual efficacy, especially when repeated rhythmically*” [495]. Відомі приклади, такі як *Om*, уособлюють універсальну енергію, а звучання мантри підсилює її символічний вплив через фонетичну гармонію: “*The sound Om is considered the primordial vibration from which the universe originated and is central to many meditation practices*” [542], “*The repetition of mantras is not just symbolic but vibrational, influencing both the mind and the subtle body*” [542].

Термін *rune*, що походить із староскандинавського *rūn* (таємниця): “*The word rune comes from the Old Norse rún, meaning a secret or mystery, underscoring their esoteric use in Germanic cultures*” [492], використовується для позначення рунічних знаків, які мають унікальні значення та символічні функції: “*Runes were used not only for writing but also carved on amulets, weapons, and tools for magical purposes*” [541]. Наприклад, руна *Fehu* символізує багатство й процвітання, тоді як *Algiz* асоціюється із захистом і духовним керівництвом: “*Fehu represents cattle, the original form of wealth in Norse societies, and signifies abundance and earned success*” [541], “*Algiz is interpreted as a symbol of divine protection, often visualized as an elk’s antlers or a raised hand*” [486]. У магічному контексті рунічні символи мають не лише індивідуальну семантику, але й глибоке міфологічне підґрунтя.

Англійська магічна термінологія базується на багатовікових традиціях, що поєднують елементи грецької, латинської та скандинавської культур. Багато термінів відображають не тільки ритуальну функцію, але й метафоричне значення, створюючи систему, яка поєднує символічний і практичний аспекти. Таким чином, магічна лексика в англійській мові функціонує як складна семіотична система, здатна відображати багатогранність культурного й духовного досвіду.

Розглянемо особливості семіотичної системи магії на прикладі карт таро, знаменитої карткової системи, що сягає єгипетської окультної традиції. В одному з давніх єгипетських храмів, де проводилися окультні ініціації, були 22 кімнати – по одній для кожного ступеня обряду. На стінах цих кімнат були зображені символічні картини, згодом змальовані в образах Великих або Старших арканів Таро [486].

Історія карт Таро бере свій початок у XV столітті на теренах Північної Італії. Спочатку вони мали виключно розважальну функцію і використовувалися в аристократичних колах як гральні карти. Однак у подальші століття, особливо з XVIII століття, Таро починає сприйматися як система езотеричного знання. На перетині містичних, філософських і

релігійних уявлень формується уявлення про Таро як засіб пізнання глибинних структур світобудови й людської психіки, а також інструмент інтуїтивного читання реальності, в основі якого лежить архетипна символіка.

Кожна з 78 карт, розподілених на Великі та Малі Аркани, втілює певну ідею, енергію або стан. Великі Аркани відображають кардинальні етапи духовного розвитку людини, її внутрішні трансформації та взаємодію з вищими силами. Малі Аркани, поділені на чотири масті – жезли, кубки, мечі та пентаклі, - репрезентують повсякденний досвід і різні сфери буття: енергію дії, емоції, ментальні процеси й матеріальні ресурси. Кожна масть охоплює карти від туза до десятки та чотири фігурні карти (паж, лицар, королева, король), які мають свій символічний діапазон значень. Візуальні образи карт часто виконані в традиції середньовічної або ренесансної іконографії, але в сучасних інтерпретаціях дедалі частіше доповнюються стилізаціями під інші епохи або культурні коди.

Серед численних колод Таро найвідомішою є Rider-Waite Tarot, названа за прізвищем видавця (Rider) та ініціатора проєкту (Waite), яка побачила світ у Лондоні 1909 року. Вона вирізняється тим, що всі карти, включно з Малими Арканами, мають повноцінні ілюстрації, які відображають динамічні сцени з глибоким символічним змістом. Саме ця особливість дозволила зробити Таро доступнішим для широкого кола користувачів і заклала підґрунтя для безлічі сучасних колод, які наслідують її структуру. Образи Rider-Waite мають метафоричну насиченість, зокрема такі карти, як *Strength*, *The Moon*, *The Fool* або *The Wheel of Fortune*, наповнені алегоріями, що апелюють до підсвідомого [486, с. 1532-1534].

У структурі Таро англomовна номінація арканів, особливо Старших, функціонує не лише як семантичне маркування символів, але і як лінгвістичний механізм відображення глибинних культурних архетипів. Назви Старших арканів англійською мовою утворюють замкнену систему архетипних понять, де кожне лексичне означення виступає у ролі

концептуального знака. У більшості випадків це іменники з означеним артиклем (*The Fool, The Magician, The Empress*), що підкреслює унікальність, універсальність і символічну функцію позначуваного. Артикль *the* лінгвістично інституалізує фігуру, підкреслюючи її статус як одиничного носія певної ідеї, а не конкретної історичної особи. Етимологічно назви часто мають латинське, грецьке або французьке походження. Наприклад, *The Hierophant* є похідним від гр. *hierophantes* (“той, хто показує священне”), і в сучасній англійській мові функціонує як контекстуально-специфічний термін, майже виключно в межах езотеричного дискурсу. Таким чином, сама рідковживаність лексеми забезпечує її сакральний, віддалений від повсякденності статус. Назви арканів, утворені за принципом простого номінування (*The Tower, The Star, The World*), апелюють до загальнозрозумілих образів, проте у межах структури Таро набувають метафізичного змісту. Наприклад, *The Moon* інтерпретується не як астрономічний об’єкт, а як символ ілюзій, підсвідомого, флуктуацій реальності.

Особливої уваги заслуговують назви мастей Молодших арканів: *Cups, Swords, Wands, Pentacles*. Ці лексеми є не лише інструментальними або матеріальними позначеннями, а й семантичними репрезентантами елементів людського досвіду: емоційного, інтелектуального, енергетичного та матеріального відповідно. Слово *Cups* має конкретну денотативну структуру (“келихи”), проте в Таро воно семантично збагачене емоційним і сакральним значенням. *Swords* – це поняття, яке несе маркери конфлікту, розсічення, дихотомії, ментальної активності. В англійській мові слово *wand* часто пов’язане з магією, трансформацією, волевиявленням. Ця конотація вводить у структуру колоди аспект ініціації, внутрішнього імпульсу. *Pentacles* – термін, що у Таро використовується як синонім до матеріального, проте з чітким езотеричним підтекстом. Його вживання замість більш прозорого *coins* свідчить про прагнення підкреслити сакральний вимір матеріальності. Також варто звернути увагу на придворні

карти: *Page, Knight, Queen, King*. Ця вертикальна структура відображає соціально-ієрархічну модель середньовічного європейського суспільства. Розглянемо полікодовий характер деяких арканів Таро.

Карта *The Fool* (дод. В 18) в англomовній традиції Таро позначає не лише нульову позицію в системі Старших арканів, але й архетипний образ початку, відкритості до досвіду та внутрішньої свободи. Її лексичне означення в англійській мові не обмежується конотацією легковажності; воно охоплює спектр значень від невинності до потенціалу для трансформації.

Візуальні елементи карти мають чітке семіотичне навантаження. Flower у руці персонажа символізує спонтанність, чистоту наміру та позитивне очікування від майбутнього. У символічному плані це означає відкритість до досвіду, бажання вчитися через дію. Приклад у мовленні: “*She walked into the new job like the Fool with a flower in hand – open-hearted and unaware of what lay ahead*” [566].

Bag, що знаходиться на плечі героя, уособлює невидимий, але наявний багаж – досвід, знання, інтуїцію, які формуються ще до свідомого шляху. У мовному контексті цей образ часто використовується метафорично: “*Everyone carries a bag of old lessons, like the Fool stepping forward with what seems like nothing*” [566].

Собака, який супроводжує Дурня, традиційно символізує вірність, інтуїцію та невидиму підтримку. Він нагадує, що навіть наодинці людина не позбавлена захисту. Англomовні приклади розкривають цю функцію: “*Like the Fool’s dog, her instincts always warned her before trouble*” [541].

Капелюх на голові героя несе семіотичну функцію символу обережності, іноді – захисту від зовнішнього впливу або неочікуваних змін. У текстах він може з’являтися як позначення символічного бар’єру між внутрішнім і зовнішнім: “*He wore his ideas like the Fool’s hat – ready to protect, yet light enough to be tossed aside*” [541].

Аналіз символів карти *The Fool* демонструє багатозначність її структури. Незважаючи на зовнішню простоту, всі її компоненти формують комплексне послання: ризик, відкритість, інтуїція, супровід, досвід, надія. Ця карта не лише відкриває послідовність арканів – вона задає ключовий наратив: подорож, яка починається без упереджень, але зі скарбом внутрішніх ресурсів.

Назва *The Magician* використовується в англійській мові для позначення першого аркану Таро та функціонує як лексичне втілення ідеї контролю над творчими процесами, концентрації волі та здатності впливати на навколишню реальність. У семіотичному контексті карта втілює архетип людини, здатної трансформувати ідеї у конкретні дії, використовуючи внутрішні ресурси та енергію. На зображенні (дод. В.19) центральною фігурою є чоловік, що стоїть між двома стовпами. *Pillars* символізують дуальність – духовне та матеріальне. У символічному просторі Таро стовпи створюють вхід до нового стану буття, водночас уособлюючи стабільність і точку опори. В англійському вжитку це може проявлятися в таких висловах: “*He was a pillar between reason and imagination, like the Magician in the arcane temple*” [566].

Wand у руці Мага є символом зосередження сили волі. У межах карти вона виступає як провідник енергії, що з’єднує небесне і земне. У мовному вжитку термін *wand* часто використовується як метафора сили впливу: “*She waved her wand of leadership and brought order to the chaos*” [566]. Це підкреслює значення жезла як інструменту впливу – не тільки в містичному, а й у соціальному сенсі.

Sun і *Moon*, присутні як додаткові елементи символіки, уособлюють взаємодію активного й пасивного, логіки та інтуїції. Вони не завжди зображуються буквально, але їхня присутність у семантичному полі карти очевидна. Ці образи можуть використовуватись у таких метафоричних описах: “*His inner magician balanced the sun of clarity with the moon of mystery*” [566]. *Staff* – чарівний костюм або палиця, що часто асоціюється з

мудрістю та владою, також фігурує в символіці Мага. У мовленні цей елемент фігурує як знак авторитету або джерела сили: “*The staff he carried was not just a walking aid but a symbol of inherited strength*” [566].

Карта *The Magician* синтезує ці елементи в уніфіковану систему знаків, де кожен компонент має свою функцію в репрезентації трансформаційного процесу. Маг – це не лише виконавець дії, а й медіатор між світом ідеального й світом реального. Його дія — це гармонійне злиття натхнення, зосередженості, знання та енергії, що спрямовуються на досягнення конкретної мети. *The Magician* в англійській мовній традиції Таро уособлює динамічний початок активного творення. Його образ ґрунтується на балансі та інтеграції полярних сил, а символічна система карти спрямована на розкриття внутрішнього потенціалу індивіда через усвідомлену дію.

Назва *The High Priestess* використовується в англійській традиції Таро для позначення архетипу жіночої духовної влади, інтуїтивного знання та сакральної тиші. В англійському дискурсі вона позначає фігуру, що поєднує глибоку внутрішню мудрість з роллю посередника між видимим і невидимим. Компонент *high* у назві вказує на її винятковий статус, а не лише на функціональну роль – це не просто жриця, а вища форма посвяченої. На зображенні *The High Priestess* (дод. В.20) ми бачимо жінку, що сидить на троні з відкритою книгою. Книга у символічному вимірі представляє доступ до таємного знання, що не є очевидним для всіх. У культурному вжитку книга часто постає як метафора сакрального тексту або внутрішнього розуміння: “*She held her silence like the High Priestess holds her book – not out of secrecy, but reverence*” [566].

Корона на її голові підкреслює її авторитет та духовний зв’язок із вищим порядком. У англійському символічному дискурсі цей образ часто фігурує як знак обраності або високого духовного рангу: “*The crown she wore wasn’t made of gold, but of intuition and knowing – like the High Priestess*” [566].

Позаду Жриці знаходиться водоспад – образ, який символізує нескінченний потік підсвідомої енергії. Вода, як стихія, репрезентує емоційне та інтуїтивне, а її рух у формі водоспаду акцентує на безперервності доступу до духовного ресурсу. У метафоричному вжитку цей образ також поширений: “*Her insight flowed like a waterfall behind the veil, as if she were the High Priestess herself*” [544]. Трон, на якому сидить героїня карти, є маркером стабільності, центру сили та непохитного авторитету. У семіотичному контексті трон не лише позначає владу, але й символізує стан закоріненості у знанні: “*She was immovable, like the High Priestess on her throne – firm, silent, eternal*” [544].

Композиційна єдність символів карти *The High Priestess* творить глибоко структуровану семантичну систему, де кожен образ – книга, корона, водоспад, трон – є вектором до розуміння внутрішнього, езотеричного й духовного. Англomовна номінація карти втілює ідею балансу між раціональним і інтуїтивним, між формальним знанням і невимовною мудрістю. Жриця постає як фігура, що не говорить, але знає; не керує, але провадить через тишу, споглядання та глибоке відчуття істини.

Назва *The Empress* в англomовній традиції Тарo позначає архетип жіночої творчої сили, материнства та родючості. У контексті карти цей термін не лише маркує владу або верховенство, але й втілює ідею гармонії, підтримки та циклічного оновлення. Семантичне поле слова *empress* охоплює не стільки політичну владу, скільки глибинну здатність до творення, зрощування й утвердження життя. На зображенні *The Empress* (дод. В.21) центральною постаттю є жінка, що сидить на троні, увінчана короною. Корона у цьому випадку функціонує як знак не лише авторитету, але й божественної легітимності її влади. У символічному та мовному дискурсі корона часто позначає універсальність впливу: “*She ruled not by command but by presence, wearing her crown like the Empress – with ease and grace*” [544].

У руках Імператриця тримає *scepter* – символ сили впливу, рішучості та керівництва. У межах Таро він репрезентує здатність керувати енергіями родючості, натхнення і зростання. Англomовний контекст вжитку цього терміна також пов'язується з владою, однак акцентується саме на м'якій, природній формі керівництва: “*With every word, she wielded her scepter like the Empress – commanding growth, not submission*” [544]. Природа – один із центральних візуальних і семантичних елементів карти. Пишна рослинність навколо Імператриці символізує її єдність із ритмами світу, її творчу сутність і зв'язок із циклами відтворення. У культурному дискурсі слово *nature* часто фігурує як знак жіночого начала й оновлення: “*She was nature embodied – a walking Empress in the garden of possibility*” [544]. Трон, на якому вона сидить, підкреслює її стабільність, закоріненість у реальному та її глибоку відповідальність. Він також виконує роль осі, навколо якої обертається світ природи та духу, та позначає джерело авторитету: “*She didn't need a kingdom – her throne was her presence, like the Empress seated in green abundance*” [544].

Отже, карта *The Empress* в англійській мові втілює багатошарову структуру значень, де символи – корона, жезл, природа і трон – створюють цілісну систему, що відображає гармонію, силу, плодovitість та інтуїтивне керівництво. Назва та візуальна структура цієї карти спрямовані на утвердження ідеї жіночої сили як джерела життя, любові та процвітання.

Карта *Death* (дод. В.22) в англomовній традиції Таро уособлює не лише фізичне завершення, а й глибоку трансформацію, зміну стану, оновлення та циклічність буття. Англійське слово *death* функціонує тут як багатозначний концепт, що виходить за межі буквального значення й формує основу для глибинної інтерпретації змін як природного і необхідного процесу.

Центральною візуальною фігурою карти є *skeleton*, що символізує суть, залишок, основу після втрати форми. У контексті карти він не викликає страху як такого, а натомість нагадує про природну невідворотність змін. У

літературному дискурсі *skeleton* часто виступає як метафора істинної сутності: “*He had shed his former self like flesh from bone, becoming the skeleton of truth – as in the Death card*” [544].

Кінь, що несе вершника, є втіленням динаміки, поступу, переходу. Він символізує те, що зміни не є стагнацією, а рухом у майбутнє. У мовному вжитку кінь часто позначає процес внутрішньої чи зовнішньої подорожі: “*Like the Death card’s horse, her transformation was steady, deliberate, and unstoppable*” [544]. Сонце, що сходить за горизонтом, надає карті надії та перспективи. Це символ нового початку, пробудження після кінця, вказівка на безперервність циклу. У англomовних текстах цей образ часто трактується як знак відродження: “*Every ending had its sunrise – a lesson the Death card teaches with quiet brilliance*” [544].

Річка або інша форма води на задньому плані виступає як символ переходу, кордону між станами: “*She crossed her own inner river, like the soul does in the Death card – leaving one life behind for another*” [544]. Темний фон додає композиції глибини та емоційної напруги, підкреслюючи невідоме, але також і потенціал прозріння. У літературних образах темрява часто символізує межовий досвід, що веде до усвідомлення: “*He walked through the darkness not in fear, but as the Death card suggests – in search of renewal*” [544].

Отже, *Death* в англomовній семіотиці Таро є складним багаторівневим знаком, що об’єднує символи кінця і початку, втрати і здобуття, болю і звільнення. Карта не обіцяє знищення, вона вчить прийняття трансформації як умови особистісного зростання та оновлення. Її образна система (скелет, кінь, сонце, вода, темрява) формує семантичне поле, в якому смерть постає не як зникнення, а як необхідна умова подальшого розвитку.

Карта *The Devil* (дод. В.23) у традиції англomовного Таро символізує психологічні обмеження, ілюзії, маніпуляції та внутрішню боротьбу. У семіотичному вимірі вона постає як метафора людських слабкостей, залежностей і викривленого сприйняття дійсності. У мові англійської

культури *devil* трактується не лише як персоніфіковане зло, а й як алегорія руйнівної сили, що діє через страх, спокусу та втрату контролю.

Центральним образом карти є фігура Бафомета – істоти з поєднанням людських і тваринних рис. Його присутність є візуальним втіленням дуальності: тілесне і духовне, розум і інстинкт, що співіснують у напруженій взаємодії. У сучасному англomовному дискурсі образ *Baphomet* фігурує як знак суперечливої мудрості або сили, що може бути використана як для зцілення, так і для руйнування: *“He stood at the crossroads of insight and madness – a modern Baphomet, as in the Devil card”* [544]. Чоловік і жінка, прикуті ланцюгами, символізують добровільне підкорення, залежність від зовнішніх чи внутрішніх сил. Термін *chain* у цьому контексті означає втрату автономії: *“She wore her habits like chains forged by the Devil card – visible only to those who dared look closer”* [544].

Bat wing, як частина образу Бафомета, передає ідею прихованої сили або дії в темряві. Кажан у символіці Таро пов’язаний із ніччю, інстинктом і страхом перед невідомим: *“Like the bat wings of the Devil, her fears flew silently in the shadows”* [544]. Claws уособлюють хижу натуру, здатність захоплювати й утримувати жертву. Pentagram, зображена перевернутою, символізує втрату гармонії, викривлену систему цінностей або зловживання знанням. У релігійно-символічному контексті англomовної традиції вона часто асоціюється з викликом усталеного порядку: *“The inverted pentagram on the Devil’s brow marked the fall from order to chaos”* [544]. Torch у лівій руці Бафомета – символ енергії, яка здатна як освітлювати, так і знищувати. У Таро він означає амбівалентність знання, що може вести до прозріння або втрати: *“His torch, like the Devil’s, lit not a path forward but the ruins behind”* [544]. Вогонь, що виривається з хвоста чоловіка, підкреслює стихійну, неконтрольовану енергію бажань. Це образ пристрасті, що легко перетворюється на полум’я спустошення: *“The flame behind him burned as in the Devil card – fierce, consuming, and born of longing”* [544]. Темний фон створює атмосферу невизначеності, підкреслює тіньову природу сцени. У

лінгвістичному дискурсі темрява часто слугує символом підсвідомого або витісненого: “*They lived in the darkness of their own creation, as portrayed in the Devil card*” [544].

Отже, символічна система карти *The Devil* в англomовній культурі репрезентує не лише зло як зовнішню силу, а, передусім, як внутрішній стан несвободи завдяки поєднанню невербальних символів (ланцюг, кайдани) та власне самої назви, яка в християнському світі є уособленням потойбічної сили, яка провокує на спокуси та гріховні вчинки. Через образи Бафомета, ланцюгів, крил, пентаграми й факела карта передає складну концепцію духовної ізоляції, ілюзорної безпеки й виклику власним межам. Вона закликає до усвідомлення джерел обмежень і до пошуку внутрішнього звільнення через правду, саморефлексію та відповідальність. Семіотична система Таро є прикладом складної полікодової структури, яка поєднує вербальні, невербальні та концептуально-культурні компоненти, формуючи багаторівневу комунікативну модель. Така система функціонує як особлива форма символічної мови, в якій візуальні образи, кольори, пози персонажів, числові позначення й лексичні назви утворюють цілісний когнітивний простір. Взаємодія цих елементів забезпечує не лише передачу інформації, а й активізацію процесів інтерпретації, які ґрунтуються на міфологічних, психологічних та культурних архетипах.

Невербальна семіотика Таро охоплює іконічні (зображувальні) репрезентації, кольорові коди, просторову композицію, числову символіку та деталі, що мають матеріальні або елементні відповідники (вода, земля, повітря, вогонь). Наприклад, квітка в руках героя карти *The Fool* не просто ілюстративний елемент, а семантичний індикатор надії, спонтанності та відкритості. Аналогічно, паличка у *The Magician* є емблемою зосередження сили, трансформації енергії в дію, і має прямий зв'язок із традиційною символікою жезла як елементу волі.

Ці графічні елементи працюють у взаємозв'язку з вербальними маркерами — назвами карт, іменами архетипів, концептуальними

асоціаціями. Вербальна частина системи виконує не лише функцію номінації, але й активує певне концептуальне поле, закорінене в культурній пам'яті (наприклад, *The High Priestess* – символ сакрального знання, жіночої інтуїції та посередництва між світами).

Полікодовість Таро проявляється через органічну інтеграцію текстуальних, візуальних і культурних компонентів, де лінгвістична структура (лексема, граматика, контекстуальні конотації) посилює семіотичне навантаження візуального образу, а останній, у свою чергу, забезпечує інтуїтивне, часто емотивне прочитання знаку. Колір, наприклад, може діяти як підсилювач значення: червоний – дія, пристрасть; синій – мудрість, споглядання; чорний – трансформація. Водночас лексичні одиниці створюють вербальну рамку, в якій виникає та реалізується інтерпретація. Особливість семіотичної системи Таро – її здатність поєднувати колективне й індивідуальне: архетипні образи, як-от *The Emperor* чи *Death*, функціонують у межах культурної універсалії, але кожен користувач створює власну інтерпретацію на основі особистого досвіду, контексту та цілей. Це забезпечує відкритість системи, її здатність до діалогу з інтерпретатором і постійну динамічну реконструкцію смислів.

Отже, Таро можна розглядати як гнучку семіотичну систему, в якій елементи графічного, лінгвістичного та символічного рівнів взаємодіють і взаємно посилюють одне одного. Лінгвістичний аналіз назв арканів, об'єднаний із вивченням візуальної композиції, кольорової семантики та розміщення символів, дозволив виявити, як карти Таро реалізують моделі когнітивного осмислення світу в межах окультного світогляду. Полікодовість у цій структурі забезпечує її універсальність і водночас інтерпретативну варіативність, перетворюючи карти Таро на унікальний засіб передачі глибинного символічного змісту через мову, образ і контекст.

Слід зазначити, що сьогодні система карт Таро є надзвичайно популярною: в мережі Інтернет існують численні веб-сторінки, відео-

канали, присвячені практиці різного використання цієї знакової системи магії.

2. 3 Комунікативні особливості окультної сфери

Алхімічний дискурс являє собою унікальну форму комунікації, яка поєднувала елементи науки, містицизму та символізму, створюючи специфічний спосіб передачі знань у рамках окультної традиції: *“Alchemical texts like The Emerald Tablet attributed to Hermes Trismegistus encapsulate both mystical and scientific ideas. Phrases such as "As above, so below" symbolize the interconnectedness of the spiritual and material realms, a hallmark of alchemical thought”* [509].

Основними комунікантами в цьому дискурсі виступали алхіміки – освічені представники свого часу, серед яких були філософи, медики, монахи та вчені. Їхня роль полягала у формулюванні, збереженні та передачі езотеричних знань, закодованих у текстах, символах і графічних образах: *“Alchemical manuscripts often included symbolic representations such as the Ouroboros (the serpent eating its tail) and the Philosopher's Stone. These symbols communicated complex ideas that transcended language, enabling alchemists to convey hidden meanings to those initiated in the tradition”* [486]. Адресатами комунікації були інші алхіміки, учні або послідовники, а іноді – майбутні покоління, для яких створювалися тексти з криптографічним змістом: *“Isaac Newton, known for his contributions to science, also studied alchemical texts, including Nicolas Flamel’s cryptic works. These texts required decryption, demonstrating the esoteric nature of alchemical communication designed for select audiences or future interpreters”* [507].

Місцем цієї комунікації були як приватні простори, такі як алхімічні лабораторії, де проводилися експерименти і створювалися трактати, так і умовно громадські простори, включаючи монастирі, королівські двори чи академії: *“Alchemical laboratories served as private spaces where experiments*

were conducted and knowledge was recorded. Manuscripts such as the Ripley Scroll visually depicted the stages of the alchemical process, blending text and imagery to convey complex ideas" [508]. Значну роль у передачі інформації відігравали тексти, манускрипти й алхімічні гравюри, які поширювалися в закритих спільнотах. Часовий контекст алхімічного дискурсу охоплює період від Античності до Ренесансу, досягаючи свого піку в XIII–XVII ст., коли алхімія інтегрувалася у філософсько-релігійні традиції.

Ключовою характеристикою алхімічного дискурсу є його езотеричність. Мова спілкування була шифрованою, насиченою символами, метафорами та алегоріями, які приховували істинний зміст від непосвячених. Алхімічні тексти часто цитували античні джерела, релігійні писання та попередні трактати, створюючи інтертекстуальний зв'язок. Візуальні елементи, такі як гравюри й малюнки, виконували важливу функцію у збереженні й передачі знань, доповнюючи текстові матеріали.

Мета цієї комунікації полягала в пошуку універсальної істини через осмислення трансформації матерії, що трактувалася також як процес духовного вдосконалення. При цьому алхімічний дискурс виконував кілька функцій: він об'єднував знання з різних сфер, зберігав таємницю для вузького кола посвячених і слугував засобом самоідентифікації алхімічної спільноти. Отже, алхімічний дискурс став важливим культурним феноменом, який відображає складну взаємодію між його учасниками, їхніми світоглядними уявленнями та методами передачі знань.

Астрологічний дискурс є багатовимірною формою комунікації, яка охоплює передавання знань про вплив небесних тіл на земні події та людське життя через специфічну символічну систему. Цей дискурс розвивався впродовж тисячоліть, інтегруючи елементи міфології, філософії, науки та релігії, формуючи складну мережу взаємодії між комунікантами.

Комунікантами в астрологічному дискурсі виступали астрологи, які були як представниками освіченої еліти, так і практиками, що працювали для широкої аудиторії. У давнину це могли бути жерці, мудреці, астрономи

або придворні радники, які використовували астрологічні знання для прогнозів, ритуалів і прийняття політичних чи соціальних рішень: *“Ancient Babylonian astrologers, often priests, were among the first to record planetary movements and their effects on earthly events. Their role extended beyond observation to advising rulers based on celestial omens. For instance, the Venus Tablets of Ammisaduqa (7th century BCE) document the influence of Venus on agricultural cycles”* [516].

Адресатами цієї комунікації були як окремі особи (наприклад, монархи, які замовляли персональні гороскопи), так і спільноти, що шукали пояснення природних або суспільних явищ через астрологічну символіку. У сучасному контексті аудиторія астрологічного дискурсу значно розширилася, охоплюючи масові медіа та широку публіку: *“As of December 2024, the website attracted approximately 17.34 million visits, indicating a substantial global audience”* [528].

Простір для комунікації в астрологічному дискурсі варіювався залежно від історичного періоду. У давнину це були храми, обсерваторії або придворні канцелярії, де астрологи працювали над створенням календарів, гороскопів і прогнозів. У середньовіччі та Ренесансі центрами астрологічної комунікації були університети, а також придворні двори, де знання про рухи планет і зірок інтегрувалися в наукові й філософські системи. У сучасну епоху простором астрологічної комунікації стали медіа – журнали, вебсайти, соціальні мережі, які поширюють гороскопи та астрологічні прогнози для широкої аудиторії: *“In contemporary times, astrology has transitioned to mass communication platforms such as newspapers, websites, and social media. Popular astrologers like Susan Miller or Chani Nicholas exemplify how horoscopes and forecasts are adapted for a broad audience while retaining symbolic and interpretative depth”* [516].

Час у астрологічному дискурсі відіграє фундаментальну роль. Вивчення рухів небесних тіл базується на циклічній концепції часу, де події повторюються згідно з певними ритмами й фазами планетарних рухів. Це

відображається у побудові гороскопів, прогнозів та інтерпретацій, які прив'язуються до конкретних часових відрізків, таких як місячні цикли, положення Сонця та планет у зодіакальних знаках.

Астрологічна комунікація відзначається специфічним кодом і стилем. Основою її мови є символіка зодіакальних знаків, планет і аспектів, які формують складну систему взаємозв'язків. Ця символіка дозволяє астрологам описувати події, риси особистості чи взаємодії між людьми через узагальнені категорії, зрозумілі у межах астрологічної традиції: *“Your Sun sign (AKA your zodiac sign) is the essence of who you are. But there’s so much more! Your moon sign reveals your emotional blueprint while your rising sign shows the first impression you make”* [528]. Інтерпретація текстів і карт часто вимагає від адресатів спеціальних знань, що забезпечує езотеричність і виключність дискурсу.

Мета комунікації в астрологічному дискурсі полягає в наданні людям інструментів для самопізнання, прийнятті рішень і передбаченні майбутніх подій. У давнину вона виконувала також ритуальну та легітимізаційну функцію, підтверджуючи право монархів на владу чи пояснюючи природні катастрофи: *“In ancient societies, it also served ritualistic and legitimizing functions, as seen in Mesopotamian rituals where celestial events were interpreted to justify political authority or predict natural disasters”* [516].

Отже, астрологічний дискурс є багатограним феноменом, у якому комунікація відбувається через специфічну символічну систему, структуровану навколо циклічної концепції часу. Вона інтегрує різні форми знань, адаптуючи їх до змінюваного культурного контексту, і продовжує виконувати важливу соціальну, психологічну та культурну функцію навіть у сучасному світі.

Магічний дискурс є складним феноменом, що поєднує практичні, ритуальні та символічні аспекти комунікації, спрямовані на встановлення або вплив на уявні зв'язки між світом людей і надприродними силами. Ця комунікація формувалася в межах різних культур і традицій, відображаючи

прагнення людей зрозуміти й контролювати навколишній світ через містичні практики.

У магічному дискурсі комунікантами виступають маги, шамани, чаклуни чи інші посередники, які вважаються здатними вступати в контакт із надприродними силами або володіти особливими знаннями та здібностями. Їхній статус у спільноті часто визначався як сакральний, адже вони виконували роль не тільки виконавців магічних ритуалів, але й наставників, провідників чи захисників громади: *“Among the Sami people of Northern Europe, shamans acted as intermediaries between the physical and spiritual realms. Using drums and chants, they communicated with spirits to heal individuals or protect their communities. For example, a shaman’s ritual might involve entering a trance state to retrieve a lost soul or to negotiate with spirits on behalf of the community”* [519]. Адресатами комунікації могли бути як окремі особи (наприклад, замовники магічних обрядів), так і групи людей, які очікували результатів ритуалів або шукали пояснення подій, що виходили за межі раціонального розуміння.

Простір магічної комунікації варіювався залежно від контексту. Ритуали часто проводилися в сакральних місцях – лісах, горах, печерах, храмах чи спеціально підготовлених приміщеннях, які символізували перехідний простір між матеріальним і духовним світами: *“Western ceremonial magic often employs a “magic circle” to create a sacred space. Books such as The Key of Solomon describe how these circles are drawn with symbols to protect the practitioner and focus energy during rituals”* [519]. Такі локації несли особливу енергетичну чи символічну функцію, слугуючи осередком магічної діяльності. Крім того, магічні тексти, заклинання, амулети та інші артефакти слугували інструментами дистанційної комунікації, дозволяючи впливати на віддалені об’єкти чи людей.

Час у магічному дискурсі також мав сакральний характер. Ритуали часто прив’язувалися до астрономічних явищ (наприклад, фази Місяця, сонцестояння чи рівнодення), що надавало їм додаткової ефективності:

“Modern Wiccan traditions emphasize the importance of performing rituals in alignment with lunar phases. For example, the waxing moon is associated with growth and new beginnings, making it an ideal time for spells of abundance or manifestation. The Celtic festival of Samhain, marking the transition from autumn to winter, involves rituals that honor ancestors and seek protection for the darker months. The timing reflects the cyclical concept of time, integral to magical traditions” [499]. Концепція часу в магії циклічна, події сприймалися як повторювані та передбачувані, а магичні обряди спрямовувалися на вплив у конкретний момент.

Код магичної комунікації базується на спеціальних знаках, символах, заклинаннях та жестах. Мова магії має виключний характер: вона насичена формулами, які вважаються сакральними та здатними викликати певний ефект. Важливу роль відіграють невербальні елементи, такі як використання амулетів, розташування предметів у просторі, малюнки символів (наприклад, пентаклі чи магичні кола). Зазначені елементи слугують як посередники між магом і надприродними силами: *“In medieval Europe, witches were both feared and sought after for their magical abilities. For instance, they might create potions or talismans to ensure good harvests or protect against evil. This dual role as protectors and outcasts highlights the complex social position of magical practitioners”* [499].

Мета комунікації в магичному дискурсі глибоко вкорінена в прагненні досягти конкретного, практично вимірюваного результату, який виходить за межі звичайного мовленнєвого акту або повсякденної взаємодії. Йдеться про трансформацію реальності – фізичної, психічної або соціальної – шляхом вербального чи невербального впливу, що базується на системі вірувань, ритуалів і семіотично маркованих дій. Основними цільовими орієнтирами такого дискурсу є виклик або приборкання надприродних сил, зцілення хвороб, захист від зла, зміна ходу подій, реалізація бажаного майбутнього чи відновлення внутрішньої та зовнішньої гармонії. Магічна

комунікація – це не лише процес передачі інформації, а акт, який має на меті спровокувати певну зміну в матеріальному чи духовному світі.

Однак магічний дискурс не обмежується прагматичним впливом на навколишню дійсність – він виконує глибші соціокультурні функції. Передусім, через мовні практики магії формуються й підтримуються колективні ідентичності: спільнота, що визнає силу магічних дій, структурується навколо спільних уявлень про Всесвіт, причинність, духовну ієрархію й людське місце в космосі. Магічне мовлення не лише конструює реальність, а й задає етичні та онтологічні рамки сприйняття світу, отже, відіграє роль у нормалізації поведінки, закріпленні цінностей і легітимізації соціальних ролей. Особливу позицію в такій спільноті займає магічний практик – чаклун, відьма, шаман, провидець, - чия мовна й ритуальна компетенція визнається джерелом влади. Його слово має особливий статус: воно виконує перформативну функцію, тобто не просто описує, а змінює дійсність.

Функції магічного дискурсу виявляються на декількох рівнях. По-перше, він виконує інтерпретаційну функцію – через міфологічні, символічні й метафоричні структури пояснює події або явища, що не піддаються раціональному осмисленню: хвороби, нещастя, природні катаклізми, життєві повороти. Таке пояснення заспокоює, структурує хаос і дає людині відчуття контролю над ситуацією. По-друге, магічне мовлення виступає як засіб інтеграції особистості в універсальний порядок буття, у якому космос, природа, соціум і людина перебувають у постійному взаємозв'язку. Ритуалізована мова магії допомагає відновити порушений баланс, виступає як форма сакрального діалогу між суб'єктом і вищими силами.

Крім того, магічний дискурс є важливим механізмом збереження й передачі знань, що передаються як у межах усної традиції (наприклад, через замовляння, піснеспіви, легенди), так і через сакральні письмові тексти (гримуари, книги заклинань, магічні манускрипти). У цих формах мова

набуває статусу інструменту передачі та кодифікації езотеричного досвіду, де кожне слово, формула чи візуальний знак мають суворо визначене значення й функцію. Саме через мову відбувається ініціація нових членів громади, відтворюється зв'язок із попередніми поколіннями й забезпечується спадковість ритуальної практики.

Отже, комунікація в магічному дискурсі є багатовимірним процесом, що базується на взаємодії між людьми та надприродними силами, структурованій через символи, ритуали й спеціальні знання. Комунікація в окультизмі вирізняється закритістю та символічністю, базується на шифрованих повідомленнях, насичених метафорами, символами та ритуалами, зрозумілими лише посвяченим. Езотеричність підтримується через інтертекстуальність, посилення на античні та сакральні джерела, а також прив'язку до сакрального часу й простору. Ця комунікація інтегрує різні форми знань і прагне гармонізувати взаємозв'язки між матеріальним і духовним світом. Окультний дискурс виконує гносеологічну, ритуальну, соціальну та самоідентифікаційну функції, забезпечуючи передачу знань і підтримуючи тяглість традицій.

2. 4 Текстові джерела комунікації у сфері астрології

2. 4. 1 Жанрові різновиди астрологічних текстів

Англомовний астрологічний дискурс має свої особливості, що відображаються на рівні онтології, тобто вчення про існування та природу реальності. Його основні онтологічні характеристики можуть включати віру в взаємозв'язки між планетами та подіями у житті людини, припущення про вплив космосу на індивідуальність та долю людини, а також концепції про духовні реальності та карму.

Бажання зазирнути в майбутнє й передбачати майбутні події супроводжувало людину, мабуть, протягом усієї її історії. Первинні

спостереження за явищами природи та погодними умовами породило численні народні прикмети, котрі багато в чому відбивають міфопоетичне мислення наших предків. Із початком зародження перших наукових знань спостереження набували більш системного характеру й поширилися на феномени не тільки Землі, а й інших небесних тіл, насамперед Місяця та зірок. Накопичена інформація зумовила створення астрології, яка займалася вивченням залежності розташування планет, зірок на події, що відбуваються в масштабах цілих держав або окремих людей. Багато воєначальників і правителів зверталися до астрологів напередодні значних подій [486].

Упродовж століть астрологічні прогнози зазнали трансформації в плані системи й методики розрахунків, форматів передання інформації, тривалості прогнозів, проте актуальності астрологія не втрачає й донині, і про це насамперед свідчить численне кількість різних гороскопів (найпоширеніших жанрів), наявних майже у всіх каналах засобів комунікації. Так само впевнено можна говорити про поширення гороскопів у багатьох лінгвокультурах.

Астрологія як дискурсивна система охоплює надзвичайно широкий спектр жанрів, форматів і комунікативних стратегій, які адаптуються до різних цілей, типів аудиторій і каналів поширення. Сучасний астрологічний дискурс демонструє високу ступінь варіативності, що зумовлює необхідність його класифікації за кількома параметрами. Однією з найпродуктивніших є трикомпонентна класифікація, яка охоплює композиційний, тематичний і прагматичний критерії, дозволяючи розглядати тексти астрологічного змісту як семіотично, функціонально та змістовно цілісні одиниці.

З погляду композиційної організації астрологічні тексти поділяються відповідно до структури й формату подання інформації. Гороскопи є найпоширенішою формою астрологічного тексту, що вирізняється лаконічністю, передбачуваністю композиції та стандартизованим синтаксисом. Їхня структура зорієнтована на легке сприйняття й швидке

засвоєння, що робить їх зручними для масового споживання. Прогностичні матеріали характеризуються більшою аналітичною глибиною, охоплюючи часові відрізки, що варіюються від кількох днів до року, і містять обґрунтовані тлумачення астрономічних аспектів. Аналітичні звіти, як правило, базуються на індивідуальній натальній карті і передбачають детальний опис особистісних рис, потенціалу, соціальної динаміки та прогнозованих подій у житті конкретної людини. У текстах есеїстичного типу простежується вільна побудова, де головну роль відіграють авторські міркування, філософські узагальнення або порівняльні спостереження щодо астрологічних концептів. Енциклопедичні статті є інформаційними й довідковими джерелами, які охоплюють основні поняття, історичні передумови, типологію методів і розвиток астрологічних теорій у різні епохи. Усі ці тексти можуть функціонувати як у статичному форматі (з чітко заданою рамкою і завершеною структурою), так і в динамічному, що передбачає відкритість до оновлення, доповнення та інтерпретаційного розширення.

Тематика астрологічних текстів охоплює широку палітру підходів, що формуються залежно від домінантної концепції, об'єкта аналізу й запиту цільової аудиторії. Натальна астрологія є однією з найпоширеніших сфер, оскільки дозволяє здійснювати інтерпретацію індивідуальної карти народження, визначаючи потенційні характеристики особистості, її сильні й вразливі сторони, емоційну структуру, а також прогнозуючи життєві вектори. Прогностична астрологія орієнтована на аналіз майбутніх подій і змін, що очікують на індивіда або соціум, і має різні жанрові модифікації: щоденні, тижневі, місячні або річні прогнози. Медична астрологія, яка має витоки в античності, досліджує взаємозв'язки між положенням небесних тіл і станом фізичного й психічного здоров'я людини, дозволяючи робити умовно-профілактичні або коригуючі рекомендації. Психологічна астрологія, яка значною мірою інтегрує ідеї психоаналізу та гуманістичної психології, орієнтована на розкриття внутрішньої мотивації, комплексу

потреб, емоційного реагування та способів самореалізації. Елективна астрологія займається визначенням найсприятливішого часу для здійснення важливих дій (наприклад, одруження, підписання договорів, подорожі), а мунданна – аналізує макропроцеси, політичні й соціально-економічні явища, пропонуючи прогнози щодо розвитку суспільства, держав, міжнародних конфліктів або природних катаклізмів [521].

Прагматичний аспект класифікації стосується функцій, які виконують астрологічні тексти, і типу їхніх адресатів. Основними типами аудиторії є масовий, фаховий і індивідуальний. Для масової аудиторії створюються загальнодоступні, короткі й емоційно забарвлені тексти, покликані розважити, мотивувати або підтримати читача. Вони апелюють до архетипових уявлень про знаки зодіаку, використовують просту мову, риторичні фігури і часто ґрунтуються на загальних шаблонах. Фахова аудиторія складається з осіб, які мають базову або глибоку підготовку в галузі астрології, і потребує точного, термінологічно насиченого контенту, з посиланнями на методологічні джерела, точні розрахунки й деталізовані схеми. Для них готуються методичні посібники, аналітичні коментарі до складних астрологічних конфігурацій, спеціалізовані журнальні статті та науково-популярні видання. Індивідуальні адресати становлять окрему категорію — для них створюються персоналізовані тексти, укладені на основі дати, часу й місця народження, які містять унікальні прогнози, поради та аналітичні роздуми, адаптовані до конкретного запиту клієнта.

Жанрово-тематичне й функціональне розмаїття астрологічних текстів засвідчує складність і комунікативну гнучкість цього дискурсу. Він існує на межі науки, мистецтва, психології, релігії й масової культури, охоплюючи як сферу духовного пізнання, так і повсякденного інформування, адаптуючись до запитів і очікувань сучасного адресата, незалежно від рівня його підготовки чи інтересу.

Назви жанрів астрології в англійській мові мають латинське, грецьке та інші культурно-історичні корені, що додає їм вагомості й універсальності. Наприклад:

- Natal astrology походить від латинського *natalis* (“народження”), що відображає зосередженість на моменті народження.
- Predictive astrology від слова *predictio* (“прогноз”), вказує на спрямованість до майбутнього.
- Electional astrology від *electio* (“вибір”) підкреслює практичну функцію вибору часу.
- Psychological astrology, де *psychology* означає “наука про душу”, фокусується на внутрішніх аспектах людини.

Ці назви інтегрують наукові, філософські й метафоричні значення, створюючи цілісну символічну систему.

Астрологічні тексти формують складну систему, у якій композиція, тематика й прагматика взаємодіють для створення багатогранного впливу на аудиторію. Лінгвістичний аналіз термінології та символіки допомагає зрозуміти астрологію як “мову знаків”, яка передає зміст і смисли, адаптовані до різних життєвих ситуацій і культурних контекстів. Це дозволяє розглядати астрологічні тексти як цілісну систему комунікації, що слугує для передавання знань, мотивації та розуміння життєвих процесів.

2.4.2 Лінгвальні особливості англomовних астрологічних текстів

У зв’язку з широким розмаїттям астрологічних текстів у різних форматах і тематичних напрямках, цей феномен нині приваблює як астрологів, так і лінгвістів. Говорячи про власне лінгвістичні засоби, що наділяють гороскопи особливою образністю і привертають увагу слухачів і читача, вважаємо за необхідне згадати наявність у текстах образних лексико-семантичних засобів, наприклад, фразеологізмів та метафор.

Із розвитком мультимедійних засобів масової інформації гороскопи також трансформуються на нові форми, відповідаючи вимогам соціального замовлення. Так, усе більшої популярності набуває креолізований прогностичний текст, тобто текст, що складається з мовних (вербальних знаків) і невербальних, тобто знаків, що належать до інших семіотичних систем.

Найбільший інтерес із погляду паралінгвального комунікативного потенціалу становить східний гороскоп. Китайська гороскопійна система визнає 5 елементів: вогонь, земля, метал, вода та дерево. Китайці вірять, що кожен елемент дуже впливає на життя людини. Як показано на малюнку 2.47, китайський гороскоп містить 12 тварин зодіаку, співвідносних з однією зі стихій (Див. Додаток Б).

Прогностичний дискурс – це процес передбачення й аналізу майбутніх подій, тенденцій та розвитку явищ у певних сферах життя. Це може бути дослідженням майбутніх технологій, економічних тенденцій, соціальних змін, політичних інтересів і т.ін. Цей дискурс включає в себе різні методи й техніки передбачення майбутнього – сценарійне планування, експертні оцінки, аналіз трендів і статистичних даних, прогнозування за допомогою математичних моделей тощо.

Даючи змогу передбачити можливі наслідки різних дій та обрати оптимальні шляхи розвитку в майбутньому, прогностичний дискурс водночас може бути обмеженим певними чинниками (невизначеність і непередбачуваність майбутнього, складність аналізу даних тощо) [98].

Одним із найбільш відомих прикладів прогностичного дискурсу якраз і є гороскоп. Ґрунтуючись на ймовірності того, що позиції планет та зірок у момент народження людини можуть впливати на її життя, гороскоп передбачає майбутні події й ситуації, які можуть відбутися з людиною на основі її знаку зодіаку та позицій планет на дату народження.

Гороскоп можна розглядати як прогностичний дискурс, котрий допомагає людям передбачити та підготуватися до майбутніх подій на

основі певних астрологічних принципів. Він може бути корисним для тих, хто вірить у його ефективність і використовує його для планування свого життя. Однак слід пам'ятати, що гороскопи не є науково доведеними й не можуть забезпечити точні передбачення майбутнього.

Відмітною рисою прогностичних текстів східного гороскопу є той факт, що передбачення зазвичай даються на рік, а також містять не лише описи подій та застереження, а й ключові реалії навколишньої дійсності, які можуть сприяти розвиткові подій і захистити від їх негативних наслідків (наприклад, наявність певних видів рослин, а також конкретних колоронімів у житті представника зодіакального кола). Відтак виникає необхідність надання великої кількості інформації, водночас жанр гороскопу відрізняється лаконічними формулюваннями, котрі можуть мати один-два предикати. Креолізований текст у такому разі є універсальним рішенням. Водночас варто зазначити, що гороскоп має максимально абстрактні формулювання, щоб кожен реципієнт-представник конкретного знаку зодіаку міг інтерпретувати його з позиції власного життєвого досвіду.

Паралінгвальні засоби, що використовуються в гороскопах, мають різне функційне навантаження. Наприклад, кольори використовуються для передання різних комунікативних повідомлень. У цьому випадку «щасливими» кольорами є кольори металів, а «нещасливими» визнані ті кольори, котрі пов'язані зі стихією води та землі. Маркування позитивних і негативних рекомендацій також супроводжується графічними символами, смайлами з характерними емоціями. Нумерологія у східному гороскопі також несе глибоке смислове навантаження, тому кожний прогностичний текст, вербальний чи креолізований, містить зазначення характерних щасливих і нещасливих цифр. Вони мають статус константи і не змінюються з року в рік. Приміром, для Дракона одиниця символізує сакральне начало; цифра 6 (шість) у китайській мові схожа за вимовою зі словом “багатство”, а 7 (сім) у деяких діалектах співзвучна слову “впевненість” [486]. Порядок розподілу нещасливих цифр не виявлено.

Велике значення мають також квіти-талісмани, перерахування яких супроводжується фото. Представники східної культури вважають, що образи-символи певною мірою інтуїтивніші, ніж вербальні гороскопічні тексти. Водночас і в західних гороскопах можна натрапити на символічний опис чуттєвої сфери представників зодіакальних знаків.

Будь-який гороскоп розрахований на позитивний вплив на реципієнта, і у зв'язку з цим використання парамови може замінити або компенсувати негативний вплив прямих вербальних елементів. Наприклад, бик – один із дванадцяти знаків зодіаку, в Китаї його високо цінують, вихваляючи образи вірності, чесності, працьовитості, практичності тощо. Однак у традиційній історії землеробства в західних країнах для потягу возів використовувалися коні, а не бики, тому в лінгвокультурі, скажімо, народів Європи бик сприймався як неприборканий, жорстокий та агресивний. Тому зображення бика у східній астрології зосереджено на використанні плавних ліній або наївних міфопоетичних уявлень, натомість західна інтерпретація образу Тельця більш агресивна та емоційна [528].

І в західній, і особливо в східній астрології широко використовують невербальні символи, наприклад, кольори, зображення, фотоілюстрації, знаки тощо. Це робить гороскопічні тексти привабливішими для читача, реалізуючи не лише комунікативну, а й естетичну та сугестивну функції. Наявність подібних та ідентичних образів-символів, які завжди демонструють тотожне коннотативне значення, зумовлено різними векторами культури Заходу та Сходу. При цьому можна спостерігати й універсальність у використанні парамови з точки зору семіотики. Оскільки жоден паралінгвальний прийом не може бути адекватно інтерпретований поза культурним контекстом, реципієнт повинен мати щонайменше базові лінгвокультурні знання.

Як бачимо, астрологічний дискурс, представлений, зокрема, гороскопами, є невід'ємною частиною сучасного мас-медійного простору. Їх популярність зумовлює актуальність досліджень, спрямованих на

виявлення особливостей цього типу дискурсу. Крім цього, у гороскопах знаходить своє відображення соціальна диференціація суспільства, оскільки вони можуть бути складені для молоді, для жіночої аудиторії, що підкреслює актуальність соціолінгвістичного аспекту дослідження.

Дослідження лінгвальних особливостей астрологічних прогнозів виявило, що гороскопи в медійному просторі виконують кілька ключових функцій: інформативну, апелятивну, персуазивну та емотивну. Інформативна функція полягає у передачі знань про астрологічні аспекти, поточні положення планет і їхній вплив на певний період. У текстах англійською мовою це реалізується через описовий стиль із використанням наукової або напівнаукової лексики, наприклад: *"The Moon enters Aries today, increasing your energy and drive to tackle new challenges"* [528] або *"Venus aligns with Mars, creating a perfect moment for enhancing relationships and partnerships"* [528]. Такий підхід зосереджений на фактах і орієнтований на об'єктивне інформування читача.

Апелятивна функція спрямована на залучення читача до дії або роздумів. В англійських гороскопах це виражається через імперативи, риторичні питання чи прямі звернення: *"Take a moment to reflect on your goals and set new intentions today"* [528] або *"Why not try something new? The stars are aligned for bold moves!"* [528]. Ці висловлювання мотивують до активності й допомагають читачеві інтерактивно сприймати прогноз.

Персуазивна функція полягає у переконанні читача в правдивості прогнозу. Це досягається через використання емоційно забарвлених слів, позитивних конотацій та авторитетних тверджень. Наприклад: *"You are destined for success today as Jupiter strengthens your confidence and optimism"* [528] або *"Trust the universe – it has a special plan for you during this transformative phase"* [528]. Такі формулювання посилюють віру читача в астрологічний прогноз, створюючи враження надійності.

Емотивна функція зосереджена на викликанні у читача емоцій, таких як натхнення, оптимізм або заспокоєння. У текстах англійською мовою це

реалізується за допомогою метафор і позитивно забарвлених висловлювань, наприклад: *"The cosmic dance of the planets fills the day with hope and inspiration."* або *"Let the warm energy of the Sun in Leo light up your path and bring joy to your heart."* [528]. Такі тексти створюють емоційний зв'язок із читачем і налаштовують його на позитивне сприйняття прогнозів.

Гороскопи як жанр об'єднують різноманітні функції та використовують широкий спектр мовних засобів для їхньої реалізації. Інформативні, апелятивні, персуазивні та емотивні елементи допомагають гороскопам виконувати як інформативні, так і психологічні завдання, забезпечуючи водночас вплив на свідомість і емоції аудиторії. Лінгвальний аналіз дозволяє розглядати гороскопи як багатофункціональний текстовий жанр, що адаптується до потреб масової та індивідуальної аудиторії.

Типовий астрологічний гороскоп, розміщений у медіапросторі, декларує знання про вплив небесних тіл на долю людей та їхні земні події, згідно з якими їх можна передбачити за взаємним розташуванням небесних тіл. Отже, езотеричною метою гороскопу є повідомлення й фіксація впливу розташування зірок на кожен знак зодіаку, тобто на представників того чи того знаку, і у зв'язку з цим читачам надаються рекомендації для поведінки в певному відтинку часу.

Однак, на нашу думку, комунікативна, прагматична мета гороскопу в мас-медійному просторі дещо інша – розважальна. Масова культура розставила інші акценти, змінила природу цього жанру. Астрологічний прогноз можна віднести до жанрів масової літератури, розрахованої на читача-споживача [150].

Астрологічний дискурс реалізує низку прагматичних функцій, кожна з яких відіграє певну роль у комунікації, впливаючи на сприйняття людиною власного життя, майбутніх подій та взаємодії зі світом. Ці функції втілюються через специфічні мовні засоби, які підсилюють ефект переконання та створюють ілюзію науковості й сакральності знань.

Прогностична функція є ключовою в астрологічному дискурсі, оскільки спрямована на передбачення майбутніх подій та їх вплив на людину. Вона реалізується через спеціалізовану термінологію (*zodiac signs, planetary alignments, retrograde motion, lunar phases*), конструкції припущення та ймовірності (*you may experience a major shift in your career, the stars suggest an upcoming transformation, Venus in your seventh house indicates a new romantic opportunity*), а також метафори часу та долі (*the cosmic tides are shifting, your destiny is written in the stars*).

Корекційна функція спрямована на зміну або коригування обставин у житті людини через астрологічні поради. Вона виражається через імперативні конструкції та рекомендації (*use this time for self-reflection, focus on grounding yourself during Mercury retrograde*), символічну лексику, пов'язану з балансом та енергіями (*align your vibrations, channel the power of the full moon*), а також псевдонаукові пояснення (*when Mars squares Saturn, expect tension, but mindful practices can neutralize the effects*).

Функція застереження виконує роль попередження про можливі небезпеки чи труднощі, пов'язані з астрологічними явищами. Вона проявляється через негативну модальність (*beware of conflicts during this Mars retrograde, a solar eclipse can bring unexpected chaos*), містичні метафори (*dark clouds loom over your sign, the cosmic storm is approaching*), а також риторичні питання, що викликають тривогу та підштовхують до певних дій (*are you prepared for the intense energy of this lunar cycle?*).

Протекційна функція спрямована на забезпечення захисту від негативного впливу планетарних аспектів через астрологічні рекомендації. Реалізується через конструкції запобігання та порад (*carry an amethyst crystal to shield yourself from negative energy, avoid signing contracts during Mercury retrograde*), метафори безпеки (*create a protective shield by harnessing lunar energy*), а також символічні вирази, що формують відчуття контролю над ситуацією (*you can counteract this planetary influence by practicing mindfulness*).

Регулятивна функція впливає на світогляд людини, закріплюючи віру в астрологічні знання як істину, що не потребує раціональних доказів. Вона представлена через категоричні твердження без доказів (*your sun sign determines your core personality, planetary transits shape your destiny*), езотеричну та архаїчну лексику (*the celestial blueprint of your soul, karmic cycles influencing your path*), а також псевдонаукові конструкції, що створюють ефект науковості (*gravitational forces of the moon affect human emotions, cosmic vibrations realign your chakras*).

Інформативна функція є однією з провідних комунікативно-прагматичних функцій гороскопів, оскільки спрямована на активізацію читацького мислення через пробудження інтересу до інформації, що повідомляється:

"A major aspect this year is your tenth house and fourth house being influenced by the current nodal transits as well as the lunar eclipses. The moon's north node of fate transits through Gemini and sits high in your zone of career development" [528]. Лінгвістичний аналіз представленого контексту тексту демонструє реалізацію інформативної функції через структурні, лексичні й стилістичні засоби, які спрямовані на залучення уваги читача й активізацію його мислення. Лексичний рівень тексту вирізняється використанням спеціалізованої астрологічної термінології: *"tenth house," "fourth house," "nodal transits," "lunar eclipses," "moon's north node of fate," "zone of career development."* Кожен термін має чітко визначене семантичне навантаження в межах астрологічного дискурсу. Наприклад, *"tenth house"* і *"fourth house"* позначають життєві сфери, пов'язані з кар'єрою та домівкою, формуючи очікування експертності тексту. Синтаксична структура тексту є досить складною, що дозволяє включати кілька інформаційних блоків у межах одного речення. Наприклад, у реченні *"A major aspect this year is your tenth house and fourth house being influenced by the current nodal transits as well as the lunar eclipses"* [528] головна думка (*"a major aspect this year is"*) розгортається через кілька підрядних частин, що деталізують зміст. Це

сприяє передачі великого обсягу інформації, одночасно стимулюючи аналітичне мислення читача.

Стилістичні особливості тексту включають використання метафоричних виразів, які спрощують сприйняття астрологічних понять. Наприклад, *"moon's north node of fate"* створює образ доленосного впливу, а *"zone of career development"* асоціюється із прогресом у професійній сфері. Ці метафори поєднують наукову термінологію з образністю, роблячи текст доступним для ширшої аудиторії. Прагматичний аспект тексту спрямований на залучення читача через актуалізацію значущих для нього тем, таких як кар'єра чи життєвий розвиток. У вислові *"The moon's north node of fate transits through Gemini and sits high in your zone of career development"* [528] поєднання спеціалізованих термінів і зрозумілих концептів дозволяє створити відчуття персоналізованого прогнозу. Текст не лише інформує, а й мотивує читача звернути увагу на свій професійний шлях.

Головним призначенням апелятивної функції є спонукання адресата до дії:

"Happy and painful memories of childhood could come to mind today, bringing new understanding of how your early experiences affect your present situation. Unexpected insights could bring a new perspective on the present and future. You could realize that a personal or professional course isn't right for you. Don't let fear overwhelm your need for transition" [528]. Текст демонструє реалізацію апелятивної функції через мову, яка безпосередньо звертається до читача, спонукаючи його до дій і роздумів. Використання другої особи однини (*"you," "your"*) створює відчуття персоналізованого звернення, що дозволяє адресатові відчувати себе центральною фігурою прогнозу. Наприклад, фрази *"Happy and painful memories of childhood could come to mind today"* [528] і *"You could realize that a personal or professional course isn't right for you"* [528] вводять читача в контекст подій, які можуть безпосередньо впливати на його життя, активізуючи саморефлексію. Синтаксичні особливості тексту спрямовані на досягнення діалогічного

ефекту. Конструкції з модальним дієсловом *"could"* створюють гіпотетичну перспективу, відкриваючи можливість для читача самостійно визначити релевантність повідомленої інформації. Це дозволяє уникнути категоричних тверджень і забезпечує м'який вплив на адресата. Наприклад, *"Unexpected insights could bring a new perspective on the present and future"* [528] пропонує читачеві можливість переглянути свій погляд на певні аспекти життя, без прямого примусу. Апелятивна функція підсилюється через використання імперативної форми в кінці тексту: *"Don't let fear overwhelm your need for transition"* [528]. Ця фраза має спонукальний характер, заохочуючи читача подолати страхи й зробити перехід до змін. Водночас імперативне звернення звучить як підтримка, що зменшує ризик опору з боку адресата. Мовні засоби тексту формують психологічний зв'язок із читачем. Наприклад, терміни з емоційним забарвленням, як-от *"happy," "painful memories," "unexpected insights," "fear,"* сприяють емоційному залученню, апелюючи до особистих переживань. Це дозволяє прогнозу виступати не лише як джерело інформації, а й як емоційний стимул для дій.

Персуазивна функція забезпечує формування емоційного впливу на читача й тісно пов'язана з емотивною функцією, котра втілює прагнення відправника впливати безпосередньо на емоційну сферу психіки адресата:

"However, on December 19, a major cycle for you begins when Venus turns retrograde in your zodiac sign. In the weeks ahead, you might review how you've approached love, relationships, beauty, and money over the past eight years. This is a karmic cycle that might make you especially nostalgic, perhaps even crossing paths with exes, old flames, or other people from your past. Reflect and decide how you'd like to proceed" [528]. Текст демонструє реалізацію персуазивної функції через використання лексичних і синтаксичних засобів, спрямованих на формування емоційного впливу на читача та посилення його довіри до прогнозу. Використання точного часу (*"on December 19"*) створює враження конкретики й достовірності, підкреслюючи авторитетність і

обґрунтованість інформації. Згадка про *"a major cycle"* додає прогнозу значущості, акцентуючи на важливості подій, що відбудуться. Лексика тексту збагачена емоційно насиченими словами, які апелюють до особистого досвіду читача. Наприклад, вирази *"love," "relationships," "beauty," "money"* стосуються сфер, важливих для більшості людей, що сприяє створенню емоційного зв'язку. Слова з позитивним і меланхолійним відтінком, як-от *"nostalgic," "karmic cycle," "old flames,"* викликають у читача асоціації зі спогадами та емоційними переживаннями. Такий підхід стимулює емоційну реакцію, водночас залишаючи простір для рефлексії.

Синтаксис тексту орієнтований на поступове введення читача в контекст. Речення *"In the weeks ahead, you might review how you've approached love, relationships, beauty, and money over the past eight years"* [528] розгортає ідею ретроспективного аналізу, спрямовуючи увагу на емоційні аспекти життя. Модальне дієслово *"might"* створює відчуття можливості, а не примусу, що дозволяє читачеві самостійно зробити висновки. Фраза *"Reflect and decide how you'd like to proceed"* підсилює персуазивний ефект через імперативний тон, спонукаючи читача до роздумів і прийняття рішень. Водночас вона звучить як порада, а не як наказ, що сприяє довірі до автора тексту. Емоційна складова підсилюється через згадку про *"exes, old flames, or other people from your past,"* що викликає у читача сильні асоціації з особистими спогадами й досвідом. Текст утілює персуазивну функцію через сполучення емоційно забарвленої лексики, конкретизації часу, меланхолійних мотивів і м'яких імперативів. Він формує емоційний вплив на читача, стимулюючи довіру, спонукання до роздумів і залучення до особистісного аналізу. Цей підхід підкреслює тісний зв'язок персуазивної функції з емотивною, адже обидві прагнуть глибоко вплинути на емоційний стан і мотивацію адресата.

Як бачимо з наведених прикладів, однією з основних характерних мовних рис гороскопів є їх лексичне наповнення. Характер номінативних рядів у них визначається комунікативно-прагматичними інтенціями автора

й тематичною спрямованістю гороскопа, котру можна кваліфікувати як предмет розмови / комунікації. Зазвичай виокремлюються такі теми, як здоров'я, кар'єра, нові знайомства, любов, сімейні відносини, фінанси тощо, тобто все те, що лежить у сфері так званих особистих інтересів людини. Англomовні астрологічні веб-сайти містять такі підрозділи: *daily, love, career, money, health, birth chart* тощо. Композиційно-мовленнєва побудова тексту гороскопу відповідає цілям цього жанру. Так, із точки зору композиційної побудови тексти гороскопів поділяються на дві частини: перша – інтерпретація впливу становища зірок на долю людей та події; друга – рекомендації, пов'язані з поведінкою людей. Для прогнозів характерний майбутній час дієслів і особлива модальність можливості, яка оформляється за допомогою відповідних модальних дієслів.

Стислість, зрозумілість риторичних прийомів робить очевидним, доступним зміст гороскопу, котрий не вимагає від адресата інтелектуальних зусиль, проте створює певний психологічний комфорт. Це виходить із загальної компліментарності тексту й спрямованості змісту тексту на особистість читача, що, зрештою, сприяє реалізації в цьому типі текстів розважальної функції. Астрологічний прогноз, реалізуючи чинник адресата, зазвичай має вікову (*horoscopes for teens*), соціальну (*horoscopes for singles*) чи гендерну (*horoscopes for her / him*) адресованість.

Для досягнення поставленої в гороскопі мети використовується передусім комплекс паралінгвальних засобів. На рівні письмового тексту їх доцільно поділити на дві групи: основні та допоміжні засоби. Основні засоби паралінгвістики є самостійними джерелами інформації, оскільки вони розкривають зміст тексту. До них належать малюнки, таблиці, фотографії тощо. Факультативні паралінгвальні засоби, своєю чергою, вносять додаткові семантичні відтінки у текст. До них можна віднести використання деяких розділових знаків і кольору для вираження емоцій, підкреслення, шрифт та ін.

У текстах проаналізованих астрологічних прогнозів основними паралінгвальними засобами, що стосуються провідних ознак їх комунікативно-прагматичних особливостей, є малюнки із зображеннями знаків зодіаку. Крім того, у гороскопах використовуються таблиці з інформацією про рівень успішності людини в тій чи тій сфері життя залежно від дати народження. Подібні паралінгвальні засоби належать до іконічних або образотворчих елементів організації архітекtonіки тексту.

Паралінгвальні засоби, використовувані в гороскопах, мають різне функційне навантаження. Приміром, основна функція шрифтів та курсиву полягає в акцентуванні тих чи тих думок укладача астрологічного прогнозу. Актуальним є також звернення до проблеми кольору та позначень кольору. Зокрема, за допомогою червоного кольору в гороскопах виокремлюється рубрика «любов», синім кольором – «кар'єра та гроші», зеленим кольором позначається рубрика «здоров'я». Крім того, у гороскопах різні кольори використовуються для позначення того чи того щасливого кольору в певну дату місяця. Отже, астрологічний прогноз є полікодовим текстом, який містить вербальні та невербальні знаки. До останніх відносяться іконічні знаки та набірні засоби.

Астрологічний прогноз є частиною астрологічного дискурсу, який, своєю чергою, виступає різновидом окультиного дискурсу. Типовий астрологічний гороскоп, розміщений у медіапросторі, декларує знання про вплив небесних тіл на долю людей та їх земні події, згідно з якими їх можна передбачити за взаємним розташуванням небесних тіл. Основними характерними рисами гороскопів є їх лексичне наповнення, композиційна структура та прагматичне навантаження. Проведене дослідження лінгвальних особливостей астрологічних прогнозів дозволило виокремити основні функції, які виконують гороскопи в медійному просторі: інформативна, апелятивна, персуазивна та емотивна. Астрологічний прогноз є полікодовим текстом, який містить вербальні та невербальні знаки. До останніх належать іконічні знаки та набірні засоби.

Англомовний астрологічний дискурс відображає певну частину картини світу і, на нашу думку, має етнолінгвістичну специфіку, що також становить значний інтерес для вивчення. Він відображає певну частину картини світу в матеріальній формі – мові та втілюється насамперед у відповідних текстах. Сьогодні існує велика різноманітність текстів, котрі мають астрологічний характер у культурному англомовному просторі. З-поміж них вагому частку становлять тексти, що містять різноманітні гороскопи. Вивчення типології текстів гороскопів англійською мовою, їх структурної, змістової, прагматичної та інших характеристик, очевидно, є важливим етапом вивчення астрологічного дискурсу загалом.

Основною функцією гороскопу є передбачення (опис майбутнього). Представники астрології, обстоюючи науковий статус астрології, претендують на науковий характер і прогнозовану надійність. Справді, астрологія має свою концепцію й теорію, концептуальну базу, термінологію, принципи організації, а також, за словами її представників, ґрунтується на фактах і спостереженнях. Усе це відбивається, як уже зазначалося, в особливому дискурсі, специфіка якого вимагає особливих мовних засобів вираження на різних мовних рівнях.

Зрештою, астрологічні тексти демонструють специфіку складу мовних засобів та мовної організації. Слід зазначити, що в медіапросторі різного типу одержувач фіксує дискурси саме через набір відповідних мовних засобів.

Типовий астрологічний гороскоп, розміщений у медіапросторі, декларує знання про вплив небесних тіл на долю людей та їх земні події, згідно з якими їх можна передбачити за взаємним розташуванням небесних тіл. Отже, езотеричною метою гороскопу є повідомлення й фіксація впливу розташування зірок на кожен знак зодіаку, тобто на представників того чи того знаку, і у зв'язку з цим читачам надаються рекомендації для поведінки в певному відтинку часу.

Англомовні гороскопи маніфестують унікальні стилістичні особливості, які не тільки допомагають передати емоції, але й зберігають атмосферу магії та містики. Завдяки використанню різноманітних літературних прийомів вони створюють образний і емоційно насичений текст, що резонує з читачем. Розглянемо приклади цих прийомів і їхній аналіз.

Алегорії та метафори є важливим елементом стилю, адже вони дозволяють зробити текст більш образним і передати складні ідеї через прості й знайомі образи. Наприклад: *“Your heart will be a garden full of blooming flowers today, but beware of the weeds that threaten to choke out your happiness”* [528]. Цей приклад використовує метафору саду для опису емоційного стану. “Квіти” символізують позитивні почуття, а “бур’яни” — загрози або перешкоди. Такий підхід дозволяє читачеві легко уявити свій емоційний стан, залучаючи його до інтерпретації.

Повтори надають тексту ритму та акцентують ключові моменти прогнозу. Наприклад: *“Today is the day to take action. Today is the day to take control. Today is the day to make your dreams a reality”* [528]. Повторюваність фрази *“Today is the day”* підсилює відчуття нагальності та мотивує читача до дій, створюючи ефект переконливості та рішучості.

Епітети додають гороскопу поетичності та емоційної насиченості. Наприклад: *“You are a radiant star, shining bright in the universe of possibilities”* [528]. Слова “radiant” і “shining” підсилюють позитивний тон тексту, створюючи відчуття особливої уваги до читача й підкреслюючи його унікальність.

Експресивні вирази використовуються для створення ентузіазму й натхнення. Наприклад: *“You’re on top of the world today, so go ahead and conquer it!”* [528]. Цей вираз передає емоційний підйом і заряджає енергією, закликаючи читача до активності.

Порівняння додають тексту яскравості та конкретності. Наприклад: *“Your mind is as sharp as a razor, allowing you to cut through any obstacles in*

your way” [528]. Таке порівняння наголошує на інтелектуальних здібностях читача, підкреслюючи його здатність вирішувати складні завдання.

Персоніфікація оживляє текст, створюючи відчуття зв'язку між читачем і природними силами. Наприклад: “*Nature is on your side today, lending its strength and power to your ambitions*” [528]. Персоніфікація природи дозволяє представити її як союзника читача, що додає тексту підтримки й оптимізму.

Стилістичні прийоми в англomовних гороскопах не тільки підсилюють емоційний вплив, але й забезпечують образність і атмосферність, роблячи текст доступним, цікавим і магічним для читача. Вони допомагають створити відчуття персоналізованого звернення, яке залучає й утримує увагу аудиторії.

Ці стилістичні прийоми є характерними для англomовних гороскопів, а використання їх допомагає створити ефектне та емоційне передання прогнозу.

Англomовні гороскопи мають прагматичні особливості, що надають їм конкретності та ясності в передбаченні майбутнього.

Основні особливості англomовних гороскопів такі:

- використання конкретних дат або вказівок на конкретний час (“***Today***, you may have the opportunity to meet an old friend” [528]);
- використання операторів модальності для передання ступеня ймовірності (“You ***may*** need the support of close people in difficult situations” [528]);
- використання конкретних обставин (“You will face a challenging task ***at work on Saturday evening***” [528]);
- використання образних прикладів (“Your life situation is like the ***shore of the sea: sometimes calm and quiet, sometimes with turbulent waves***” [528]);
- використання порівнянь зі знаковими подіями (“Your life situation may change as suddenly as the stock market did last week” [528]).

Отже, англомовні гороскопи вирізняються поєднанням стилістичних і прагматичних особливостей, які забезпечують емоційну насиченість, образність і ефективність комунікації. Стилiстичні прийоми, такі як алегорії, метафори, епітети, експресивні вирази, повтори, персоніфікація та порівняння, створюють текст із яскравими образами, підсилюючи його емоційний вплив і залучаючи читача. Прагматичні особливості, включаючи використання точних дат, модальних операторів, конкретних обставин і порівнянь, надають прогнозам реалістичності й конкретності, що допомагає створити зв'язок із читачем і утримати його увагу. Завдяки цьому гороскопи виконують інформаційну, апелятивну, персуазивну та емотивну функції, залишаючись популярним і дієвим засобом комунікації в медійному просторі.

2.5 Текстові джерела комунікації у сфері магічних практик

2.5.1 Жанрові різновиди магічних текстів

Магічні тексти є багатошаровим явищем, що має як культурне, так і лінгвістичне значення. Вони поділяються на численні жанри, що різняться за тематикою, композицією та прагматикою. Ці тексти виконують роль посередників між світом матеріальним і духовним, допомагаючи їхньому користувачеві досягти бажаних результатів. Їхню багатогранність демонструють лінгвістичні особливості, аналіз яких розкриває приховані механізми впливу.

Тематика магічних текстів охоплює різноманітні аспекти людських прагнень. Для оздоровлення використовують лікувальні заклинання та чакра-медитації, як-от: *“Focus on your heart center. Visualize a green light radiating from it, spreading warmth and love. Repeat the mantra 'Yam' softly, feeling its vibrations harmonize your energy”* [519]. У цьому тексті сенсорні образи (*“green light,” “warmth,” “vibrations”*) створюють гармонійний зв'язок

із внутрішньою енергією, а імперативні конструкції ("*Focus*," "*Visualize*," "*Repeat*") забезпечують чіткість виконання.

Любовні заклинання спрямовані на зміцнення стосунків: "*By the moon and stars above, awaken true and lasting love. Let hearts entwine, let passion grow, as the universe wills it so*" [519]. Ритмічна організація тексту, алітерація ("*Let hearts entwine, let passion grow*") та символічна лексика ("*moon*," "*stars*," "*universe*") створюють атмосферу магічності. Імперативи ("*Let hearts entwine*") додають тексту перформативності.

Гербарії описують рослини з магічними властивостями: "*Lavender, sacred herb of peace and protection, calms the restless mind and shields against negativity. Use its dried flowers in sachets or burn as incense for spiritual clarity*" [519]. Текст інформативний, із акцентом на практичність завдяки дієсловам дії ("*Use*," "*burn*") та уточненню функцій ("*calms the restless mind*," "*shields against negativity*").

Ритуали містять детальні інструкції для виконання обрядів. Наприклад, "*Circle the room with white salt, invoking the guardians of light. Hold a white candle and recite: 'By this flame, I cast away all harm and dark intent. Let only peace remain.' Visualize the space glowing with pure energy*" [519]. Тут простежується логічна послідовність дій ("*Circle*," "*Hold*," "*Recite*," "*Visualize*") та символізм білого кольору як очищення ("*white salt*," "*pure energy*").

Ворожіння орієнтовані на прогнозування: "*The High Priestess signifies intuition, mystery, and inner wisdom. When upright, it encourages trusting your instincts; reversed, it warns of hidden agendas or self-doubt*" [519]. Висловлювання мають описовий характер, із використанням парних прикметників ("*intuition, mystery, and inner wisdom*") для багатогранного сприйняття, а протиставлення ("*upright*" vs. "*reversed*") допомагає структуровано передати значення.

Лікувальні заклинання, як-от: "*With this water pure and bright, I cleanse all ills, restore the light. May health return, may strength renew, as my will is*

strong and true" [519] ритмічно організовані за рахунок анафоричного повтору.

Заклинання на удачу включають звертання до потойбічних сил: *"Fortune's winds, hear my plea, bring prosperity and luck to me. As I will, so mote it be"* [519]. Алітерація та символічні образи посилюють ефект, а фраза *"so mote it be"* формально завершує магічний акт.

Заклинання на вигнання демонструють вплив архаїзмів: *"I banish thee, spirit of malice, to realms afar where thou shalt do no harm. Let this space be cleansed and free"* [519]. Архаїчна лексика (*"thee," "thou," "shalt"*) додає тексту сакральності, а імперативи (*"banish," "let"*) забезпечують виконання магічної дії.

Магічні тексти вирізняються своєю лексикою, що включає архаїзми, символічні поняття й магічні терміни, ритмічним синтаксисом, де переважають короткі імперативні конструкції, алітерацією й асонансом для створення впливового звучання, а також числовою та кольоровою символікою. Це дозволяє текстам виконувати як перформативну, так і інформативну функції, спрямовані на досягнення бажаних результатів.

Чакра-медитації, наприклад: *"Focus on your heart center. Visualize a green light radiating from it, spreading warmth and love. Repeat the mantra 'Yam' softly, feeling its vibrations harmonize your energy"* [519]. У тексті домінують інструктивні імперативи (*"Focus," "Visualize," "Repeat"*), що забезпечують чіткість виконання. Використання сенсорної лексики (*"green light," "warmth," "vibrations"*) створює уявний зв'язок із енергетичними потоками.

Заклинання, наприклад: *"By the moon and stars above, awaken true and lasting love. Let hearts entwine, let passion grow, as the universe wills it so"* [519]. Текст ритмічний, із алітерацією (*"Let hearts entwine, let passion grow"*) і символічними образами (*"moon," "stars," "universe"*). Імперативи (*"Let hearts entwine"*) підсилюють перформативність.

Гербарії, наприклад: *“Lavender, sacred herb of peace and protection, calms the restless mind and shields against negativity. Use its dried flowers in sachets or burn as incense for spiritual clarity”* [519]. Текст інформативний, з поясненням властивостей рослини (*“calms the restless mind,” “shields against negativity”*) та практичними рекомендаціями (*“Use its dried flowers”*) для застосування.

Ритуали, наприклад, захисту: *“Circle the room with white salt, invoking the guardians of light. Hold a white candle and recite: ‘By this flame, I cast away all harm and dark intent. Let only peace remain.’ Visualize the space glowing with pure energy”* [519]. Структура містить послідовні інструкції (*“Circle the room,” “Hold a white candle”*) з символічною лексикою (*“white salt”, “pure energy”*) для створення атмосфери очищення.

Ворожіння, як приклад наведемо опис значення карти таро: *“The High Priestess signifies intuition, mystery, and inner wisdom. When upright, it encourages trusting your instincts; reversed, it warns of hidden agendas or self-doubt”* [519]. Текст поєднує описову й прогностичну функції. Використання парних прикметників (*“intuition, mystery, and inner wisdom”*) деталізує значення карти, а протиставлення (*“upright” vs. “reversed”*) структурує інтерпретацію.

Заклинання на удачу, наприклад: *“Fortune’s winds, hear my plea, bring prosperity and luck to me. As I will, so mote it be”* [519]. Текст символічний, із використанням образів (*“Fortune’s winds,” “prosperity and luck”*) і завершальним перформативним висловом (*“so mote it be”*) для активації магічного ефекту.

Заклинання на вигнання, наприклад: *“I banish thee, spirit of malice, to realms afar where thou shalt do no harm. Let this space be cleansed and free”* [519]. Архаїзми (*“thee,” “thou,” “shalt”*) додають тексту формальності й сакральності, а імперативні конструкції (*“banish,” “let”*) забезпечують перформативність.

Жанрова палітра магічних текстів у англомовній традиції надзвичайно різноманітна й охоплює як функціональні, так і ритуальні типи мовлення, що слугують різним цілям – від захисту й зцілення до виклику надприродних сил або трансформації свідомості. Одним із найдавніших жанрів є *incantation* – вербальна формула, що промовляється в ритуальному контексті з метою досягнення певного результату. Ці тексти мають високий рівень ритмізації, часто містять анафори, повтори, рими та архаїчну лексику, що створює акустичний ефект і підсилює перформативну силу вислову. До спорідненого жанру належить *spell*, який, на відміну від інкантації, може мати як усну, так і письмову форму, бути коротким або розгорнутим, а також супроводжуватися жестами, візуалізацією або використанням об'єктів (трав, амулетів, кристалів).

Іншим жанровим різновидом є *charm* – текст, у якому поєднується заклинальна структура з елементами народної поезії, епітетами та формулами побажання. У традиційній культурі *charms* часто використовувалися для зцілення, захисту від зла, припинення хвороб або забезпечення добробуту. Близькими до них за функцією є *blessing* і *benediction*, які несуть позитивне спрямування та мають форму сакрального мовного акту, що апелює до вищих сил із проханням про дарування милості, захисту або сили. Протилежним за змістом є жанр *curse*, який репрезентує мовлення руйнівного характеру, спрямоване на завдання шкоди, прокляття або деструкцію. Цей жанр вирізняється високим ступенем емоційного напруження, використанням негативно забарвленої лексики, інвективних структур і метафор, пов'язаних зі знищенням, згасанням, розпадом.

Особливу групу становлять *ritual scripts* – тексти, що структуровано описують послідовність дій, які мають бути виконані під час ритуалу. Вони поєднують вербальний і невербальний компонент, задаючи точний порядок мовлення, рухів, використання предметів і просторових орієнтирів. Такі тексти часто містяться в *grimoires* – магічних книгах, що виконують функцію збірника знань. У *grimoires* включаються не лише формули

заклинань, а й астрологічні таблиці, алхімічні рецепти, списки духів або богів, опис символів і магічних знаків. Ще одним жанром, тісно пов'язаним із письмовими формами магічного знання, є *sigil texts* — тексти, що пояснюють або супроводжують створення символічного знака, який акумулює інтенцію мага і слугує візуальним фокусом для концентрації й активації бажаного результату.

У сучасному контексті набули поширення *guided visualization* і *affirmation*, які функціонують на межі між психологічною практикою та магічним впливом. У *guided visualization* суб'єкта через текст спрямовують на створення уявного образу, що активує певні психоемоційні стани або запускає енергетичні процеси, тоді як *affirmation* базується на повторенні позитивних тверджень із метою програмування підсвідомості. Обидва жанри використовують лінгвістичні механізми — анафори, інверсії, семантичні паралелі — для підсилення ефекту мовного впливу.

Отже, магічні тексти є багатогранним явищем, що поєднують тематичну, композиційну й прагматичну складові. Їхня роль полягає в передачі інформації, впливі на реципієнта та здійсненні магічного акту. Вивчення жанрів магічних текстів передбачає не лише їхню класифікацію, але й аналіз лінгвістичних характеристик. Тематика магічних текстів охоплює потреби людини у здоров'ї, захисті, коханні, процвітанні, духовному розвитку та владі. Залежно від мети, вони поділяються на лікувальні, любовні, захисні, грошові, прогностичні тощо. Магічні тексти мають усталену структуру, яка підсилює їхній вплив. Вона містить вступ, що задає контекст; основну частину з магічною формулою чи інструкціями; завершення, яке закріплює результат.

Магічний дискурс охоплює низку прагматичних функцій, кожна з яких виконує специфічну роль у комунікації, впливаючи на сприйняття людиною надприродних сил, ритуальних практик і можливості впливу на реальність. Ці функції втілюються через специфічні мовні засоби, що створюють

містичний ефект, підсилюють віру в магічні практики та формують символічний світогляд.

Прогностична функція в магічному дискурсі спрямована на розкриття прихованих знань про майбутнє через магічні передбачення та ритуали. Вона реалізується через спеціалізовану лексику (*divination, prophecy, scrying, omens*), конструкції пророкування (*the spirits whisper that great changes are coming, the runes reveal a hidden truth, beware—the signs foretell danger*), а також метафори часу та долі (*the veil between worlds is thinning, destiny weaves its intricate web*).

Корекційна функція передбачає можливість змінити ситуацію або виправити її за допомогою магічного втручання. Вона виражається через імперативні конструкції та магічні заклинання (*banish the darkness, cleanse this place of all evil, restore balance to this soul*), використання символічної лексики, пов'язаної з енергіями та трансформацією (*shift the tides of fate, redirect the flow of power*), а також псевдонаукові пояснення (*the energy field surrounding you must be purified, this spell realigns the vibrations of the universe*).

Функція застереження виконує роль попередження про можливі загрози, небезпечні магічні сили або негативні наслідки неправильного використання магії. Вона проявляється через негативну модальність (*do not invoke what you cannot control, the price of this spell is too great, meddling with forbidden magic leads to ruin*), містичні символи та попереджувальні знаки (*three black crows signal impending doom, the air grows heavy with unseen forces*), а також риторичні запитання, що викликають тривогу (*have you considered the consequences of summoning such power?*).

Протекційна функція спрямована на забезпечення захисту від темних сил, проклять або ворожих магічних впливів. Реалізується через магічні формули та заклинання (*let no harm come to me, I invoke the sacred shield of protection, by the power of light, I repel all darkness*), використання метафор безпеки (*a circle of power surrounds me, the warding spell shall hold*), а також

конструкції запобігання (*carry this talisman to ward off evil, inscribe the sigil to create a protective barrier*).

Регулятивна функція магічного дискурсу визначає світоглядні уявлення про магію як реальну силу, що діє за власними законами. Вона представлена через категоричні твердження без доказів (*magic is the force that binds the universe, spells work by tapping into ancient energies*), архаїчну та езотеричну лексику (*eldritch knowledge, the hidden arts, the language of the old ones*), а також псевдонаукові конструкції, що створюють ілюзію системності (*casting a spell requires precise alignment of mystical energies, the incantation must synchronize with the astral frequencies*).

Таким чином, магічний дискурс реалізує всі зазначені функції через поєднання мовних, символічних і ритуальних елементів, що забезпечують йому міфологічний, містичний і переконливий характер.

2.5.2 Лінгвальні особливості англomовних магічних текстів

Магія – це здатність людей силою змінювати реальність у необхідному напрямку за допомогою думки й волі. Але сама по собі думка про бажані події, як зазначає *Book of Magic*, небагато вартує в нашому фізичному світі. Тільки тоді, коли наші бажання підкріплені реальною дією, їх утілення в життя стає можливим. Тому в повсякденному житті, щоб мати будь-які речі, прибуток, необхідно робити певні дії [519]. Явища, пов'язані з магією, включають у себе форми містики, медицини, язичництва, чаклунства, шаманізму, вуду та різноманітних забобонів. Іноді магію поділяють на “високу” магію інтелектуальної еліти, котра межує з наукою, і “низьку” магію поширених народних практик. Також проводиться відмінність між “чорною” магією, яка використовується для поганих цілей, і «білою» магією, що нібито використовується в корисних цілях. Хоча ці межі часто нечіткі, магічні практики викликають відчуття “іншості” через надприродну

силу, котра як вважають, передається через практика – маргіналізовану або стигматизовану постать в одних суспільствах і центральну – в інших [519].

Магічний дискурс виокремлюється на підставі системотвірних ознак, а саме його цілей та учасників. Спілкування відбувається в заданих межах статусно-рольових відносин. Метою магічного дискурсу є реалізація базових стратегій застереження, корекції й протекції. Учасниками розгляданого дискурсу виступають: клієнт – особа, котра звертається за допомогою, та агент – носій таємного знання, посередник, який здійснює спілкування між клієнтом і надприродними силами. Принципова нерівність учасників комунікації спеціально демонструється зовнішнім виглядом агента, його поведінкою, наявністю знакових атрибутів магічного процесу, специфічним способом вимовлення магічних текстів.

Розгляданий дискурс реалізує протективну функцію, пов'язану з відгінною та очищувальною магією, та спрямований на нейтралізацію побутових фобій (страх хвороби, невдач, містичного негативного впливу довкілля на долю людини) за допомогою: магічної семіотики (обереги, амулети, талісмани, інструменти тощо); магічної вербаліки (тексти – замовляння, заклинання, прикмети і т.д., що описують механізм впливу людини на навколишній світ із метою захисту від його негативного впливу); містичні артефакти (*dummies, wax figure, bell, candle, magic recipe, brew, broth, needle, thread, philter, potion, jar, moly, wand, wand, magic ring, magic mirror*), яким приписується сугестивна сила в межах протективного магічного ритуалу.

Комунікація в магічному дискурсі вирізняється особливим прагматичним спрямуванням, що фокусує мовлення на досягненні конкретного трансформаційного ефекту в реальності – фізичній, психоемоційній або сакральній. На відміну від звичайного мовленнєвого акту, який виконує інформативну, експресивну або апелятивну функцію, магічна комунікація є по суті перформативною: вона не просто передає зміст, а актуалізує дію, закладає енергетичний імпульс, що має здійснити

зміну. Основу такого мовлення становить точна, цілеспрямована, символічно навантажена висловлювальна структура, де кожне слово, інтонація, пауза чи невербальний супровід слугують засобами реалізації наміру.

Однією з ключових рис цієї комунікації є необхідність чіткого формулювання інтенції. У магічному дискурсі лінгвістична точність, семантична ясність і структурна замкненість висловлювання є критично важливими для ефективності ритуалу. Інтенція, виражена через мовну формулу, виконує функцію директиви, що програмує спрямованість енергії або виклик сили. Із прагматичної точки зору, такий вислів має ілокутивний характер: він не лише повідомляє про бажання, а ініціює дію в межах символічної системи координат. Будь-яке семантичне зрушення або синтаксична невизначеність можуть порушити механізм реалізації, внаслідок чого, згідно з магічною логікою, ефект буде або спотвореним, або зовсім втрачений.

Особливу роль у магічній комунікації відіграють символи, які функціонують як нелінгвістичні елементи, що доповнюють або заміщають вербальний компонент. Їх використання розширює знакову систему дискурсу, додаючи візуальний і семіотичний вимір. Символи можуть бути включені в усну форму (через вербалізовані назви, епітети, архетипи), або фіксовані в письмових джерелах, що слугують активаторами певної енергії. З лінгвістичного погляду, символ у такому контексті виступає як код, що потребує дешифрування лише в межах культури, яка визнає його значення. Він виконує функцію семантичного згущення, в якому складна концептуальна структура реалізується через умовно просту форму.

Магічне мовлення також має чітко ритуалізовану природу, що реалізується через усталені формули, анафоричні повтори, евфонічні конструкції, алітерацію, риму – всі ці елементи мають функцію фокусування уваги, підвищення емоційної та ментальної концентрації, а також акустичної резонансності. Така мовна організація створює ефект “магічної

звукової оболонки”, в якій слово резонує не лише семантично, а й тілесно й просторово. При цьому ритуал, у якому реалізується комунікація, є структурованим актом, що включає послідовність дій, синхронізованих із вербальним компонентом. Лінгвістично це означає, що магічне мовлення функціонує в тісному зв'язку з паралінгвістичними чинниками: жестами, просторовою організацією, тембром голосу, а також хронотопом дії – часом доби, фазою Місяця, положенням учасників ритуалу.

У структурі магічної комунікації можна виокремити низку послідовних етапів, що утворюють цілісний комунікативний акт із чітко окресленим прагматичним вектором. Магічне мовлення функціонує в межах особливого дискурсивного регістру, що поєднує перформативність, ритуалізованість, інтенціональність і високий ступінь семіотичної насиченості. З лінгвістичної точки зору, комунікація в магічних практиках реалізується як структурований мовленнєвий сценарій, у якому кожен етап супроводжується специфічними мовними діями, вербальними та паравербальними знаками, що кодифікують сакральне знання, актуалізують інтенцію мовця і забезпечують її реалізацію в межах обраного ритуального простору.

Початковим етапом магічної комунікації виступає формулювання наміру, що становить центральний ілокутивний акт усієї мовленнєвої події. У межах прагмалінгвістики цей етап можна тлумачити як директивну ініціацію комунікативного процесу, де висловлювання має чітку перформативну силу – воно не описує дійсність, а задає її майбутню конфігурацію. Структурно це речення із прагматичною настановою, позбавлене модальності сумніву й часто експлікує майбутній результат через імперативні, волюнтативні або декларативні конструкції. У мовному плані інтенція може бути сформульована у вигляді афірмативної формули, де майбутній стан розглядається як уже здійснений, що посилює силу висловлювання через механізм мовної пресупозиції.

Другий етап – підготовка ритуального простору – має виразне прагматичне й дискурсивне навантаження. Ідеться не лише про фізичну організацію місця й часу, а про створення відповідного комунікативного фрейму, в якому магичне мовлення набуває легітимності. Тут мова виконує функцію межування сакрального й профанного: через формули очищення, інвокації, вказівки на сторони світу, звернення до вищих сил створюється метадискурсивна рамка, яка відділяє магичну подію від повсякденного мовлення. На рівні тексту це реалізується через ритуальні преамбули, які структурують подальшу перформативну дію, а також через використання архаїзмів, латинізмів, специфічної термінології або семіотично маркованих символів.

Наступним етапом є акумуляція й артикуляція магичної енергії, яка у лінгвістичному вимірі пов'язана з евфонічною, ритмізованою, часто метрично організованою мовою. Повторюваність, анафори, алітерації, римування створюють акустичний патерн, який підсилює когнітивну фіксацію наміру й формує перлокутивний ефект. Цей етап також пов'язаний із паралінгвістичними чинниками, жестами, інтонацією, паузами, диханням, що набувають статусу знакових компонентів у межах розширеної комунікативної системи. З позиції функціональної лінгвістики, тут мова стає інструментом тілесної й енергетичної інтенсифікації, засобом введення свідомості в змінений стан, необхідний для ефективного реалізації ритуалу.

Етап передання енергії через мовлення є кульмінаційним у прагматичній структурі магичної комунікації. Він характеризується реалізацією мовних актів із максимальною трансформативною силою. Перформативні конструкції на кшталт *I banish, I conjure, Let it be done* або *So it is* виступають як прямі мовні імпульси, покликані ініціювати зміну у фізичному або ментальному просторі. На синтаксичному рівні спостерігається тенденція до використання активних конструкцій, номінативних речень і форм із нульовим модусом, що посилює категоричність і безпосередність комунікативного впливу. Вербальний

компонент тут тісно пов'язаний з іконічними або сигілярними елементами, які утворюють мультикодовий текст, де лінгвістичне інтегрується з візуальним, сенсорним і символічним.

Стадія досягнення мети в структурі магічного мовлення не завжди передбачає подальшу активність мовця, проте з лінгвістичної точки зору вона фіксує зміну статусу висловлювання: з інтенціонального воно трансформується у констативне. Результат ритуалу, згідно з внутрішньою логікою магічного дискурсу, вважається реалізованим із моменту його вербалізації. Тому формули підтвердження, як-от *It is done, Manifest now, Granted*, не лише закріплюють дію, а й викристалізують її в мовному просторі.

Завершення ритуалу – це не просто вихід із комунікативного акту, а фіналізація сакрального процесу з дотриманням лінгвістичного етикету. Мова вдячності, завершальні формули або благословення є не лише етичним жестом, а й механізмом повернення мовця до профанної комунікації. Вони функціонують як лінгвістичний кордон, що замикає сакральний дискурс і нейтралізує його залишковий потенціал. З погляду дискурсології, це відновлення нормального мовного режиму після стану ритуальної екзальтації.

Комунікативні особливості ченелінгу формують окремий тип дискурсу, що виходить за межі традиційної міжособистісної комунікації та базується на переконанні в можливості отримання повідомлень від нематеріальних джерел – духовних наставників, космічних істот, архетипних енергій або вищих сутностей. З погляду лінгвістики, ченелінг можна розглядати як феномен вторинної комунікації, де відбувається складний процес трансляції інформації, що передбачає не лише її отримання, а й мовну репрезентацію, інтерпретацію та адаптацію до мови реципієнта. У центрі цього процесу знаходиться ченелер – медіатор, що виконує функцію “перекладача” між надсвідомим джерелом і людською аудиторією [98].

Комунікативна ситуація ченелінгу за своєю структурою є асиметричною: джерело повідомлення не присутнє у фізичному просторі, а мовець (ченелер) не є його автором у звичному розумінні. Це створює складну прагматичну рамку, в межах якої висловлювання набуває статусу неособистісного, трансособового мовлення. У процесі ченелінгу мовлення формується у стані зміненої свідомості, який визначається як транс, медитативне занурення або енергетична настройка, що забезпечує зниження раціонального контролю й підвищення чутливості до внутрішніх імпульсів, символів і образів. Саме цей стан дозволяє ченелеру “налаштуватися” на певну частоту або вібрацію, що, згідно з практиками ченелінгу, відповідає каналу зв’язку з вищим джерелом [98].

На лінгвістичному рівні ченелінг характеризується наявністю специфічного мовного реєстру. У багатьох випадках мова, яка виникає в процесі передавання повідомлення, істотно відрізняється від звичного мовлення ченелера. Це може проявлятися у зміні синтаксичної структури речень, використанні архаїчних або піднесених лексем, нестандартному словотворі, уповільненому темпі мовлення або, навпаки, прискореному й емоційно насиченому викладі. Часто в такому дискурсі спостерігається підвищена метафоричність, образність, звернення до універсальних символів – світло, тінь, потік, джерело, енергія, істина, гармонія. Це формує особливу семантичну напругу, завдяки якій мова сприймається як така, що несе сакральне знання, позбавлене звичайної повсякденної риторики.

Додатковим маркером ченелінгового дискурсу є підвищена експресивність. У процесі передачі повідомлення ченелер часто переживає емоції, які не є його власними, а репрезентують «емоційний спектр» джерела інформації. Це проявляється як у вербальних, так і невербальних ознаках: зміні інтонації, жестах, паузах, зоровому фокусу, позах. Такі прояви створюють ефект автентичності та посилюють перлокутивний вплив на аудиторію. Відповідно до лінгвістичної теорії перформативності, ченелінгове висловлювання є не просто повідомленням, а актом створення

нової реальності – аудиторія сприймає сказане не як приватну думку, а як одкровення, що має трансцендентне походження.

У ченелінгу важливу роль відіграє взаємодія між ченелером і реципієнтами, що спирається на принцип довіри. Ця довіра формується як на підставі попереднього досвіду взаємодії з ченелером, так і через вивіреність мовної поведінки, інтонаційної структури та загальної когерентності повідомлення. З прагмалінгвістичної точки зору, довіра в цій комунікативній ситуації є умовою прийняття висловлювань як істинних і значущих. Особливе значення мають також паралінгвістичні канали – образи, візуальні візії, соматичні відчуття або внутрішні «знання», що можуть супроводжувати вербальну частину послання.

Мовна інтерпретація цих сигналів вимагає від ченелера специфічної компетенції – здатності перекодовувати багатоканальне повідомлення у зв'язну мовленнєву структуру, зберігаючи при цьому ключові смислові та емоційні характеристики. Інакше кажучи, ченелер виконує функцію семіотичного інтерфейсу між джерелом і одержувачем, де кожен елемент повідомлення – слово, образ, емоція, інтонація – виконує семіотичну функцію й потребує контекстуалізованої передачі. У цьому контексті можна говорити про виникнення особливого типу мовної інтенції – трансмісивної, що передбачає не ініціювання дії з боку мовця, а трансляцію позамовного змісту, який виникає внаслідок нетрадиційної когнітивної процедури [98].

Англомовні магичні заклинання формують окремий стилістичний пласт сакрального дискурсу, що вирізняється підвищеною експресивністю, ритуалізованістю та глибокою символічною структурою. Їхні стилістичні особливості функціонують не лише як естетичні засоби, а й як інструменти активізації магичної дії, кодифікації сакрального знання та створення відповідного емоційного й енергетичного тла. Ці тексти не призначені для звичайного комунікативного вжитку – вони функціонують у межах особливого комунікативного простору, де мова сприймається як інструмент впливу на реальність, а не лише як засіб передачі інформації. Стилїстика

магічного заклинання виконує одразу декілька функцій: прагматичну, когнітивну, ритуальну й перформативну.

Однією з характерних рис стилістики англomовних магічних заклинань є використання архаїчних граматичних форм і лексем, що історично сягають середньоанглійської та ранньомодерної англійської мови. Такі слова, як *thou, thee, thy, hath, shalt, dost, mayhap, yea, nay* та інші, вводяться у текст для створення відчуття ритуальної дистанції, сакральності та спадкоємності з давніми магічними традиціями. Архаїзми в цьому контексті виконують не лише декоративну, а насамперед ідентифікаційну функцію: вони вказують на інший – позачасовий – статус мовлення, відмежовуючи заклинання від буденної мови. Цей стилістичний пласт формує ефект часової глибини, що укорінює текст у сакральному часовому полі.

Іншою важливою стилістичною ознакою є систематичне використання повторів, анафор і паралелізмів. Повторюваність не лише підсилює ритмічну організацію тексту, а й формує ефект мантри – циклічної, ритмізованої мовної структури, яка сприяє зосередженню уваги, зміні свідомості й накопиченню енергетичного потенціалу. Заклинання часто організовуються навколо ключових фраз, які повторюються тричі або дев'ять разів, що відображає символіку чисел у магічній традиції. Повтор має не лише акустичну функцію, а й семантичну, оскільки кожне наступне повторення поглиблює значення й підсилює намір.

Метафоричність є ще однією фундаментальною рисою магічної стилістики. Мова заклинання функціонує як образна система, у якій дія описується не буквально, а через поетичні уявлення, символічні зіставлення та унаочнення абстрактних понять. Місяць може ставати провідником, зорі – союзниками, полум'я – втіленням волі, а вода – провідником пам'яті. Метафори допомагають фокусувати увагу, створюють емоційно насичений контекст і одночасно виконують евокативну функцію, викликаючи асоціативні поля, що полегшують доступ до зміненого стану свідомості.

Такі метафоричні образи часто є універсальними архетипами, що апелюють до глибинних пластів колективного несвідомого.

З метафорикою тісно пов'язане використання алегорій, легенд і міфологічних відсилок. Магічний текст нерідко вписує себе в структуру давнього наративу: образи фенікса, змії, дерева життя, пентаграми, циклічного часу чи міфологічних істот виступають не лише естетичними, а й концептуальними центрами тексту. Алегоричні структури дозволяють реалізувати складні трансформаційні процеси в межах стислого вербального вислову: зцілення, переродження, очищення, заклик сили або покарання ворога отримують свою ритуальну форму через мовне втілення давніх сюжетів. Таким чином, текст заклинання виступає своєрідною драматургією, у якій символічна дія розгортається мовними засобами.

Також стилістиці англомовних заклинань притаманне використання спеціалізованої лексики, що формує терміносистему магічного дискурсу. Іменування божеств, елементів природи, сакральних предметів і духовних сил – таких як *Goddess, God, Spirit, Flame, Earth, Water, Circle, Sacred Space* – виконує денотативну й номінативну функції, але водночас насичене конотативними й символічними значеннями. Вживання таких слів не лише означає, а й активізує, викликає присутність позамовної сутності, що в межах ритуалу розглядається як дійсна. Часто ця лексика оформлюється капіталізованою графікою, що підкреслює її ритуальну вагу та окремий символічний статус.

У результаті англомовне магічне заклинання постає як багаторівнева мовна конструкція, у якій лексичні, синтаксичні, стилістичні та графічні елементи працюють у межах єдиної комунікативної стратегії – викликати зміни в реальності шляхом перформативного висловлювання. Стилїстика таких текстів є не лише проявом естетизації, а й функціональним інструментом сакралізації мовлення, завдяки якому комунікація втрачає звичну дескриптивну функцію й набуває статусу ритуального акту з трансформативним потенціалом.

Англомовні заклинання можуть мати різні стилістичні особливості, залежно від їх призначення та традиції, з якої вони походять [573]. З огляду на ці особливості, заклинання можна поділити на такі групи:

1) Wiccan-заклинання – нерідко мають поетичний стиль і включають у себе метафори для передання ідеї, наприклад:

*By the power of the moon and stars above,
I call upon the goddess of love.
Let her light shine upon my heart,
And bring to me a love that will never part;*

2) Hoodoo-заклинання – часто викладені просто і зрозуміло, мають у своєму складі конкретні слова та образи, наприклад:

*Money, money, come to me,
As I will, so mote it be.
With this charm, I draw wealth and gain,
And all my needs shall be met again;*

3) Solomonic-заклинання – нерідко мають формальний стиль, маючи у своєму складі давні слова та формули, наприклад:

*I conjure thee, O spirit of the air,
By the name of the Most High, to appear.
Obey my will and do my bidding,
Or face the wrath of heaven unrelenting;*

4) Celtic-заклинання – часто викладені в містичному стилі, містять символи та легенди для передання ідеї, наприклад:

*By the power of the ancient trees,
And the magic of the faeries,
I call upon the spirits of the land,
To bless me with their guiding hand;*

У кожного стилю заклинань є свої унікальні риси, котрі допомагають досягти бажаного результату.

Комунікація в магії зазвичай спрямована на досягнення певної мети, яка може бути різною залежно від конкретної магичної практики та її цілей. Наприклад, метою може бути прикликання багатства та успіху, захист від негативної енергії, лікування фізичних або емоційних проблем, духовний розвиток тощо.

Комунікація в магії також може бути спрямована на спілкування з духовними сутностями – богами, богинями, ангелами, духами тощо. У таких випадках комунікація може бути спрямована на отримання порад, допомоги, захисту та інших благ.

Спрямованість комунікації також може залежати від конкретної магичної традиції та її підходів до практик. Наприклад, у деяких традиціях вона може бути спрямована на досягнення гармонії з природою та всесвітом, а в інших – на досягнення певної особистої мети.

Сугестивний тип комунікації є центральним елементом магичних практик, оскільки він спрямований на вплив на свідомість, уяву та емоційний стан адресата. У магичному контексті сугестивна комунікація слугує засобом створення переконливого психологічного середовища, яке підсилює ефект ритуалів, заклинань і обрядів. Її основна мета — сформувати у свідомості адресата певну картину, яка підсилить віру в досягнення бажаного результату.

У заклинаннях сугестивна комунікація досягається завдяки використанню імперативів, ритмічності та символічної лексики. Приклад: *"By the power of the ancient winds, let my wishes take flight and find their path to reality."* [519]. У цьому тексті імператив (*"let my wishes take flight"*) спонукає до уявної дії, тоді як символи (*"ancient winds," "path to reality"*) підсилюють емоційний зв'язок із ритуалом. Ритмічність тексту створює ефект магичної формули, що сприяє її сприйняттю як сакрального вислову.

У ритуалах сугестивна комунікація працює через багатоступінні інструкції та символічні дії: *"Draw a circle of protection around you, invoking the guardians of light. Speak these words: 'With this sacred flame, I banish all*

harm. Let this space be pure and free.' Visualize the light expanding, shielding you from all negativity" [519]. У цьому тексті використовується поєднання символічної дії ("*Draw a circle of protection*") з уявними образами ("*light expanding, shielding you*") та імперативними фразами ("*Speak these words,*" "*Visualize*") для активізації уяви та емоційного залучення.

Ворожіння як форма магічної практики також спирається на сугестивну комунікацію, щоб вплинути на інтерпретацію подій або майбутнього. Приклад: "*The card you've drawn, The Wheel of Fortune, speaks of cycles and change. Embrace the opportunities it brings, for destiny favors the bold*" [519]. У цьому тексті використано символіку карти ("*cycles and change,*" "*destiny favors the bold*") для створення атмосфери доленосності, а заклик до дії ("*Embrace the opportunities*") спрямовує адресата на позитивне сприйняття ситуації.

Мантри та медитації у магічних практиках активно застосовують сугестивну комунікацію через повторення, ритм і образність: "*Breathe deeply and repeat: 'I am one with the universe, I am aligned with its infinite power.' Let the energy flow through you, grounding and empowering your spirit*" [519]. У цьому тексті ключові твердження ("*I am one with the universe*") виконують роль афірмацій, що змінюють психологічний стан адресата. Ритмічне повторення створює відчуття гармонії, а метафори ("*energy flow,*" "*grounding and empowering your spirit*") сприяють емоційному впливу.

Гербарії як частина магічної практики використовують описову форму сугестивної комунікації для передачі інформації про магічні властивості рослин. Приклад: "*Rosemary, the herb of remembrance and clarity, strengthens the mind and protects against ill intentions. Burn its leaves to purify the air and invite positive energy*" [573]. У цьому тексті символічні епітети ("*herb of remembrance and clarity*") і практичні інструкції ("*Burn its leaves*") створюють уявлення про силу рослини та її здатність впливати на енергетичний простір.

Сугестивний тип комунікації у магічних практиках будується на символічних образах, метафорах, імперативах і емоційній лексиці. Використання ритмічності, повторів та уявних візуалізацій посилює віру в ефективність дій, створюючи глибокий психологічний вплив. Це не лише сприяє досягненню поставленої мети, а й формує атмосферу сакральності, яка є ключовим елементом магічного процесу.

Отже, засоби впливу на адресата в магії можуть бути різними – залежно від конкретної магічної практики та її мети. Основними засобами впливу на адресата в магії є такі:

- слова – можуть мати магічну силу та впливати на психіку адресата (заклинання, мантри, афірмації тощо);
- образи й символіка – можуть викликати певні асоціації та емоції в адресата, що може впливати на його стан (наприклад, використання символу серця для приваблення любові й тепла);
- енергетичні техніки та різні види медитації – можуть впливати на енергетичний стан адресата й допомагати зосередитися на меті;
- ритуали та обряди – можуть викликати певні емоції й асоціації в адресата та допомагати зосередитися на меті (наприклад, використання ритуалів прикликання багатства);
- магічні атрибути (кристали, талісмани, амулети) – можуть мати особливу магічну силу, впливаючи на адресата;
- розумові та емоційні техніки (позитивне мислення, візуалізація) – можуть впливати на психіку адресата й допомагати зосередитися на меті.

Найцікавішим із погляду лінгвосеміотичного є жанр магічного дискурсу, прагматичною установкою якого є містична дія – ритуал, що супроводжує протективний текст заклинань (*spells, charms*). Найбільш частотними є типи заклинань, котрі використовуються як протективи, а саме: захист від прокляття (*purification spell to break a curse*); захист від лихослів'я (*anti-slander spelt*); захист від недруга та ворога (*spell to make an enemy move away, spell against a trouble-maker*); захист від злодійства (*spell*

to stop someone from stealing); захист від підпалу (*fire protection spell*); захист чесного імені, репутації (*protection spell for reputation*); захист від психічного впливу (*spell to rid yourself of psychic attacks*); захист від фізичної травми (*spell against physical harm*); захист будинку й родини від недоброзичливців (*house protection spell*); лікування недуги (*spell against an illness*); викорінення пороків та шкідливих звичок (*banishing spell for evil and bad habits*).

Отже, магічний текст має яскраво виражений сугестивний потенціал, котрий є символічно насиченим і реалізує базові стратегії застереження, корекції та протекції. Застереження виявляється в прогностичних установках (вербально-прогностичний жанр), вкладених у попередження про можливі небезпеки, відображені в етноспецифічній системі попереджувальних знаків (прикмет). Корекція спрямована на лікування недуг та нормалізацію девіантного психосоматичного стану через чітко алгоритмізовані, семіотично насичені обряди й замовляння (вербально-сугестивний жанр). Протекція як захист від ворожих зовнішніх впливів здійснюється через заклинання і символічно насичені ритуали.

Комунікативна модель у дискурсі ворожінь та магічних практик є специфічною формою інституційної комунікації, що поєднує риси ритуального, психологічного та прогностичного спілкування, при цьому формуючи унікальний тип мовленнєвої взаємодії між пророком (ворожбитом, магом, екстрасенсом) і реципієнтом (клієнтом, адресатом, шукачем істини чи допомоги). У структурному й функційному плані така комунікація розгортається як поетапний дискурсивний процес, у якому вербальні й невербальні засоби використовуються для встановлення, підтримання та моделювання соціально-рольових позицій учасників, зокрема авторитетної позиції пророка та залежної – клієнта. Початковим етапом є ініціація контакту, що виконує фатичну функцію: вербалізується за допомогою формул вітання, звертань і прагматичних реплік, спрямованих на встановлення психологічної близькості. Цей момент водночас

позначений ритуальним компонентом, адже сам акт звернення до пророка часто супроводжується наперед заданими очікуваннями сакрального чи езотеричного характеру.

Далі комунікація переходить до етапу збору інформації, де домінують інтерогативні структури, перифрази, імпліцитні репліки, мовленнєві акти припущення та емпатичного слухання. Тут особливого значення набуває невербальний компонент – кінесика, просодика, проксеміка, які слугують інструментами інтерпретації психоемоційного стану клієнта. Аналітичний етап реалізується через когнітивну обробку отриманих даних та їх транспозицію у сакральний або символічний дискурс, де акти інтерпретації переплітаються з елементами міфопоетичного мислення. Прогностичний момент – ключовий у комунікативному ланцюжку – оформлюється як директивна або репрезентативна мовленнєва дія, що включає висловлювання майбутнього часу, модальності, оцінні лексеми, міфологеми й алюзії. Завершальним етапом є прагматичне консультування, де пророк, спираючись на авторитет сакрального знання, надає рекомендації або застереження, що можуть мати як інструктивний, так і терапевтичний ефект. У деяких випадках комунікація переходить у форму тривалого консультативного контакту, що утворює повторювану комунікативну петлю та сприяє формуванню псевдотерапевтичного зв'язку між учасниками. У цілому така модель комунікації тяжіє до гібридного типу дискурсу, в якому поєднуються елементи консультативного, сакрального, ритуального, психологічного та розмовного мовлення, що дозволяє її розглядати як окремий різновид соціолінгвістичної взаємодії, маркований високим ступенем символічності, асиметрією владних ролей і виразною прагматичною спрямованістю.

Комунікативна ситуація у магічному дискурсі є специфічною формою спілкування, в якій мова і символи використовуються для впливу на реальність і досягнення певних цілей, часто в контексті ритуалу або сакрального акту. Цей тип дискурсу відрізняється від звичайного тим, що

він передбачає використання спеціальних мовних формул, ритуальних фраз і символічних дій, які мають особливе значення в магічному контексті. Учасники магічного дискурсу приймають певні ролі, такі як маг чи заклинатель, і вступають у комунікацію, де їхні слова і дії спрямовані на викликання або управління енергіями, силами природи чи духовними сутностями.

Магічний дискурс характеризується ритуалізованістю і символічним насиченням, де кожен елемент комунікації виконує важливу функцію. Наприклад, використання архаїчних чи метафоричних форм мови часто зустрічається в таких ситуаціях, оскільки вони вважаються більш ефективними для встановлення зв'язку з сакральними силами. Комунікація в магічному дискурсі може мати перформативний характер, де вимовлені слова і здійснені дії безпосередньо впливають на світ, змінюючи його в бажаному напрямку. Таємниця і сакральність є важливими аспектами цієї комунікативної ситуації, підкреслюючи її відмінність від звичайної повсякденної комунікації. Магічний дискурс можна розглядати як засіб не тільки для обміну інформацією, але і для створення реальності, де мова виступає як інструмент впливу, підтримуваний символічними і ритуальними контекстами.

Основний вид заклинань – це особлива мова, спрямована на предмет, на який необхідно вплинути. Цей вплив може бути спрямований на різноманітні об'єкти нашого світу чи поза його межами, на людей, надприродні істоти та природні явища, що персоніфікуються, тобто вважаються живими істотами. Зазвичай такі заклинання мають форму вимог і наказів, які викладаються в догматично наказовому тоні і в них нерідко згадується про покарання в разі невиконання команди. Найпоширеніша структура таких заклинань має такий вигляд: *“I order you to make this and that ...”* [573].

Інший вид заклинань – це благальні заклинання. У цьому випадку магічні слова спрямовані не на об'єкт впливу, а на посередника – природні

сили, від яких очікується допомога. Благальні заклинання можуть бути спрямовані до Старих Богів, Сонця, Місяця, зірок, стихій природи, духів предків, духів дому чи лісу, яким підвладне розв'язання того чи того питання. Досить часто магичні слова супроводжуються символічними жертвами: їжу, вино, одяг та різні речі спалюють, ховають, топлять або кидають перед вітром як приношення стихіям природи. Ці заклинання побудовані як двочастинна структура: *“I give you... and you will give me”* [519].

Ще один тип заклинань – це пряме передання магичної сили на предмет. Зазвичай заклинання промовляються на сіль, цукор, їжу, воду, землю, на речі, що належать людині, на які необхідно вплинути. Існують заклинання, основою яких є порівняння або уподібнення двох об'єктів чи подій – реального та бажаного. Поширеною конструкцією таких заклинань є *As... so* або *When... then*. Нерідко здійснення бажаних подій порівнюють і пов'язують із часом початку й закінчення різних природних явищ. Наприклад,

“When all leaves will have fallen from this tree, the illness will have gone off”

[519]. Як бачимо, природна сила, відповідальна за один процес, викликається на допомогу в іншій справі.

Заклинання наступного типу зазвичай вимовляються під час дії, подібної до тієї, яку хочеться викликати: вони ніби описують і пояснюють внутрішній зміст імітувальних дій. Наприклад, чарівник запалює свічку й каже:

“I light not a candle. I kindle love. As the flame is hot, so the love will be ardent” [519].

Магічний текст має яскраво виражений сугестивний потенціал, символічно насичений і реалізує базові стратегії застереження, корекції та протекції. Застереження виявляється в прогностичних установах (вербально-прогностичний жанр), вкладених у попередження про можливі небезпеки, відображені в етноспецифічній системі попереджувальних

знаків (прикметах). Корекція спрямована на лікування недуг і нормалізацію девіантного психосоматичного стану через чітко алгоритмізовані, семіотично насичені обряди та замовляння (вербально-сугестивний жанр). Протекція як захист від ворожих зовнішніх впливів здійснюється через заклинання та символічно насичені ритуали.

У сучасному Інтернет просторі існують численні вебсторінки, присвячені різним теоретичним і прикладним аспектам магії. Цільовою аудиторією таких інтернет-ресурсів є як професіонали, котрі займаються магією, так і широкий загаль читачів, які за допомогою «інструкції» можуть власними силами провести певний ритуал, накласти заклинання тощо.

Розглянемо структурні та лінгвальні особливості цих вебсторінок на прикладі сайту *Welldivined* [573]. Вебсайт поділено на чотири тематичні блоки: *witchcraft, crystals, divination, tarot*.

Кожен із цих блоків, своєю чергою, також поділений на частини, наприклад: *Witchcraft For Beginners, The Sabbats, Spells, Candle Magic, Magical Herbs, Magic Symbols & Sigils*.

У передмові зазначається, що в сучасному світі чаклунство в кожного починається по-різному. Занурення в це магичне ремесло може бути мотивоване чим завгодно, що з ним пов'язано – любов'ю до природи, до тварин, йогою, мудрістю та багато чим іншим. Не має значення, звідки хто прийшов і як почав. Людина може вільно практикувати різні стилі чаклунства, залежно від того, що їй подобається:

“This guide will help you understand the basics of witchcraft and give you some fundamental information that you can always come back to when you’re feeling like advancing your understanding of your craft” [573].

Зазначимо, що цей путівник світом чаклунства має досить маніпулятивний характер і побудований за принципом типових текстів-інструктажів у мережі Інтернет. Він пропонує п'ять легких кроків для новачків у магії:

“So if you’re brand new to this, a great starting place is to take the following 5 steps into your mind and dwell on them often” [573].

При цьому всіляко наголошується на тому, що людина зможе віднайти внутрішню гармонію, займаючись різними практиками, підкреслюючи позитивний аспект цієї діяльності:

“Being a witch is about being your best self no matter what path you choose to advance with. There is no wrong or right path, but rather a path where you find peace, love, and joy, or otherwise” [573].

Як бачимо, в наведених описах переважає лексика позитивної конотації: *best, peace, love, joy, great*.

У розділі, присвяченому магичній функції кристалів, також усіляко підкреслюється позитивний вплив цієї магичної атрибутики:

“Crystals are a fantastic way to manifest our spiritual desires into the physical world. When we infuse them with our desires, hopes, dreams and intentions, they become a powerful symbol of that intention to improve our lives and selves. If you’re new to crystals, this guide will help you find the information you need to know to get started using crystals. If you have like a hundred crystals already, but you need some new information and insight, this guide will help you expand your knowledge and understanding. Enjoy!” [573].

Розглянемо лінгвальні особливості англомовних заклинань, представлених на аналізованому ресурсі. По-перше, вони структуровані за тематикою: *Protection Spells, Love Spells, Healing Spells, Money Spells, Banishing Spells, Full Moon Spells, New Moon Spells, Binding Spells*.

На цій інтернет-сторінці зазначається також, що захист від негативних енергій, шкідливих духів, котрі хочуть заподіяти нам зло, життєво важливий для магичного ремесла. Можна захистити себе духовно, емоційно та фізично за допомогою заклинань, спрямованих на негативні думки, почуття й наміри інших. В одному з прикладів наводиться не лише саме заклинання, а й магичні атрибути, які необхідні для цього: *What You’ll Need: Coarse sea salt, Five tea lights, One black taper candle, One taper candle holder*. Далі укладачі

вебсторінки наводять покрокову детальну інструкцію, що робити з цими атрибутами, і сам текст заклинання:

“Banish the harmful and all the bad, Keep out the anger and the sad. Ancestors, Angels, and Spirit Guides, Guard me through my daily strides. Against all ill thoughts, hex, and curse, A protective shield shall disperse. As I do will it, so mote it be!” [573].

Заклинання побудовано на стилістичних прийомах асонансу й паралельних конструкцій, які створюють ритм висловлювання. Використання ритуальної застарілої фрази *so mote it be* надає заклинанню містичного забарвлення, створюючи необхідну атмосферу.

Слід також зазначити, що проаналізований вебсайт є креолізованим типом дискурсу, оскільки містить фото й відеоматеріали, котрі ілюструють або дублюють текстову інформацію (наприклад, наводиться відеоінструкція розглянутого вище ритуалу).

У цьому дослідженні магічний дискурс розглянуто як різновид окультичного дискурсу. Останній позначає загальний напрям дискурсології, який вивчає особливості комунікації в різних містичних практиках, магії, астрології тощо, тобто всіх напрямів інституційної діяльності, котрі виходять за межі науки та офіційної релігії. Магічний дискурс ми розглядаємо в межах інтернет-дискурсу загалом. Останнім часом відзначається стрімкий рух від виключно друкованих текстів до текстів, що включають відео- й аудіоеlementи.

У сучасному інтернет-просторі існують численні вебсторінки, присвячені різним теоретичним і прикладним аспектам магії. Цільовою аудиторією є як професіонали, котрі займаються магією, так і широкий загал читачів, які за допомогою «інструкції» можуть власними силами провести певний ритуал, накласти заклинання тощо. Такі інтернет-ресурси поділені на тематичні блоки, наприклад, *witchcraft*, *crystals*, *divination*, *tarot*, які переважно мають маніпулятивний характер і побудовані за принципом типових текстів-інструктажів у мережі Інтернет із використанням

лексичних одиниць із позитивною конотацією (*best, peace, love, joy, great*). Заклинання, представлені на сайті, побудовані на стилістичних прийомах асонансу та паралельних конструкцій, які створюють ритм висловлювання. Використання ритуальної застарілої фрази *so mote it be* надає заклинанню містичного забарвлення та створює необхідну атмосферу.

Висновки до розділу 2

1. Результати дослідження онтологічного аспекту окультного дискурсу засвідчують його функціонування як цілісної когнітивно-комунікативної системи, що інтегрує уявлення про світ і способи передачі знань. Алхімічний, астрологічний та магічний дискурси мають спільне підґрунтя, реалізуються в конкретному просторі і часі. Комунікація здійснюється за допомогою різних за походженням, формою, змістовим наповненням і функціями комунікативних засобів, важлива роль серед яких належить передусім символам.

2. Жанрова структура окультного дискурсу демонструє універсальність, що вказує на його відкритість до міжкультурних впливів та інтегрованість у глобальний простір. Тексти окультного дискурсу характеризуються складною метафориною, активним уживанням спеціалізованої термінології та синтаксичних конструкцій, які сприяють актуалізації символів, сакральних складників змісту позначень.

3. Виразною рисою окультного дискурсу є його полікодовість – поєднання різних семіотик у межах єдиної комунікативної моделі. Ця риса виявляється в органічному взаємозв'язку вербальних і невербальних засобів спілкування, серед яких частотні графічні символи, піктограми, іконічні зображення, колірні коди, звукові маркери, а також тілесно-перформативні жести. Окультні практики (магічні ритуали, астрологічні розрахунки, ворожіння, езотеричні трактати тощо) завжди функціонують у межах багаторівневої комунікації, яка не обмежується лише мовною

актуалізацією. Вербальні структури тісно переплетені з візуалізаціями та невербальними засобами аудіальної передачі інформації, завдяки чому досягається цілісність комунікативного простору, насиченого символікою.

4. Невербальні елементи виконують не лише декоративну або ілюстративну функції, а є повноцінними носіями знання, співвідносними з вербальними формулами за значущістю. Знаки, які функціонують в окультному дискурсі, апелюють до архетипів колективного несвідомого, відтворюють міфопоетичні, релігійні, філософські, містичні тощо уявлення про світ.

5. Іконічні знаки (алхімічні символи, зодіакальні кола, окультні герби), піктограми (стилізовані зображення небесних тіл, стихій, духів), а також складні графеми й шифри створюють цілі семіотичні поля, що передають інформацію у формі, незрозумілій без спеціальної підготовки. Це забезпечує одночасну відкритість і закритість дискурсу: він може зчитуватись на поверхневому рівні як загадковий, екзотичний чи містичний, але водночас залишається доступним для адептів, здатних інтерпретувати коди з урахуванням традиції.

6. Поєднання вербального й невербального у межах окультного дискурсу сприяє не тільки передачі інформації, а й формуванню певного типу сприйняття реальності – ірраціонального, метафоричного, символічного. Це сприйняття базується на визнанні існування прихованих зв'язків між явищами, на переконанні у знаковій природі буття, де кожен об'єкт, подія чи емоція можуть мати езотеричне тлумачення. У цьому сенсі окультний дискурс не лише інформує, а й трансформує спосіб світоглядного мислення, орієнтуючи адресата на сприйняття реальності як системи знаків, що вимагають дешифрування.

7. Окультний дискурс реалізує комплекс функцій, які є передусім адресатно-орієнтованими: слугує інструментом прогнозування, захисту, регулювання поведінки, корекції світоглядних настанов та попередження про можливі небезпеки. Ці функції реалізуються комплексно, одночасно у

вербальному і невербальному форматах спілкування, де мовні, ритуальні та інші семіотичні засоби, формують особливу систему комунікації сфери окультизму.

Основні положення розділу висвітлено в таких публікаціях авторки: [150, 152, 155, 156, 158, 160, 168, 171, 448, 451, 453].

РОЗДІЛ 3

ЛІНГВОКОНЦЕПТУАЛЬНА ОСНОВА АНГЛОМОВНОГО ОКУЛЬТНОГО ДИСКУРСУ. ГНОСЕОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ

3.1 Мегаконцепт OCCULTISM як домінанта англомовного окультного дискурсу

3.1.1 Номінативне поле й мотивувальні ознаки мегаконцепту OCCULTISM

Під час розроблення алгоритму дослідження (див. п. 1. 3) виявлено, що іменем концептуальної домінанти англомовного окультного дискурсу є одиниця *occultism*, яка відповідає критеріям, обраним для ідентифікації імені концепту. За частиномовними й стилістичними характеристиками це – стилістично нейтральний іменник з узагальнювальним значенням, уживаний у сучасній англійській мові. Лексема *occultism* етимологічно й функційно давня, тому активна в плані морфологічної й семантичної деривації. Частота апеляції до концепту представлена на Рисунку 1.3.

Вибудовування номінативного поля концепту OCCULTISM і розподіл його вербалізацій за зонами ядра, медіальної зони й периферії здійснено відповідно до встановленої частоти вживання номінацій (див. п. 1. 3). Ядро номінативного поля складається з найчастотніших і концептуально важливих позначень галузей окультної філософії та практики, тому до нього залучено імена мікродискурсів – *alchemy*, *astrology* та *magic*. Частота уживаності цих одиниць пояснюється екстралінгвальними й лінгвальними чинниками.

Екстралінгвальні фактори визначені прихованістю езотеричного знання й домінуванням наївного, ірраціонального мислення, намаганням збагнути природу й суть реалій, їх зв'язки і взаємодію доступними для образного мислення методами, прагненням пояснити незрозумілі явища й

процеси дією магії, впливом вищих природних сил. Очевидне прагнення передбачити подальший хід життя (особистого й колективного), скоригувати долю шляхом спостереження за рухом небесних тіл й астрологічного прогнозування. Тому окультизм – це система практик, вірувань і знань, спрямована на застосування енергії природи, досягнення прихованих або таємничих аспектів реальності: *“The belief in and study of hidden supernatural powers, especially with the aim of bringing them under human control”* [480]; *“Occultism is to be distinguished from the primitive magic described by anthropologists, which is prescientific, prephilosophical, and perhaps prereligious, whereas **occultism** is a pseudo-science or **system of pseudo-sciences**, often supported by an irrationalist philosophy, and always exploiting the disintegrated débris of preexisting religions”* [492].

Алхімія відповідала за трансформації, зміни довкілля, перетворення металів, пошуки еліксиру життя (філософського каменю) і духовного вдосконалення: *“A medieval chemical philosophy having as its asserted aims the transmutation of base metals into gold, the discovery of the panacea, and the preparation of the elixir of longevity”* [480]. Астрологія зосереджувалася за прогнозуванні подій: *“The study of the positions and motions of celestial bodies in the belief that they have an influence on the course of natural earthly occurrences and human affairs”* [480]. Тим часом магія слугувала інструментом змін і контролю довкілля: *“The art or practice of using charms, spells, or rituals to attempt to produce supernatural effects or control events in nature”* [480].

Лінгвальні чинники сприяли наповненню ядерної зони номінативного поля й пов’язані з активністю залучення імені концепту як бази морфологічної й семантичної деривації: *occult*, adj. (1530-і pp.) “secret, not divulged”, (1540-і pp.) “irrational, not apprehended by the mind, beyond the range of understanding”, (1630-і pp.) “associated with the supernatural sciences (**magic, alchemy, astrology**, etc.); *occult*, v (c.1500) “to keep secret, conceal”, *Obs.* [494].

До ядра номінативного поля входять складові словотвірного гнізда, тобто одиниці, утворені від кореня *occult-* і пов'язані з його інваріантним значенням мотивуючою основою, зокрема утворені способом конверсії (*occult*, n “the study of magic or supernatural powers; occult practices”, *occult*, v “to become concealed”, *occult*, adj “relating to magical powers and activity”); і суфіксації (*occultist* n “someone who believes in supernatural powers”, *occultness* n, “the quality of being occult”, *occultly*, adv “mysteriously” [480; 482]). Зафіксовані синоніми прикметника *occult* (*mysterious* “constituting mystery, something beyond understanding”, *esoteric* “designed for or understood by the specially initiated alone”, *supernatural* “of or relating to an order of existence beyond the visible observable universe”, *concealed*, *secret*, *hidden*).

Медіальна частина охоплює менш частотні номінації: *mysticism* “a theory postulating the possibility of direct and intuitive acquisition of ineffable knowledge or power”; *parapsychology* “investigation of evidence for paranormal psychological phenomena (such as telepathy, clairvoyance, and psychokinesis)”; *demonology* “the study of or belief in demons or evil spirits”; *magical symbols*, *consciousness transformation* тощо. Вони деталізують поняття, які входять до ядерної зони (*black magic*, *magic*, *sorcery*, *witchcraft*, *wizardry*, *the black art*), і вербалізують аспекти духовного пошуку, способи зв'язку з потойбічними силами, зміни свідомості, тлумачення символів тощо. Наприклад, інструмент ворожіння – *tarot* “a set of cards with pictures on them that represents different parts of life and are believed to show what will happen in the future” [482]; встановлення контакту з духами – *necromancy* “universally regarded as a key aspect of magic” (Cambridge English Corpus (цит. за: [482] або *spirit presence* “a tangible feeling of that somebody’s spirit is there”).

Периферія номінативного поля мегаконцепту OCCULTISM містить нечастотні позначення, наприклад, оцінні номінації (*glamour* “a form of witchcraft”, *devilry* “actions connected with devils”, *untamed natural forces* “forces that are wild and uncontrolled by an ordinary human”); найменування спеціалізованих понять, зокрема позначення практик зцілення за допомогою

природних матеріалів чи маніпуляцій енергією (*energy work, protection from negative energy*); номінації екстрасенсорних здібностей (*extrasensory perception, telekinesis, empathy* “esoteric and emotional sensitivity, as well as their darker manifestations such as addiction and dependency, meditations, spells and chants designed to hone the will and sensitivity of the practitioner” [497]); назви магічних знаків чи предметів (*rune* “a mark with a secret or magic meaning”, *crystal* “a piece of transparent rock or glass with magic qualities”).

Інформаційний вміст концепту визначений його мотивувальними ознаками, які можна виявити за допомогою етимології позначень концепту та їх внутрішньої форми. Розглянемо мотивувальні ознаки ядерних номінацій. Як зазначено вище (див. п. 1. 3), етимологічні значення лексем *occult, occultism* “to cover over, hide” відтворюють мотивувальну ознаку ‘такий, що знаходиться всередині й тому невидимий’. Така ж мотивувальна ознака об’єднує синонімічні позначення, які запозичені здебільшого з класичних мов упродовж XIVст. – XVIIст.:

esoteric < др.-гр. *esoterikos* “belonging to an inner circle”;

secret < лат. *se-* “away- + *-cernere* “to set apart, part, divide; exclude”;

mysterious < лат. *mysterium* “secret rite, secret worship; a sacrament, a secret thing”;

concealed < лат. *con-* “intensifier ‘all, completely, together’ ” + *celare* “to hide”;

hidden < *hide* < д.-а. *hydan* “to hide, conceal; preserve; hide oneself; bury a corpse” < іє. **skeu-* “to cover, conceal” [492].

Етимологічні значення наведених номінацій актуалізують мотивувальні ознаки ‘внутрішній’, ‘прихований’, ‘відокремлений’. Так складається первинний гештальтний образ чогось ‘утаємненого’, який доповнено мотивувальною ознакою ‘обраний, народжений вищими силами, чудесний’ – *supernatural* (< лат. *super-* “above- + *-natura* “born”).

Етимологія номінацій концепту являє собою його вихідну структуру, початок історії розгортання концепту і як поняття, і як складової культури.

У наступному підрозділі з'ясуємо поняттєві ознаки мегаконцепту OCCULTISM.

3. 1. 2 Поняттєві ознаки мегаконцепту OCCULTISM

Поняттєві ознаки формуються на основі наявної інформації про об'єкт концептуалізації, актуалізованої вербалізаторами концепту. Узагальнення результатів аналізу семантики вербалізацій концепту (їх словникових дефініцій і контекстуальних уживань) дозволило виявити низку поняттєвих ознак, які групуються навколо різних інформаційних напрямків щодо концептуалізованого поняття 'окультизм'.

Розглянемо їх більш детально.

ЕНЦИКЛОПЕДИЧНА (поліаспектна, загальна) інформація об'єднує такі класифікаційні й диференційні ознаки мегаконцепту OCCULTISM:

класифікаційна ознака 'інформація, система поглядів'

диференційні ознаки –

'віра, вірування' (*beliefs concerned do not run counter to the prevailing worldview; obsessed with the occult; Alternative Belief Systems; whether that's a religion that promises knowledge about God or gods, aliens, transcendent experiences; "For an increasing number of left-leaning millennials—more and more of whom do not belong to any organized religion – occult spirituality isn't just a form of personal practice, self-care with more sage. Rather, it's a metaphysical canvas for the American culture wars in the post-Trump era: pitting the self-identified Davids of seemingly secular progressivism against the Goliath of nationalist evangelical Christianity"* [567]);

'знання, мудрість' (*involving knowledge of supernatural forces or beings; knowledge of the hidden; knowledge of the paranormal; knowledge of spells and symbolic numbers; the knowledge and right use of hidden forces; esoteric wisdom*);

‘теорія’ (*various theories involving a belief; occult theory is the answer to a non-existent problem for Mystics*); “*Occultism refers to the study and pursuit of hidden knowledge, often aimed at achieving spiritual insight or personal power*” [549];

‘ірраціональність’ (*supernatural powers; occultism is a pseudo-science or system of pseudo-sciences, often supported by an irrationalist philosophy; the irrational has meant the dark forces: magic, superstition, witchcraft, voodoo, and the like; beyond the range of ordinary knowledge and understanding*);

‘таємничість’ (“*The word ‘occult’ just means ‘hidden’ or ‘secret’. A lot of new (and old) religious groups have secret aspects to them, often only revealed to insiders*” [547]);

класифікаційна ознака ‘діяльність’

диференційні ознаки –

‘доцільні, цілеспрямовані дії’ (*practices – principally magical; the art or practice of using charms and rituals; there’s a number of practices that people do that could remain hidden*);

‘церемоніальні, символічні дії’ (*these rituals seek to attract love, enhance relationship*);

‘пошуки чогось нового’ (“*the study of the positions and motions of celestial bodies*”);

класифікаційна ознака ‘темпоральність’

диференційні ознаки –

‘константність’ (*despite the 19th-century revival, occult ideas have failed to gain acceptance; occultism in Europe and North America seems destined to remain; occurred throughout recorded history*);

‘архаїчність’ (*a medieval chemical philosophy; prereligious*);

‘актуальність’ (*all-new faiths that have arisen worldwide over the past several centuries*).

ОЦІННА інформація об’єднує такі класифікаційні й диференційні ознаки мегаконцепту OCCULTISM:

класифікаційна ознака ‘колективна оцінка’

диференційні ознаки –

‘священний’ (*principally magical or divinatory; the secret to god-like powers; a godly form of magic that uses godlike forces to mystically use divine powers to achieve impossible feats such as creating, destroying and reconstructing*);

‘соціально схвальний’ (“*The idea of hidden or secret knowledge is often very attractive to people and they may join groups to obtain it*”) [546];

‘соціально неприйнятний’ (“*In the West the term occultism has acquired intellectually and morally pejorative overtones that do not obtain in other societies; such practices tend to be regarded as evil only when they also involve the breaking of moral laws; infamous reputation, garner confused looks and skepticism; occult ... seen as alternative religious practices that are outside of the norm*”; “*Occultism is the study of knowledge hidden or secreted away from the mainstream of society*” [540]);

класифікаційна ознака ‘індивідуальна оцінка’

диференційні ознаки –

‘добрий’, ‘привабливий’, ‘цікавий’ (*appealing*),

‘поганий’, ‘шкідливий’ (*scary*; “*While not all of these movements are inherently harmful, many have the potential to be, as suggested by Plett*” [567]; “*People talk about wanting visions and other occult stuff a lot, but that was one of the scariest experiences I had*” [555]).

СОЦІАЛЬНО-КУЛЬТУРНА інформація об’єднує такі класифікаційні й диференційні ознаки мегаконцепту OCCULTISM:

класифікаційна ознака ‘культурна співвіднесеність’

диференційні ознаки –

‘універсальність’ (*have occurred in all human societies*);

‘культурна варіативність’ (*with considerable variations both in their nature and in the attitude of societies*; “*Occultism – a broad collection of*

alternative religious movements, especially those that developed in the mid-19th century” [558]);

класифікаційна ознака ‘суспільна значимість’

диференційні ознаки –

‘псевдо/науковість’ (occult ideas have failed to gain acceptance in academic circles; many requests for assistance in researching the occult);

‘вплив на життя й культуру суспільства’ (influenced the work of major artists; have an influence on the course of natural earthly occurrences and human affairs);

‘культурна значимість’ (“...the metaphysical symbol set threaded through the worldly ethos of modern social justice activism. Its rise parallels the rise of the religious «nones» and with them a model of spiritual and religious practice that’s at once intuitionist and atomized” [567]);

‘популярність’ (the province of popular culture; “Occultism is rapidly increasing throughout the world. There are now thousands of publishers of occultic books and magazines (not to mention Web sites). Interest in the occult has been promoted by the New Age movement, the rise of neo-paganism, movies and even some heavy-metal rock bands” [547]);

класифікаційна ознака ‘культурний рівень’

диференційні ознаки –

‘розвиненість, виразність, особливість’ (occultism is to be distinguished from the primitive magic; “A subculture of the occult has been developed, containing beliefs, norms, members and leaders. It has achieved legitimacy and stability” [497]; “Progressive occultism – the language of witches and demons, of spells and sage, of cleansing and bad energy, of star and signs – has become the de facto religion of millennial progressives” [567]; “Occultism encompasses a wide range of esoteric traditions, including Spiritualism, Theosophy, Anthroposophy, the Hermetic Order of the Golden Dawn, and New Age movements” [549]);

‘простота й доступність’ (*“The basic miracle in occult divination is in the simplicity and accessibility of answers to complicated questions”* [550]).

Інформація про УТИЛІТАРНІ характеристики об’єднує такі класифікаційні й диференційні ознаки мегаконцепту OCCULTISM:

**класифікаційна ознака ‘призначений для реалізації якоїсь мети’
диференційні ознаки –**

‘влада над природою’ (*to manipulate natural laws for personal benefit or on behalf of another; hidden powers, especially with the aim of bringing them under human control; having as its asserted aims the transmutation of base metals into gold, the discovery of the panacea, and the preparation of the elixir of longevity; attempt to produce supernatural effects or control events in nature*);

‘особисте благо’ (*release from emotions and fears, or access to immortality in this world or eternal life in the next; “The atmosphere around the astrologers, the homeopathic healers, the palm-readers, and other miracle workers is thick with the certainty of miracles which would relieve all pains and would deliver us from this vale of tears through physical and mental shortcuts”* (Openedition);

‘колективне благо’ (*“...certain occult traditions, particularly astrology, are used as guides for thinking about collective issues, from the stock market to the future of the whole country”* [551]; *“While the practices of occultists only rarely provide a complete metamorphosis, they do offer clients meaning, if not purpose. Occultism cannot supply relief, but a world in which events are interconnected and miracles are possible”* [551]);

‘особиста влада’ (*the supernatural or ‘psychic’ phenomena, often for the purpose of obtaining personal power*);

‘обман, фальсифікація’, ‘нечесні вчинки’ (*kept in contact with German occultists, fed them false information; transporting people to other worlds or planes of existence; “The occultist is a modernized shaman, using charisma and the weakness or the vulnerability of his clients to perform mini-miracles”* [551];

“Occult activity involves aligning oneself with the spiritual enemies of God (Satan and his demons), with all that implies, including their goals for men” [547]);

‘завдавання шкоди’ (Some occult practices rely on demons or ‘spirits’ to achieve their goals’; “While not all of these movements are inherently harmful, many have the potential to be” [547]).

Отже, поняттєві ознаки мегаконцепту OCCULTISM деталізують його інформаційну поліаспектність, сформовану й закріплену у свідомості мовців. Культурно-історичний і життєвий досвід комунікантів дозволяє осмислити явище окультизму усебічно, зокрема в аспекті його загальних характеристик, часово-просторових атрибутів, з огляду на його значимість у житті людини й практичне застосування. Систематизація поняттєвих ознак мегаконцепту, актуалізованих в сучасному англomовному дискурсі, переконує в тому, що окультизм трансформується в нову філософсько-релігійну концепцію сучасних поколінь. Актуалізована популярність окультних ідей і практик зумовлена розгубленістю сучасного суспільства, активними пошуками духовного підґрунтя, де, однак, панують матеріальні цінності й раціональність.

У сучасному світі, який стрімко змінюється та насичений інформаційним шумом, людина все частіше виявляє прагнення до осмислення навколишньої реальності, пошуку глибинного сенсу буття, відповіді на екзистенційні питання, що залишаються поза межами раціонального знання та наукових парадигм. Водночас вона дедалі виразніше усвідомлює складність та неоднозначність цих пошуків, відчуває недостатність традиційних інституціоналізованих форм духовності, таких як організована релігія чи філософські школи, що не завжди здатні задовольнити індивідуальні запити та внутрішні потреби особистості.

У цьому контексті звернення до окультних практик і філософії постає не лише як альтернативний шлях пізнання світу, а як спроба віднайти особистісно релевантний, внутрішньо узгоджений спосіб буття, у якому поєднуються інтуїція, віра, досвід, емоційне сприйняття та символічне

мислення. Окультизм приваблює своїм плюралізмом, відкритістю до інтерпретацій, гнучкістю та адаптивністю – рисами, що особливо актуальні в умовах постмодерної культури з її фрагментарністю, мультиперспективністю й акцентом на суб'єктивному.

Зазначене створює сприятливі умови для розвитку образних ознак мегаконцепту, які деталізуємо далі.

3. 1. 3 Асоціативні ознаки мегаконцепту OCCULTISM

Асоціативні ознаки корелюють з образним змістом досліджуваного мегаконцепту, актуалізованим за допомогою різних кодів, які унаочнюють перцептивні й когнітивні образи. Перцептивний образ мегаконцепту ОКУЛЬТИЗМ вербалізований за допомогою таких кодів:

–візуального (*to distinguish* “to **notice** and mark as different”, *to disintegrate* “to cause to fall to pieces”, *profound* “deep”, *beautiful* “pleasant to look at”, *dark* ‘without **light**’ – *Occultism is to be **distinguished**; we look at the reality **behind** the curtain; beautiful occult world; **dark** occult meaning*);

–слухового (*to describe* “to give an account of something **in words**”, *to communicate* “**to tell** information” – *occultism can be **described** as...; intended to be **communicated** only to the initiated*);

–смакового та/чи нюхового (*sweet* “**tasting** like sugar; tasting fresh and pleasant; (of **smells**) pleasant or fragrant” – *sweet-voiced Mantras; the celebrated ...medium is **sweet** and natural as a child*).

Перцептивний образ акцентує на ознаках ‘прихований, таємний, невидимий > незвичний > чудесний, чарівний’. Привертає увагу той факт, що вербалізатори асоціативних ознак унаочнюють мегаконцепт поліаспектно, а голографічна репрезентація концепту досягається двома способами.

По-перше, значення номінацій корелюють одночасно з різними модальностями сприйняття. Наприклад, структура лексичного значення

прикметника *sweet* охоплює лексико-семантичні варіанти ‘**tasting** fresh and pleasant’; ‘(of **smells**) pleasant or fragrant’; ‘(of **sounds**) agreeable or delightful to hear’; ‘(of **appearance**) attractive or charming’.

По-друге, у контекстах із мегаконцептом ОКУЛЬТИЗМ часто трапляються тавтології, тобто надлишкові вербалізації однієї з ознак. Наприклад, наступний текстовий фрагмент містить повторне вираження сенсу ‘глибокий’: “*The **deeper** meaning of strength in the occult **delves** into a **profound** understanding of power beyond mere manipulation or control*” [549], де *deep* та *profound* означають “far down”, а *delve* – “to dig, with a spade or other tool, excavate”). Варіативною вербалізацією сенсу ‘глибокий’ увагу зосереджено на ознаці окультизму ‘глибоко прихований, таємний’.

Когнітивні образи створюються за допомогою метафоричних уживань лексичних номінацій концепту, а їх узагальнення дозволяє виявити структурні й онтологічні когнітивні метафори.

За допомогою структурної метафори реалізовано образ окультизму як ‘контейнера, глибоко схований вміст якого може бути відкритий’. Вербалізація цього образу реалізована такими засобами (див. також приклади в п. 1. 3):

–лексеми з семантикою ‘наповнення’ (*full of mystery, involving meanings in signs, rites*);

–одиниці з локативними, дирекціональними та/чи дімensionальними значеннями, які містять сему ‘далеко’ (*behind* “at or towards the back of”, *profound* “going or being far down or far into” – див. приклади вище; *beyond* “on the farther side of” – *beyond the occult*);

–одиниці й конструкції на позначення ‘обмеження доступу’, ‘межі вмістилища’ (*involving meanings ..., but **not** with sufficient plainness to be understood **by any but** the initiated; to be communicated **only to** the initiated*);

–дієслова зі значеннями ‘виділення, відокремлення, роз’єднання’ (*to distinguish, to disinterrate* – див. вище, *to unveil* “to remove a veil, to uncover” – *unveiling the mysteries of alchemical symbolism and esoteric psychology*), а

також інші дієслова, часто вживані у формах пасивного стану, що актуалізує ознаку ‘об’єкт дії’ (“*Occultism is **to be distinguished** from the primitive magic described by anthropologists, ... occultism is ... often **supported by** an irrationalist philosophy, and always exploiting the **disintegrated** débris of preexisting religions*” [550]).

За допомогою онтологічної метафори реалізовано образ окультизму як ‘істоти’. Наприклад, персоніфікація є результатом застосування акціоного коду, до якого залучаються дієслова з утилітарними значеннями (*to exploit, to use* тощо) і семантикою контролю (*to control* тощо): *occultic groups **use** the cross as a symbol; the occultist **uses** esoteric language; occult allows me to explore them fully...; Many different ways of divining the future are **used** by occult practitioners. Diviners use such techniques; occult **control** over a kingdom; occult **control** was secret.*

Когнітивні образи реалізовано такими видами кодування:

—просторового (***supernatural** beliefs and practices; occult sciences in England*);

—темпорального (***prereligious**, whereas occultism is a pseudo-science; occult practices are carried out **to this day**; Medieval occultism*);

—артефактного (*occult **pictures, images and symbols**; Baphomet statue, the inverted **pentagram**, the Leviathan cross*);

—антропоморфного (***alive** magic; occultism can ever **obtain in his own person** a complete knowledge*);

—біоморфного (***monster** into rampaging monstrosity, method of transformation: far beneath ... magic ceremony*);

—кolorативного (***dark** occultism, **black** magic, **white** magic; read and white occult calved*).

Прогнозуємо актуалізацію цих та інших ознак в інформаційному змісті макроконцептів, які становлять домінанти сучасного англомовного окультиного дискурсу.

3. 2 Актуалізація макроконцепту ALCHEMY

3. 2. 1 Номінативне поле й мотивувальні ознаки макроконцепту ALCHEMY

Ім'я макроконцепту ALCHEMY в англomовному окультному дискурсі визначено низкою критеріїв його ідентифікації. Встановлено, що одиниця *alchemy* вживається в сучасній англійській мові як стилістично нейтральний іменник з узагальненим значенням: “a medieval chemical science and speculative philosophy aiming to achieve the transmutation of the base metals into gold, the discovery of a universal cure for disease, and the discovery of a means of indefinitely prolonging life” [490].

Лексема *alchemy* була активною в плані морфологічної й семантичної деривації та характеризується тривалістю функціонування. Дериваційна активність імені макроконцепту ALCHEMY підтверджується її морфологічними дериватами (*alchemical*, *alchemic* adj, *alchemist* n, *alchemically* adv).

Аналіз словникових дефініцій дозволив встановити полісемантизм імені концепту, адже структура лексичного значення іменника охоплює такі лексико-семантичні варіанти: “a medieval chemical science and speculative philosophy ...”; “the pseudoscientific predecessor of chemistry”; “a power or process that changes or transforms something in a mysterious or impressive way”; “a power like that of alchemy” [490; 480; 482]. З одного боку, багатозначність номінативи засвідчує її гіперонімічний статус: *alchemy* – ‘chemical science’, ‘philosophy’, ‘pseudoscience’; ‘power’, ‘mysterious transformation’. З іншого боку, макроконцепт ALCHEMY підпорядкований мегаконцепту OCCULTISM: *occultism* “supernatural sciences (magic, **alchemy**, astrology, etc.)” [492].

Іменник функціонує в англійській мові з XIV ст. [492] й актуальний у сучасній комунікації, що засвідчує частота вживання лексеми *alchemy* у друкованих джерелах упродовж XIX–XXI ст. Графік частоти вживання

одиниці, визначеної за допомогою онлайн-сервісу *Google Books Ngram Viewer*, представлено на Рисунку 3. 1.

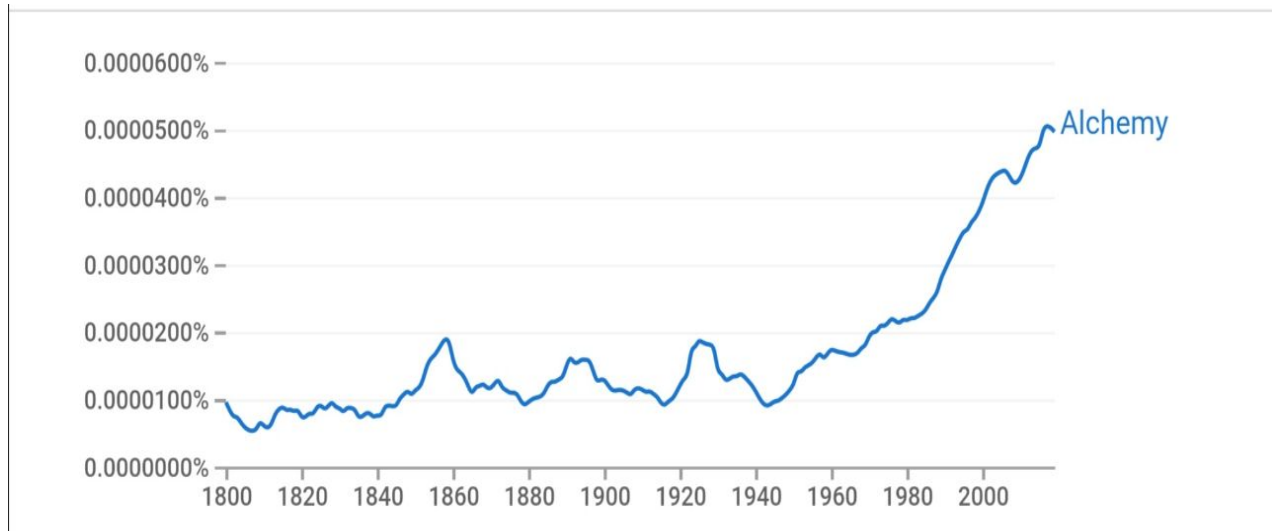

Рисунок 3. 1 Частота вживання номінативи *alchemy*
у джерелах *Google Books*

Вибудовування номінативного поля концепту *ALCHEMY* і розподіл його вербалізацій на зони ядра, медіальної зони й периферії здійснено відповідно до встановленої частоти уживання номінацій (див. п. 1. 3). Як було зазначено вище, ядро номінативного поля складається з найчастотніших і концептуально важливих позначень, тому до ядра залучено деривати імені концепту (див. вище): гіперонім *occultism*, а також інші частотні номінації, зокрема *philosopher's stone*, *transmutation*, *Elixir of life*, *hermeticism*, *great work*. Частота уживаності зазначених одиниць пояснюється соціокультурними чинниками й історичним призначенням алхімії як системи вірувань і знань, а також науки перетворення речовин у пошуках вічного життя, досконалого світу й досягнення духовної чистоти: “*the transmutation of the base metals into gold, the discovery of a universal cure for disease, and the discovery of a means of indefinitely prolonging life*” [490].

Лінгвальні чинники, які сприяли наповненню ядерної зони номінативного поля, пов'язані з активністю залучення імені концепту як

бази морфологічної та семантичної деривації: *alchemy*, н. (сер. XIV ст.) “medieval chemistry; the supposed science of transmutation of base metals into silver or gold” (involving also the quest for the universal solvent, quintessence, etc.), (c1600) “pursuit of the transmutation of baser metals into gold, search for the universal solvent and the panacea” [492].

Отже, ядро номінативного поля макроконцепту становлять позначення фундаментальних понять і символів алхімії: ‘субстанція, здатна перетворювати неблагородні метали в золото й дарувати безсмертя’, ‘матеріальна й духовна досконалість’ (*Philosopher's stone*); ‘перетворення одного елемента в інший як головна мета практичної і духовної алхімії’ (*transmutation*); ‘рідина, яка зцілює всі хвороби та уможлиблює безсмертя’, ‘символ вічного життя і здоров’я’ (*Elixir of life*); ‘система знань Гермеса Трисмегіста, що включає магію, астрологію та алхімію, і створює філософське підґрунтя для алхімічних вчень’ (*hermeticism*); ‘мета алхімії – створення філософського каменя, досягнення досконалості’ (*Great Work / Magnum Opus*).

Медіальна частина охоплює менш частотні номінації: *paracelsianism*, *spagyrics*, *rosicrucianism*, *Kabbalah*, *mysticism*, *practical alchemy*, *spiritual alchemy*, *chemical philosophy* тощо, які доповнюють ядерні поняття (*magic*, *sorcery*, *thraumaturgy*, *wizardry* тощо) й висвітлюють основні підходи, традиції та аспекти алхімічної практики:

–медичний аспект – ‘вчення Парацельса, його алхімічні й медичні дослідження’ (*paracelsianism*);

–фармакологічний аспект – ‘приготування ліків шляхом трансмутації речовин’ (*spagyrics*);

–духовно-філософський аспект – ‘синтез християнського вчення, містицизму й Каббали, символ духовному розвитку й таємного знання’ (*Rosicrucianism*); ‘божественна мудрість’ (*Kabbalah*);

–духовний аспект – ‘з’єднання з божественним; трансформація душі’ (*mysticism*), ‘самовдосконалення й духовне просвітлення’ (*spiritual alchemy*);

–практичний аспект – ‘експерименти з трансформаціями речовин’ (*practical alchemy*);

–теоретико-практичний аспект – ‘дослідження природи й перетворення матерії’ (*chemical philosophy*) тощо.

Периферія номінативного поля макроконцепту ALCHEMY містить менш частотні позначення: учення, доктрини й відомості про алхімічні процеси (*esotericism, occult knowledge, alchemical processes, alchemical texts*); спільноти й об’єднання (*secret societies*); символіка (*alchemical symbols*); алхімічні практики, методи очищення тощо (*distilling, sublimation / sublime / refinement, transformation, purification, fermentation* тощо).

Отже, аналіз номінативного поля макроконцепту ALCHEMY розкриває його багат шаровість і комплексність. Ядерні одиниці позначають основоположні поняття алхімії, медіальна зона деталізує практичні й духовні аспекти сфери алхімії, а периферійні терміни уточнюють їх. Номінативне поле макроконцепту представляє алхімію як синтез науки, мистецтва й духовності.

Інформаційний вміст концепту визначено його мотивувальними ознаками, виявленими за допомогою етимології позначень концепту та їх внутрішньої форми. Розглянемо мотивувальні ознаки, привнесені ядерними номінаціями.

Одиниця *alchemy* походить від ст.фр. *alchimie, alquemie* < лат. *alkimia* < араб. *al-kimiya* (*al-* ‘an Arabic definite article’ + *-kimiya* ‘land of black earth’) < дгр. *khemeioa* ‘that which is poured out’ < і.є. * *gheu-* ‘to pour’. Хоча етимологія слова має різні версії, все ж значення етимону ‘поливати, виливати, литися’ вказує на мотивувальну ознаку ‘рух, зміна, перетворення’. Така ж мотивувальна ознака об’єднує інші ядерні позначення, здебільшого запозичені з класичних мов упродовж XIII ст. – XIV ст.:

elixir < лат. *elixir* “philosopher’s stone” < дгр. *xerion* “powder for drying wounds; tincture with more than one base”;

transmutation < лат. *transmutare* “change from one condition to another” < і.є. **mei-* “to change, go, move” [492].

Етимологічні значення номінацій актуалізують мотивувальні ознаки ‘рух’, ‘зміна’, ‘перетворення’, а тому складається первинний гештальтний образ чогось ‘динамічного’, доповнений мотивувальною ознакою ‘кращий, очищений’.

Етимологія номінацій концепту являє собою його вихідну структуру, початок історії розгортання концепту і як поняття, і як складової культури. У наступному підрозділі з’ясуємо поняттєві ознаки макроконцепту ALCHEMY.

3. 2. 2 Поняттєві ознаки макроконцепту ALCHEMY

Поняттєві ознаки формуються на основі наявної інформації про об’єкт концептуалізації, актуалізованої вербалізаторами концепту. Узагальнення результатів аналізу семантики вербалізацій концепту (їх словникових дефініцій та контекстуальних уживань) дозволило виявити низку поняттєвих ознак, які групуються навколо різних інформаційних напрямів щодо концептуалізованого поняття ‘алхімія’.

ЕНЦИКЛОПЕДИЧНА (поліаспектна, загальна) інформація об’єднує такі класифікаційні й диференційні ознаки макроконцепту ALCHEMY:

класифікаційна ознака ‘інформація, система поглядів’

диференційні ознаки –

‘наука’ (*a medieval chemical science and speculative philosophy aiming to achieve the transmutation of the base metals into gold*);

‘знання, мудрість’ (*knowledge of transmutation; esoteric wisdom*);

‘теорія’ (*various theories involving a belief; occult theory is the answer to a non-existent problem for Mystics*);

‘ірраціональність’ (*“a power or process that changes or transforms something in a mysterious or impressive way*);

класифікаційна ознака ‘діяльність’

диференційні ознаки –

‘доцільні, цілеспрямовані дії’ (*any seemingly magical process of transmuting ordinary materials into something of true merit*);

‘церемоніальні, символічні дії’ (“*Alchemy is deeply embedded in mysticism, presenting itself not only as a proto-scientific endeavor but also as a sacred art filled with symbolic meaning*”);

‘пошуки чогось нового’ (“*the discovery of a universal cure for disease, and the discovery of a means of indefinitely prolonging lives*”; “*Alchemy can be the process by which we change our attitude, our energy, our relationships, our lives as it encourages us to thoughtfully create something new*” [508]);

класифікаційна ознака ‘темпоральність’

диференційні ознаки –

‘константність’ (*alchemy remains relevant*);

‘архаїчність’ (“*a form of chemistry and speculative philosophy of the Middle Ages*”; “*Alchemy is an ancient branch of philosophy which resulted in the discovery of modern-day medicine & chemistry*” [509]; “*Alchemy is an ancient practice shrouded in mystery and secrecy*” [569]; “*Alchemy is deeply embedded in mysticism, presenting itself not only as a proto-scientific endeavor but also as a sacred art filled with symbolic meaning, hidden truths, and magical transformation. It conjures images of robed sages working in candle-lit chambers, surrounded by ancient tomes and mysterious symbols*” [509]);

‘актуальність’ (“*Despite its ancient origins, alchemy remains relevant today, particularly in alternative medicine, depth psychology, and spiritual self-help literature. Its metaphors and holistic worldview continue to inspire modern approaches to health, transformation, and personal growth*” [508]).

ОЦІННА інформація об’єднує такі класифікаційні та диференційні ознаки макроконцепту ALCHEMY:

класифікаційна ознака ‘колективна оцінка’

диференційні ознаки –

‘священний’ (*“Named after the Greek goddess of universal remedy Panacea, it was in the past sought by alchemists in connection with the elixir of life and the philosopher's stone”* [487]);

‘соціально схвальний’ (*transmuting ordinary materials into something of true merit*);

‘соціально неприйнятний’ (*“Did You Know? Because their goals were so unrealistic, and because they had so little success in achieving them, the practitioners of alchemy in the Middle Ages got a reputation as fakers and con artists. But this reputation is not fully deserved”* [570]);

класифікаційна ознака ‘індивідуальна оцінка’

диференційні ознаки –

‘добрий’, ‘привабливий’, ‘цікавий’ (*Alchemy was attractive to ... initiates in certain circumstances*);

‘поганий’, ‘шкідливий’ (*Further, alchemy depends upon a person refining ... evil act to be able to split one's soul, Voldemort's commitment to his own continued existence involves the ...*).

СОЦІАЛЬНО-КУЛЬТУРНА інформація об’єднує такі класифікаційні й диференційні ознаки макроконцепту ALCHEMY:

класифікаційна ознака ‘культурна співвіднесенність’

диференційні ознаки –

‘універсальність’ (*a panacea or universal remedy*);

‘культурна варіативність’ (*with considerable variations both in their nature and in the attitude of societies*);

класифікаційна ознака ‘суспільна значимість’

диференційні ознаки –

‘псевдо/науковість’ (*the pseudoscientific predecessor of chemistry*);

‘вплив на життя й культуру суспільства’ (*a universal cure for disease, and the discovery of a means of indefinitely prolonging life*);

‘культурна значимість’ (*“Alchemists discovered and purified a number of chemical elements, including mercury, sulfur, and arsenic. They invented early*

forms of some of the laboratory equipment used today, including beakers, crucibles, filters, and stirring rods. And they developed methods to separate mixtures and purify compounds by distillation and extraction that are still important” [505]);

класифікаційна ознака ‘культурний рівень’

диференційні ознаки –

‘розвиненість, виразність, особливість’ (*The third fundamental part , or pillar of true medicine , is Alchemy*).

Інформація про УТИЛІТАРНІ характеристики об’єднує такі класифікаційні й диференційні ознаки макроконцепту ALCHEMY:

класифікаційна ознака ‘призначений для реалізації якоїсь мети’

диференційні ознаки –

‘влада над природою’ (*alchemy relies on supernatural power*);

‘особисте благо’ (“depth psychology, and spiritual self-help literature”;

‘колективне благо’ (*they did make discoveries that helped to shape modern chemistry*);

‘особиста влада’ (“*Engaging in alchemical experiments demanded not only intellectual dedication but also substantial financial and temporal investment. The procurement of rare materials and the prolonged duration of laboratory processes made alchemy accessible primarily to the wealthy or institutional elite*” [505]);

‘обман, фальсифікація’, ‘нечесні вчинки’ (*practiced alchemy for deceptive purposes*);

‘завдання шкоди’ (*evil path was taken by charlatans who knowingly practiced alchemy*).

Отже, поняттєві ознаки макроконцепту ALCHEMY деталізують його інформаційне насичення, сформоване й закріплене у свідомості мовців. Культурно-історичний і життєвий досвід комунікантів дозволяє їм осмислити феномен алхімії поліаспектно з урахуванням його загальних характеристик, часово-просторових атрибутів, з огляду на його значимість

у житті людини, а також практичне застосування. Систематизація поняттєвих ознак макроконцепту, актуалізованих у сучасному англomовному дискурсі, переконує в тому, що алхімія як містичне вчення про властивості природних речовин та їх магічний вплив на людину, втрачає популярність і стає історико-культурним артефактом.

Зазначене створює сприятливі умови для розвитку образних ознак макроконцепту, які аналізуємо далі.

3. 2. 3 Асоціативні ознаки макроконцепту ALCHEMY

Асоціативні ознаки корелюють з образним змістом досліджуваного макроконцепту, актуалізованого різними кодами, які унаочнюють перцептивні й когнітивні образи. Перцептивний образ макроконцепту ALCHEMY вербалізований здебільшого за допомогою візуального й тактильного кодів. Актуалізації концепту представлені позначеннями дій та властивостей, доступних для зорового сприйняття ('займистість' – *flammable* "likely to burn"; 'колір' – *coloured* "having colour" тощо) і тактильного сприйняття ('температура' – *cold* "low in temperature", *hot* "high in temperature"; 'вологість' – *wet* "containing or covered with water", *dry* "having little, or no, moisture"; 'твердість' – *solid* "not easily changing shape; not in the form of liquid or gas"; 'згортання й затвердіння рідини' – *coagulated* "of liquid: having become thick and nearly solid"). Наведемо приклади вживання одиниць, співвідносними з такими модальностями:

–візуальною ("The 'fire' *distills off* as a *flammable* and/or *colored* substance, the 'air' is an *oily* one" [555]);

–тактильною ("Each element had its own properties — earth is *cold* and *dry*, water is *cold* and *wet*, air is *hot* and *wet*, and fire is *hot* and *dry*"; "For chymical writers, Sulfur and Mercury represent a pairing of complementary principles: *solid-liquid*, *dry-wet*, *coagulant-coagulated*, *form-matter*, *active-passive*, and so on" [555]).

Перцептивний образ акцентує на ознаках ‘динамічний, рухливий > змінений > створений > чудесний, досконалий’. Привертає увагу той факт, що вербалізатори асоціативних ознак унаочнюють макроконцепт поліаспектно, а голографічна його репрезентація досягається двома способами.

По-перше, значення номінацій корелюють одночасно з різними модальностями сприйняття. Наприклад, у лексичному значенні дієслова *to distil* “to get a liquid into a pure state by **heating** and **steaming** to steam or a **vapour** and **cooling**” імпліковано візуально-тактильне сприйняття цього процесу (випаровування й нагрівання) – див. приклад вище, а також в пп. 3. 2. 1 та 3. 2. 2.

По-друге, контексти, у яких репрезентовано макроконцепт ALCHEMY, насичені антиноміями. Наприклад: “... *how to transform yourself (and your self) from being a “**Leaden**” human to being a “**Golden**” human through seven development stages. Alchemy is but a elaborated codified human development system. **Calcination**, for instance, is the transformation of the **impure** self through the fire of human experiences ... So, if a text says that the alchemists starts the Work by calcinating lead and **impure matter** with salt and oil, it means that he or she has started his or her own evolution looking for human experiences, ... the time will come for his or her **Dissolution**: Consciousness will come not through **fire** (roughness), but through **water**, dissolving what’s not needed anymore from a purer “**substance**”*” [555].

Наведений текстовий фрагмент містить актуалізацію ідеї ‘духовного вдосконалення людини’ за допомогою альтернативних символічних позначень початкового й результативного станів (*a leaden human* “людина зі свинцю” та *a golden human* “золота людина”, *impure matter* “неочищена, первинна матерія” та *pure substance* “очищена, трансформована речовина”), а також стадій (*calcination* “затвердіння” та *dissolution* “розчинення”) і каталізаторів вдосконалення (*fire* “вогонь” та *water* “вода”). Отже, за

допомогою контрастивних вербалізацій увагу сконцентровано на ознаках концептуалізації ‘рух, динаміка, покращення’.

Когнітивні образи створено за допомогою метафоричних уживань лексичних номінацій концепту, а їх узагальнення дозволяє виявити структурні й онтологічні когнітивні метафори. За допомогою структурної метафори реалізовано образ алхімії як ‘реконструкції споруди’. Вербалізація цього образу забезпечує актуалізацію асоціативних ознак ‘творіння’, ‘покращення’ і реалізується уживанням таких засобів:

–найменувань ‘частин споруди’ – *fundamental part* “essential building blocks or elements”, *pillar* “an upright post used in building as a support or decoration” тощо (“*The third **fundamental part**, or **pillar** of true medicine, is Alchemy*” [555]);

–назв матеріалів – *stone* “material of which rocks are composed”; *material* “anything out of which something is made of”; *stuff* “material or substance” (“*the Philosopher’s **stone***”, “in order to produce the **Stone**, the starting **material** must be repeatedly purified by separating out the solid “fixed” parts of the **substance**”; “*The basic theory behind alchemy was that all matter is made of the same **stuff***” [555]);

–дієслів зі значеннями ‘реконструювати, будувати, створювати’ – *to restore* “to repair a building”; *to fix* “to attach; to make steady; to repair”; *to produce* “to make or manufacture”; *to make* “to create, form or produce” тощо (“if he is ill, harmony should be **restored** at this level rather than at the gross physical level only: ... Alchemy”; “Alchemy ...the secret of the mastery of **fixing** the sun in our own sky, so that it shines therein...”; “in order **to produce** the [Philosopher’s] Stone”; “prima materia or first matter, it could be **reconstructed** as any other substance”; “everything is **made up of** the four classical elements (earth, air, fire, and water) in different ratios”; “Ancient, medieval, and early modern alchemists attempted to understand what things are made of, **how they are made, and how one can make more of them**” [555]);

–іменників на позначення ‘цілеспрямованої діяльності’, ‘майстерності’ – *work* “*effort made in order to achieve or create something*”; *mastery* “*great skill or knowledge*” (“*Alchemy ... Great **Work***”; “*Alchemy ...the secret of the **mastery***”; [555]);

–одиниць, значення яких містять квалітативну сему ‘кращий’ чи ‘найкращий’ – *refinement* “*the state or result of being **better**, or **higher quality***”; *perfection* “*the state of being **excellent***”; *development* “*the state or result of being **more advanced***” (“*in different stages of **development** or **refinement** on their way to spiritual **perfection***” [555]);

–прикметників зі значенням ‘якісний, гарний’ у складі компаративних чи суперлативних конструкцій, а також інтенсивних повторів (“*Alchemy isn’t turning something into something else, it’s turning something into **the best** version of itself. ... “**Thrice-Greatest**” is variously interpreted; I have heard it as a simple superlative, i.e. “**great, great, great**” and I have also heard it as referring to Hermes Trismegistus’ three roles as **the greatest** philosopher, priest, and king*” [555]).

Низку асоціативних ознак – ‘поєднання’, ‘трансформація’, ‘народження’, гармонія’ – актуалізовано синтезом структурних метафор, орієнтованих на вираження однієї ідеї: “ “**Chemical Wedding**,” an image ... that symbolizes the **unification** of these opposing principles in perfect proportion. Principe argues that **sex** is a natural and expected symbol for a **chemical reaction**” [555]. Когнітивний образ алхімії може бути актуалізований композицією прокреативних метафор ‘хімічної реакції, поєднання речовин’ (див. також приклади у пп. 4. 1. 1) та ‘статевих зносин’. Синтезувальна структурна метафора ‘Chemical Wedding’ вербалізована уживанням таких засобів:

– назв хімічних речовин та їх реакцій – “*Alchemy’s aim is **to give rise to new substances or new properties by combining** existing ones*”; “*The **mercury-sulfur theory** and the **four-elements theory** have an “uneasy or unclear relationship to each other,” as Principe puts it*” [555];

– позначень шлюбних зв'язків і термінології спорідненості – “*an image of a **marriage** between a Red **King** and White **Queen**”; “just as **parents** give rise to new offspring through their union. Sex and sexuality are among the most universal and common experiences of human beings”; “The Philosopher’s Stone is often depicted as the **hermaphroditic** “child” of this **union**, the offspring of Sulfur and Mercury” [555]*

– одиниць із семантикою ‘поєднання’, ‘наближення’, ‘взаємності’ – “*The substances’ reactivity **towards each other**”; “marriage **between** a Red King and White Queen”; “the offspring of Sulfur and Mercury that has perfectly balanced properties of **both**” [555].*

Онтологічна метафора втілює персоніфікований образ та асоціативні ознаки ‘творіння’, ‘початку й кінця’: “*When the **substance** “dies” it’s “**spirit**” would leave its “**body**” in the form of vapor. This stage is identified with **death**, and alchemical artwork represents it with images of coffins, skulls, ravens or crows, and the **death of a king** that represents the material*” [555].

Когнітивні образи реалізовано за допомогою таких видів кодування:

–просторового (“*to see **beyond** the surface structure, and **shift it’s shape** from the ordinary **into** the **extraordinary**...” [555]);*

–хронотопного (“*the focus on understanding matter and guiding its transformations towards practical ends establishes a commonality and **continuity** between ‘alchemy’ and ‘chemistry’*”[555]);

–артефактного (“*alchemy brought forth ... analysis and synthesis as **tools** for understanding nature, the power of human artifice to create new or improved **products** over natural ones, and perhaps even the notions of force **key** to Newton’s physics*” [555]);

–медичного (“*Alchemy is true **medicine**”; **panacea**; **elixir*** [555]);

–антропоморфного (“*Alchemy was never about metal transmutation. It is about **MENTAL** transmutation. ... Base Metals = Impure **mind**. Gold = Pure **consciousness**. Alchemy is about the purification of impure **mind** into a shining*

*golden pure **consciousness**, the **mind** that transcends all illusions and all the impurities of dirt and earthy materials” [555]);*

–фітоморфного (*“One of the other prevailing theories behind transmutation was that the “**seeds**” of the metals, from which they “**grew**,” are Sulfur and Mercury”; “**Alchemy** was **rooted** in a complex spiritual worldview in which everything around us contains a sort of universal spirit, and metals were believed not only to be **alive** but also to **grow** inside the Earth” [555]);*

–зооморфного (*“Have you ever witnessed a **butterfly** hatching out of a caterpillar? That is **pure alchemy**. It is happening all around you. Alchemy is transformation”; [555]);*

–біоморфного (*“**peacock’s tail**” stage in which the substance was repeatedly heated until it turned many different colors, which reconcile into the albedo, the white stage. ...This stage is identified with the moon, white **birds** such as **doves** or **swans**, **lilies**, snow, silver, and the Queen” [555]);*

–кolorативного (*“When the material turns **red**, it has finally become the coveted Philosopher’s Stone. This stage is identified with the sun, the phoenix, roses, rubies, gold, and the King”; “This process proceeded through **color-coded stages**: In the **nigredo** or **black** stage, the substance would be heated until it turned **black** and putrefied at the bottom of the flask” [555]).*

Таким чином, концептуалізація ALCHEMY у сучасному дискурсі відбувається через багатопланову систему когнітивних образів, що реалізуються за допомогою різноманітних видів кодування – просторового, хронотопного, артефактного, медичного, антропоморфного, фітоморфного, зооморфного, біоморфного й колоративного. Кожен із цих типів забезпечує окремий кут сприйняття, розширюючи інтерпретаційний потенціал концепту й увиразнюючи його семантичне наповнення. Завдяки цьому ALCHEMY постає не лише як суто науковий або містичний феномен, а як цілісний макроконцепт, що вбирає у себе культурно-історичні, символічні, філософські та пізнавальні виміри. Інформаційна структура цього концепту формується як складний когнітивно-семіотичний синтез, у якому метафора

виступає провідним механізмом осмислення й трансформації уявлень про світ, людину та її можливості. Отже, інформаційний зміст макроконцепту ALCHEMY актуалізований складним синтезом концептуалізованих ознак, їх перцептивних і когнітивних метафоричних втілень.

3.3 Актуалізація макроконцепту ASTROLOGY

3.3.1 Номінативне поле й мотивувальні ознаки макроконцепту ASTROLOGY

Ім'я макроконцепту ASTROLOGY в англomовному окультному дискурсі визначено низкою критеріїв його ідентифікації. Встановлено, що одиниця *astrology* вживається в сучасній англійській мові як стилістично нейтральний іменник з узагальненим значенням: *“Astrology is defined as ‘the divination of the supposed influences of the stars and planets on human affairs and terrestrial events by their positions and aspects’. The word supposed in the definition for astrology performs multiple functions: it indicates that the claims made by astrologers are widely viewed as unscientific, and it also stands as a placeholder for the screams of anguish from thousands of science teachers when students confuse astronomy and astrology”* [490].

Лексема *astrology* виявилася активною в плані морфологічної та семантичної деривації і характеризується тривалістю функціонування. Дериваційна активність імені макроконцепту ASTROLOGY підтверджується її морфологічними дериватами (*astrological*, *astrologic* adj, *astrologist* n, *astrologically* adv).

Аналіз словникових дефініцій дозволив ідентифікувати полісемантизм імені концепту, а структура лексичного значення іменника охоплює такі лексико-семантичні варіанти: *“The study of the positions and motions of celestial bodies in the belief that they have an influence on the course of natural earthly occurrences and human affairs”*; *“Obsolete Astronomy”* [490; 487; 482]. Отже, багатозначність номінативи засвідчує її гіперонімічний статус:

astrology – ‘study, ‘belief’, ‘astronomy’; але водночас макроконцепт ASTROLOGY підпорядкований мегаконцепту OCCULTISM: *occultism* “supernatural sciences (magic, alchemy, **astrology**, etc.)” [492].

Іменник функціює в англійській мові з XIV ст. [492] й актуальний в сучасній комунікації, у чому переонує частота вживання лексеми *alchemy* у друкованих джерелах упродовж XIX–XXI ст. Графік частоти вживання одиниці, визначеної за допомогою онлайн-сервісу *Google Books Ngram Viewer*, представлено на Рисунку 3. 2.

Рисунок 3. 2 Частота вживання номінативи *astrology*
у джерелах *Google Books*

Вибудовування номінативного поля концепту ASTROLOGY і розподіл його вербалізацій за зонами ядра, медіальної та периферійної зон здійснено відповідно до встановленої частоти уживання номінацій (див. п. 1. 3). Як було зазначено вище, ядро номінативного поля складається з найчастотніших і концептуально важливих позначень. Тому до ядра залучено деривати імені концепту (див. вище), гіперонім *occultism*, а також інші частотні номінації, зокрема *astronomy*, *horoscope*, *zodiac signs*, *planets*, *houses*, *aspects*, *birth chart*, *natal chart*. Вкажемо, що в англійській мові

розмежування між астрологією й астрономією почалося наприкінці 1400-х рр., а в к. XVII ст. лексичне значення слова *astrology* містило лексико-семантичний варіант “прочитання впливу зірок на людську долю” [492].

Частота уживаності зазначених одиниць пояснюється соціокультурними чинниками й історичним призначенням астрології встановлювати зв’язки між небесними конфігураціями та індивідуальними або колективними подіями, впливати на суспільне життя шляхом реалізації своїх прогностичної та інтерпретаційної функцій.

Лінгвальні чинники, які сприяли наповненню ядерної зони номінативного поля, пов’язані з залученням імені концепту як бази морфологічної та семантичної деривації: *astrology*, п. (к. XIV ст.) “calculation and foretelling based on observation of heavenly bodies”, “astronomy applied to prediction of events”, “natural astrology: the calculation and foretelling of natural phenomenon (tides, eclipses, dates of Church festivals, etc.)”; “judicial astrology: the art of judging occult influences of stars and planets on human affairs” [492].

Отже, ядро номінативного поля макроконцепту становлять позначення фундаментальних понять і символів астрології: ‘інструменти інтерпретації небесних впливів на життя людини’ (*horoscope, zodiac sign, planet, house, aspect*); ‘візуалізація розташування небесних тіл у момент народження людини’ (*natal chart, birth chart*). Ці складники ядра уособлюють головну мету астрології – встановлення зв’язку між небесними конфігураціями та індивідуальними або колективними подіями, підкреслюючи її прогностичну та інтерпретаційну функції.

Медіальна зона охоплює менш частотні номінації: *transits, retrogrades, lunar cycles, solar cycles, astrological predictions, astrological compatibility, astrological symbolism*. Вони доповнюють поняття, які входять до ядерної зони, висвітлюють основні підходи, традиції та методології астрологічних прогнозів, а також їх зв’язки з іншими езотеричними традиціями: положення і рух планет (*transits, retrogrades*); ритмічні природні зміни та їх

вплив на людину (*lunar cycles, solar cycles*); аспекти й види прогнозів (*astrological prediction, astrological compatibility*).

Периферія номінативного поля макроконцепту ASTROLOGY містить менш частотні одиниці на позначення зв'язку астрології з суміжними сферами, традиційними й сучасними духовними практиками (*Tarot, divination, esotericism, mysticism, occult knowledge, New Age spirituality* тощо).

Отже, аналіз номінативного поля макроконцепту ASTROLOGY розкриває його багат шаровість і комплексність. Ядерні одиниці позначають основоположні поняття астрології, медіальна зона деталізує практичні й духовні аспекти цієї сфери окультизму, а периферійні терміни уточнюють їх. Номінативне поле макроконцепту репрезентує астрологію як синтез наукового, містичного й символічного аспектів людського пізнання.

Інформаційний вміст концепту ідентифіковано його мотивувальними ознаками, які можуть бути виявлені за допомогою етимології позначень концепту та їх внутрішньої форми. Розглянемо мотивувальні ознаки, привнесені ядерними номінаціями.

Одиниця *astrology* походить від лат. *astrologia* ‘astronomy, the science of the heavenly bodies’ < дгр. *astrologia* ‘astronomy’, (букв.) ‘a telling of the stars’ < дгр. *astron-* ‘star’ + *-logia* ‘treating of’ < і.е. **ster-* ‘star’ [Online etymology dictionary]. Значення етимону “сприймати зірки” вказує на мотивувальну ознаку ‘тлумачення конфігурації зірок’.

Така ж мотивувальна ознака об’єднує інші ядерні позначення, здебільшого запозичені з класичних мов упродовж XII ст. – XIV ст.:

astronomy < лат. *astronomia* < дгр. *astronomos* “star-regulating arranging, regulating; rule, law” < “mapping the constellations or movements of planets”;

horoscope < лат. *horoscopum* < дгр. *horoscope* “one who observes the hour of birth” < і.е. **spek-* “to observe”;

zodiac < лат. *zodiacus* < дгр. *kyklos* ‘ring, circle (of little animals)’, *zōion* “animal” < і.е. **gwei-* “to live” [492].

Етимологічні значення номінацій актуалізують мотивувальні ознаки ‘народження, життя’, ‘спостерігати, бачити’, ‘тлумачити’. Складається первинний гештальтний образ чогось ‘що відтворює у макрокосмі (зверху, у зірках) мікрокосм (життя людини)’.

Етимологія номінацій концепту являє собою його вихідну структуру, початок історії розгортання концепту і як поняття, і як складової культури. Далі деталізуємо поняттєві ознаки макроконцепту ASTROLOGY.

3.3.2 Поняттєві ознаки макроконцепту ASTROLOGY

Поняттєві ознаки формуються на основі наявної інформації про об’єкт концептуалізації, актуалізованої вербалізаторами концепту. Узагальнення результатів аналізу семантики вербалізацій концепту (їх словникових дефініцій та контекстуальних уживань) дозволило виявити низку поняттєвих ознак, які групуються навколо різних інформаційних напрямків щодо концептуалізованого поняття ‘астрологія’.

ЕНЦИКЛОПЕДИЧНА (поліаспектна, загальна) інформація об’єднує такі класифікаційні та диференційні ознаки макроконцепту ASTROLOGY:

класифікаційна ознака ‘інформація, система поглядів’

диференційні ознаки –

‘віра, вірування’ (“*the belief that they [planets and stars] have an influence on the course of natural earthly occurrences and human affairs*” [480]; “*Devotees believe that an understanding of the influence of the planets and stars*” [515]);

‘знання, мудрість’ (*zodiac wisdom; Astrology: The Light of Wisdom*);

‘теорія, наука’ (“*The study of the positions and motions of celestial bodies; astronomy*” [480]; “*often regarded as a science throughout its history, astrology...*” [515]);

‘ірраціональність, ворожіння, передбачення’ (“*astrology, type of divination that involves the forecasting of earthly and human events through the*

observation and interpretation of the fixed stars, the Sun, the Moon, and the planets” [515]; *“astrology, crystal gazing, divination, geomancy, hydromancy”*);

‘таємничість’ (*“... astrological research ... Some valuable occult information has been passed on ...”* [551]; *astrological and occult learning*);

класифікаційна ознака ‘діяльність’

диференційні ознаки –

‘доцільні, цілеспрямовані дії’ (*“astrology as a productive art, then we may fault the astrologer for not predicting something as obvious as a ... target in astrology to that of medicine: goal as cure (prediction) and target as help”* [551]);

‘церемоніальні, символічні дії’ (*“Spells and Rituals for the Astrological”*; *“astrology, rituals can be used to harness the power of the cosmos and manifest our intentions”*);

‘пошуки чогось нового’ (*“... astrological research, we have very little first hand knowledge of the functions of the angelic host who rule over the planetary spheres of influence”* [547]);

класифікаційна ознака ‘темпоральність’

диференційні ознаки –

‘константність’ (*“ ‘The Atlantic’ proclaimed, “Astrology is a meme”. As a meme, its life cycle has been unusually long”* [552]);

‘архаїчність’ (*ancient astrology; astrology ... an ancient system in which the positions of the planets and stars are used for prophecy and divination*);

‘актуальність’ (*“In its penetration into our shared lexicon, astrology is a little like psychoanalysis once was. At mid-century, you might have heard talk of id, ego, or superego at a party; now it’s common to hear someone explain herself by way of sun, moon, and rising signs. It’s not just that you hear it. It’s who’s saying it: people who aren’t kooks or climate-change deniers, who see no contradiction between using astrology and believing in science. The change is fuelling a new generation of practitioners. Fifteen years ago, astrology conferences were the gray-streaked province of, as one astrologer told me, “white ladies in muumuus decorated with stars”. Kay Taylor, the education director of*

the Organization for Professional Astrology, said that those who came of age in the seventies were worried about the future of the profession. Now, she said, “all of a sudden there’s this new crop”. In the past year, the membership of the Association for Young Astrologers has doubled” [552]).

ОЦІННА інформація об’єднує такі класифікаційні та диференційні ознаки макроконцепту ASTROLOGY:

класифікаційна ознака ‘колективна оцінка’

диференційні ознаки –

‘священний’ (birth date, natal astrology... They were originally designed to reveal magical and sacred; “It reveals to the honest student the secret “Language of God” that lies behind the seemingly random movements of the universe” [555]);

‘соціально схвальний’ (“Astrology is currently enjoying a broad cultural acceptance” [553]);

класифікаційна ознака ‘індивідуальна оцінка’

диференційні ознаки –

‘добрий’, ‘привабливий’, ‘цікавий’ (“My account, it was meant to be a fun thing for me to do on the side while I was a production assistant”, Courtney Perkins, who runs the Instagram account Not All Geminis, which has more than five hundred thousand followers, said. «Then it blew up and now it’s like – I don’t know. I didn’t mean for this to be ... life.” [553]).

СОЦІАЛЬНО-КУЛЬТУРНА інформація об’єднує такі класифікаційні та диференційні ознаки макроконцепту ASTROLOGY:

класифікаційна ознака ‘культурна співвіднесенність’

диференційні ознаки –

‘універсальність’ (“As astrology spread through the ancient world, it absorbed various cultural influences” [555]);

‘культурна варіативність’ (“The popularity of astrology is often explained as the result of the decline of organized religion and the rise of economic precariousness, and as one aspect of a larger turn to New Age modalities. Then, there’s the matter of political panic. In times of crisis, it is often said, people

search for something to believe in. The first newspaper astrology column was commissioned in August, 1930, in the aftermath of the stock-market crash, for the British tabloid the Sunday Express. The occasion was Princess Margaret's birth. "What the Stars Foretell for the New Princess" was so popular – and such a terrific distraction – that the paper made it a regular feature. After the financial collapse in 2008, Gordon, who runs a popular online astrology school, received calls from Wall Street bankers. Ten years later, more than retirement plans have fallen apart. «I think the 2016 election changed everything», Colin Bedell, an astrologer whose online handle is Queer Cosmos, told me. "People were just, like, we need to come to some spiritual school of thought". As Kelly put it, "In the Obama years, people liked astrology. In the Trump years, people need it" " [514]);

класифікаційна ознака 'суспільна значущість'

диференційні ознаки –

'псевдо/науковість' ("astrology is widely considered today to be diametrically opposed to the findings and theories of modern Western science. Astrology is a method of predicting mundane events based upon the assumption that the celestial bodies – particularly the planets and the stars considered in their arbitrary combinations or configurations (called constellations) – in some way either determine or indicate changes in the sublunar world" [514]; "Though astrology was long considered a legitimate science, it is now classified as a pseudoscience due to the absence of empirical validation" [515]; "Modern scientific standards regard astrology as lacking methodological rigor and replicable results, thus discrediting its claims" [515]; "Despite its popularity, astrology is fundamentally opposed to the principles of scientific inquiry and is not supported by empirical research" [514]);

'вплив на життя і культуру суспільства' (" 'New spirituality is the new norm' the trend-forecasting company WGSN declared two years ago, when it announced a report on millennials and spirituality that tracked such trends as full-moon parties and alternative therapies" [514]);

‘культурна значущість’ (*“According to Google Trends, searches for «birth chart» and «astrology» both hit five-year peaks in 2020, and many professional astrologers report that business took off under lockdown. TikTok, the year’s fastest-growing app in terms of monthly active users, introduced a generation of newcomers to the language of the Zodiac, and made internet celebrities of its most successful astrological accounts. A new vanguard of astrologers – younger and more diverse than the industry has known before – emerged on social media”* [570]);

‘популярність’ (*“The shift began with the advent of the personal computer, accelerated with the Internet, and has reached new speeds through social media. According to a 2017 Pew Research Center poll, almost thirty per cent of Americans believe in astrology. But, as the scholar Nicholas Campion, the author of ‘Astrology and Popular Religion in the Modern West’ has argued, the number of people who know their sun sign, consult their horoscope, or read about the sign of their romantic partner is much higher”* [514]);

класифікаційна ознака ‘культурний рівень’

диференційна ознака –

‘простота і доступність’ (*“Every morning she devoutly spends 30 minutes listening to some half baked joker discuss astrology”* [555]; *“As younger generations increasingly reject institutional religious frameworks, astrology is often embraced as an alternative that blends meaning-making with personal autonomy, filling a spiritual void with a more accessible and less prescriptive system”* [515]; *“For many, astrology offers a middle path: it combines structure with flexibility, symbols with intuition, and reflection with community, creating a hybrid belief system that is both alternative and deeply relatable”* [514]).

Інформація про УТИЛІТАРНІ характеристики об’єднує такі класифікаційні та диференційні ознаки макроконцепту ASTROLOGY:

класифікаційна ознака ‘призначений для реалізації якоїсь мети’

диференційні ознаки –

‘інструмент для подолання соціальних колізій’ (*“During the early phases of the COVID-19 pandemic, public interest in astrology surged dramatically, with digital astrologers reporting unprecedented growth in followers and clients, showing how people turn to cosmic patterns for reassurance in unpredictable times”* [514]);

‘особисте благо’ (*“For some, these alternative systems may be a way to fill the void. «Astrology traditionally has been on the outs with both science and most mainstream religions like Christianity, which puts it in a weird position in society where it's neither wholly scientific nor wholly religious», says Chris Brennan, a Denver, Colorado-based astrologer and host of The Astrology Podcast. «And sometimes, (for) people that find themselves either looking for a bridge between the two or looking and not fully finding answers in either of those... astrology may appear like a useful middle ground”* [514]; *“Believing in astrology, in that case, may be somewhat beside the point; for many fans, it’s a subject of curiosity, a tool for introspection and a means of contextualising their feelings and struggles as part of something larger than themselves. While few astrologers likely get into the field for the money, those with significant followings are increasingly finding new ways to monetise their talents”* [514]);

‘колективне благо’ (*“...astrology has a way of getting us to be more connected to life and something bigger than us», at a time when “we feel really disconnected from everyone and everything”. According to the Pew Research Center, more than 60% of American millennials believe in New Age spirituality, though the group is less likely than previous generations to believe in God or see religion as an important part of their life”* [514]);

‘інструмент соціального впливу, маніпуляція’ (*“Ocasio-Cortez’s decision to share her birth-time with Lipp-Bonewits might be an unprecedented move for a political figure – Hillary Clinton famously avoided the question, sparking years of debate among astrologers. But it was also a canny one. Twenty-nine percent of Americans say they believe in astrology, according to a 2018 Pew*

poll, while just 22 percent of Americans call themselves mainline Protestants” [567]).

Отже, поняттєві ознаки макроконцепту ASTROLOGY репрезентують не лише його багате інформаційне наповнення, а й відображають глибоку закріпленість цього феномену у колективній свідомості мовців, у їхній когнітивній, емоційній та екзистенційній взаємодії зі світом. Через культурно-історичний і життєвий досвід комунікантів астрологія інтерпретується як складова ширшого світоглядного комплексу, що надає інструменти для осмислення життєвих ситуацій, прогнозування подій, ухвалення рішень і вибудови гармонії між внутрішнім і зовнішнім.

Актуалізовані в сучасному англomовному дискурсі концептуальні характеристики астрології – такі як передбачуваність, символічна структурованість, часово-просторове узгодження, позитивний психоемоційний вплив та практична користь – демонструють її трансформацію з традиційної езотеричної практики в актуальну концепцію планування й рефлексії сучасного буття. Вона перетворюється на гнучку когнітивну модель, здатну надати орієнтири в умовах невизначеності, хаосу, емоційного напруження та інформаційного перевантаження.

Популярність астрологічних практик, що стрімко зростає, є своєрідним симптомом соціокультурної турбулентності: у світі, де дедалі складніше знайти сталі орієнтири, астрологія пропонує символічну структуру, у якій можливо впорядкувати особистісний досвід, знайти відповіді на внутрішні запити, відчутти приналежність до універсального порядку. Це пояснює її особливу привабливість для сучасних поколінь, які шукають не лише передбачень, а й інструментів самопізнання, емоційної підтримки, гармонізації повсякденного життя й оптимізації особистої та професійної стратегії. Таким чином, астрологія постає не як анахронізм чи розвага, а як жива концептуальна система, що адаптується до потреб і викликів нової доби, відповідаючи на фундаментальні запити сучасної людини.

Зазначене створює сприятливі умови для розвитку образних ознак макроконцепту, до аналізу яких звертаємося нижче.

3.3.3 Асоціативні ознаки макроконцепту ASTROLOGY

Асоціативні ознаки корелюють з образним змістом досліджуваного мегаконцепту, актуалізованим за допомогою різних кодів. Задіяні коди унаочнюють перцептивні та когнітивні образи. Перцептивний образ макроконцепту актуалізує ознаки ‘доступний для зорового і слухового сприйняття’ – ‘колір’, ‘віддзеркалений образ’, ‘ритм’, ‘звучання’. Наприклад:

візуальний код – “*Astrology provides a unique and complete **Model** of Human Consciousness...that makes its teaching, as a ‘meta-system’ something I see reflected in most anything*” [555];

слуховий код – “*It reveals to you the **rhythm** and meaning of the cosmos*”; “*People find comfort in **hearing** something about their future*” [555].

Перцептивний образ акцентує на ознаках ‘видимий > доступний для сприйняття > доступний для інтерпретації > прогностичний’. Привертає увагу той факт, що вербалізатори асоціативних ознак унаочнюють макроконцепт поліаспектно. Голографічна репрезентація концепту ASTROLOGY досягається контекстуальним наближення лексики, яка співвідноситься з різними модальностями сприйняття: “*Being an astute **observer** of life, he would tell them exactly how to approach a situation and overcome their obstacles. He was an absolute master of behaviors and would therefore predict how and what would happen in a person’s life **with just a glance**. He would not **see** any charts, not **ask** them about their stars or birthdays. He would merely **look** and **foretell***” [555]. Наведений текстовий фрагмент містить позначення операцій, які здійснюються зоровою системою (погляд – *to look* “to turn the eyes in certain direction so as to see, find, etc”, *a glance* “a quick look”, спостереження – *an observer* “someone who notices, looks carefully”) та сприймаються слуховою системою людини (запитання – *to ask* “to put a

question”, пророцтво, передбачення – *to foretell* “to tell about something before it happens”. Отже, за допомогою комплексних вербалізацій увагу акцентовано на ознаках концептуалізації ‘видимість, прогностичність’.

Когнітивні образи створюються за допомогою метафоричних уживань лексичних номінацій концепту. Їх узагальнення дозволяє виявити структурні та онтологічні когнітивні метафори. За допомогою структурної метафори реалізовано образ астрології як ‘артефакту, предмету культури’, зокрема:

‘картини, малюнка, креслення’, що забезпечує актуалізацію асоціативної ознаки ‘образність, візуальне зображення’ і реалізується уживанням мистецтвознавчої термінології (*visual arts*), кольоративів (*to colour*), позначень просторових зображень (*geometry, structure*), найменувань композиції картини (*background, perspective*) – “*astrologer, which **colors** my perspective a bit differently from others. With a **background** in Psychology, Philosophy and Theology my work swings on the expansive side*”; “*understanding the **geometry** and unraveling the cosmos*”, “*Astrology relates ... underlies the aesthetical choices of the great **visual arts**; it explains the way our bodies function*” [555];

‘літературного твору’, що забезпечує актуалізацію асоціативної ознаки ‘інтерпретативність, словесне зображення’ і реалізується уживанням лексики, “*I was wondering how they **did reading** of my birth chart within 15 Minutes and answered my quires*”; “*Astrology relates to ... the **narrative** structure of the great **books***” [555].

За допомогою структурної метафори ‘навігаційний орієнтир’ актуалізовано асоціативну ознаку ‘вказівка, спрямовування майбутнього’ за допомогою метафоричних порівнянь, зокрема ‘життєвого шляху’ і ‘подорожі’ (*life – travelling*), ‘майбутніх подій’ та ‘навігаційних приладів, інструментів та їх властивостей’ (*living possibilities – light house, directional beam, navigating*), ‘натальної та географічної карт’ (*chart – map*), ‘астрологічних аспектів (гармонії та викликів)’ і ‘життєвих подій’ (*trines*,

squares – success): “astrology ... as applied to **navigating life** on Earth”; “Astrology itself is not so important, the understanding of **life**—and thus people—that it has provided offers a constant ‘**lighthouse**’ and **directional beam** for most effectively **living** my most fulfilling **possibilities**”; “Astrology is **a map and a guide**”; “When you are **traveling**, do you enjoy the **trip** or do you stare at the **map** 95% of the time? Is that the fault of the map? A “few trines and textiles?” I have done **charts** for “successful” people who have **NO trines**, and several **squares**” [555].

Структурна метафора ‘зцілення’, яка розкриває асоціативну ознаку макроконцепту ASTROLOGY ‘корисність, позитивний вплив’, відтворює образи лікаря – *healer* “a person or thing that heals” (астролог), лікування – *homeopathy* “a method of treating a disease by using extremely small amounts of a drug”, *to heal, healing* “to make / making healthy, return to a normal state” (астрологія), та ліків – *remedy* “cure for an illness or something bad” (астрологічні атрибути, прогнози, рекомендації): “Traditional astrology goes beyond **healing** the body, it serves **to heal** the soul; an in-depth scholar of classic astrology works as a true professional, a **healer**”; “Astrology is a pseudoscience just like **homeopathy**. It sometimes works and sometimes doesn't just on the basis of coincidence”; “Astrologers strongly suggest some... **Remedies**” ; “the astrologer points out various types of “doshas” in the chart and suggests so called “**remedies**” that would resolve the issue the client is facing”; “The “**remedies**” (can be pooja, any ritual, gemstones, amulet, etc) are expensive”; “doing **remedies** for solving the problems that I have been facing” [555].

Структурна метафорична проєкція ‘бізнес, торгівля (*business*) > астрологія’ стосується ознак ‘консультація з продавцем’ > ‘консультація з астрологом’ (*consulting*), ‘недоцільна витрата грошей на послуги’ (*wasted money*), ‘дезорієнтація, перебільшена чи неправдива інформація’ (*misguide*), ‘реклама послуг’ (*advertising*), ‘наявність конкуренції на ринку’ (*economic niche*), ‘бренд товару, послуг’ (*brand*), ‘стабільне професійне зростання’ (*sustainable career*), наприклад: “...**consulting** various astrologers, **wasted**

*money on doing remedies for solving the problems that I have been facing. Let me tell you, NOTHING work. Don't fall into this trap. Don't let them **misguide** you. Genuine astrologers are extremely rare, 0.1%... and you won't find these genuine astrologers **advertising** themselves anywhere*” [555]; “Astrology has developed into a **vibrant economic niche**, with practitioners building **sustainable careers** through online readings, personalized reports, courses, and **branded digital content**, often turning a spiritual passion into a **business model**” [515]. Актуалізація образних ознак здійснюється контекстуальним насиченням дискурсу термінологією сфери бізнесу: *advertising* “the business of trying to promote products and services”, *economic niche* “the product features aimed at satisfying specific market needs”, *branded content* “a type of entertainment product made and/or sponsored by an advertiser”, *business model* “a company’s strategy of how to gain profits”.

Онтологічна метафора втілення концепту ASTROLOGY представлена персоніфікацією ‘людина’. Метафорична проєкція ‘людина > астрологія’ стосується, наприклад, таких ознак: ‘мовлення людини’ > ‘астрологічні відомості, передбачення’ (“Astrology **tells** you about your **fate**”; “Astrology will only **tell** you the severity of planetary combinations” [555]), ‘атрибути людського життя (душа, кров, дихання, пристрасть)’ > ‘астрологія’ (“**My passion** (Astrology), Astrology is my **soul, blood, breathe** everything in **my life**” [555]), ‘стимул до конкретної дії, винагорода’ > ‘створення гороскопу’ (“The charioteer of the desired planet, that is, what is located after it as an idea of what will happen when I do it all the same - this is exactly **the carrot that should motivate me to move forward**. It is better, if possible, to choose the charioteer who intersects with the luminary and **turns on the mood, excites**” [555]).

Когнітивні образи реалізовано за допомогою таких видів кодування: просторового (“astrology that it is something **deeper** than merely predicting” [555]), артефактного (“It works best if used sparingly - it must never become a **walking cane** - but it is truly amazing”, “Astrology is ... nonsense **dressed up** in

scientifically sounding terms” [555]), антропоморфного, культурного (медичного, економічного), тощо (див. приклади вище).

Отже, інформаційний зміст макроконцепту ASTROLOGY актуалізований складним синтезом концептуалізованих ознак, їх перцептивного і когнітивного метафоричного втілення.

3. 4 Актуалізація макроконцепту MAGIC

3. 4. 1 Номінативне поле й мотивувальні ознаки макроконцепту MAGIC

Ім'я макроконцепту MAGIC в англomовному окулътному дискурсі визначено за низкою критеріїв його ідентифікації. З'ясовано, що в сучасній письмовій комунікації трапляються два позначення – *magic* та *magick*. Одиницю *magick* введено в обіг окулътником А. Кроулі з метою термінологізації його авторської концепції магії, яку він тлумачив як духовний розвиток, магічні ритуали й роботу зі сферами свідомості, спрямовану на внутрішню трансформацію людини [228, с. 67]: “*In Paganism, ‘magick’ refers to the ritualization of one’s spiritual intentions. It is often spelled with a ‘k’ after the usage of Aleister Crowley, a 20th century esotericist who wished to differentiate his practice from stage magic. Today, the alternate spelling separates the spiritual practice from the fictional magic of fantasy novels and films. Magick is not about cultivating supernatural powers, but rather about aligning oneself with natural forces to manifest an intention. In Paganism, ritual techniques that change a person’s consciousness so that he or she may better perceive and participate in divine reality are regarded as ‘magick’*” [544]. Той факт, що одиниця *magick* функційно обмежена й уживається спеціалізовано стосовно окремих неоокулътних практик, слугувало аргументом для надання одиниці *magic* статусу імені макроконцепту.

Одиниця *magic* уживається в сучасній англійській мові як стилістично нейтральний іменник з узагальненим значенням: “the charms, spells etc used in the art or practice of using supernatural forces” [482].

Лексема *magic* виявилася активною в плані морфологічної та семантичної деривації і характеризується тривалістю функціонування. Дериваційна активність імені макроконцепту MAGIC підтверджується її морфологічними дериватами (*magic*, *magical* adj, *magician* n, *magically* adv).

Аналіз словникових дефініцій за даними різних лексикографічних довідників дозволив з’ясувати полісемантизм імені концепту. Структура лексичного значення іменника охоплює такі лексико-семантичні варіанти: “the art or practice of using supernatural forces”; “spells and charms”; “the art of producing illusions”; “fascination of great charm” [490; 487]. З одного боку, багатозначність номінатоми засвідчує її гіперонімічний статус: *magic* – ‘practice’, ‘art’, ‘enchantment’, ‘supernatural qualities’. З іншого боку, макроконцепт MAGIC підпорядкований мегаконцепту OCCULTISM: *occultism* “supernatural sciences (**magic**, alchemy, astrology, etc.)” [492].

Іменник функціонує в англійській мові з к. XIV ст. [492] і залишається актуальним в сучасній комунікації, що засвідчує частота вживання лексеми *magic* у друкованих джерелах впродовж XIX–XXI ст. Графік частоти вживання одиниці, визначеної за допомогою онлайн-сервісу *Google Books Ngram Viewer*, представлено на Рисунку 3. 3.

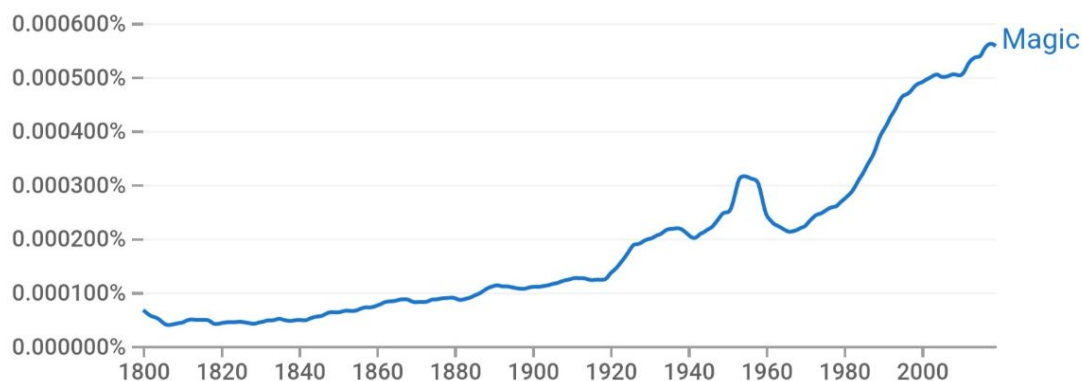

Рисунок 3. 3 Частота вживання номінатоми *magic*
у джерелах *Google Books*

Побудування номінативного поля концепту MAGIC і розподіл його вербалізацій по зонах ядра, медіальній зоні та периферії здійснено відповідно до встановленої частоти уживання номінацій (див. п. 1. 3). Як було зазначено вище, ядро номінативного поля складається з найчастотніших та концептуально важливих позначень. Тому до ядра залучено деривати імені концепту (див. вище), гіперонім *occultism*, а також інші частотні номінації, зокрема позначення фундаментальних понять, традицій і символів магії: магичні дії, методи, прийоми (*spell, charm, enchantment, hex, curse, ritual*), магичні символи (*magic circle, magic symbol*), перевтілення (*incarnation*).

Частота уживаності зазначених одиниць пояснюється архаїчністю та культурним значенням магії в історії людства – вірою в надприродне, намаганням людини зрозуміти і пояснити невідоме, оволодіти вищими силами, отримати захист та відкрити концентрацію енергій світу. Лінгвальні чинники, які сприяли наповненню ядерної зони номінативного поля, пов'язані із залученням імені концепту як бази морфологічної та семантичної деривації: *magic*, н. (к. XIV ст.) “art of influencing or predicting events and producing marvels using hidden natural forces”, “supernatural art”, “the art of controlling the actions of spiritual or superhuman beings”; (XVI ст.) “the manipulation of natural forces”, “necromancy”, “theurgy”; (поч. XIX ст.) “legerdemain, optical illusion, etc.” [492]. Складники ядра вербалізують головну мету магії – впливати на дійсність (сили природи, тварин, людей).

Медіальна зона охоплює менш частотні номінації, які доповнюють поняття ядерної зони і висвітлюють магичні техніки (*bewitchery, bewitchment, devilry, diablerie, enchantment, ensorcellment, mojo, necromancy, sorcery, thaumaturgy, voodooism, witchcraft, witchery, wizardry*), магичні інструменти (*wand, potion, grimoire*), символічні предмети та графічні знаки (*talismans, amulets, runes, sigils*): “Practices classified as magic include divination, astrology, incantations, alchemy, sorcery, spirit mediation, and necromancy” [544].

Периферія номінативного поля макроконцепту MAGIC містить менш частотні одиниці. До цієї підгрупи відносяться номінації, які акцентують на екстрасенсорних здібностях сприйняття і передбачення подій (*clairvoyance, precognition, telepathy*), впливі на природні елементи та енергетичні потоки (*elemental control, energy manipulation, spirit communication*), складній системі езотеричних зв'язків (*occult knowledge, esotericism, mysticism, alchemy, astrology*).

Отже, аналіз номінативного поля макроконцепту MAGIC розкриває його багат шаровість і комплексність. Ядерні одиниці позначають основоположні поняття магії, медіальна зона деталізує практичні та духовні аспекти цієї сфери окультизму, а периферійні терміни уточнюють їх. Номінативне поле макроконцепту висвітлює магію як синтез ритуальних, символічних та світоглядних аспектів буття людини.

Інформаційний вміст концепту спрямовується його мотивувальними ознаками, які можуть бути виявлені за допомогою етимології позначень концепту та їх внутрішньої форми. Розглянемо мотивувальні ознаки, привнесені ядерними номінаціями.

Одиниця *magic* витіснила д.а *wiccecraft* “witchcraft” (пор. також *drycraft* < *dry* “magician” < ірл. *druí* ‘priest, magician’) і походить від лат. *magice* ‘sorcery’ < дгр. *magikē* чи *tekhne* ‘art’, *magikos* ‘magic; one of the members of the learned and priestly class’ < дперськ. *magush* < і.е. **magh-* ‘to be able, have power’ [492]. Етимологічне значення етимонів вказує на мотивувальні ознаки ‘сила, могутність, спроможність’ та ‘мистецтво, техніка, вміння’. Схожі мотивувальні ознаки об’єднують інші ядерні позначення, які здебільшого походять з питомих джерел, а також запозичені з класичних мов впродовж XII ст. – XIV ст.:

incarnation < лат. *incarnari* ‘be made flesh’ < і.е. **sker-* ‘to cut’ (‘застосування сили, здійснення впливу, руйнація’);

charm < лат. *carmen* ‘song, verse, enchantment, religious formula’ < і.е. **kan-* ‘to sing’ (‘промовляння магичних віршів’);

spell (XVI ст.) ‘set of words with supposed magical or occult powers, incantation, charm’ < д.а. *spell* ‘story, saying, tale, story in prose as opposed to verse; history, narrative, fable; discourse, command’ < і.є. **spel*- ‘to say aloud, recite, speak with emphasis’ (‘здійснювати вплив силою слова’);

hex < с.а. *hexte* ‘the devil’ < д.а. *haehtis* ‘sorcerer’ або д.а. *hægtes*, *hægtesse* ‘witch, sorceress, enchantress, fury’ (‘сила, вплив, зло’);

curse < д.а. *curs* ‘a prayer that evil or harm befall one; consignment of a person to an evil fate’ (‘сила, вплив, слово, зло’) [492].

Етимологічні значення номінацій актуалізують мотивувальні ознаки ‘сила’, ‘вплив’, ‘могутність слова’, ‘руйнація’, ‘зло’. Складається первинний гештальтний образ того, що ‘здатне потужно вплинути словом, захистити або завдати шкоди’.

Етимологія номінацій концепту являє собою його вихідну структуру, початок історії розгортання концепту і як поняття, і як складової культури. У наступному підрозділі з’ясуємо поняттєві ознаки макроконцепту MAGIC.

3. 4. 2 Поняттєві ознаки макроконцепту MAGIC

Поняттєві ознаки формуються на основі наявної інформації про об’єкт концептуалізації, актуалізованої вербалізаторами концепту. Узагальнення результатів аналізу семантики вербалізацій концепту (їх словникових дефініцій та контекстуальних уживань) дозволило виявити низку поняттєвих ознак, які групуються навколо різних інформаційних напрямків щодо концептуалізованого поняття ‘магія’. Важливо зазначити, що вичерпне визначення поняттєвого шару концепту практично неможливе, оскільки концепт завжди апелює до безмежної мережі пов’язаних між собою ознак. Стосовно макроконцепту MAGIC, це завдання значно ускладнюється, адже за свідченням мовців це поняття доволі розмите: *“Phenomena associated or confused with magic include forms of mysticism, medicine, paganism, heresy, witchcraft, shamanism, and superstition ... these*

boundaries are often unclear” [544]; “Attempts to define and describe magic must reckon with this concept’s slipperiness, as magic is often understood against what supposedly it is not: typically, ‘proper’ religion and ‘rational’ science, even though both religion and science are objects just as elusive. Despite its ambiguous status and the prejudices attached to it, or maybe precisely for these reasons, magic has long enthralled scholars in the human sciences, and anthropology in particular” [499]).

ЕНЦИКЛОПЕДИЧНА (поліаспектна, загальна) інформація об’єднує такі класифікаційні та диференційні ознаки макроконцепту MAGIC:

класифікаційна ознака ‘інформація, система поглядів’

диференційні ознаки –

‘світогляд’ (*“Magic, a concept used to describe a mode of rationality or way of thinking that looks to invisible forces to influence events, effect change in material conditions, or present the illusion of change. Within the Western tradition, this way of thinking is distinct from religious or scientific modes; however, such distinctions and even the definition of magic are subject to wide debate” [541]);*

‘знання, мудрість’ (*“The purpose of magic is to acquire knowledge” [541]; “...the magician, who is thought to have access to ... special knowledge of the appropriate words and actions to manipulate those forces” [541]);*

‘ірраціональність, наприродність’ (*from a supernatural source; something that seems to cast a spell; art of influencing or predicting events and producing marvels using hidden natural forces; supernatural art; “Magic’s ... performers may not necessarily be aware of this function” [541]; “Magic is often depicted as a supernatural force that defies the laws of nature”, “Wizards and witches are believed to harness supernatural powers to cast spells and enchantments” [541]);*

‘таємничість; загадковість’ (*hidden mystery, unexplainable events; “...the magician, who is thought to have access to unseen forces” [542] “Magic remains one of the most elusive and puzzling subjects in anthropology and*

sociology, defying easy definition due to its symbolic, emotional, and ritual dimensions” [566]; “*Practitioners of magic often keep their knowledge and methods secret, passing them down through esoteric teachings*”, “*The grimoire contained secret spells and instructions for performing magical rites*” [566]);

‘сила, вплив’ (*magic power; an extraordinary power or influence seemingly from a supernatural source; something that seems to cast a spell*”; *controlling; superhuman*);

‘мистецтво, майстерність, уміння’ (*the art of producing illusions*);

‘емоція, почуття, експресія’ (“*Magic’s expressive function*” [566] “*It’s such an ancient pitch / But one I would not switch ‘cause there’s no nicer witch than you*” [555]);

класифікаційна ознака ‘діяльність’

диференційні ознаки –

‘доцільні, цілеспрямовані дії’ (*There are a myriad of terms to describe magic and the practice thereof in English ... Practitioners of magic are variously called magicians, mages, witches, wizards, warlocks, and sorcerers. Merely the profusion of terms associated with the craft indicates how prevalent the belief in it must have been*” [566]; *the use of spells and the invocation of spirits*);

‘церемоніальні, символічні дії’ (“*Magic’s expressive function results from the symbolic ... meanings attached to its practices*” [542]; “*Magical practices often involve symbols that represent elements, forces, or concepts beyond the physical realm*” [544]; “*The pentagram is a symbol commonly associated with magical rituals and protective spells*” [543]; “*Magical ceremonies are structured rituals performed to achieve specific outcomes, often following traditional protocols*” [543]; “*The initiation rite involved a series of magical rituals to induct the novice into the mystical order*” [543]);

‘мова, мовлення’ (*an act or saying believed to have magic power; magic words; to say a magic; a magic song; words used as a magical charm or incantation*; “*Words are, in my not-so-humble opinion, our most inexhaustible*

source of magic” [555]; “Incantations are verbal expressions believed to have the power to bring about magical effects” [542]];

класифікаційна ознака ‘темпоральність’

диференційні ознаки –

‘константність’ (“Television series and social media platforms have contributed to making magic appear relatable, empowering, and stylish, fueling its popularity among new generations” [543]);

‘архаїчність’ (“Ancient rituals often involve mysterious symbols and incantations, the meanings of which are known only to the initiated” [543]);

‘актуальність’ (“Young people increasingly turn to witchcraft and magical practices, partly inspired by popular media and aesthetics like cottage-core, as a way to explore spirituality outside conventional religion” [566]).

ОЦІННА інформація об’єднує такі класифікаційні та диференційні ознаки макроконцепту MAGIC:

класифікаційна ознака ‘колективна оцінка’

диференційні ознаки –

‘священний’ (“In many cultures, magic rituals are considered sacred ceremonies that connect practitioners with the divine” [550]; “The sacred texts contain spells and charms used in religious rites to invoke spiritual entities” [557]);

класифікаційна ознака ‘індивідуальна оцінка’

диференційні ознаки –

‘добрий’, ‘привабливий’ (white magic);

‘лячний’ (“The magician's performance was shrouded in mystery, leaving the audience in awe of the unexplained phenomena” [542];

класифікаційна ознака ‘колективна оцінка’

диференційні ознаки –

‘цікавий об’єкт наукових досліджень, історично і культурно важливий феномен’ (“Magic is one of the most puzzling phenomena studied by social scientists, which has inspired and challenged generations of observers. Is magic

irrational, maybe even delusional, the product of minds that cannot think straight? Despite widespread prejudice, most specialists nowadays think this is not the case. Historical and ethnographic research has revealed that many reasonable, lucid, and intellectually sophisticated people, including great philosophers and artists of the past, dabbled in magic” [542]);

диференційні ознаки –

‘фальсифікація, обман; негативне явище’ (“For instance, let us take the Islamic notion of sihr, usually translated as magic or sorcery. Sihr partly resembles Christian understandings of magic as unorthodox dealings with the occult, and therefore illegitimate and sinful. However, alongside familiar items like goetia (commerce with demons) and astrology, sihr also includes slander, malicious gossip, the ‘charismatic seduction of crowds’, and other arts of deception which would not be considered ‘magic’ in most Western understandings” [541]; “Some forms of magic intersect with practices of deception, such as misleading crowds, manipulating attention, or using gossip and slander to achieve influence or control” [566]; “This element of trickery blurs the line between illusion and reality, suggesting that magic can also be a performative or psychological tool” [566]);

диференційна ознака –

‘неоднозначна оцінка’ (“Magic occupies an ambiguous space in society – viewed by some as empowering and spiritual, and by others as delusional, dangerous, or fraudulent” [541]; “Its reputation is shaped by historical prejudices and conflicting cultural narratives, making it simultaneously admired, mocked, feared, and commodified” [566]);

СОЦІАЛЬНО-КУЛЬТУРНА інформація об’єднує такі класифікаційні та диференційні ознаки макроконцепту MAGIC:

класифікаційна ознака ‘культурна співвіднесенність’

диференційні ознаки –

‘універсальність’ (have occurred in all human societies);

‘культурна варіативність’ (*“Although these boundaries are often unclear, magical practices have a sense of “otherness” because of the supernatural power that is believed to be channeled through the practitioner, who is a marginalized or stigmatized figure in some societies and a central one in others”* [542]);

класифікаційна ознака ‘суспільна значущість’

диференційні ознаки –

‘вплив на життя (*the influence of magic or sorcery*);

‘культурна значущість’ (*“Magic can also serve as a creative outlet or form of entertainment. It is, therefore, inseparable from the total system of thought, belief, and practice in a given society”* [Magic supernatural phenomenon]; *“Its complex role in human culture continues to raise questions about belief, knowledge, and perception”* [566]);

‘популярність’ (*“Contemporary paganism is an umbrella term encompassing many traditions, including Wicca, heathenry and Druidry. Generally speaking, however, pagans are united by a reverence for nature and belief in one’s ability to interact – through ritual practices – with deities and energies throughout the universe. As young people search for religion, or simply spirituality, many are turning to witchcraft. This might be because teens are inspired by TV shows, because witchcraft’s cottage-core esthetic reflects design trends, or perhaps, because a religion that values nature seems appropriate amid ecological crises. Regardless of precisely why people belong, WitchTok connects people to this community and its practices”* [541]);

‘комерціалізація суспільства’ (*“One cannot ignore the commercial aspects of WitchTok. Take spell jars, for example. Each spell requires a well-stocked pantry. Even if someone grows their own herbs, many spells require glass vials. Other accoutrements for magic – incense for ‘cleansing’, candles for ‘sealing’ – must also be bought. Through videos and comments, WitchTok advises where to purchase items. Among the many businesses promoted on WitchTok, most popular are small-scale independent retailers, who sell crystals, tools and even assembled kits with everything one needs to perform magic. Also popular are larger*

metaphysical stores, which cater to a broader 'spiritual' clientele, but generally sell herbs, incense and other materials required for witchcraft" [544]);

'стимуляція суспільних зв'язків, комунікації, взаємодії' ("WitchTok first helps Witches connect. Many witches, for various reasons, feel uncomfortable declaring their affiliation. Others live in areas without an offline community. WitchTok lets such people make important, affirming connections. As a place to learn, social media is important for both novices and experienced practitioners. From advice on performing spells to discussing interactions with deities, WitchTok helps people deepen their knowledge of magic and witchcraft" [544]);

'суспільна диференціація' ("Magic ... can isolate the magician as a special person within or on the margins of society" [544]);

Інформація про УТИЛІТАРНІ характеристики об'єднує такі класифікаційні та диференційні ознаки макроконцепту MAGIC:

класифікаційна ознака 'призначений для реалізації якоїсь мети'
диференційні ознаки –

'влада над природою' (the power to control natural forces through supernatural means; " ...would have thought that only an act of bewitchery could make snow fall in Florida, but the state has a history of modest snow accumulations" (541);

'особисте благо' ("The purpose of magic is to acquire knowledge, power, love, or wealth; to heal or ward off illness or danger; to guarantee productivity or success in an endeavour; ... or to entertain" [542];

'колективне благо' "Magic can provide a sense of group identity through shared rituals that give power or strength to members" [543]);

'надання особливого статусу' ("Magic ... can isolate the magician as a special person within or on the margins of society" [542]);

'створення ілюзій' (fascinating or bewitching influence or charm; fairies, magical creatures, potions, illusions, fantasy worlds, mythical beings;

'завдання шкоди' ("The purpose of magic is ... to cause harm to an enemy; to reveal information; to induce spiritual transformation; to trick" [542]);

Отже, поняттєві ознаки макроконцепту MAGIC репрезентують його глибоке інформаційне насичення, що сформувалося історично та закріпилося у свідомості мовців як значущий культурний і когнітивний ресурс. У цьому концепті відбивається багатовимірне осмислення феномену магії, який охоплює не лише міфологічний чи ритуальний вимір, а й глибоко інтегрується в сучасні уявлення про незбагненне, надприродне, психологічне та креативне. Магія, закорінена у колективній пам'яті людства, перетворилася на універсальний символ трансформації, відкриття нових можливостей і подолання меж раціонального.

Культурно-історичний досвід комунікантів дозволяє їм сприймати магію не як віджилий релікт минулого, а як актуальний світоглядний і символічний інструмент. Магічне мислення продовжує відігравати важливу роль у повсякденному житті, зокрема як засіб інтерпретації складних життєвих ситуацій, як метафора змін, надії, відновлення чи внутрішньої сили. У цьому аспекті MAGIC в англомовному дискурсі постає як концепт, що поєднує часово-просторові атрибути (циклічність, місячні фази, пори року), загальні характеристики (таємничість, ритуальність, виклик законам природи) та прагматичну настанову (використання магічних практик з метою самозцілення, захисту, впливу).

Систематизація цих понять свідчить про еволюцію концепту MAGIC у контексті нових соціокультурних парадигм. Популярність магічних практик і зацікавленість магічними сюжетами є реакцією на зростаючу фрагментацію сучасного світу, розгубленість перед складністю глобальних процесів, психологічну перевтому та інформаційний тиск. У цих умовах магія надає людині відчуття контролю, можливість створити власну реальність або хоча б символічно перетворити навколишній хаос у щось зрозуміле й захопливе. Пошук чуда, потреба в емоційному напруженні, у відкритті незвичного, в естетиці здивування — усе це є ключовими факторами, що стимулюють інтерес до магії як до культурного, психологічного й когнітивного феномену.

Зазначене створює сприятливі умови для розвитку образних ознак макроконцепту, до аналізу яких звертаємося нижче.

3. 4. 3 Асоціативні ознаки макроконцепту MAGIC

Асоціативні ознаки корелюють з образним змістом досліджуваного мегаконцепту, актуалізованим за допомогою різних кодів. Задіяні коди унаочнюють складні перцептивні та когнітивні образи: *“The word ‘magic’ evokes a vast array of associations: from the solemn, white-bearded sage, endowed with mystical power in fairy tales and fantasy films, to sinister witches and sorcerers surrounded by grimoires, occult sigils, potions, and astrological charts; from ‘cunning folk’ healers, combining incantations and herbal remedies, to stage magicians asking us, with a wink, to let our senses be deceived. Yet explaining clearly what the many tropes associated with the concept of magic have in common is easier said than done. The concept has been used in association with divergent practices such as folk medicine, divination, palmistry, necromancy (communication with the dead), astrology, alchemy, spiritualism, occultism (the study of hidden or paranormal things), illusionism, neo-paganism (the worship of natural forces, often modelled after ancient religions), and New Age spirituality”* [541].

Перцептивний образ макроконцепту корелює із розумінням магії як явища ‘незвичного’ та ‘різноманітного’, а отже, ‘загадкового’, ‘незрозумілого’. Таке сприйняття магії актуалізується через розгалужену мережу асоціацій з ознаками і реаліями, доступними для зорового і слухового сприйняття (*“**Magic teaches us to listen to our inner voice and trust the unseen currents of the universe**”* [573], що вербалізовано, наприклад, за допомогою:

кологративів (*“A distinction is also made between “**black**” magic, used for nefarious purposes, and “**white**” magic, ostensibly used for beneficial purposes.*

Although these boundaries are often unclear, magical practices have a sense of “otherness”” [541]; **green magic** “sacred connection to nature”);

одиниць зі значеннями локативності, розмірності (*“magic ... mounting **higher** than the heaven”* [555] *“Magic is sometimes divided into the “**high**” magic of the intellectual elite, bordering on science, and the “**low**” magic of common folk practices”* [542]; **close-up magic** [555]; “[about a magic story] *Sounds a bit **over the board** to most people and some might even walk away from the prospect of watching a movie on the story”* [555]; *“the classic image of a magician pulling a rabbit out of a hat holds a **deeper** meaning for us than we realize”* [555]; *“Magic that has power to create **big** changes”* [555];

одиниць зі значенням ‘невидний’ (***invisible magic**; **unseen magic**; mysteries of the **unseen** world; the **unseen** realm; **unseen** magical consciousness*);

дієслів мовлення (***magic voice**; “The witch **recited** a charm”, “The witch **cursed** him”* [482], ***magic password*** [487], див. також приклади в пп. 3.4.2) тощо.

Продуктивність участі візуального й слухового коду у створенні перцептивних репрезентацій магії можна пояснити психічними особливостями людини, налаштованої на інтуїтивне, ірраціональне сприйняття того, що залишається невідомим. Підтвердженням тому слугують зорові та слухові галюцинації, які виникають у учасників ритуального, магічного дійства. Саме словесний вплив (шепотіння, спів – *“magic whispers”*) стимулюють потужну емоційну напругу.

Когнітивні образи створюються за допомогою метафоричних уживань лексичних номінацій концепту. Їх узагальнення дозволяє виявити онтологічні когнітивні метафори та втілені образи ‘ремесла / майстерності’, ‘театру’, ‘дзеркала’, ‘подорожі’, ‘істоти’ (див. приклади у пп. 4.3.1, 4.3.2).

Онтологічна метафора ‘неістота’ втілює уявлення про магію як щось ‘особливе’, ‘відмінне’, ‘невластиве людській природі’. Метафору актуалізовано за допомогою таких засобів:

дієслів на позначення дії, спрямованої на неживий об'єкт, у сполученні з позначеннями чар, заклять тощо – *to cast* “to throw”, *to break* “to separate a part from the whole, stop, interrupt, put an end to”, *to weave* “to make by crossing strands”, *to bind* “to tie up” (*to **cast** a spell, to **break** the spell, to **put** the spell, to **weave** a spell, to **lift** a spell, to **bind** by a spell*);

сполученнями прикметника *magic* з іменниками, зокрема назвами артефактів (*magic **wand**, magic **carpet**, magic **key***), почуттів (*magic **love***) та позначеннями інших абстрактних понять (*magic **beauty**, the magic of **fame***).

Зазначені та інші когнітивні образи реалізовано за допомогою численних видів кодування: просторового, артефактного, антропоморфного (див приклади вище), часового (*a magic **moment**, the magic **years***), тератоморфного (*snake, dragon*) і зооморфного – “*in magic an animal ... links with the supernatural qualittes*” (*black cat, raven, wolf, horse, fish*), міфологічного, релігійного тощо.

Отже, інформаційний зміст макроконцепту MAGIC актуалізований складним синтезом концептуалізованих ознак, їх перцептивного і когнітивного метафоричного втілення. Образні кореляції аналізованого макроконцепту гештальтно репрезентують уявний світ, фантастичну реальність, в якій трансформації відбуваються миттєво (*by magic* “very quickly”) у безкрайому просторі (“*in the homogeneous and infinite expanse*” [555]) за невідомими людині правилами і законами (*as if by magic* “in a surprising way that is impossible to explain”). У нескінченному просторі людської фантазії та ілюзій (“*the nonreality of the vast surrounding expanse*” [555]) усе пов'язано з усім одночасно, у зв'язку з чим цей простір стає однорідним настільки, що в ньому неможливо визначити чіткий, фіксований центр, пункт відліку або референції. Відтак встановлення будь-яких зрозумілих людині орієнтирів просто неможливе. Лише ієрофанія розкриває єдиний й абсолютний центр часопростору, Космосу, всього.

Висновки до розділу 3

1. Аналіз англомовного окультного дискурсу в гносеологічній площині розкриває систему концептуальних домінант цієї сфери комунікації, яка формується мегаконцептом OCCULTISM та макроконцептами (ALCHEMY, ASTROLOGY і MAGIC).

2. Визначені за низкою критеріїв імена концептів атракують інші вербалізатори, які формують номінативні поля концептів і, відповідно до частоти їх уживання в процесі апеляції до відповідних концептуальних домінант, корелюють з ядерною, медіальною чи периферійною зонами номінативних полів. Складники ядерної зони акумулюють мотивувальні ознаки концептуалізації важливих понять окультизму і спрямовують їх інформаційний зміст, представлений поняттєвими та асоціативними ознаками. Номінації медіальної та периферійної зон деталізують ознаки, виражені ядерними номінаціями і забезпечують концептуальні зв'язки в межах окультного дискурсу та поза ним.

3. Поняттєві ознаки концептів висвітлюють енциклопедичну, соціокультурну, темпоральну, оцінну, утилітарну інформацію про світ, отриману мовцями в результаті набуття досвіду і пізнання довкілля. Асоціативні ознаки втілено у перцептивних та когнітивних образах, актуалізованих за допомогою різних вербальних кодів.

4. Концептуальні домінанти перетинаються, взаємодоповнюють й одночасно вирізняють одне одного в аспекті їх інформаційного змісту та засобів вербалізації відповідно до тематичної та функційної специфіки сфери окультизму. Спільні ознаки ('таємничість', 'ірраціональність', 'надприродність', 'вплив на життя окремих індивідів та суспільство', 'псевдонауковість', 'телеологічність') віддзеркалюють глибинні зв'язки між концептуалізованими явищами. Особливості сприйняття, тлумачення й оцінки аналізованих понять відбито у виразній актуалізації ознаки 'популярність' в структурі концептів OCCULTISM, ASTROLOGY та MAGIC, що

підтверджує їхню актуальність у сучасному суспільстві. Водночас її неактуальність для макроконцепту ALCHEMY демонструє його маргіналізацію в сучасному дискурсі. Виразною виявилася ознака ‘здивування, страх’ в інформаційному наповненні макроконцепту MAGIC.

5. Гносеологічний аспект досліджуваного дискурсу розкриває окультизм як результат пізнавальної діяльності мовців. Концептуальні домінанти виявляються репрезентаціями суспільного досвіду, фрагментами структури знання про світ, закодованій в мові.

Основні положення Розділу 3 висвітлено в таких публікаціях авторки: [146, 148, 149, 151, 154, 159, 161, 165, 167, 169, 449].

РОЗДІЛ 4

АКСІОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ ДОСЛІДЖЕННЯ АНГЛОМОВНОГО ОКУЛЬТНОГО ДИСКУРСУ

4.1 Аксіологічні параметри англомовного алхімічного дискурсу

4.1.1 Ціннісні орієнтири алхімічних практик

Аксіологічний аспект вивчення англомовного окультного дискурсу укладено аналізом ціннісних орієнтацій, виявлених в окультних методах і практиках. Важливим є розуміння цінностей та ідеалів, які підтримуються й поширюються через окультний дискурс, і як вони впливають на мислення й поведінку тих, хто займається магією. До соціальних, світоглядних цінностей, на які спирається магічна свідомість, належать пошук духовності й істини, усвідомлення глибинного сенсу життя й поєднання з містичним світом через встановлення невидимих зв'язків з метою самопізнання, духовного зростання й визначення свого місця у світі: *“The link between the **occult** and ...universal **wisdom** is **important**. ... because they reflected one and the same, comprehensive, hidden, but universal **knowledge** about the true nature of reality. ... Its aim was to access **truths**”* [396, с. 6]; *“**occult** is a **sacred** vocation with **significant utilitarian value**”* [там саме, с. 5]; *“...the esoteric rituals that **help** ... to regain ... energy, find a partner, and discover ... purpose in life”* [499, с. 86].

Наведені контексти переконують, що окультизм співвідносять з цінностями різних рівнів ієрархії: з вищими, фінальними цінностями, зокрема й гносеологічними – істина, мудрість, знання (*wisdom, knowledge, truths, purpose in life*); духовно-релігійними цінностями – священне (*sacred*); з інструментальними цінностями, які уможливлюють досягнення фінальних цінностей (*“significant utilitarian value”*); із похідними цінностями, які слід вважати ознаками вищих цінностей – сприяння, підтримка, взаємозв'язок (*help, regain energy, partner*).

Для практиків окультизм є засобом відкриття глибинного сенсу життя та взаємодії з невидимим світом, що потенційно сприятиме духовному зростанню й усвідомленню свого місця у світі: *“Occultism serves as a means to uncover the profound meaning of life and to interact with the unseen world, fostering spiritual growth and helping individuals find their place in the world. Occultists believe that one can influence their destiny and achieve their desires, viewing magic as a tool to attract positive forces and repel negative aspects of life”* [551]. Не менш важливою цінністю окультного дискурсу є віра в те, що людина здатна впливати на долю й здобути бажане через магічний інструмент, який активізуватиме позитивні сили й відхилятиме небажані сценарії життя.

Інші цінності, актуальні для окультного дискурсу, співвідносяться з гармонією світу, вірою у зв'язок усього з усім, зокрема в нерозривність людини й природи: *“Other values associated with occultism include faith in the power of magical symbols and images, the belief in the interconnectedness of all things and phenomena, and the idea that humans are an integral part of nature and should strive to live in harmony with it”* [486].

Аксіологічний аспект дослідження англomовного алхімічного дискурсу полягає у вивченні ціннісних орієнтацій та їх вербалізацій у такій сфері комунікації, якій властива багата спеціалізована термінологія, символізм і метафоричність позначень. Найменування реалій, явищ, дій тощо не лише пояснюють алхімічні процеси, але й виражають духовні, етичні й екзистенційні смисли. Наприклад, символ змії, поширений в алхімічних текстах, співвідноситься з позитивними й негативними аксіологічними сенсами: зло, гріх, руйнівна сила, і водночас є уособленням вічного життєвого принципу, циклу оновлення й відродження. Така варіативність тлумачення символу свідчить про важливість індивідуальної інтерпретації алхімічного світогляду.

Одним із центральних символів алхімії є філософський камінь як втілення ключових цінностей окультизму, що означає духовний розвиток,

мудрість і пошук істини. В англomовних алхімічних текстах *Philosopher's Stone* втілює не матеріальну субстанцію, яка нібито перетворює неблагородні метали в золото, а й духовне перетворення, розвиток людини: *“Alchemists imbued this concept with the belief that through **deep introspection** and the **transformation of one's inner self**, an individual could transcend the ordinary human condition. They saw this process as a journey towards attaining higher wisdom, spiritual **enlightenment**, and even immortality. This profound transformation was not merely physical or material but deeply symbolic, representing **the refinement of the human** soul and the achievement of **harmony** with the greater cosmic order”* [288].

Алхіміки вкладали в цей символ ідею про те, що людина може досягти вищого рівня існування, мудрості й безсмертя через глибоку внутрішню роботу й трансформацію власної природи. В окультній комунікації символізм філософського каменя виявляється через структурний вид концептуальної метафори САМОПІЗНАННЯ = ПОДОРОЖ, КВЕСТ (пошук цілісності й духовного ідеалу):

*“The **philosopher's stone** represents the **quest** for inner harmony, a state where the soul aligns with the greater unity of all existence. This ideal reflects the alchemical **pursuit** of wholeness in both being and spirit”* [506]; *“Alchemy's interpretation of the stone as a symbol of inner equilibrium highlights its axiological significance, as a system: transcendence of the material into the spiritual plane”* [486]; *“In alchemical philosophy, the stone's transformation **from** base matter **to** gold parallels the transformation of the soul – an evolution **toward** integrity, wisdom, and unity with all living things”* [569].

У наведених прикладах ціннісні орієнтири окультизму представлено поняттями ‘гармонія’, ‘цілісність’, ‘рівновага’ й виражено експліцитно лексемами *harmony, wholeness, equilibrium, transcendence*. Структурна метафора утворена проєкцією концептуальних ознак зі сфери ПОДОРОЖ у сферу САМОПІЗНАННЯ: рух, долання шляху, пошук > процес самопізнання (*process, search, quest, pursuit, journey*); напрямок руху > всередину себе, у

внутрішній світ людини (*deep introspection, one's inner self*); мета подорожі, предмет пошуку > духовна цілісність, ідеал (*toward integrity, achievement of harmony, towards attaining*); долання труднощів під час подорожі > трансформація (*transformation, transcendence*); пункт відправлення й прибуття (від ... до ...) > матеріальне й ідеальне, зовнішній і внутрішній світ (*from base matter to gold transformation of the soul*).

Отже, цінності алхімічного дискурсу приховані від непосвячених, адже їх розуміння потребує декодування символічних образів, але водночас складні абстрактні поняття репрезентовані термінами конкретного й чітко структурованого концепту, що дозволяє комунікантам збагнути й пам'ятати ключові цінності сфери алхімії.

В англomовній комунікації цінності алхімічних практик становлять складну систему духовно-практичних настанов і співвідносяться з ідеями духовного перетворення людини, її духовного очищення й піднесення, передані опосередковано через хімічні метафори:

- перетворення простих речовин на коштовні = духовні трансформації (*"Alchemical transformation is the process of turning base metals into gold, and it is also a metaphor for the transformation of the soul"* [569]);

- поєднання й відокремлення речовин = настанова на неподільність таємного й очевидного, упорядкування Хаосу, еквілібріум у Всесвіті, єдність початку й кінця (*"Alchemy is an ancient art that holds the key to unlocking the secrets of the universe, and it is our duty to preserve and pass on this knowledge"*, *"Alchemy is the science of understanding the hidden forces that govern the universe, and it teaches us that everything is connected"*, *"Alchemy is a tool for self-discovery and personal growth, helping us to unlock our full potential and achieve our true purpose"* [569]);

- зміна білого кольору речовини на червоний = смерть і відродження (*"In alchemy, the transition of a substance from white to red symbolizes death and rebirth"* [586]).

Втілені в образах хімічної взаємодії речовин, цінності алхімії співвідносяться з фізичним і духовним існуванням людини:

- здоров'я, довголіття й добробут людини (*"Alchemy can be used to transform our physical bodies, making them stronger and more resilient, and to attract wealth and prosperity into our lives"* [510], а також покращення світу, в якому ми живемо (*"Alchemy is a powerful tool for healing and transformation, both for ourselves and for the world around us"* [569]);

- саморозвиток, самовдосконалення (*"Alchemy is a path of spiritual transformation that leads to enlightenment and self-realization"* [510]; *"Through the practice of alchemy, we can tap into the hidden powers of the universe and unlock our full potential"* [569]);

- реалізація мети й здійснення мрій (*"Alchemy teaches us that everything in the universe is connected and that we can use this knowledge to achieve our goals"* [569]; *"The alchemical process is a journey of self-discovery that helps us to uncover our true nature and purpose"* [569]).

Ціннісні орієнтири алхімічних практик об'єднано філософсько-духовним компонентом і практичною діяльністю (*"alchemy is the Science of Life, of Consciousness. The alchemist knows that there is a very solid link between matter, life, and consciousness"* [511]. Існують лікувальні ритуали й рецепти приготування з різних речовин (трав, металів, рідкісних каменів) еліксирів здоров'я й безсмерття – *"philosopher's stone, elixir of life, prima materia, anima mundi, green tablet and Hermes Trismegistus"* [532]; *"the 'philosophers' stone' <...> of enormous potency ... thought to possess tremendous powers of healing. As such it was an elixir of life, able to give perpetual youth"* [532]; *"alchemy has long been associated with creating cures for 'incurable diseases' as well as near physical immortality"* [509].

Аналіз контекстів переконує, що комуніканти усвідомлюють аксіологічні настанови, які дають сенс життю: *"Alchemy is the art of manipulating life and consciousness in matter to help it evolve or solve the problems of inner disharmony"* [509].

Отже, цінності алхімічного дискурсу асоціюються як із фізичним, зовнішнім аспектом (перетворення металів), так і духовним, внутрішнім світом (удосконалення душі). Золото символізує вищу досконалість і гармонію, а поняття, виражені лексичними одиницями *wholeness*, *purity*, *wisdom*, створюють позитивну аксіологічну орієнтацію дискурсу. Рівновагу між матеріальним і духовним вимірами вважають ідеальним станом, вербалізованим у термінах *inner equilibrium* чи *alignment with the greater unity, harmony*.

Художній дискурс, у якому образи й символи індивідуально-авторських картин світу інтегровано елементами алхімічної сфери, також орієнтує на проблеми розглянутих цінностей, стимулює замислитися над їх важливістю й шляхами досягнення: “*Harry Potter teaches a lot of values and life lessons*” (Prity Raj, Auror at ministry), “*‘Harry Potter and the Philosopher’ Stone’ teaches a lot of values and life lessons.... The Value of Friendship... Courage and Bravery... The Importance of Choices... Acceptance of Differences... The Power of Love... The Quest of Knowledge... Resilience in Adversity... The Dangers of Prejudice*” (Assistant, Bot) [555].

У такому дискурсі авторська рефлексія сама стає етичною цінністю й деталізує те, як формуються ціннісні настанови індивіда, який пізнає й усвідомлює світ: “*I’ve never wanted to be a **witch**, but an **alchemist**, now that’s a different matter. **To invent this wizard world**, I’ve learned a ridiculous amount about **alchemy**. Perhaps much of it I’ll never use in the books, but **I have to know in detail what magic can and cannot do in order to set the parameters and establish the stories’ internal logic***” (J. K. Rowling) (цит. за: [432, с. 83]).

Образ алхіміка в літературних творах є символом пошуку знання, трансформації та глибинних таємниць, що втілює аксіологічні аспекти людських прагнень до вдосконалення й пізнання. Тоді алхімія є когнітивною метафорою абстрактних концептів духовного й фізичного перетворення, спокуси, боротьби між протилежностями людської природи, складного шляху людини до істини. Алхімія в індивідуально-авторських

картинах світу, попри різноманітність сюжетів і тематики творів, неодмінно репрезентує прагнення людини досягти найвищих цінностей, наприклад, мудрості, знання й безсмертя, самовдосконалення (J. K. Rowling, *Harry Potter and the Philosopher's Stone*); втілює боротьбу між добром і злом, звільнення від темних бажань (R. L. Stevenson, *The Strange Case of Dr Jekyll and Mr Hyde*); пошук істини й сенсу буття (K. McMahon, *The Alchemist's Daughter*); безсмертя, влади і необмежених можливостей (M. Scott, *The Alchemist* та інші твори з серії *The Secrets of the Immortal Nicholas Flamel*).

Цінності алхімії, як вони подаються в сучасній художній літературі, усвідомлюються учасниками дискурсу не як елементи художнього й вигаданого автором світу, а як важливі культурні настанови. Наведемо окремі фрагменти читацької рецепції 'самовдосконалення як цінність' щодо актуалізації алхімії в художньому дискурсі:

“... *alchemy to be an essential feature of both the plot and the magic system of the 'Harry Potter' series. ... One of the most significant references to alchemy in the 'Harry Potter' series is Nicholas Flamel, a real-life alchemist ... famous for creating the Philosopher's Stone, a substance that can turn any metal into gold and produce the Elixir of Life that grants immortality to those who consume it. This concept is central to the first book, "Harry Potter and the Philosopher's Stone". Another critical aspect of alchemy in the 'Harry Potter' series is its link to the idea of transformation and self-improvement. In alchemical lore, the process of transmuting matter is thought to be an analogy for spiritual transformation. The 'Harry Potter' books explore this concept in several ways, most notably through the character of Severus Snape, who is a presumed alchemist as well as a complex and flawed individual. Snape's story is one of redemption and growth, as he transforms from a bitter and resentful person into a hero willing to sacrifice himself for the greater good*” [432, с. 85-87].

Отже, образи, пов'язані з алхімією, не лише сприяють створенню атмосфери загадковості, але деталізують глибокі аксіологічні проблеми боротьби між добром і злом, прагнення досконалості й духовного зростання,

питання моральних принципів людської поведінки. Принагідно зазначимо, що образ алхіміка в історії світової літератури має різні оцінні інтерпретації – від глузування над шарлатанськими трюками магів до романтизації їх здібностей [472], що віддзеркалює зміни в інтелектуальній і культурній еволюції людства.

4.1.2 Оцінний аспект англомовного алхімічного дискурсу

Оцінні судження в англомовному окультному дискурсі дозволяють схарактеризувати алхімію з різних точок зору. Амбівалентне ставлення англомовного суспільства до алхімії виявляється в поєднанні протилежностей: захоплення її філософськими ідеями й скептицизм щодо її методів і результатів. Така двоїстість закорінена в історичних і культурних контекстах, у яких алхімія розглядалася як попередниця сучасної науки і як об'єкт критики через містицизм і надмірну символічність. У наступному текстовому фрагменті стверджується, що алхімія поєднує риси науки й містицизму: *“Alchemy stands at the crossroads of science and mysticism, embodying humanity’s yearning for transformation yet shrouded in secrecy and superstition”* [504]. Позитивну оцінку вербалізовано висловами *stands at the crossroads* (тобто ‘at a point of the critical decision, an important juncture’), *yearning for transformation* (тобто ‘having a strong wish for something difficult to have’). Тим часом лексичні одиниці *secrecy* та *superstition* імплікують сенси ‘not known or not allowed to many’, ‘some such that is not based on human reason’, а тому акцентують зниженій оцінці й негативному ставленні до алхімії як до безпідставного вірування й несистематизованій інформації.

Комуніканти визнають алхімію наукою або давнім мистецтвом (*“Alchemy is the art”* [504]), яке коріниться в історії культури (*“an early branch of chemistry”*), і вважають її сумнівною діяльністю, імітацією наукового знання (*“supposedly brought cure”*): *“Literally, alchemy was an early branch of chemistry, whereby alchemists <...> sought to produce the*

philosopher's stone and the elixir of life, which supposedly brought immortality and cured the body of any illness, respectively" [532]), де слово *supposedly* переконує, що "you do not believe that something you have been told is true" [491]).

У комунікації амбівалентне ставлення до алхімії актуалізовано різними способами й за допомогою низки засобів:

– уживання одиниць з інгерентною позитивною й негативною оцінкою, тобто лексем, у структурі значень яких сполучаються позитивна й негативна семи, наприклад, "*I've always found alchemy so interesting, even aside from witchcraft*" [532], де значення слова *witchcraft* містить енантіосемію ("an activity of performing magic used to **help or harm** other people" [491]);

– контекстним наближенням опозитивів, наприклад, лексем з інгерентними оцінно-емоційними семами, зокрема позначень інтенсивних почуттів та емоцій ("*The Alchemy of Love: Embracing Transformation by Loving What We Hate*" [522], де *loving* означає "**strong liking** for", а *hate* – "an extremely **strong dislike**"); позначень соціальних явищ ("*While alchemy laid the groundwork for modern chemistry, its arcane rituals and esoteric language alienated it from empirical traditions*" [508], де *groundwork for chemistry* асоціюється з ознакою 'науковість, систематизоване знання', а *arcane, esoteric* – з 'містифікацією', де *empirical* означає 'практичне знання, досвід', а *ritual* – 'містерію, міф'); позначень раціональної оцінки ("*To some, the philosopher's stone represents the eternal quest for wisdom; to others, it remains a symbol of human folly*" [506]);

– уживання одиниць, які додають висловлюванню емоційно-оцінного забарвлення експлікацією семантики 'неоднозначний, протилежний' морфологічними засобами, наприклад, префіксами, "*Although, chrysopoeia was an integral part of chymistry, the anti-chemical rhetoric inside universities had an augmentation in the late of the seventeenth century. <...> Therefore, in the early of eighteenth century the banishment of Paracelsianism and chrysopoeia*

(increasingly called alchemy) contributed to link alchemy to the term *pseudoscience*” [554, с. 6-7]; “What emerges as the least common denominator or “intensive property” of alchemy is **ambivalence**, the impossible and paradoxical **coexistence** of two **incompatible elements**” [556];

– уживання нейтральних одиниць, контекстне наближення яких у конструкціях із запереченням чи риторичних питаннях створює ефект неоднозначності ставлення мовців, скептичного настрою адгерентними оцінно-емоційними конотаціями, наприклад, “*But if alchemy isn’t mysticism, and is only magical because turning lead into gold was never going to work, then where does that leave occultists who are interested in alchemy? I am no chemist; I cannot reproduce alchemical recipes in a lab the way Principe does. So, how is alchemy relevant to me?*”, “*I still really like the modern mystical interpretation of alchemy, even if it’s not historically accurate*”, “*I admire the new historiographic approach for making alchemy a subject worthy of respect and academic interest, and also for correcting some of my own incorrect ahistorical notions about alchemy. <...> who believed that by perfecting the human body using alchemical medicine, one could “participate in God.” That sounds like mysticism to me*” [574]).

Отже, діапазон суджень комунікантів щодо алхімії варіюється від позитивного до негативного модусів оцінної шкали, апеляція до яких здійснюється здебільшого експліцитно, але за результатами аналізу оцінних суджень вкрай складно визначити кореляцію між типом оцінки (позитивна, негативна) та ідентичністю комунікантів.

Мовці, які безпосередньо залучаються до алхімічних практик, висловлюються позитивно, наприклад, Дж. Старкі – авторитетний науковець XVII ст., який (як і його учні І. Ньютон і Р. Бойль) приділив багато часу й зусиль алхімії та пошукам еліксиру життя (*the Liquour Alchahest, Philosophers Elixer* [559, с. 113]). Дж. Старкі відомий внеском у науку й хоча б тим, що був єдиним лондонським лікарем, який мав ліки від чуми (1665 р.): “*Paracelsus glories, and not in vain of most excellent and*

several cures performable by one Herb duly prepared, as to instance in wormwood that is the Alchahest" (цит. за: [559, с. 113].

Негативні оцінні висловлювання трапляються у мовленні як противників алхімії, так і її прихильників, вмотивованих чи розчарованих невдалими експериментами й надмірним утаємниченням, кодуванням алхімічних учень: "...*he* [Edward Kelly, an English Renaissance occultist] *has been accused of so many crimes... Convict or martyr, seer or cheating conjuror, knave or saint...*" [572, с. 223].

У сучасних дискусіях щодо алхімії спостерігається така ж тенденція до поляризації думок: "*Alchemy is, without the slightest doubt, the greatest Art - the most powerful Science - the only real Philosophy*" (Paul Arthur Freynet, 30 years of intensive study in Alchemy); "*Negative: alchemy doesn't work. Positive: great material for cartoons and other fiction*" (Ilkka Vuorio, PhD in Physics, Massachusetts Institute of Technology (Graduated 1987)); "...*it's total bullshit, so, really there are no pros, unless you just like messing around with chemicals*" (Tom Keller, Interested in philosophy, science and rational thought) [555]. Оцінність висловлювань реалізується такими засобами:

- прикметники найвищого ступеня порівняння (*the greatest, the most powerful*);
- прикметники з лімітативним (*only*) та інтенсивним (*real, most, total*) значеннями, інтенсивні прислівники (*really*);
- експресивна лексика з позитивним значенням (*great, powerful, real, excellent; to glory*);
- інвективи (*bullshit*) і дерогативи (*crime, cheating, knave, convict*).

Експресивно-оцінний компонент висловлювань та їх категоричність підсилюються уживанням конструкцій із запереченнями (*not in vain, doesn't work, no pros*), тематично невідповідною лексикою (*to mess around, cartoon, fiction*), онімізацією апелятивів і їх графічним виділенням як важливих елементів дискурсу (див. вище приклад написання з великої літери

складників ідентифікаційної конструкції *Alchemy is A (Art, Science, Philosophy)*).

Такими засобами й способами учасники окультного дискурсу формують особливу комунікативну реальність, досягають експресивності висловлювань, вираження схвального чи, навпаки, принизливого, саркастичного ставлення до об'єкту комунікації. Експресивна насиченість як амеліоративних, так і пейоративних контекстів переконує в неоднозначній реакції мовців – від соціального піднесення до дискредитації алхімії.

Нормативна й девіантна комунікативна поведінка маніфестує важливі прагматичні елементи спілкування у сфері алхімічного дискурсу:

- емоційність (задоволення чи незадоволення, огида; захоплення чи образа й звинувачення тощо);
- стереотипізація (гіперболізована репрезентація об'єкта спілкування);
- аргументація з метою когнітивного спрямування реципієнта повідомлення та інспірації суспільної думки.

Аналіз аксіологічних параметрів алхімічного дискурсу, тобто ключових цінностей, притаманних сфері алхімії, а також способів їх мовної репрезентації й оцінювання учасниками комунікації, дає змогу глибше зрозуміти домінантні ідеї, настанови та емоційно-оцінні модуси мовців. У межах цього дискурсу виявляється яскрава спрямованість на універсальні концепти, такі як внутрішня гармонія, духовна досконалість, трансцендентне пізнання, а також етичні орієнтири – істина, моральна чистота, самовдосконалення. Алхімія постає не лише як техніка перетворення речовини, а як система ціннісно забарвлених уявлень про перетворення особистості, духовне зростання і пошук абсолюту. Утім, цей дискурс не позбавлений амбівалентності. Неоднозначність оцінок з боку мовців і комунікантів засвідчує, що шляхи досягнення задекларованих ідеалів сприймаються суспільством по-різному. Для одних алхімія постає як

шлях до вищої істини, сакральне мистецтво й символ самопізнання, для інших – як ілюзія, марна спроба обійти закони природи або загроза раціональному мисленню.

4.2 Аксіологічні параметри англомовного астрологічного дискурсу

4.2.1 Ціннісні орієнтири астрологічних практик

Популярність астрології в різних цивілізацій, зокрема й на сучасному етапі, дозволяє припустити важливість ціннісного аспекту цієї сфери окультного. Аксіологічний аспект дослідження англомовного астрологічного дискурсу передбачає аналіз ціннісних орієнтацій, які віддзеркалюються в практиках і техніках астрології.

В англомовній комунікації цінності астрологічних практик становлять складну систему духовно-практичних настанов, які співвідносяться з ідеями самопізнання, порядку й виражаються через аналогії, паралелізм, алегорії, астрологічні метафори:

- розташування планет і зірок у натальній карті = події чи стани в житті людини (*“Astrologically, the 9th House governs long journeys, life philosophy ... the metaphor of self-discovery so typical of this house and the sign of Sigitarius”* [553, с. 77]);

- рух небесних тіл = порядок і життєвий шлях (*“The celestial dance of the stars and planets mirrors the symphony of all existence, where every motion speaks of harmony and the eternal interconnectedness of the cosmos”* [562]);

- зміни планетарних аспектів = зміни в житті людини, духовне зростання (*«Astrology is a powerful tool for self-discovery and personal growth»* (Astrology); *“By understanding the cosmic energy of the universe, we can align ourselves with our true purpose and destiny”* [562]).

Втілені в астрологічних символах, такі цінності співвідносяться з різними аспектами людського існування:

- знання свого натального гороскопа = прагнення до самопізнання й розуміння своїх сильних сторін і слабкостей (*“Astrology can help us understand our strengths and weaknesses and guide us towards personal growth and self-improvement”* [531], *“Through astrology, we gain insight into our strengths, weaknesses, and purpose in life”* [531]);

- віра у вплив планет на життєві обставини = пошук сенсу й визначення своєї ролі у суспільстві (*“Astrology is a science that can help us make sense of the world around us and our place in it”* [528]);

- сприйняття астрології як джерела підтримки = спосіб подолання життєвих труднощів і невизначеності (*“Astrology can provide guidance and clarity in times of uncertainty and confusion”* [562], *“Astrology helps us understand who we are at a deeper level, uncovering the forces that shape our personality and guide our actions”* [531]).

Ціннісні орієнтири астрологічного дискурсу об’єднують філософсько-духовний компонент і практичну діяльність у повсякденному житті: *“Astrology is a science of time and consciousness, revealing the cosmic patterns that shape our experiences and aspirations”* [562]; *“Astrology teaches us that we are all connected to the universe, each of us a small part of a larger cosmic design”* [531].

Астрологія пропонує способи розв’язання життєвих проблем і створює можливості для глибокого самопізнання й гармонії з довкіллям. Астрологічні вчення спрямовують на досягнення таких вітальних, матеріальних, духовних цінностей:

– гармонія, спокій і задоволення (*“Astrology can guide us towards a balanced life, helping us align with the energies of the universe”* [532]; *“Astrological insights allow us to harmonize with cosmic cycles and lead a life of inner peace and balance”* [570]);

– позитивні й стабільні стосунки, дружба, кохання (*“Astrology provides us with a deeper understanding of our relationships, showing us how to connect*

with others on a profound level” [570]; “*By exploring astrological compatibility, we can build **harmonious and fulfilling relationships***” [570]);

– успіх, досягнення цілей, реалізація життєвих прагнень (“*Astrology reveals the most favorable times for **pursuing our goals and realizing our dreams***” [531]; “*Through astrology, we learn how to use the energy of the planets to **manifest our desires***” [528]);

– матеріальна забезпеченість (“*For the sign of Taurus, this week may be **challenging in terms of finances***” [528]);

– здоров’я (“*For the sign of Scorpio, this week may be unlucky in terms of **health**, but ... these challenging situations will help you ... **improve your health in the future***” [528].

Лексичне оформлення наведених вище та інших прикладів дозволяє виокремити ті поняття астрологічного дискурсу, які формують аксіологічне ядро: благополуччя й реалізація бажань і цілей (*inner peace, insight, purpose, favorable times, manifest, goals*); гармонія (*universe energies, balance, cosmic cycles, cosmic design, the cosmic web*); самопізнання й позитивна взаємодія (*self-knowledge, compatibility*).

Практичну цінність астрології маніфестовано в дискурсі за допомогою онтологічних метафор астрологічного вчення, які сформовано проєкціями концептуальних ознак із таких сфер:

ЛЮДИНА – здатність говорити > інтерпретація мап і схем (“*the **language of the Zodiac***” [570], “*Astrology **claims to predict...***” *human behavior based on celestial bodies, **yet lacks empirical evidence to support its assertions***” [Skeptic’s Guide to Astrology]); бажання бути залученим до соціальної взаємодії > вплив небесних тіл на людину й життя на Землі (“*Astrology **helps us understand...***” [528], “*Astrology **teaches us...***” [570]; “*the 9th House **governs...***” [563]);

НЕІСТОТА – немає органів чуття, розуму, логіки > астрологічна інформація сприймається на віру, не потребує критичності, обмірковування

фактів, вміння вказувати на помилки, створюється інтуїцією астролога (“*Astrology ... lacks empirical evidence to support its assertions*” [514];

ЗНАРЯДДЯ, ІНСТРУМЕНТ – призначений для виконання конкретних дій > спосіб зміни майбутнього (“*Astrology ... to connect with others on a profound level*” [531]; “*By exploring astrological compatibility, we can build harmonious relationships*” [531]); слугує для вжитку у конкретній справі (“*Astrology is a powerful tool for self-discovery and personal growth*” [528]; “*Through astrology, we learn how to use the energy of the planets to manifest our desires*” [528]; “*Through astrology, we gain insight into...*” [570]; “*Astrology is an ancient science that has been used for ...*” [570]);

ОПОРА – основний конструктивний елемент споруди > підґрунтя для розуміння життя й наперед визначеного майбутнього (“...*astrology may appear like a useful middle ground*” [514]; “... *then where does it stand in modern society?*” [514]);

ШЛЯХ, МАПА – має початок і кінець, повертає, триває, перетинає, має напрямок > проєктування майбутнього (“...*on December 19, a major cycle for you begins when Venus turns retrograde in your zodiac sign. In the weeks ahead, you might review how you’ve approached love ... perhaps even crossing paths with exes, old flames, or other people from your past. Reflect and decide how you’d like to proceed*” [528], “*astrology has a way of getting us to be more connected to life and something bigger than us... at a time when ... we feel really disconnected from everyone and everything*” [514] “*Astrology can help us navigate life's challenges ... leading us to ...*” [563];

КОНТЕЙНЕР – ємність для збереження чого-небудь > містить астрологічне знання, інтерпретацію подій, життя тощо (“*I’m big into astrology*”, “*The first time I got into astrology was being in New York*” [520], “*I find comfort in astrology*” [514].

Отже, цінності астрологічного дискурсу асоціюються як з фізичним аспектом світу (рух, порядок, напруження / сила), так і внутрішнім світом (просвітлення, душевна гармонія). Рух і розташування планет символізує

наперед визначені події в житті людини, існування світу. Тому інформація астрологів не потребує подальшої раціональної обробки, а слугує для людини орієнтиром у майбутніх подіях. Тому сприйняттям практичної прогностичної цінності астрології, на наш погляд, можна пояснити апеляцію учасників дискурсу до антропоморфних та інструментальних метафор.

4.2.2 Оцінний аспект англomовного астрологічного дискурсу

Аналіз оцінних суджень комунікантів дозволяє констатувати суперечливість думок щодо астрології. Упродовж тривалого часу астрологія розглядалася як світогляд і світовідчуття, складний комплекс культури: “... *strong belief in the paranormal, including astrology, is likely to correlate with strong belief in either **religion or science**, or both. ... a **committed advocate of science** is as likely to be a **strong proponent of astrology** as is an **evangelical Christian***” [521, unpagged].

В інтерпретації мовців астрологія високо цінувалася як мистецтво інтерпретації природного світу, суть якого магія езотеричного вчення призначена приховувати, а наука – розкривати: “... *astrology as a **science** of time and consciousness*” [528]; мистецтво “*Astrology is **an ancient art**...*” [515]; мистецтво інтерпретації тексту “***Speaking** astrology. Understanding the astrological **alphabet**. Using the correct astrological **grammar**. Combining key concepts: planets, signs, houses, and aspects. ...A systematic approach to **reading**. ...Astrology has the capacity for **lyricism** and deep insight*” [536, unpagged].

Аналіз контекстів засвідчує, що прихильники астрології схильні до обережних висловлювань щодо сподіваного позитивного впливу астрології на життя (“*Astrology ... **offers exceptional insights** into timing*” [563]). Утім вживана лексика з інгерентною позитивною оцінністю: “*Astrology is ... the*

*most ancient of all arts, ... but its **accuracy** has never been in doubt, giving birth to the zodiac signs and their use in the classification of people*” [564]).

Констатуємо поглиблення інструментальної функції астрології, а позитивна оцінка привертає увагу до загальних інтересів і прагнень учасників дискурсу. Критеріями й мірою значимості вподобань індивідів є вербалізації, які характеризують доступні за допомогою астрологічних прогнозів блага. У такий спосіб здійснюється відчутний вплив на індивідів, їх емоційний стан, ставлення до цінностей, визначення їх пріоритетності:

*“Astrology ... can be used to **expand our understanding** of ourselves and our world, ... [make] a positive, **inquisitive step toward** ... a new world of knowledge..., ... indicate that you are **experiencing a positive time to increase your resources**, or ... **exercise greater care to increase your resources**, ...**make a better choice of relationship**, ...**become better acquainted with yourself**, ... **become more aware of your strength... self-affirming experience** ... **further influence your success in life** ... **extremely helpful**, ... **offering a phenomenal variety of possibilities**”* [563].

Такі факти пояснюємо занадто швидкою комерціалізацією астрології, поширенням астрологічної інформації через інтернет і масмедійні канали: *“Astrology has grown to be a **huge worldwide business**... It seems that **no sector of society is immune to its attraction**”, “...**the most popular stargazers... can earn £600,000 or more a year. A single profitable website can be worth as much as £50 million**”* (R. Matthews, *The Sunday Telegraph*, Aug. 2003); *“In 2009 one TV company expanded the common notion of **astrology as a ‘million-dollar’ business** into the unlikely figure of a **‘billion-dollar’ enterprise**”* (цит. за: [521]). Подібні контексти містять підкреслене перебільшення й відверту фальсифікацію фактів, адже їх подано без відповідних покликань чи підтверджень, і виявляють маніпулятивний потенціал астрологічних філософсько-психологічних практик та цільових настанов конкретних шкіл і течій.

На відміну від алхімічного дискурсу, де як позитивне, так і негативне ставлення до алхімії виражено здебільшого експліцитно, сучасний астрологічний дискурс тяжіє до метонімічного зсуву щодо об'єкта оцінювання. У схвальних оцінках відчутна апеляція не до сфери астрології як науки, віри чи мистецтва, а до конкретних переваг і послуг, важливість яких значно гіперболізована, на що вказує вживання прикметників і прислівників з інтенсифікованим значенням (*greater* *care* 'especially important', *better* acquainted 'greater', *further* *influence* 'extra', *more* *aware* 'emphasising extra amount', *extremely* *helpful* 'very', *ultimately* 'emphasising that something is most important', *phenomenal* *variety of possibilities* 'unusually great', *profound* *understanding* 'in an extreme way', *effective and satisfying* 'achieving results that are hoped for', *exceptional* *insights* 'much greater, unusually good', *a positive, inquisitive step* 'full of hope and eager' (див. приклади вище).

Зафіксовано активне вживання займенників *we*, *our*, *you*, *your*: "...*signs are only for predicting how **our** day is going to be and how **our** year is going to be. But that's not all; your zodiac sign can reveal a lot about **your** basic nature. Are **you** stubborn? Are **you** adventurous? Are **you** more of a homely person?*" [563, с. 32]; "*Fortune. **You** may feel blessed with good luck ...Opportunity just seems to knock for **you**. Adventure. Jupiter is your spirit of discovery – where **you** seek knowledge, wisdom, and meaning. Jupiter helps **you** when **you** create plans for the future*" [570, с. 14]; "... *there is something that awakens within **us** when **we** see the diagram of the sky the moment **we** took **our** first breath. Being able to locate the planets in the houses and seeing the connections they are making to one another is how **we** learn astrology. Once **you** take a look at your chart, **you** may find **yourself** overwhelmed...*" [545, unpagued]. Вважаємо, що це створює ефект персоналізованої адресації й залучає реципієнта до комунікативної ситуації, налаштовує учасників дискурсу на позитивні емоції й схвальну оцінку об'єкта мовленнєвої взаємодії.

Дискредитація астрології зумовлена усвідомленням відсутності об'єкта астрологічних учень і неспроможністю прогнозів впливати на життя людини. Негативну оцінку астрології актуалізовано в сучасному дискурсі такими вербалізаціями:

– негативні оцінні номінації – *cult, superstition, fortune-telling, pseudo-science, sham, scam*, наприклад, “*A further subset of astrology-as-religion argument is **astrology-as-cult** hypothesis ..., particularly in the view of the **pejorative associations** attached to ‘cult’ as opposed to ‘church’. ... personalized horoscopes represent pure **cult** activity; impersonal are pure audience cult communications ... Visiting an astrologer or actually being one ... is a public **cult** activity rather than a private belief*” [521, unpagged]; “*Birth charts are **superstitious**”, “Astrologers are **con** men”, “Some people (including myself) do not believe in astrology. They regard it as a **superstition** and a **scam**” (Ilkka Vuorio, PhD in Physics, Massachusetts Institute of Technology (Graduated 1987)) [555]; “*Astrology is what is known as a **pseudoscience**. It takes on the trappings of science, but is really a **sham**” (Michael McKee Garland, Former Physics Teacher (retired) at Manatee High School (2006–2019)) [555];**

– сполучення позитивних або нейтральних іменників із заперечувальною часткою і негативним атрибутивом, які комплексно посилюють несхвальну оцінку через оксюморонний характер висловлювання – “*Astrology is an **unfounded belief with no scientific basis**” (Astrology in the age of uncertainty), “*I find **comfort** in astrology, even if it’s **not scientifically proven**” [515];**

– виразні метафори, наприклад, ‘астрологія = гра’ – “... *literally just a **game emotionally immature adults play** to make themselves think their lives are more meaningful than they actually are*” (one person, цит. за: Francis O’Neil, Astrologer, MBS and Afterlife writer [555]);

– риторичне протиставлення (антитеза), яке поєднує протилежні ознаки ‘який захоплює, притягує’ і ‘суперечливий’ – “*While astrology is **fascinating**, it can also be **misleading**” [514], “*Astrology is both **captivating** and**

controversial, its interpretations subject to personal belief rather than scientific scrutiny” [514];

– модальне дієслово *would* для вираження критики й засудження певної дії – “*Astrologer **would** even tell us when to make love with our mate. Famine and starvation **would** spread as farmers waited for the astrologers to tell them if and when to plant. Astrology is an all consuming worldview...Astrology **would** ultimately bring about the destruction of reason, hope, meaning, significance and love*” [512, unpagged];

– імперативні речення для вираження емоційного категоричного спонування й регуляції раціональної поведінки – “***Forget** about zodiac signs and planetary influences. They are superstitious*” (Ilkka Vuorio PhD in Physics, Massachusetts Institute of Technology (Graduated 1987)) [555];

– риторичні питання як стимул негативної реакції – “*But if astrology isn’t science, and only appeals because it offers convenient answers, then **where does it stand in modern society?***” [514], “*But hey past performance is **no guarantee of future results right? So is it possible that** even a belief as simple as an apple falling could be proven wrong one day? Everything is belief, some things require less faith, and some more. An apple falling requires no faith, because of observation, but **what happens when a magician tricks you?***” (Ellis Warner) [555].

Приклади переконують, що оцінний компонент астрологічного дискурсу посилено експресивною насиченістю висловлювань. Вибрані з веб-сторінок контексти, темою яких є питання ставлення до астрології, містять різні візуальні елементи експресії. Наприклад:

– виділення жирним шрифтом – “I cannot comment that whether it is **True or False**, but I can tell you that is highly effective and useful...” (bile Astrology, Consultant at Astrology (2017–present)), “Astrology is not a religion. **Astrology is a language.** Astrology is an organizing principle; like the alphabet, and numbers” (Michael Zizis, Astrologer 40+) [555];

– капіталізація важливих з погляду суб'єкта комунікації складників повідомлення – “You can choose to believe in astrology in the same way that you choose to believe in gods, but be aware that belief in something does NOT make it true” (Richard O. Colestock) [555].

У багатьох випадках учасники веб-форумів, які відчують потребу посилити експресивність висловлювання, створюють креолізований текст, у якому поєднують різні візуальні й вербальні засоби з урахуванням комбінації курсиву, жирного шрифту й капіталізації: “No...We shouldn't believe in astrology... Its all that ***'WHAT WE DO IS WHAT WE GET'*** Here astrology don't work... *KARMA works...*” (Shah Kashvi) [555].

Креативність учасників дискурсу виявляється у влучному поєднанні вербального й невербального компонентів повідомлення, тому досягається не тільки експресивний вплив на реципієнта, а й ефективна реалізація інтелектуального потенціалу й вираження емоційного стану мовців. Наочний приклад оцінно-експресивного повідомлення, створеного поєднанням фото астролога, зодіакальних символів, кольорового фону й вербального тексту (Kanika S. (Quora)), представлено на Рис. 4.1.

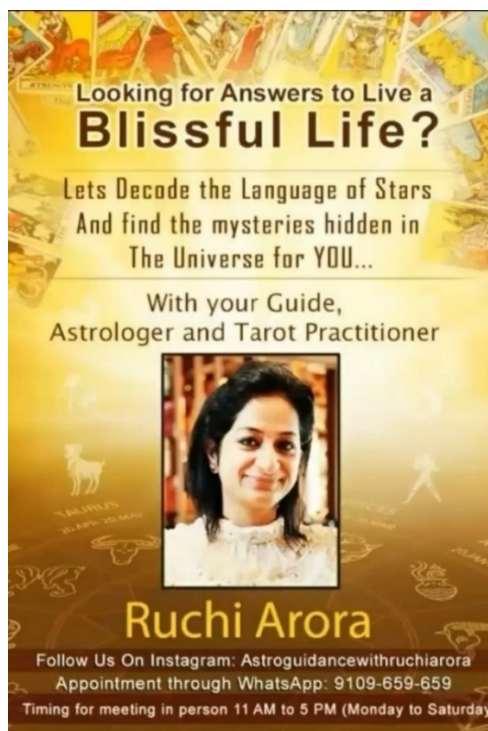

Рис. 4.1 Експресивно-оцінний компонент астрологічного дискурсу: креолізація повідомлення на веб-форумах (фрагмент повідомлення (Quora 2024))

Експресивність вербальної частини актуалізовано риторичним питанням з позитивною конотацією (“*Looking for Answers to Live a **Blissful** Life?*” (Kanika S.) [555], що передає одночасно схвальний і рекомендаційний характер повідомлення. Візуалізація (шрифти, капіталізація займенника *you*, фото астролога) привертає увагу реципієнта й експресивізує інформацію. Схвальна оцінка супроводжує головну ідею повідомлення – ‘просвітлення, пізнання’, виражену іконічно за допомогою поступового переходу темного кольору у світлий по вертикалі ілюстрації, що віддзеркалює вербалізацію “*find the mysteries hidden...*”.

Принагідно зазначимо, що суперечлива оцінна забарвленість астрологічного дискурсу відбивається й на інших сферах комунікації. Оскільки людина завжди є суб’єктом пізнання, то сприйняття світу й система цінностей завжди проєктується на її аспекти життєдіяльності. Наприклад, ідеї астрології, актуальні в епоху Ренесансу, вплинули на моделювання й репрезентацію індивідуально-авторської картини світу В. Шекспіра, з одного боку сповнену фаталізму (“*A pair of **star-crossed** lovers take their life...*” (W. Shakespeare, *Romeo and Juliet*)), а з іншого боку, скеровану волею людини (“*The fault ... is **not in our stars** but in ourselves*” (W. Shakespeare, *Julius Ceasar*). Як слушно зазначає Р.Оріон [553, с. 51-52], у творах В. Шекспіра наявні зірки, комети, планети, сонце, місяць. Небесний світ інтерпретований геніальним драматургом у численних астрологічних алюзіях (“*my soul of heaven*” (W. Shakespeare, *Othello*), “*Moon / Is now eclipsed*” (W. Shakespeare, *Antony and Cleopatra*)), деталізований оцінними номінаціями: зірки у творах В. Шекспіра є “auspicious, charitable, chaste, fair, favourable, glorious, good, happy, jovial, lucky”; але також “angry, bad, base, ill-boding, inauspicious, malignant, mortal, revolting, swarting” [553, с. 51-52]. Наприклад, “***ill**-starred wench*” (W. Shakespeare, *Othello*), “*...**good** stars were opposite*” (W. Shakespeare, *Richard III*) тощо.

Отже, за допомогою визначених комунікативних засобів учасники окультного дискурсу формують у суспільній свідомості комплекс

позитивних або негативних уявлень щодо феномену астрології. Ці уявлення ґрунтуються на емоційно-оцінному ставленні до об'єкта комунікації й активізуються шляхом застосування двох провідних дискурсивних стратегій – створення цільового іміджу та ідентифікації. Перша стратегія реалізується шляхом цілеспрямованої побудови образу астрології в певному емоційно-смісловому ключі, що досягається за допомогою низки тактик: гіперболізація позитивних чи негативних характеристик, навмисна фальсифікація фактів або подання неперевіреної інформації, застосування непрямих згадок про об'єкт, що викликають у реципієнта певну асоціативну реакцію.

Друга стратегія – ідентифікації – функціонує через особистісну залученість мовця до змісту висловлювання. Вона втілюється через самоідентифікацію мовця з певними соціальними чи світоглядними групами, персоналізацію комунікації, а також через тактики репрезентації власної думки як колективно значущої істини або застосування розмитого звертання задля створення ефекту спільної позиції, емоційної єдності та когнітивної спорідненості з аудиторією. Таке поєднання стратегій сприяє активному формуванню й підтриманню певного емоційно-сміслового контексту в межах дискурсу, в якому астрологія виступає як символ особистої орієнтації на майбутнє, життєве планування, самопізнання або ж, навпаки, як об'єкт скепсису та критики.

Аналіз аксіологічних параметрів астрологічного дискурсу, тобто домінантних цінностей, які виявляються у висловлюваннях учасників комунікації, дає змогу окреслити провідні прагнення й очікування мовців. Ці ціннісні орієнтири корелюють передусім із задоволенням особистих потреб, що охоплюють фізичне, емоційне та соціальне благополуччя. У цьому сенсі астрологія постає як інструмент підтримки психологічної рівноваги, спосіб зменшення екзистенційної тривожності, джерело натхнення або мотивації до дії.

Водночас розмаїття оцінок, які надаються астрології в сучасному публічному мовленні, засвідчує глибоку поляризацію у сприйнятті її цінності. Для одних вона асоціюється з міфологічним мисленням або антинауковими підходами, для інших – є способом структуризації життєвого простору та отримання сенсу в умовах нестабільності. Таким чином, в уявленнях мовців майбутнє виступає як цінність першого порядку, а отже, будь-яка система його осмислення чи прогнозування — як-от астрологія – набуває особливого значення і потребує уважного, відповідального, іноді критичного ставлення.

4.3 Аксіологічні параметри англомовного магічного дискурсу

4.3.1 Ціннісні орієнтири магічних практик

Аксіологічний вимір магії охоплює категорії добра й зла, сакрального й профанного, дозволеного й забороненого. У давніх суспільствах магії часто давали позитивну аксіологічну оцінку: вважалося, що вона забезпечує гармонію між людиною й природою, захищає від зла, сприяє врожайності, здоров'ю, родинному затишку. Водночас існувало чітке розмежування між *white* (конструктивною) і *black* (деструктивною) магією [486], що доводить факт моральної градації магічної діяльності. У філософському й культурологічному вимірах магія розглядалася як форма символічної діяльності, яка транслувала цінності певної епохи або спільноти, відображала колективну психологію, архетипи й духовні пошуки. Тому аксіологія магії пов'язана з такими поняттями як віра, надія, страх, контроль, ірраціональне пізнання. У сучасному світі, де магічне мислення інтегровано в популярну культуру, мистецтво, езотерику чи й маркетинг, аксіологічний вимір магії переосмислено. Магія набуває нових форматів, а її цінність вбачають у тому, що вона сприймається як інструмент самопізнання або протест проти раціонального світу. Аксіологічний аспект

дослідження англомовного магічного дискурсу передбачає аналіз ціннісних орієнтацій, які віддзеркалено в магічних практиках і техніках.

В англомовній комунікації цінності магічних практик формують складну систему символічних і духовних уявлень, пов'язаних із трансформацією реальності, досягненням таємного знання, взаємозв'язком людини з вищими або невидимими силами. Вони співвідносяться з ідеями сили волі, взаємодії з невидимими енергіями, трансцендентного досвіду й персонального впливу на світ за допомогою ритуалів і символів:

– ритуал чи закляття = бажана зміна реальності (*“Magic is the art of **changing** consciousness **at will**”* [571]; *“A spell is a symbolic act done in an altered state of consciousness in order to cause **a desired change**”* [544]);

– магічний знак = аксіологічний символ, наприклад, магічне коло – ‘захист’ (*“The circle is cast to create a sacred space for magic to be performed **safely and effectively**”* [541]); пентаграма – ‘рівновага й злагодженість’ (*“The pentagram symbolizes the **balance and harmony** between the elements and the spiritual world”* [551]);

– магічний артефакт (жезл, кристал, книга тіней тощо) = сила, інтенція, знання, влада, баланс, почуття (*“Tools in magic are extensions of the self; they focus the **will** and direct **energy**”* [544]; *“Crystals are used in healing to restore **balance and harmony**”* [573]; *“Charm bags filled with specific herbs and stones can attract **love** into your life”* [573]).

Втілені в магічних символах і практиках, цінності співвідносяться з різними аспектами людського існування:

– спроможність, фізичний та емоційний стан (*“Magic is about **empowerment** – it allows **individuals to shape their reality**”* [573]; *“**Protective** spells help maintain **spiritual and emotional balance**”* [533])

– гармонія тілесного й духовного (*“Magic acknowledges the **interconnectedness** of all things and the presence of **spirit in all matter**”* [542]);

– самовираження (*“Magic is a personal journey of discovering the **power** within and **aligning with the natural rhythms of the universe**”* [573]).

Магія в англomовній комунікації є засобом особистої трансформації, спосіб впливу на події та умови, система, здатна відкрити доступ до прихованих знань, інтуїції й альтернативної картини світу. Магічні практики спрямовані, зокрема, на досягнення таких цінностей:

- сила, внутрішній потенціал, упевненість (“*Magic awakens the dormant power within us, allowing us to act from a place of intention and clarity*” [544]; “*Through practicing magic, we reclaim our agency and become co-creators of our destiny*” (там же); “*Magic can be a path of self-discovery and personal growth, helping us to unlock our full potential and become the best version of ourselves*” [557]);

- інтуїція, мудрість (“*Magic teaches us to listen to our inner voice and trust the unseen currents of the universe*” [573]; “*Spells are expressions of intuitive insight shaped into ritual*” [573]);

- покращення життя, розвиток особистості (“*Magic is transformation — it allows us to shift energy, habits, and outcomes*” [573]; “*A spell is a symbolic catalyst for change, both internal and external*” [573]);

- захист, очищення, подолання загроз (“*Protective magic shields us from harmful influences and strengthens our energetic boundaries*” [573]); “*Banishing rituals help remove negative patterns and influences from our lives*” [544]);

- зв’язок із природою, циклами, стихіями, гармонізація світу (“*In magic, nature is not a backdrop — it is an active force we collaborate with*” [573]; “*Elemental magic grounds us and reminds us of our place in the natural order*” [571]; “*Through the practice of magic, we can connect with the natural world and harness its energy to achieve our goals*” [557]);

- знання як засіб досягнення мети (“*Magic has been practiced for centuries and holds a wealth of knowledge and wisdom that we can learn from*” [557]; “*Magic teaches us that everything in the universe is connected, and that we can use this knowledge to influence our lives and the world around us*” [557]);

– успіх і щастя (“*Magic can **bring positive changes** into our lives, helping us to **overcome obstacles and achieve success and happiness**” [557]; “You are about to embark on a journey of great **success and prosperity**” [519]);*

– здоров’я, добробут (“*Healing magic is a practice that involves channeling energy to promote physical and emotional well-being*” [519]; “*Herbs have been used in magic for centuries to **heal and protect***” [485, с. 156]; “*Energy magic involves directing energy to **heal** physical and emotional ailments*” [519]);

– любов і стабільні стосунки (“*Certain crystals can help attract **love** and strengthen existing relationships*” [519]; “***Love and romance** are in the air for you, with passionate encounters and deep emotional connections awaiting*” [519]).

Лексичне оформлення аналізованих прикладів сконцентовано довкола понять магічного дискурсу, які формують його аксіологічне ядро: самореалізація й сила (*power within, agency, reclaim, co-create, clarity*); інтуїція й трансформація (*inner voice, unseen currents, transformation, shift energy, symbolic catalyst*); вплив і захист (*banishing, shielding, boundaries, remove negativity*); єдність із природою (*elemental, grounding, natural order, collaborate with nature*) тощо. Наприклад, тексти замовлянь і заклинь містять звернення до природних стихій із проханням отримати владу й силу (“*All in my hands, all in my power*” [519]), як і інші можливості.

Перелік цінностей та антицінностей, які можна здобути чи стимулювати за допомогою магії, переконливий (див. Додаток Д). Наведемо окремі приклади вживання позитивних ціннісних номінацій: у зверненні до Води (*Limpid Sea*) – “*Grant me **compassion and sympathy**, / **Purgation and liberation**, / **Faith, hope, and love**. / Give me **vigor and authority** / **To conquer not conquered**, / And **to execute not executed**”;*

у зверненні до Землі (*Flesh of the Earth*) – “*Become a **support for me**. / Grant me **purpose and aspiration**, / **Steadiness, strength, and recreation**...*”;

у зверненні до Повітря (*Sovereign of the boundless sky*) – “*Grant me **flexibility and penetration**, / **Idea and inspiration**...*”;

у зверненні до Вогню (*Shining Sun*) – “*Grant me your*

greatness..."; у зверненні до Всесвіту – *"I stand to the East / I ask for protection./ Tsar of Tsars, / Greatest Deity of All Deities"* [519]; в інших заклинтах – *"You are about to embark on a journey of great **success** and **prosperity**", "Be prepared for unexpected surprises and **opportunities** that will bring **positive changes** into your life", "Your **intuition is strong**, and it will guide you towards **making the right decisions and choices**", "Love and romance are in the air for you, with **passionate encounters** and **deep emotional connections** awaiting" [519], "Love spells are designed to attract or enhance romantic relationships" [499].*

Окрім цінностей, магичний дискурс актуалізує уявлення мовців про антицінності: *"...the allure of black magic persists, ...embodying **both the light and dark aspects** of our collective journey [the human experience]" [571, unpagued].* Порівняно з білою магією, сфокусованій на лікуванні й гармонії, чорна магія відповідна темним аспектам людської психіки. Антицінності, активовані силою чорної магії, охоплюють зиск, помсту, агресію, конкуренцію, хитрість, негативні наміри тощо (див. Додаток Д): *"...while **black magic** can be **used for harmful purposes**, it is **not inherently evil**. ...it serves as a **mirror** reflecting the complexities of human desire, intention, and morality"* [571, unpagued].

Практичну цінність магії в англomовному дискурсі маніфестовано за допомогою структурних метафор, які формуються шляхом проєкції концептуальних ознак із таких сфер:

ВОГОНЬ / ІСКРА – джерело енергії > магія як стимул змін, спосіб реалізації намірів, вияву волі (*"Magic is the **spark** that **sets your intention ablaze**"; "A spell is **fire shaped** by will" [519]);*

ЛЮДИНА – дихає, чує, рухається, шепоче, живе > магія існує й надихає життя, найвищу цінність (*"Casting a circle is like **breathing** protection **into space**" [519]; "A witch **listens to the pulse of the earth** before casting" [519]); "Magic **rides** the wind and **whispers** with the trees" [519]);*

РЕМЕСЛО – ручне виробництво, майстр, інструмент> магія як створення реальності, вдосконалення існування (“*A spell is a **thread**, and the witch is the **weaver***” [519]; “*Magic is handmade reality*” [519]; “*Magic is a **powerful tool that can help us manifest our desires and achieve our goals***” [557]);

ТЕАТР / ПЕРФОРМАНС – сценарій, вистава, дія, сцена > порядок магічного обряду, обряд чи обрядові дії, актор, місце, магія як творчість і наповнення життя цінністю (“*Every spell is a **sacred performance***” [557]; “*The altar is the **stage**, the witch – the **actor**, the intention – the **script***” [519]; “*The witch’s body becomes the **altar***” [519], тут вівтар як місце, споруда для жертвоприношення));

ДЗЕРКАЛО – відбиває світло й дає зображення > магія як віддзеркалення, відтворення духовних запитів і прагнень людини (“*Your magic **mirrors** your mind*” [555]; “*To change the world, **change the reflection***” [555]).

Принагідно зазначимо, що втілення ідеї про магію як джерело й інструмент досягнення цінностей реалізовано за допомогою складної системи структурних метафор. Зв’язок між цими метафоричними концептуалізаціями очевидний і складається у цілісний образ ТВОРІННЯ (творець – ЛЮДИНА; акт творіння, творча діяльність – РЕМЕСЛО, ПЕРФОРМАНС; інструмент, знаряддя – ДЗЕРКАЛО, стимул, джерело нахтнення – ВОГОНЬ). Хоча метафори магії акцентують на організмичній моделі світу, природній, тілесній взаємодії людини з довкіллям, в аксіологічній перспективі метафоризація магії актуалізує швидше психологізм та інтерпретативність картини світу, порівняно з її реалістичністю, закарбованою в аксіологічних концептуалізаціях астрологічного дискурсу. На відміну від інструментальних метафор астрології, образне втілення магії орієнтоване на суб’єкт творіння, на активний творчий акт, естетичне, інтуїтивне, символічне дійство.

Ціннісні орієнтири, символи й ритуали магії зберігаються в різних сферах культури. До цінностей магичної картини світу апелює художній дискурс, який інтегрує елементи магії: фантазійний світ літературних творів сконструйовано за допомогою образів чарівників і фей, залучення магичних символів, ритуалів та інших об'єктів магії. Лінгвальна апеляція до цих реалій реалізована уживанням спеціальних позначень, до яких, наприклад, належать:

- суб'єкти магичного світу (*Merlin* “a medieval enchanter”, *witch* “a woman who is believed to have magical power”, *fairy* “a creature with magic powers usually represented as a very small person with wings”, *sprite* “a fairy, especially one connected with water”);

- артефакти (*Excalibur* “King Arthur’s magical sword”);

- магичні дії (*spell* “spoken words having magical power”, *curse* “magic words intended to bring bad luck”, *charm* “an object of saying with magical powers”);

- атрибути магії (*magical, mystical, enchanted*);

- ідеї та опозиції магичного світогляду, які створюють виразні семантичні контрасти (*flame vs darkness, light vs shadow*).

За посередництвом магичних реалій встановлено символічні зв'язки з цінностями магичного світогляду:

- мудрість, могутність, справедливість, влада (меч Екскалібур – “*Excalibur is more than a sword — it is a symbol of **rightful sovereignty**, a mystical instrument of **divine endorsement***” [551]; “*The mystical sword Excalibur shone with the **power** of kings long before Arthur’s hand touched it*” [542]);

- сила, перетворення, зміна (закляття, чари – “*She **cast a spell** of silence, and the **room fell into stillness** as if bound by invisible threads*” [571]; “*The **tiny spirit cast a charm** on the newborn, **binding her fate** to the moon*” [573]);

- протиборство добра й зла (маги – Гендальф і Саурон (J. Tolien, *The Hobbit, The Lord of the Rings, The Fellowship of the Ring*);

– могутність, мудрість, відповідальність, моральність (чарівник – “*It is our choices, Harry, that show what we truly are, far more than our abilities*” [564]; “*He that breaks a thing to find out what it is has left the path of wisdom*” [564].

Мудрість – найвища цінність магії – у дискурсі представлена як результат тривалого пошуку й навчання та пов’язана з етичними принципами застосування магії, усвідомленням наслідків магічних дій і відповідальним застосуванням магічних здібностей [439].

Отже, цінності магічного дискурсу пов’язані з інтуїтивною, тілесною, енергетичною взаємодією зі світом, а сама магія осмислюється як цінність в контексті особистого досвіду, світовідчуття, які людина отримує не шляхом аналізу або раціонального структурування довкілля, а через переживання, імпровізацію, наочно-образне мислення.

4. 3. 2 Оцінний аспект англомовного магічного дискурсу

Аналіз оцінних суджень комунікантів демонструє суперечливість сприйняття магії в сучасному англомовному дискурсі. З одного боку, магія розглядається як інструмент самопізнання, особистісного зростання, глибокої інтуїтивної взаємодії зі світом:

“*Magic is not superstition. It is symbolic action — a sacred language through which the **soul speaks** to the universe*” [519]; “*Witchcraft is not about casting spells. It’s about **reclaiming your power, healing yourself, and honoring the cycles of nature***” [519]; “*Magic invites us to live intentionally, to see the sacred in the ordinary*” [519]).

З іншого – як фальшива, ілюзорна практика, що маніпулює вірою і користується вразливістю людей [440]: “***black and white magic** when in reality the distinction does not exist, because **magic** is always **a turn to the devil** ...* [571, unpagel].

Сучасна магія й астрологія швидко стають частиною масової комерційної індустрії: *“From spell kits on Etsy to full-moon rituals on Instagram – witchcraft is now a billion-dollar market”* [524]; *“Magic sells hope – neatly packaged in crystal bottles and scented with sage”* [524].

Позитивне ставлення до магії вербалізовано такими засобами:

– уживанням лексики з інгерентною позитивною оцінкою та експресивно-емоційним підсиленням – *bliss* “**perfect** happiness”, *beautiful* “**very** attractive”, *cool* “**excellent, very** good”, *extraordinary* “**very** unusual, good or important because of unusual qualities”, *delightful* “**very** pleasant, attractive, or enjoyable”, *wonder* “a feeling of **great** surprise or admiration” [491] тощо (*“Magically, apparitions of dream appear and then the bliss of deep sleep is experienced; ...what a beautiful magic it is!”* (Revi Shevastav), *“I think magic is COOL”* (Charles Edward Martin, Systems engineer), *“Magic is many things. It is an art, a tool, and a philosophy.... The dictionary says that ‘magical’ is anything that is “beautiful or delightful in such a way as to seem removed from everyday life”* (Joshua Wilde, Magician) [555], *“In the dictionary of the universe, magic is the synonym for the extraordinary; Magic is the fabric of the unbelievable, woven with the thread of wonder”* (Jon Finch) [555]; *“Magic is a powerful tool”* [557]);

– прикметниками з підвищеною емоційною модальністю, якими досягається гіперболізація оцінки й збільшення її експресивності – *deeply empowering, profoundly transformative, immensely helpful, exceptionally intuitive* тощо (*“Engaging in this ceremony can be a profoundly transformative experience, leading to significant personal growth”* [523]; *“Her approach to healing is exceptionally intuitive, tapping into energies beyond the physical realm”* [523]);

– іменниками і висловами на позначення емоційно-психічного стану, здібностей, впливу тощо, позитивне оцінне значення яких підсилюється контекстом – *empowerment, alignment, balance, intuition, healing, sacred, transformation, intentional living* (*Practicing these rituals helps restore balance*

in one's life, promoting well-being" [573]; "*Developing **intuition** is key to understanding the subtle energies that influence our lives*" [573]);

– виразними метафоричними образами – "*Magic is a **journey** of self-discovery*" [573], де метафора 'магія – це подорож' підкреслює цінність поступового, глибокого самопізнання, трансформації та розширення внутрішнього потенціалу; "*The **wind** **whispers** secrets to those who listen*" [573], де персоніфікація вітру втілює єдність із природою, уміння підкорювати її;

– гіперболами з метою експлікації завищеної оцінки повідомлюваного – "*Magic holds the **answers to all mysteries***" [519];

В оцінних судженнях комунікантів трапляються особові й присвійні займенники (*you, we, our*): "***You** have the power to shift **your** reality – **you** only need to remember*" [544]; "*Magic lives in all of **us**. **We** only need to awaken it*" [519]; "*Magic teaches us that **we** are capable of creating **our** own reality and shaping **our** lives according to our desires*" [543]. Прагматична функція таких займенників полягає у створенні ефекту персоналізованої адресації, що дозволяє досягти емоційної залученості й довіри, загострити відчуття єдності, наголосити на цінності спільного досвіду ("***Together, we can uncover the secrets of the universe***" [519]).

У негативних судженнях комуніканти вказують на ірраціональність, небезпечну популярність, псевдонауковість, етичну сумнівність магії: "*Stage magic? Entertaining if done well. Ritual Magic? Witchcraft etc? Proceed **with caution***" (Sforza-Krasinski) [555]. Зокрема, поширюються твердження про маніпулятивний потенціал магії у ЗМІ й соцмережах: "*In a world of chaos, **magic offers easy answers** — **and that's dangerous***" [523].

Дискредитаційна риторика вибудовується за допомогою таких способів і засобів:

– уживання номінацій з інгерентною негативною оцінкою – позначення неправди (*hoax, occult fraud, trick* "a plan or an action intended to deceive someone", *manipulation* "controlling someone unfairly or dishonestly",

delusion “belief in something that is not true” [482]); позначень глупоти, нераціональності (*nonsense* “idea or behaviour tha is silly or stupid”, *irrationality* “not using reason or clear thinking”, *pseudo-wisdom* “a blind and dumbed-down belief” [503]), наприклад, “*Magic is a **trick**. It thrives on emotional instability and psychological suggestion*” [533]; “*Modern magic is nothing more than rebranded **superstition** sold to the spiritually starved*” [533]);

– уживання негативно забарвлених прикметників з експлікацією оцінки за допомогою суфікса – “*Black magic’s main use is to hurt others that the sorcerer deems **unworthy**, **inhuman**, and in need of pain through psychic visualisation and realisation of Universal law and movement along with group incantation*” [503];

– уживання лайки – “*This is why a dark wizard must be a very very very cold hearted **bastard** and not care about anyone or anything around them, even their own life*” [503];

– повтори для інтенсифікації негативного ставлення до магії – “*... a dark wizard must be a **very very very cold hearted bastard***” [503];

– оксюморон з метою завуальованого висловлення негативної оцінки магії – “*empowering delusion*”, “*comforting lie*”, “*beautiful fraud*”, “*ritualised nonsense*”, наприклад, “*It is nothing but **ritualised nonsense**, cloaked in the trappings of tradition*” [564];

– антитеза з метою висловлення іронії, прихованої неоднозначності щодо об’єкта комунікації (“*Magic is **both alluring and misleading**, a romantic myth that covers the absence of empirical truth*” [555].

Помічено, що однакові прийоми й засоби є ефективними як у позитивно, так і в негативно забарвлених оцінних контекстах. Наприклад, уживання модальних дієслів, імперативів і питальних конструкцій.

У магічному дискурсі модальні дієслова можуть реалізовувати прагматичну категорію модальності, тобто оцінки(характеристики) комунікантами дійсності. Позитивна модальність може реалізовувати, наприклад, субкатегорію впевненості: “*Magic **can** bring harmony and success*

into our lives” [528]; “*Working with the moon’s phases **can** enhance your healing practices*” [528]; “*Performing love spells during specific moon phases **can** enhance their effectiveness*” [573]. У наведених фрагментах адресант експлікує оптимізм і впевненість (*can bring, can enhance*) щодо досягнення таких цінностей як гармонія, успіх і здоров’я за допомогою магії. Дієслово *can* вербалізує можливість досягнення цілей та експлікує мотиваційне забарвлення. Заперечна форма модального дієслова, навпаки, експлікує впевненість мовця і стверджує неможливість подій чи нереалістичність фактів (*cannot be*), ставлення адресанта до того, як слід вчинити в конкретній ситуації або його рекомендацію щодо можливих дій (*should not*): “... *magical knowledge, because it’s so potent and particular, is dangerous and **should not** be divulged to anyone. ...this almost-divine knowledge is well beynd human capacities and the magician **cannot** be in real control of it; he is only a medium of its transmissionand application*” [286, с. 192]

Імператив уживаний при необхідності прагматичного навантаження висловлювання, коли треба вплинути на адресата, реалізувати мовленнєву каузацію зміни реального стану речей, зокрема шляхом залучення до магічних дій (“***Embrace the magic within***” [573]; “***Be prepared for unexpected surprises and opportunities that will bring positive changes into your life***” [573], або, навпаки, відсторонення від них (“***Stop calling it magic. Start calling it what it is — psychological manipulation***” [555]).

Питальні конструкції в текстових фрагментах є імлікаціями як позитивної, так і негативної оцінки. Наприклад, спонукальне речення, граматично оформлене як питання, стимулює позитивне ставлення до магії (“*Why not harness the energy of the universe to achieve your dreams?*”), а риторичне питання є виправданим для імплікації скепсису й невисокої оцінки магії (“*If magic works, why hasn’t it cured poverty or war?*” [555]).

Популярність книг і фільмів із сюжетами про чародійство демонструє посилену увагу до магії, усвідомлення її цінності як елементу культури людства, хоч і неоднозначне ставлення до цього феномену:

*“Merlin, **enchanter and wise man** in Arthurian legend and romance of the Middle Ages, linked with personages in ancient Celtic mythology (especially with Myrddin in Welsh tradition). He appeared in Arthurian legend as an **enigmatic figure, fluctuations and inconsistencies in his character** being often dictated by the requirements of a particular narrative or by **varying attitudes of suspicious regard toward magic and witchcraft**” [566].*

У наведеному фрагменті йдеться про загадковий характер чарівника й віщуна Мерліна (героя легенд про Короля Артура, творів Дж. Р. Р. Толкіна) й автор зазначає, що загадковість, непослідовність дій мага частково пояснюється підозрілим ставленням до чаклунства.

Отже, магічний дискурс маніфестує складну систему цінностей – здоров'я й кохання, гармонію, добробут та емоційне благополуччя. Оцінні лексичні одиниці в англomовному магічному дискурсі віддзеркалюють емоційний стан комунікантів, культурні конотації та цінності, пов'язані з магічними практиками, і є інструментами у вербалізації уявлень про суть і філософію магії та її вплив та суспільство.

У ХХІ столітті окультизм зазнає суттєвих змін, однією з найпомітніших серед яких є його комерціалізація. Традиційно окультне знання передавалося в межах закритих ініціатичних структур, з обов'язковим дотриманням езотеричних норм, ритуалів, морально-етичних настанов і мовної герметичності. Сучасна епоха, позначена глобалізацією, цифровізацією та ринковою логікою, трансформує окультизм у відкриту комунікативну систему, де сакральне стає товаром, а доступ до «таємного» – елементом масової культури.

Окультні практики, образи, ідеї та тексти нині активно споживаються в межах популярної культури – від астрології й таро до ритуальної магії, кристалотерапії, чакрових систем і навіть псевдокабалістичних курсів. Комерціалізація відбувається як через медіаплатформи (YouTube, TikTok, Instagram), так і через індустрію курсів, тренінгів, консультацій, продажу атрибутики та створення «брендів езотерики». У цьому новому форматі

окультизм усе частіше функціонує не як глибинна система пізнання, а як форма лайфстайлу, естетичного вибору або «духовної послуги».

Ця трансформація пов'язана з двома ключовими чинниками. По-перше, із секуляризацією духовного простору, де традиційні релігії втратили монополію на сакральне, а люди шукають персоналізованих, гнучких, «дружніх» до себе форм духовності. По-друге, з логікою споживання, яка вимагає швидкого результату, простих рішень і яскравого візуального ряду – все те, що комерціалізований окультизм охоче надає.

Комерціалізований окультизм дедалі частіше редукує складну, багатшарову символічну систему до спрощених маркетингових образів і кліше. У цьому процесі трансцендентні, езотерично навантажені поняття втрачають свою глибинну семантику, підмінюючись естетично привабливими, але змістово порожніми формами. Так, алхімія трансформується в коучинг, який обіцяє особистісне зростання без глибокого внутрішнього перетворення, а магія зводиться до технології швидкого досягнення бажань – зручної та привабливої, але позбавленої ініціаційного виміру. Символіка, яка традиційно вимагала тривалого процесу інтерпретації, включення в ритуал, внутрішньої роботи й духовної підготовки, у комерційному середовищі часто використовується як декоративний елемент – у вигляді амулетів, принтів на одязі, предметів інтер'єру, маркетингових логотипів.

Така поверхнева стилізація, що імітує окультну естетику без її змістового наповнення, поступово витісняє глибинну семіотичну структуру класичного окультизму. Символи, які слугували інструментами пізнання, трансценденції та сакрального зв'язку, стають елементами візуального споживання. Відбувається символічна девальвація — не лише втрата змісту, але й викривлення функцій езотеричних практик.

Водночас оцінювати цей процес виключно негативно було б спрощенням. Комерціалізація окультизму стала інструментом ширшої культурної дистрибуції езотеричних ідей, зробила доступними колись

закриті знання для широкої аудиторії, дестигматизувала теми, що донедавна вважалися маргінальними або табуйованими. Крім того, саме на перетині спрощених моделей і глибших традицій почали виникати нові форми культурного й духовного синтезу – як-от поєднання психологічних практик, тілесної терапії, майндфулнесу з елементами астрології, таро, алхімічної символіки. Ці гібридні утворення, хоч і викликають дискусії, відкривають нові можливості інтерпретації й адаптації езотеричної спадщини до реалій сучасного життя.

Проблема полягає не в самому факті адаптації чи популяризації, а в розмиванні критеріїв автентичності, відповідальності та етичної чутливості. Коли глибинні смисли замінюються поверхневими образами, втрачається не лише зв'язок із традицією, а й ризикує бути порушеним баланс між особистим пошуком і споживацьким підходом до духовного. В умовах комерціалізованої культури особливо важливо зберігати критичне мислення, розрізняти глибоке й декоративне, автентичне й стилізоване, не втрачаючи здатності до смислової рефлексії.

Висновки до розділу 4

1. Аналіз аксіологічного аспекту англомовного окультного дискурсу дозволяє стверджувати, що окультизм співвідноситься з цінностями різних рівнів – вищими морально-етичними, гедоністичними, вітальними цінностями буття людини, що переконує в культурно-історичній значимості окультизму, покликаному реалізувати прагнення людини знайти й зрозуміти своє місце у світі, усвідомити єдність внутрішнього й зовнішнього багатосвіття.

2. Результати аналізу оцінних суджень учасників англомовного окультного дискурсу переконливо демонструють динамічність та амбівалентність ставлення до окультизму в цілому і до його окремих сфер зокрема. Протилежні оцінки виражені експліцитно й імпліцитно.

Аксіологічні (ціннісний та оцінний) параметри окультного дискурсу актуалізовано комбінацією різнорівневих вербальних і невербальних засобів.

3. Серед вербалізацій переважають лексичні одиниці з інгерентним позитивним чи негативним значеннями. Слова з опозитивною семантикою трапляються як контекстуально наближені з метою вираження неоднозначного ставлення мовців до об'єкта комунікації. Продуктивними виявилися ад'єктивні та адвербіальні інтенсифікатори оцінно-експресивних значень, заперечувальні частки, а також морфологічні засоби, зокрема префікси з негативною семантикою. До частотних граматичних засобів вираження оцінки уналежнено модальні дієслова, ступені порівняння прикметників, імперативні й питальні речення. Риторичні твердження й контрасти, які вживаються для опису й оцінки тих чи тих явищ, дій, ідей або символів окультного дискурсу, містять епітети, метафори, оксюмори, антитези, повтори, нагромадження.

4. Виразною рисою оцінно-експресивної комунікації у сфері окультизму є креолізація повідомлення, яка досягається гармонізацією вербального й невербального складників. Графічні елементи вербального тексту (виділення курсивом, жирним шрифтом, капіталізація) та інші прийоми візуалізації дискурсивного фрагмента (інтеграція фото чи малюнка, маніпуляція кольором) посилюють загальну аксіологічну спрямованість комунікації.

5. На сучасному етапі окультизм характеризується полідискурсністю. Елементи езотерики інтегровано в медійний і літературний простори, де формується специфічний наратив, який одночасно романтизує й демонізує окультні практики, перетворюючи їх на частину масової культури й комерційного споживання. Художня література й кінематограф активно використовують окультні мотиви для романтизації феномену окультизму, а медіапродукти надають йому естетики з метою адаптації до сучасних потреб

та уподобань споживача. Зазначене стимулює толерантне ставлення англомовного суспільства до окультизму.

Основні положення розділу висвітлено в таких публікаціях авторки: 145, 153, 156, 162, 171, 450, 453.

ВИСНОВКИ

У сучасному соціокультурному просторі окультизм являє собою архаїчну, культурно значущу систему поглядів, концепцій і практик, які ґрунтуються на ідеях міфологічного світобачення, а також історично пізніших релігійних й езотеричних вчень, орієнтованих на альтернативне сприйняття світу та його пізнання. Вчення окультизму відповідає потребам людства в семіотизації досвіду, вражень й оцінок, здобутих в процесі пізнання довкілля, розумінні свого місця у світі і надає можливість особливого погляду на ті аспекти буття, які залишаються недоступними для раціонального сприйняття, а досягаються лише ірраціонально – за допомогою інтуїції, уяви, фантазії. Окультизм постає тією частиною культури, яка задовольняє прагнення людини до осягнення таємничого й корелює з “нереальністю”, тобто тим аспектом антиномічності світу, яка балансує з “реальністю”.

Сфера окультизму являє собою унікальне явище культури, яке впродовж багатовікової еволюції зазнало трансформації від закритої системи знань для обмеженого кола комунікантів до феномена масового спілкування у межах цифрового простору. Комплексний аналіз англomовного окультиного дискурсу дозволяє визначити його складну когнітивно-комунікативну систему із властивими їй онтологічними, гносеологічними й аксіологічними ознаками.

В онтологічному аспекті окультиний дискурс та його мікродискурси (алхімічний, астрологічний і магічний) характеризуються цілісністю, жанровою універсальністю, високим ступенем креолізації (комбінуванням вербальних і невербальних, зокрема візуальних, засобів спілкування, а також насиченістю іконічних знаків і символів).

Результати дослідження дозволяють констатувати виразну тенденцією до полідискурсивності – інтеграції окультиного дискурсу в різні сфери культури й спілкування. Взаємодія учасників дискурсу ґрунтується на довірі до окультиних практик, зацікавленість ними як інструментами

досягнення конкретних життєвих цілей, реалізації уподобань, інтелектуального й естетичного задоволення або розваги й відпочинку.

Алхімічний, астрологічний і магічний дискурси – це панхронічні форми езотеричної комунікації, які використовують символи, знання й ритуали для взаємодії з надприродним. Головними суб'єктами комунікації є носії спеціальних знань (алхіміки, астрологи, маги тощо) і замовники окултних послуг. Проте до комунікації залучаються також прихильники та опоненти окултних учень і теорій.

Поліфункційність окултного дискурсу виявлена низкою когнітивно-комунікативних і суспільних функцій, головними з яких вважаємо прогностичну, корекційну, застережувальну, протекційну, регулятивну. Кожна з цих функцій реалізується через поєднання мовних засобів із ритуальними та символічними елементами, що забезпечує особливий комунікативний ефект окултного дискурсу.

Прогностична функція спрямована на передбачення майбутніх подій і їх ймовірного впливу на життя людини, реалізуючись через використання астрологічних карт, ворожіння чи тлумачення снів, що допомагають формувати уявлення про майбутнє, знижувати тривожність та планувати дії. Вона реалізується в комунікації за допомогою уживання спеціалізованої термінології, мовних конструкцій припущення та ймовірності, ритуальних словесних формул, метафоричних репрезентацій часу та долі.

Корекційна функція полягає у зміні чи спрямуванні обставин або стану людини за допомогою магічних ритуалів, обрядів чи амулетів, спрямованих на вирішення проблем, покращення життєвих обставин або усунення негативного впливу. Ця функція реалізована в комунікації за допомогою уживання імперативних конструкцій в заклинаннях та ритуальних текстах; дієслів дії, що позначають вплив; символічної лексики, пов'язаної з ідеями відновлення гармонії; парцелярних висловів та повторів з метою інтенсифікації впливу на реципієнта інформації.

Функція застереження – попередження про можливі небезпеки, труднощі чи загрози через прогнозування або ідентифікацію негативних факторів. Її реалізації в комунікації сприяє уживання одиниць негативної модальності, табу та евфемізмів, позначень містичних чисел та символів, а також спеціальних формул у прокльонах чи застереженнях.

Протекційна функція спрямована на забезпечення захисту від зовнішніх загроз, негативного впливу чи поганих намірів інших осіб через створення магічних бар'єрів, захисних ритуалів чи амулетів, які символічно гарантують безпеку й стабільність. Ця функція реалізується вербально у заклинаннях та ритуальних висловах, уживанням лексем “захисту”, протективних метафор, перформативних дієслів захисту та протидії.

Регулятивна функція окультичного дискурсу впливає на сприйняття людиною довкілля за допомогою окультичної свідомості, прийняття явищ і відомостей, які не потребують доказів, а ґрунтуються лише на вірі та переконаннях. Ця функція реалізується за допомогою авторитетних (хоча і бездоказових) тверджень, використання архаїчної та езотеричної лексики, псевдонаукових тлумачень з використанням наукоподібних термінів, а також вказівок на сакральні джерела.

У гносеологічному аспекті окультичний дискурс є концептуалізацією наївного, релігійного й філософського досвіду пізнання світу й людини, втіленого в ієрархічній системі концептуальних домінант – мегаконцепту OCCULTISM і макроконцептів ALCHEMY, ASTROLOGY та MAGIC. Ці концепти актуалізовані різночастотними номінаціями, організованими за ядерно-периферійним принципом з метою вербалізації мотивувальних, поняттєвих та асоціативних ознак, важливих для учасників дискурсу.

Вербалізація мегаконцепту OCCULTISM і його складових макроконцептів ALCHEMY, ASTROLOGY, MAGIC в англomовній комунікації віддзеркалює інформаційний зміст – мотивувальні, поняттєві та асоціативні (образні) ознаки концептуалізації важливих для окультичного світогляду понять.

Ознаки ‘таємничість’, ‘надприродність’, ‘псевдонауковість’, ‘передбачення’ і ‘вплив’ виявилися виразними в процесах концептуалізації. Концептуальна ознака ‘популярність’ актуальна макроконцептів ASTROLOGY та MAGIC, що засвідчує їх значущість у житті сучасного суспільства. Нерелевантність цієї ознаки для макроконцепту ALCHEMY переконує у його маргіналізації у сучасному дискурсі, де алхімія сприймається радше як історичний чи символічний феномен, ніж як активна практика. Виразною виявилася синкретична ознака ‘здивування, страх, благоговіння’ в структурі макроконцепту MAGIC, що зумовлено стереотипними уявленнями про магію, які культивуються через міфологію, літературу, кіно та інші аспекти культури.

Результати аналізу англомовного окультного дискурсу в аксіологічному аспекті розкривають низку різнорівневих (анти)цінностей, на досягнення яких спрямовані концепції та практики окультизму, а також амбівалентність оцінних суджень комунікантів щодо окультизму – від інтересу та абсолютної віри в окультизм до його категоричного заперечення.

Аксіологічний вимір окультного дискурсу має найбільш динамічний характер і зазнає змін відповідно до етапу культурно–історичного розвитку суспільства: від зацікавленості і беззаперечної віри до категоричного несприйняття або повернення до окультних практик для створення власного впливу, формування життєвої траєкторії. В англомовному світі ставлення до окультизму є амбівалентним, що засвідчує уживання лексики з інгерентною позитивною та негативною оцінкою; контекстні наближення опозитивів; одиниць з інгерентними оцінно-емоційними семами (позначень інтенсивних почуттів та емоцій); номінацій, які додають висловлюванню емоційно-оцінного забарвлення експлікацією сенсу ‘неоднозначний, протилежний’; а також різноманітних морфологічних засобів і синтаксичних конструкцій. Завдяки окультним практикам люди прагнуть досягти життєвих цінностей – здоров’я, любові, багатства, щастя та впевненості у собі.

Усвідомлення важливості окультизму як складової культури засвідчують численні звернення до магії, чаклунства, надприродних феноменів у фольклорі, художній літературі, кінематографі й інших видах мистецтва.

Результати дослідження підтверджують гіпотезу стосовно того, що окультний дискурс – це складна когнітивно-комунікативна діяльність, яка синтезує різні формати обміну інформацією, моделює особливу картину світу й стимулює соціальну взаємодію й ритуалізацію спілкування.

Перспективними вважаємо подальші порівняльно-історичні дослідження окультних дискурсів, актуалізованих засобами різних мов, удокладнення проблем полідискурсивності й полісеміотичності окультної та інших форм комунікації, які можуть бути об'єктом наукових розвідок у новій галузі філології – лінгвістичній окультології.

Список використаних джерел

1. Адамчук Н. В. Традиційна міфологія як основа художньої концепції Валерія Шевчука: автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.01.01. Київ, 2008. 18 с.
2. Аксіологія. URL: <https://esu.com.ua/article-43500> (дата звернення: 4.08.2022)
3. Алхімія. URL: <https://vue.gov.ua/%D0%90%D0%BB%D1%85%D1%96%D0%BC%D1%96%D1%8F> (дата звернення: 3.08.2022)
4. Антонюк О.В. Когнітивні складники концепту вода в українських народних казках. *Записки з українського мовознавства: Збірник наукових праць*. Одеса: Астропринт, 2000. Випуск 10. С. 61-66.
5. Астрологія. URL: <https://vue.gov.ua/%D0%90%D1%81%D1%82%D1%80%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%8F> (дата звернення: 1.06.2022)
6. Арешенкова О. Ю. Типи оцінок та мовні засоби їх вираження в рекламних текстах. *Філологічні студії: науковий вісник Криворізького національного університету*. 2012. Вип. 7, ч. 2. С. 100–109.
7. Бабелюк О.А. Постмодерністська чуттєвість: стиль життя, концепт чи прийом? *Концепты и контрасты: монографія*. Одеса: «Гельветика», 2017. С. 479-486.
8. Бабелюк О. А. Поетика постмодерністського художнього дискурсу: принципи текстотворення (на матеріалі сучасної американської прози малої форми): Дис... д-ра наук: 10.02.04, Київ, 2010. 425 с.
9. Бабелюк О. А. Стилїстика декодування: від витоків до здобутків та перспектив. *Любовь к слову: филологические заметки в честь юбилея профессора В.А. Кухаренко*. Одеса: КП ОПТ, 2018. С. 37-51.
10. Бацевич Ф.С. Основы коммуникативной лингвистики. К.: Академія, 2004. 344 с.

11. Бацевич Ф. Нариси з лінгвістичної прагматики: монографія. Львів: Вид-во ПАІС, 2010. 336 с.
12. Безугла Л.Р. Перлокуція у дискурсі. *Дискурс як когнітивно-комунікативний феномен*. Харків: Константа, 2005. С. 118-144.
13. Белова А.Д. Вербальне відображення концептосфери етносу: сучасний стан вивчення проблеми. *Мовні і концептуальні картини світу: Збірник наукових праць*. К.: Логос, 2001. №5. С. 15-22.
14. Белова А. Поняття “стиль”, “жанр”, “дискурс”, “текст” у сучасній лінгвістиці. *Вісник КНУ: Іноз. Філолог.* 2002. Вип. 32. С.11-14.
15. Бехта І. А. Дискурс наратора в англomовній художній. Київ, 2004. 304 с.
16. Бехта І.А. Концептосфера у динаміці (текст і дискурс у світлі когнітивно-дискурсивної парадигми). *Мовні і концептуальні картини світу: Збірник наукових праць*. К.: Логос, 2001. №5. С. 22-26.
17. Белєхова Л.І. Образний простір американської поезії: лінгвокогнітивний аспект: Дис. ... д-ра філол. наук: 10.02.04. К., 2002. 461 с.
18. Бистров Я.В. Англomовний біографічний наратив у вимірах когнітивної лінгвістики і синергетики: монографія. Київ; Івано-Франківськ: Видавець Кушнір Г.М., 2016. 320 с.
19. Бігунова Н. Лінгвальні маркери оцінки в англomовному художньому дискурсі. *Нова філологія*. 2025. № 97. С. 19–26.
20. Бондаренко Є. В. Типологія картин світу: когнітивні підвалини *Наукові записки КДПУ. Сер.: Філологічні науки (мовознавство)*. 2013. Вип. 116. С. 383–388.
21. Борисюк І. Замовляння в системі архаїчних магічних практик: структурно-семіотичний аналіз. *Наукові праці Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу «Києво-Могилянська академія»*. Серія: Філософія. 2015. Т. 257, Вип. 245. С. 71-76.

22. Браславська Л. Я. Концепт ВІЙНА в англомовній картині світу: до концептуальні основи. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія "Романо-германська філологія. Methodика викладання іноземних мов"*. 2013. № 1051. С. 46–51.
23. Бурбело В.Б. Сучасні концепції дискурсу та лінгвопрагматичні засади дискурсології. *Вісник Київського університету. Сер. Іноземна філологія*. К., 2002. Вип. 32-33. С. 79-84.
24. Бурбело В. Б. Художній дискурс в історії французької мови та культури IX–XVIII ст.: автореф. дис. ... доктора філол. наук: 10.02.05 Київ, 1999. 32 с.
25. Бялик В.Д. Мовна комунікація в процесі глобалізації суспільства. *Науковий вісник Чернів. у-ту*. 2005. Вип 267. 2005. С.108-115.
26. Вальчук Г.В. Мовне втілення концепту “європейська інтеграція”: семантико-когнітивний аспект (на матеріалі документів Євросоюзу та публікацій газети The Times): Дис... канд. філол. наук: 10.02.04. К., 2003. 273 с.
27. Ванівська О. І. Основні підходи до аналізу мовних даних у корпусній лінгвістиці. *Наукові записки. Серія «Філологічна»*. 2012. Вип. 27. С. 3-8.
28. Вісько Г.Г. Когнітивна лінгвістика: історія становлення і розвитку напряму лінгвістичного вчення. *Science and Education a New Dimension. Philology*, III (12), Issue: 60. 2015. С. 23-26
29. Галич О., Назарець В., Васильєв Є. Теорія літератури. К.: Либідь, 2001. 488 с.
30. Гармаш О. Л. Лінгвосинергетичний аспект розвитку словникового фонду англійської мови. Запоріжжя: Запорізький національний університет, 2011. 324 с.
31. Гесманн Г.В. Тайные символы алхимии, фармацевтики и астрологии средних веков. Пер. с нем. К.: «Port-Royal», 2006. 224 с.

32. Гнезділова Я. В. Емоційність та емотивність сучасного англомовного дискурсу: структурний, семантичний і прагматичний аспекти: дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: 10.02.04. Київ, 2007. 291 с.
33. Гносеологія. *Енциклопедія Сучасної України*. 2006. URL: <https://esu.com.ua/article-30705> (дата звернення: 5.11.2022)
34. Гончарук О. М. Англомовна прозова байка: прагмастилістичний і когнітивний аспекти: дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.04 / Олег Миколайович Гончарук. Херсон, 2012. 231 с.
35. Гудзь Н.О. *Генезис поняття «ДИСКУРС» у сучасній лінгвістиці. Наукові записки КДПУ ім. В. Винниченка. Серія: Філологічні науки (мовознавство)*. 2018. № 105. С. 442–445.
36. Гундаренко О. Лінгвокультурний концепт як одиниця структурування культурно значущої інформації в текстах американської церемоніальної промови. 2020. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/53035711.pdf> (дата звернення: 5.10.2023)
37. Гунчик І. Український магічно-сакральний фольклор: структура тексту та особливості функціонування: монографія. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2011. 232 с.
38. Давидюк В. Первісна міфологія українського фольклору. Луцьк: Волинська книга, 2007. 324 с.
39. Ділі Д. Основи семіотики. Львів: Арсенал, 232 с.
40. Добровольська М. Б. Підходи до трактування дискурсу в сучасних мовознавчих студіях. *Науковий вісник ДДПУ ім. І. Франка. Серія «Філологічні науки» (мовознавство): Збірник наукових праць*. 2018. № 10. С. 32–34.
41. Еліаде М. Трактат з історії релігій. К.: Дух і літера, 2016. 206 с.
42. Ємець О.В. Концептуальні метафори у художніх і газетних текстах. *Актуальні проблеми філології та перекладознавства: Збірник праць та доповідей Всеукраїнської наукової конференції*. 12–13 травня 2005 року. Хмельницький: ХНУ, 2005. С. 84–86.

43. Жаботинская С.А. Когнитивная лингвистика: принципы концептуального моделирования. *Лінгвістичні студії*. 1997. Вип. II. Черкаси: Сіяч. С. 3–11.
44. Жайворонок В.В. Лексична підсистема мови і значення мовних одиниць. *Мовознавство*. 1999. № 6. С. 32–46.
45. Живіцька І. Мовна картина світу як відображення реальності. *Філологічні студії: Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету*. 2010. № 4. С. 20–25.
46. Жмаєва Н.С., Гохман К. Є. (2018) Концептуальні засади аналізу дискурсу. *Science and Education a New Dimension. Philology*. 2018. Issue 161. С. 68–72.
47. Загнітко А. П., Богданова І.В. Лінгвокультурологія: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. 3–є вид., перероб. і доп. Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса, 2017. 287 с.
48. Загнітко А.П. Основи дискурсології. Донецьк: ДонНУ, 2008. 194 с.
49. Загнітко А. П. Теорії сучасних лінгвістичних вчень. Вінниця: ТВОРИ, 2019. 528 с.
50. Золотухин Ю. В. Графические особенности алхимической символики. *Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв*. 2011. № 8. С. 69–76.
51. Івін А.А. Аксіологія. 2022. URL: <https://stud.com.ua/152864/filosofiya/aksiologiya> (дата звернення: 5.10.2024)
52. Кагановська О.М. Когнітивний аспект розгортання текстових концептів художнього твору. *Мова і культура*. К.: Видавничий Дім Дмитра Бурого, 2004. 7. Т.IV. Ч.1. Лінгвокультурологічна інтерпретація тексту. С. 42–48.
53. Как нарисовать портрет птицы: методология когнитивно–коммуникативного анализа языка: кол. монография / Бондаренко Е.В., Мартынюк А.П., Фролова И.Е., Шевченко И.С. Х.: ХНУ имени В.Н. Каразина, 2017. 246 с.

54. Карпіловська Є.А. Вступ до прикладної лінгвістики: комп'ютерна лінгвістика. Донецьк : Юго–Восток, 2006. 286 с.
55. Касіерер Е. Вибране. К.: Гардарика, 1998. 206 с.
56. Кириленко К. До питання про демаркацію понять «картина світу», «світогляд» та «образ світу». *Актуальні проблеми філософії та соціології*. 2021. С. 9-13.
57. Ковтун О.В. Проблематика лінгвоаксіології в західній дослідницькій парадигмі. 2022. URL: <http://www.baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/download/96/2408/5184-1> (дата звернення: 5.10.2024)
58. Козлова Т. О. Дослідження іконічності в мові: історія та перспективи. *Нова філологія*. 2013. № 59. С. 38–45.
59. Козлова Т. О. Іконічність жестової комунікації. *Наукові записки (Філологічні науки)*. 2018. № 164. С. 317–322.
60. Колегаєва І. М. Що нам показує картина світу: людський чинник ономасіологічних процесів. *Наукові записки НаУКМА. Серія: Філологічні науки (Мовознавство)*. 2014. Т. 164. С. 8–11.
61. Колегаєва І. М. Перцептивне і когнітивне бачення світу: ономасіологічний аспект. *Вісник Одеського національного університету імені І. І. Мечникова*. 2013. Т. 18, Вип. 2(6). С. 63–69.
62. Колегаєва І. М. Конструювання номінативного поля концепту: етапи та одиниці. *Записки з романо-германської філології*. 2018. № 1(40). С. 121–127.
63. Кононенко В. І. Концептологія в лінгвістичному аспекті. *Мовознавство*. 2006. № 1 (2). С. 111–117.
64. Космеда Т. А. Концепт «воля» у свідомості мовної особистості та категорія оцінки. *Записки з загальної лінгвістики: зб. наук. пр.* Одеса: Астропринт, 2001. Вип. 3. С. 65–74.
65. Кочерган М. П. Загальне мовознавство: підручник. Київ: Видавничий центр «Академія», 2003. 464 с.

66. Кочерган М. П. Зіставне мовознавство і проблема мовних картин світу. *Мовознавство*. 2004. № 5–6. С. 12–30.
67. Кочерган М. П. Мовознавство на сучасному етапі. *Дивослово*. 2003. № 5. С. 24–29.
68. Кравченко Н. О. Синергійність англомовного релігійного дискурсу (теолінгвістичний підхід): монографія. Одеса: КП ОМД, 2017. 412 с
69. Кравченко Н. А. Ритуал богослужіння як семіотичний вияв синергійності молитовного дискурсу. *Записки з романо-германської філології*. 2018. № 1(40). С. 128–138.
70. Краснобаєва-Чорна Ж. В. Концептуальний аналіз як метод концептивістики (на матеріалі концепту ЖИТТЯ в українській фраземіці). *Українська мова*. 2009. № 1. С. 41–52.
71. Краснобаєва-Чорна Ж. В. Ціннісна картина світу: аналіз теоретико-прикладних засад у сучасному мовознавстві. *Українська мова*. 2022. № 29. URL: <https://doi.org/10.18524/2414-0627.2022.29.262409> (дата звернення: 10.12.2023)
72. Кривий А. Дискурсивний аналіз і сучасне мовознавство. *Дискурс іноземномовної комунікації: колективна монографія* / за ред. К. Я. Кусько. Львів: Видавництво Львівського національного університету імені Івана Франка, 2001. С. 158–162.
73. Кусько К. Я. Дискурс іноземномовної комунікації: концептуальні питання теорії і практики. *Дискурс іноземномовної комунікації: колективна монографія* / за ред. К. Я. Кусько. Львів: Видавництво Львівського національного університету імені Івана Франка, 2001. С. 25–49.
74. Кусько К. Я. Лінгвістика тексту та її когнітивний потенціал. *Іноземна філологія*. 1999. № 111. С. 98–101.
75. Крижанівська Г. Т. Гороскоп у сучасних англомовних жіночих журналах: жанровий підхід. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Філологія»*. 2018. Вип. 1(69), ч. 1. С. 229–231.

76. Леві-Строс К. Первісне мислення / пер. з фр., вступ. слово та прим. С. Йосипенка. Київ: Український Центр духовної культури, 2000. 256 с.
77. Левченко О. Лінгвокультурологія та її термінна система. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: Проблеми української термінології*. 2003. № 490. С. 105–113.
78. Лексикон загального та порівняльного літературознавства. Чернівці: Золоті литаври, 2001. 453 с.
79. Лисенко О. М. Онтологія дискурсу та його розвиток у діяхронії. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Філологія (мовознавство)*. 2017. Вип. 24. С. 39–44.
80. Хамітов Н. В., Пономарьов А. П. Магія. *Енциклопедія Сучасної України* / редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк та ін.; НАН України, НТШ. Київ: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2017. URL: <https://esu.com.ua/article-60225> (дата звернення: 7.08.2023)
81. Манакін В. М. Мова і міжкультурна комунікація. Київ: ВЦ «Академія», 2012. 208 с.
82. Мартинюк А. П. Перспективи дискурсивного напрямку дослідження концептів. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: Філологія*. 2009. Вип. 837. С. 14–18.
83. Мартинюк А. П. Концепт у дискурсивній парадигмі. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: Філологія*. 2006. Вип. 725. С. 9–12.
84. Масонство / Кравців Б.-Ю. М., Оглоблін О. П., Савченко В. А. *Енциклопедія Сучасної України*. НАН України, НТШ. Київ: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2018. URL: <https://esu.com.ua/article-66796> (дата звернення: 7.09.2023)
85. Матвєєв В. О. Нацизм в якості антигуманної концепції самореалізації особистості. *Гілея: науковий вісник: зб. наук. пр.* 2011. Вип. 52. С. 334–340.

86. Матвієнко І. Автор, текст і дискурс: філософські розвідки Мішеля Фуко. *Multiversum. Філософський альманах*. 2016. № 3–4. С. 81–86. DOI: 10.35423/2078-8142.2016.3-4.08.
87. Михайленко В. В., Микитюк І. М. Хрестоматія з дискурсу: навч. посіб. Чернівці: Рута, 2003. 240 с.
88. Могілей І. Міфопоетичні параметри «магічного реалізму» у творчості американських письменників-романтиків XIX ст. *Вісник Черкаського університету. Серія: Філологічні науки*. 2013. № 5 (258). С. 77–85.
89. Мойсеєнко С. М. Основні підходи та методи дослідження дискурсу. *Передовий науково-практичний досвід – 2009: зб. матеріалів всеукр. наук.-практ. конф.* Миколаїв, 2009. URL: http://www.kamts1.kpi.ua/sites/default/files/files/moiseienko_osnovni.pdf (дата звернення: 9.09.2023)
90. Мунтян Л. В. Дефініційний аналіз як початковий етап концептуального аналізу. 2022. URL: http://www.vestnik-philology.mgu.od.ua/archive/v36/part_1/31.pdf (дата звернення: 7.09.2023)
91. Ніколенко А. Г. Лексикологія англійської мови – теорія і практика. Вінниця: Нова книга, 2007. 320 с.
92. Ніконова В. Г. Художні концепти в трагедіях Шекспіра: методика ідентифікації. *Вісник Черкаського університету. Серія: Філологічні науки*. 2005. Вип. 78. С. 21–32.
93. Новикова М. Прасвіт українських замовлянь. *Українські замовляння* / упоряд. М. Н. Москаленко. Київ: Дніпро, 1993. С. 7–33.
94. Онтологія. *Енциклопедія Сучасної України* / редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк та ін.; НАН України, НТШ. Київ: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2022. URL: <https://esu.com.ua/article-75474>
95. Осовська І. М. Сучасний німецькомовний сімейний дискурс: ментальний і вербальний ресурс: монографія. Чернівці: Родовід, 2013. 296 с.

96. Осовська І. М. Сучасний німецький сімейний дискурс: когнітивно-семантичний і комунікативно-прагматичний виміри: дис. ... д-ра філол. наук. Чернівці, 2014. 448 с.
97. Петрик Т. Елементи прогностичного дискурсу у англомовному ченнелінг-дискурсі. *Вісник Львівського університету. Серія: Іноземні мови.* 2013. Вип. 21. С. 10–15.
98. Петрик Т. В. Ченнелінг у системі сакральних дискурсів: когнітивний аспект. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія: Філологічні науки.* 2014. № 6(1). С. 72–80.
99. Петров В. Український фольклор (заговори, голосіння, обрядовий фольклор народно-календарного циклу). Мюнхен: Український вільний університет, 1947. 112 с.
100. Перчі М. Й. Концепт, концептуалізація та концептуальна картина світу. *Проблеми романо-германської філології.* Ужгород : Мистецька лінія, 2001. С. 78–82.
101. Підлісний М. М. Проблеми аксіології та шляхи їх вирішення : монографія. Дніпро : Видавець Біла К. О., 2020. 164 с.
102. Потапенко С. І. Орієнтаційний простір англомовних журнальних текстів: досвід лінгвокогнітивного аналізу. *Наукові записки Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя. Серія : Філологічні науки.* 2005. С. 26–30.
103. Потапенко С. І. Стратегії організації англомовного журнального дискурсу: синтаксичне і текстове втілення. *Лінгвістика : зб. наук. пр.* Луганськ : Альма-матер, 2006. Вип. 3 (9). С. 178–188.
104. Потапенко С. І. Структура англомовних статей в аспекті періодичності публікації часописів новин. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка.* 2006. Вип. 27. С. 60–65.
105. Потапенко С. І. Сучасний англомовний медіа-дискурс як процес і результат конструювання реальності: лінгвокогнітивний підхід. *Проблеми*

семантики, прагматики та когнітивної лінгвістики. 2007. Вип. 11. С. 275–281.

106. Почепцов Г. Г. Теорія комунікації. Київ : Ваклер, 2001. 656 с.

107. Приходько А., Ходос І. Система концептуальних домінант ідіодискурсу Ф. С. Фіцджеральда. *Сучасні дослідження з іноземної філології*. 2019. Вип. 17. С. 95–103.

108. Приходько А. М. Концепти і концептосистеми в когнітивно-дискурсивній парадигмі лінгвістики : монографія. Запоріжжя : Прем'єр, 2008. 332 с.

109. Приходько Г. І. Способи вираження оцінки в сучасній англійській мові : монографія. Запоріжжя : ЗДУ, 2001. 362 с.

110. Приходько Г. Прагматика оцінки. *Наукові записки. Серія: Філологічні науки*. 2015. Вип. 138. С. 29–31.

111. Приходько Г. І. Типологія мовленнєвих актів оцінки. *Записки з романо-германської філології*. 2020. Вип. 1 (44). С. 233–239.

112. Пріц В. Міфологічна картина світу. *VII Всеукраїнська наукова конференція «Астрономія і сьогодення»*. 2018. С. 148–152.

113. Радченко О. Ю. Види концептуальної метафори: підстави класифікації. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: Філологія*. 2003. Вип. 586. С. 9–12.

114. Решитько А. Д. Магічний дискурс як сугестивний тип комунікації. *Академічні студії. Серія «Гуманітарні науки»*. 2022. Вип. 1. С. 178–185

115. Родигін К., Родигін М. Феномен алхімії в часопросторовому та ментальному вимірі Старого світу. *Схід*. 2012. № 4 (118). С. 164–172.

116. Рудь М. О. Алхімія. *Велика українська енциклопедія*. 2020. URL: <https://vue.gov.ua/Алхімія> (дата звернення: 4.06.2022)

117. Сахарчук Л. І. Методологія комунікативних досліджень : монографія. Київ : КНУ, 2006. 214 с.

118. Семенюк О. А., Паращук В. Ю. Основи теорії мовної комунікації: навч. посібник. Київ : Видавничий центр «Академія», 2010. 240 с.

119. Сафьян Ю. О. Концепт CHARMER / ЧАРІВНА ЛЮДИНА в англійській та українській лінгвокультурах. *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського. Серія : Лінгвістичні науки*. 2013. Вип. 16. С. 196–204.
120. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми : підручник. Полтава : Довкілля-К, 2008. 711 с.
121. Семіотичний аналіз явищ культури : монографія. Київ : Інститут філософії імені Г. С. Сковороди НАН України, 2021. 320 с.
122. Серажим Е. С. Дискурс як соціолінгвальний феномен сучасного комунікативного простору (методологічний, прагматико-семантичний і жанрово-лінгвістичний аспекти) : автореф. дис. ... д-ра філол. наук. Київ, 2003. 40 с.
123. Симоненко С. Особливості становлення в антропогенезі знаково-символічної функції візуально-мисленнєвого образу. *Актуальні проблеми психології : зб. наук. пр. Інституту психології ім. Г. С. Костюка НАПН України*. 2009. Т. 8. С. 272–284.
124. Смаглій В. М. Реалізація ядерного концепту Word у науковій картині світу. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія : Філологія. Соціальні комунікації*. 2019. Т. 30 (69), № 4, ч. 2. С. 128–133.
125. Смаглій В. М. Сектор одиниці мови/мовлення від слова до максими у вербалізованому концепті Word/Language/Speech. *Закарпатські філологічні студії*. 2019. Вип. 9, т. 1. С. 132–138.
126. Смаглій В. М. Соматизми як складова периферійної зони концепту WORD/LANGUAGE/SPEECH. *Записки з романо-германської філології*. 2020. Вип. 2 (45). С. 86–100.
127. Смаглій В. М. Спочатку було слово: WORD як ядерна лексема номінативного поля концепту WORD. *Записки з романо-германської філології*. 2017. Вип. 2 (39). С. 98–107.

128. Солецький О. Емблематичний код міфу (синкретичні форми первісних культово-релігійних відображень). *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського. Серія: Філологічні науки (літературознавство)*. 2015. Вип. 2 (16). С. 291–297.
129. Солецький О. Емблематичний фокус слова (емблематичні моделі семіозису). *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка: Філологічні науки*. 2016. Вип. 41. С. 57–62.
130. Солецький О. Емблематична форма як модель смислотворення. *Spheres of Culture. Journal of Philological, Historical, Social and Media Communication, Political Science and Cultural Studies*. 2016. Vol. XIII. С. 33–43.
131. Сосюр Ф. де. Курс загальної лінгвістики / пер. з фр. А. Корнійчук, К. Тищенко. Київ: Основи, 1998. 350 с.
132. Стасюк О. С. Аксіологічні характеристики метаінтертексту (на матеріалі парламентського дискурсу ФРН). *Мова і культура*. 2015. Вип. 18, т. 2. С. 101–106.
133. Сташко Г. Поняття “фольклорна картина світу” в сучасній лінгвістиці. 2014. Вип. 127. С. 323–328.
134. Стрелецька І. Г. Філософське вчення про цінність (аксіологія) як методологія соціально-гуманітарного пізнання. *Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова. Серія 7. Релігієзнавство. Культурологія. Філософія*. 2006. Вип. 10 (23). С. 195–201.
135. Строченко Л. В. Концепт та категорія як базові когнітивні сутності. *Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. Серія: Філологічні науки: Мовознавство*. 2011. № 6, ч. 1. С. 208–211.
136. Строченко Л. В. Основні напрями когнітивної семантики. *Записки з романо-германської філології*. 2011. Вип. 27. С. 238–242.

137. Строченко Л. В. Вербалізація концепту GENIUS в англомовних тлумачних словниках. *Записки з романо-германської філології*. 2016. Вип. 1 (36). С. 153–157.
138. Суродейкіна Т. В. Концептуальна та мовна модель семантичного поля мистецтва в англійській та українській мові. *Мовні і концептуальні картини світу: Збірник наукових праць*. 2001. Вип. 5. С. 221–223.
139. Тамплієри. *Словопедія*. URL: <http://slovopedia.org.ua/29/53410/21672.html> (дата звернення: 7.08.2023)
140. Тараненко Л. І. Жанрові особливості та функціональне призначення тексту англійського прислів'я. *Наукові записки Національного університету "Острозька академія". Серія: Філологічна*. 2015. Вип. 53. С. 244–247.
141. Таценко Н. В. Основи теорії мовного дискурсу: навч. посіб. Суми: Сумський державний університет, 2011. 178 с.
142. Таценко Н. В. Корпусна лінгвістика як методологія сучасних філологічних наукових розвідок. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Філологія (мовознавство)*. 2016. Вип. 23. С. 281–286.
143. Томчаковська Ю. О. Ціннісні ознаки концепту CHARM / ЧАРІВНІСТЬ в англійській та українській мовах (контрастивний аспект). *Psycholinguistics*. 2018. Т. 24, № 2. С. 306–320.
144. Томчаковська Ю. О., Томчаковський О. Г. Англомовний концепт CHARM: особливості репрезентації. *Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*. 2020. Вип. 30. С. 120–125. <https://doi.org/10.24919/2308-4863.3/30.212468>.
145. Томчаковська Ю. О. Дискурсологія: напрями і завдання (теоретичний огляд). *Записки з романо-германської філології*. 2021. Вип. 1 (46). С. 115–121. [https://doi.org/10.18524/2307-4604.2021.1\(46\).234404](https://doi.org/10.18524/2307-4604.2021.1(46).234404).

146. Томчаковська Ю. О. Концептуальна ознака WITCHCRAFT як складова англомовного концепту CHARM. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія*. 2021. Вип. 49, т. 2. С. 21–23. DOI: <https://doi.org/10.32841/2409-1154.2021.49-2.5>.
147. Томчаковська Ю. О. Вербалізація концепту MAGIC як складової частини англомовного окультного дискурсу. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія*. 2021. Вип. 51, т. 1. С. 113–116. DOI: <https://doi.org/10.32841/2409-1154.2021.51-1.26>.
148. Томчаковська Ю. О. Англомовний окультний дискурс: структурний аспект. *Сучасні дослідження з іноземної філології*. 2021. Вип. 20. С. 136–144. DOI: <https://doi.org/10.32782/2617-3921.2021.20.136-143>.
149. Томчаковська Ю. О. Вербалізація концепту ALCHEMY в англійській мові та мовленні. *Мова. Література. Фольклор*. 2021. № 2. С. 73–78. DOI: <https://doi.org/10.26661/2414-9594-2021-2-10>.
150. Томчаковська Ю. О. Англомовна астрологія як різновид окультного дискурсу. *Закарпатські філологічні студії*. 2021. Вип. 19, т. 2. С. 34–38.
151. Томчаковська Ю. О. Дослідження англомовного окультного дискурсу (огляд літератури). *Записки з романо-германської філології*. 2021. Вип. 2 (47). С. 123–129. DOI: [https://doi.org/10.18524/2307-4604.2021.2\(47\).245947](https://doi.org/10.18524/2307-4604.2021.2(47).245947).
152. Томчаковська Ю. О. Структура гіперконцепту OCCULTISM (на матеріалі англомовних словників). *Мовні концептуальні картини світу*. 2021. Вип. 1 (71). С. 104–114. DOI: <https://doi.org/10.17721/2520-6397.2022.1.09>.
153. Томчаковська Ю. О. Лінгвальні особливості англомовних астрологічних прогнозів. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія*. 2021. Вип. 52, т. 2. С. 4–6. DOI: <https://doi.org/10.32841/2409-1154.2021.52-2.1>.
154. Томчаковська Ю. О. Англомовні заклинання як складник магічного дискурсу: структурний аспект. *Закарпатські філологічні студії*. 2021. Вип. 20, т. 2. С. 63–66. DOI: <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2021.20.2.12>.

155. Томчаковська Ю. О. Методика дослідження англомовного окультного дискурсу. *Актуальні питання іноземної філології*. 2021. Вип. 14. С. 107–111. DOI: <https://doi.org/10.32782/2410-0927-2021-14-17>
156. Томчаковська Ю. О. Лінгвальні особливості англомовного магічного Інтернет-дискурсу. *Закарпатські філологічні студії*. 2022. Вип. 21, т. 2. С. 114–118. DOI: <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2022.21.2.23>
157. Томчаковська Ю. О. Мовленнєва реалізація англомовного концепту ALCHEMY. *Львівський філологічний часопис*. 2022. Вип. 11. С. 244–249.
158. Томчаковська Ю. О. Дискурсивні особливості англомовних гороскопів. *Записки з романо-германської філології*. 2022. Вип. 1 (48). С. 136–141. DOI: [https://doi.org/10.18524/2307-4604.2022.1\(48\).259822](https://doi.org/10.18524/2307-4604.2022.1(48).259822)
159. Томчаковська Ю. О. Мовленнєва реалізація англомовного гіперконцепту OCCULTISM. *Закарпатські філологічні студії*. 2022. Вип. 23, т. 2. С. 144–147.
160. Томчаковська Ю. О. Аксіологічний аспект дослідження англомовного окультного дискурсу. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія*. 2022. Вип. 56. С. 141–144. <http://www.vestnik-philology.mgu.od.ua/archive/v56/31.pdf>
161. Томчаковська Ю. О., Гришко В. В. Англомовна газетна стаття як полікодовий феномен. *Наука та суспільне життя України в епоху глобальних викликів людства у цифрову еру: тези доповідей міжнар. наук.-практ. конф.* (м. Одеса, 21 травня 2021 р.). Одеса: Гельветика, 2021. С. 683–685
162. Томчаковська Ю. О. До питання класифікації дискурсу. *Актуальні питання філологічних наук: наукові дискусії: матеріали міжнар. наук.-практ. конф.* (м. Одеса, 24–25 вересня 2021 р.). Одеса, 2021. С. 74–76
163. Томчаковська Ю. О. Діахронічний аналіз лексичної одиниці OCCULTISM в англійській мові. *Мова, література і культура: актуальні питання взаємодії: матеріали міжнар. наук.-практ. конф.* (м. Львів, 8–9 жовтня 2021 р.). Львів, 2021. С. 81–82

164. Томчаковська Ю. О. Окультний VS езотеричний дискурс. *Матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції «Сучасні студії з романської і германської філології»*. Одеса, 15 листопада 2021 року. Одеса: ПоліПринт, 2021. С. 74–75
165. Томчаковська Ю. О. Синонімічний ряд англомовної номінації MAGIC. *International scientific conference “Problems of innovative research”*, February 6, 2022. Glasgow, United Kingdom, 2022. С. 13–16
166. Томчаковська Ю. О. Полікодовий характер англомовного магічного дискурсу. *VIII Міжнародно-практична конференція «Актуальні питання лінгвістики та методики викладання іноземних мов»*. Одеса, 12 квітня 2022 року. Одеса: ПоліПринт, 2022. С. 82–84.
http://onu.edu.ua/pub/bank/userfiles/files/rgf/konferenciya_Skalkina_imgf_2022.pdf
167. Томчаковська Ю. О., Томчаковський О. Г. Гносеологічний аспект вивчення англомовного окультного дискурсу. *Актуальні напрями й течії філологічних досліджень в умовах складного сьогодення*. Рига, 29–30 липня 2022 року. 2022. С. 240–242.
<http://baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/view/240/6580/13769-1>
168. Томчаковська Ю. О. Методика дискурс-аналізу. *Академічні студії з філології: матеріали I Міжнародної науково-практичної конференції* (24 листопада 2022 р.). Одеса: Фенікс, 2022. С. 67–69
169. Томчаковська Ю. О. Прагматичний аспект дослідження окультного дискурсу. *Академічні студії з філології: матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції* (м. Одеса, 27 грудня 2023 року). Одеса: Університетська книга, 2024. С. 61–62.
<https://dspace.onua.edu.ua/items/fa3595a2-aaf1-46e9-b0ae-0bf96487aa6f>
170. Фенько Н. М. Естетичні функції картин сновидінь у художніх творах українських письменників другої половини XIX–XX століть: автореф. дис. ... канд. філол. наук: спец. 10.01.01. Дніпропетровськ, 1999. 20 с.

171. Филлипс Л., Йоргенсен М. В. Дискурс-анализ. Теория и метод. 2-е изд. Харьков: Гуманитарный Центр, 2008. 192 с.
172. Хабермас Ю. Комунікативна дія і дискурс – дві форми повсякденної комунікації. Київ, 1996. 64 с.
173. Цапів А. О. Методологія поетико-наратологічного аналізу казкових етнонаративів (на матеріалі австралійських художніх текстів для дітей). *Science and Education a New Dimension: Philology*. 2019. Вип. 210. С. 63–69
174. Цапів А. О. Стратегії нарації в художніх текстах для дітей. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Лінгвістика*. 2019. Вип. 37. С. 53–58
175. Чікарькова М. Ю. Астрологія. *Велика українська енциклопедія*. 2022. URL: <https://vue.gov.ua/Астрологія> (дата звернення: 10.08.2023)
176. Шайгородський Ю. Ж. Цінності як детермінанти суспільного розвитку. *Сучасна українська політика*. Київ: Центр соціальних комунікацій, 2012. Вип. 26. С. 219–228.
177. Шевченко І. С., Морозова О. І. Дискурс як мисленнєво-комунікативна діяльність. Дискурс як когнітивно-комунікативний феномен. Харків : Константа, 2005. С. 21–28.
178. Шевченко І. С. Підходи до аналізу концепта в сучасній когнітивній лінгвістиці. *Вісник Харківського національного університету*. 2006. Вип. 725. С. 192–195.
179. Штерн І. Б. Вибрані топіки та лексикон сучасної лінгвістики. Київ : АртЕк, 1998. 271 с.
180. Шуляк С. Класифікація українських замовлянь: лінгвокогнітивний аспект. *Věda a perspektivy*. 2023. № 7 (26). С. 211–221.
181. Ячменьова М. М. Магічний реалізм як дискурс постмодернізму. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. 2006. № 26. С. 155–158.

182. Alm-Arvius Chr. Lexical Polysemy. *Further Insights into Semantics and Lexicography* / eds. Ulf Magnusson, Henryk Kardela, Adam Glaz. Lublin : Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, 2007. P. 43–55.
183. Allwood J. Cognitive Science. Consciousness, Thought and Language. *Encyclopedia of Language and Linguistics*. Oxford : Elsevier, 2006. P. 44–53.
184. Attardo S. Locutionary and perlocutionary cooperation: the perlocutionary cooperative principle. *Journal of Pragmatics*. 1997. Vol. 27. P. 753–779.
185. Bailey M. D. The Meanings of Magic. Magic, Ritual, and Witchcraft. 2006. Vol. 1, no. 1. P. 1–23. DOI: 10.1353/mrw.0.0052.
186. Bailey M. D. Magic: The Basics. Abingdon and New York : Routledge, 2018. 212 p.
187. Barcelona A. The Cognitive Theory of Metaphor and Metonymy. *Metaphor and Metonymy at the Crossroads. A Cognitive Perspective* / ed. by A. Barcelona. Berlin – New York : Mouton de Gruyter, 2000. P. 1–31.
188. Bamberg M. Language, concepts and emotions. The role of language in the construction of emotions. *Language Sciences*. 1997. Vol. 19. P. 309–340.
189. Barlow M. Corpora for theory and practice. *International Journal of Corpus Linguistics*. 1996. Vol. 1. P. 1–37.
190. Barron F., Harrington D. M. Creativity, intelligence, and personality. *Annual Review of Psychology*. 1981. Vol. 32. P. 439–476. DOI: <https://doi.org/10.1146/annurev.ps.32.020181.002255>.
191. Barsalou L. Grounded cognition. *Annual Review of Psychology*. 2009. Vol. 60. P. 617–645.
192. Barsalou L. Grounding Knowledge in the Brain's Model Systems. *Book of Abstracts: The Third Conference of the Scandinavian Association for Language and Cognition. SALC III*. Copenhagen : University of Copenhagen, 2011. P. 3–13.
193. Barsalou L. Frames, concepts and conceptual fields. *Frames, Fields and Contrasts* / eds. A. Lehrer, E. Feder Kittay. Hillsdale, N.Y. : Lawrence Erlbaum, 1992. P. 21–74.

194. Barthes R. Criticism and Truth. London : A&C Black, 2007. 96 p.
195. Bauduin T. M. Surrealism and the Occult. *Occultism and Western Esotericism in the Work and Movement of André Breton*. Amsterdam – Chicago: Amsterdam University Press, Chicago University Press, 2014. 296 p.
196. Biber D. Corpus linguistics: investigating language structure and use. Cambridge : Cambridge University Press, 1998. 320 p.
197. Blackburn S. The Oxford Dictionary of Philosophy. Oxford – New York: Oxford University Press, 1994. URL: <http://www.oxfordreference.com/view/10.1093/acref/9780198735304.001.0001/acref-9780198735304> (дата звернення: 7.12.2023)
198. Binding C. J., Wilson L. J. Ritual Protection Marks in Goatchurch Cavern, Burrington Combe, North Somerset. *Proceedings of the University of Bristol Spelaeological Society*. 2004. Vol. 23, no. 2. P. 119–133.
199. Blackmore S. Probability Misjudgment and Belief in the Paranormal: A Newspaper Survey. *British Journal of Psychology*. 1997. Vol. 88. P. 683–689.
200. Blake B. J. Secret Language: Codes, Tricks, Spies, Thieves, and Symbols. Oxford : Oxford University Press, 2011. 256 p.
201. Blavatsky H. P. Studies in Occultism. Pasadena : Theosophical University Press, 1973. 240 p.
202. Bradley R. Ritual and Domestic Life in Prehistoric Europe. London: Routledge, 2005. 176 p.
203. Bremmer J. N. ‘Religion’, ‘Ritual’ and the Opposition ‘Sacred vs. Profane’: Notes Towards a Terminological ‘Genealogy’. *Ansichten griechischer Rituale. Festschrift für Walter Burkert*. Stuttgart – Leipzig, 1998. P. 9–32.
204. Bremmer J. N. Magic and Religion? *Greek Religion and Culture, the Bible, and the Ancient Near East*. Leiden : Brill, 2008. P. 347–352.
205. Brown G., Yule G. Discourse Analysis. Cambridge : Cambridge University Press, 1996. 288 p.
206. Blackmore S., Seebold M. The Effect of Horoscopes on Women’s Relationships. *Correlation*. 2001. Vol. 19, no. 2. P. 17–32.

207. Boyd R., Richerson P. J. Culture and the Evolutionary Process. Chicago : University of Chicago Press, 1985. 331 p.
208. Braithwaite V., Scott W. A. Values. Measures of Personality and Social Psychological Attitudes. New York : Academic Press, 1991. 603 p.
209. Campion N. An Introduction to the History of Astrology. London : ISCWA, 1982. 150 p.
210. Campion N. A History of Western Astrology. The Ancient World. Vol. 1. London : Continuum, 2008. 288 p.
211. Chafe W. Discourse, Consciousness, and Time: The Flow and Displacement of Conscious Experience in Speaking and Writing. Chicago : The University of Chicago Press, 1994. 368 p.
212. Clark S. Thinking with Demons: The Idea of Witchcraft in Early Modern Europe. Oxford : Oxford University Press, 1999. 826 p.
213. Croft W., Cruse D. A. Cognitive Linguistics. Cambridge : Cambridge University Press, 2004. 400 p.
214. Cruse D. A. Lexical Semantics. Cambridge : Cambridge University Press, 1986. 264 p.
215. Chaline E., Stavish M. Symbols of the Occult. London : Thames and Hudson, 2021. 256 p.
216. Chomsky N. Knowledge of Language: Its Nature, Origin and Use. New York : Praeger Publishers, 1986. 293 p.
217. Chomsky N. Language and Problems of Knowledge: The Managua Lectures. New York ; Cambridge : MIT Press, 1988. 230 p.
218. Chomsky N. Linguistics and Cognitive Science: Problems and Mysteries. In: Kasher A. (ed.). *The Chomskyan Turn*. Cambridge, Mass. : Basil Blackwell, 1991. P. 26–53.
219. Chomsky N. Syntactic Structures. The Hague : Mouton, 1957. 117 p.
220. Classen A. Magic in the Middle Ages and the Early Modern Age: Literature, Science, Religion, Philosophy, Music, and Art. An Introduction. *Magic and Magicians in the Middle Ages and the Early Modern Time: The Occult*

- in Pre-Modern Sciences, Medicine, Literature, Religion, and Astrology. Fundamentals of Medieval and Early Modern Culture*. 2017. Vol. 20. P. 1–108.
221. Cognitive Linguistics and Sociocultural Theory: Applications for Second and Foreign Language Teaching. Berlin ; New York : Mouton de Gruyter, 2015. 358 p.
222. Cognitive Linguistics and Translation: Advances in Some Theoretical Models and Applications. Berlin ; New York : Mouton de Gruyter, 2013. 481 p.
223. Cognitive Linguistics: Convergence and Expansion. Amsterdam; Philadelphia : John Benjamins, 2011. 376 p.
224. Collected Works of C. G. Jung. Vol. 18. The Symbolic Life: Miscellaneous Writings. Princeton : Princeton University Press, 2020. 872 p.
225. Crisp P. Conceptual Metaphor and its Expressions. Cognitive Poetics in Practice / ed. by J. Gavings, G. Steen. London ; New York : Routledge, 2003. P. 99–114.
226. Croft W. Cognitive Linguistics. Cambridge : Cambridge University Press, 2005. 376 p.
227. Croft W., Cruse D. A. Cognitive Linguistics. Cambridge : Cambridge University Press, 2004. 400 p.
228. Crowley Sh. V. Alchemical and cyborgian imaginings in technoscientific discourse relating to holistic turns in food processing and personalized nutrition. *Metaphor, Sustainability, Transformation: Transdisciplinary Perspectives* / ed. by I. Hughes, E. Byrne, G. Mullally, C. Sage. London ; New York : Routledge, 2022. P. 65–97.
229. Cruse D. A. Aspects of the Microstructure of Word Meaning. *Polysemy: Theoretical and Computational Approaches*. Oxford: Oxford University Press, 2002. P. 30–51.
230. de Beaugrande R., Dressler U. Introduction to Text Linguistics. London : Longman, 1981. 260 p.

231. de Beaugrande R. *New Foundations for a Science of Text and Discourse: Cognition, Communication, and the Freedom of Access to Knowledge and Society*. Norwood, NJ : Ablex, 1997. 402 p.
232. de Beaugrande R. *Language, Discourse, and Cognition: Retrospects and Prospects. Approaches to Cognition Through Text and Discourse*. Berlin : Mouton de Gruyter, 2004. P. 17–31.
233. Davies O. *Cunning-Folk: Popular Magic in English History*. London: Hambledon and London, 2003. 256 p.
234. Davies O. *Grimoires: A History of Magic Books*. Oxford : Oxford University Press, 2009. 368 p.
235. Davies O. *Magic: A Very Short Introduction*. Oxford : Oxford University Press, 2012. 160 p.
236. Davies O. *America Bewitched: The Story of Witchcraft after Salem*. Oxford : Oxford University Press, 2013. 304 p.
237. Davis E. *TechGnosis: Myth, Magic & Mysticism in the Age of Information*. Berkeley : North Atlantic Press, 2015. 480 p.
238. Deely J. *Introducing Semiotic: Its History and Doctrine*. Bloomington : Indiana University Press, 1982. 423 p.
239. Dean J. *Ritual Protection Marks on Norfolk Buildings: A Recent Survey*. The Vernacular Architecture Group Spring Conference Programme. 1997. 12 p.
240. Duffin C. J. Herbert Toms (1874–1940), Witch Stones, and Porosphaera Beads. *Folklore*. 2011. Vol. 122. P. 84–101.
241. Dummett M. *The Game of Tarot*. London : Duckworth, 1980. 600 p.
242. van Dijk T. A. *Introduction: Levels and Dimensions of Discourse Analysis. Handbook of Discourse Analysis*. Vol. 2: Dimensions of Discourse. London : Academic Press, 1985. P. 1–12.
243. van Dijk T. A. *Issues in Functional Discourse Analysis. Unity in Diversity*. 1990. P. 27–46.
244. Deignan A. *Metaphorical Expressions and Culture: An Indirect Link. Metaphor and Symbol*. 2003. Vol. 18, no. 4. P. 255–277.

245. Dirven R., Verspoor M. Cognitive Exploration of Language and Linguistics. Amsterdam; Philadelphia : John Benjamins Publishing Company, 1998. 270 p.
246. Dirven R. Major Strands in Cognitive Linguistics. *Cognitive Linguistics: Internal Dynamics and Interdisciplinary Interaction*. Berlin : Mouton de Gruyter, 2005. P. 17–68.
247. Dressler W., Barbaressi M. Trends in Linguistics: Studies and Monographs. Berlin ; New York : Mouton de Gruyter, 1994. 244 p.
248. Drury N. The Shaman and the Magician: Journeys Between the Worlds. London : Arkana, 1987. 224 p.
249. Dyson E. W. ‘Gentleman Mountebanks’ and Spiritualists: Legal, Stage and Media Contest Between Magicians and Spirit Mediums in the United States and England. *The Ashgate Research Companion to Nineteenth-Century Spiritualism and the Occult* / ed. by T. Kontou. London ; New York : Routledge, 2016. P. 231–266.
250. Easton T. Spiritual Middens. *Encyclopedia of Vernacular Architecture of the World*. Cambridge, 1997. Vol. 1. P. 568.
251. Easton T. Ritual Marks on Historic Buildings. *Weald and Downland Open Air Museum Magazine*. 1999. P. 22–28.
252. Easton T. Candle Powers. *Cornerstone*. 2011. Vol. 32. P. 56–60.
253. Eastop D. Outside. Making Sense of the Deliberate Concealment of Garments Within Buildings. *Textile: The Journal of Cloth and Culture*. 2006. Vol. 4, no. 3. P. 238–254.
254. Eco U. A Theory of Semiotics. Bloomington : Indiana University Press, 1979. 354 p.
255. Edwards D. Discourse and Cognition. London : SAGE Publications, 1997. 208 p.
256. Edwards D. Discourse, Cognition and Social Practices: The Rich Surface of Language and Social Interaction. *Discourse Studies*. 2006. Vol. 8. P. 41–49.

257. Emmory K. *Language, Cognition and the Brain: Insights from Sign Language Research*. Mahwah, NJ : Erlbaum, 2002. 294 p.
258. Evans V., Green M. *Cognitive Linguistics: An Introduction*. Hillsdale, NJ : Lawrence Erlbaum Associates, 2006. 830 p.
259. Evans V. *How Words Mean*. Oxford : Oxford University Press, 2009. 309 p.
260. Evans V. *The Language Myth: Why Language is Not an Instinct*. Cambridge : Cambridge University Press, 2014. 321 p.
261. Evans V. Cognitive Linguistics. *WIREs Cognitive Science*. 2012. Vol. 3. P. 281–292. DOI: 10.1002/wcs.1163.
262. Evans V., Bergen B., Zinken B. The Cognitive Linguistics Enterprise: An Overview. *The Cognitive Linguistics Reader*. P. 1–36. [https://2c9c9846-1aab-4969-b684-caf9150983e](https://doi.org/10.1002/978111844969-b684-caf9150983e)
263. Evans V. A. *Glossary of Cognitive Linguistics*. Edinburgh: Edinburgh University Press, 2007. 230 p.
264. Evans W. Divining the Social Order: Class, Gender and Magazine Astrology Columns. *Journalism and Mass Communication Quarterly*. 1996. Vol. 73, no. 2. P. 389–400.
265. Evans J. L. The Emergence of Language: A Dynamical Systems Account. *Blackwell Handbook of Language Development*. Maiden, MA: Blackwell Publishing, 2007. P. 128–147.
266. Evans I. *Touching Magic: Deliberately Concealed Objects in Old Australian Houses and Buildings*. PhD thesis. University of Newcastle, NSW, 2010. 370 p.
267. Fairclough N. *Media Discourse*. London : Arnold, 1995. 208 p.
268. Fairclough N., Jessop B., Sayer A. Critical Realism and Semiosis. Realism, *Discourse and Deconstruction*. London : Routledge, 2004. P. 23–42.
269. Fairclough N., Wodak R. Critical Discourse Analysis. *Discourse as Social Interaction*. London : Sage, 1997. P. 258–284.

270. Faivre A. Access to Western Esotericism. Albany, NY : SUNY Press, 1994. 367 p.
271. Farngam S. AI. Elite Secret Societies. Stockholm : Publifys AS, 2025. 212 p.
272. Forshaw P. J. Chemistry, That Starry Science – Early Modern Conjunctions of Astrology and Alchemy. *Sky and Symbol* / eds. N. Campion, L. Greene. Sophia Centre Press, 2013. P. 133–157.
273. Forshaw P. J. Cabala Chymica or Chemica Cabalistica – Early Modern Alchemists and Cabala. *Ambix*. 2013. Vol. 60, no. 4. P. 361–389.
274. Fauconnier G. Mental Spaces. *The Oxford Handbook of Cognitive Linguistics* / eds. D. Geeraerts, H. Cuyckens. New York : Oxford University Press, 2007. P. 351–356.
275. Fauconnier G. Mental Spaces: Aspects of Meaning Construction in Natural Languages. Cambridge (MA) : MIT Press, 1985. 213 p.
276. Fillmore Ch. J. Frames and the Semantics of Understanding. *Quaderni di Semantica*. 1985. Vol. VI, no. 2. P. 222–254.
277. Fishman J. A. The Sociology of Language. *Advances in the Sociology of Language*. The Hague : Mouton, 1976. Vol. 1. P. 217–404.
278. Fiske S. T., Taylor S. Social Cognition. New York, 1991. 480 p.
279. Flick U. Social Representations. *Rethinking Psychology*. London ; New York : Longman, 1995. P. 70–96.
280. Flick U. Social Representations and the Social Construction of Everyday Knowledge: Theoretical and Methodological Queries. *Social Science Information*. 1994. Vol. 33. P. 179–197.
281. Fortune D. Applied Magic. Boston: Weiser Books, 2000. 128 p.
282. Fortune D. Aspects of Occultism. London: The Aquarian Press, 2000. 112 p.
283. Fortune D. What is Occultism? Boston : Weiser Books, 2001. 96 p.
284. Freeman M. H. Poetry and the Scope of Metaphor: Toward a Cognitive Theory of Literature. *Metaphor and Metonymy at the Crossroads. A Cognitive*

- Perspective* / ed. by A. Barcelona. Berlin ; New York : Mouton de Gruyter, 2000. P. 253–282.
285. Frohmann B. The Power of Images: A Discourse Analysis of the Cognitive Viewpoint. *Journal of Documentation*. 1992. Vol. 48, no. 4. P. 365–386.
286. Gal O. The Origins of Modern Science: From Antiquity to the Scientific Revolution. Cambridge: Cambridge University Press, 2021. 412 p.
287. Galbreath R. Modern Occultism. 1975. Oxford^OUP. 128 p.
288. Galbreath R. The History of Modern Occultism: A Bibliographical Survey. 1971. URL: https://doi.org/10.1111/j.0022-3840.1971.0503_726.x (дата звернення: 7.08.2023)
289. Gallese V., Lakoff G. The Brain's Concepts: The Role of Sensory-Motor System in Reason and Language. *Cognitive Neuropsychology*. 2005. Vol. 22. P. 455–479.
290. Gardner H. Multiple Intelligences: The Theory in Practice. New York : Basic Books, 1993. 320 p.
291. Geeraerts D. Cognitive Linguistics. *Handbook of Pragmatics*. Manual / eds. J. Verschueren, J.-O. Östman, J. Blommaert. Amsterdam ; Philadelphia : John Benjamins, 1995. P. 111–116.
292. Geoghegan B. Occult Communications: On Instrumentation, Esotericism, and Epistemology. *Communication*. 2015. Vol. 14, no. 1. DOI: <https://doi.org/10.7275/4rmm-n849>
293. Gibbs R. W. Process and Products in Making Sense of Tropes. *Metaphor and Thought* / ed. by A. Ortony. Cambridge : Cambridge University Press, 1993. P. 252–276.
294. Gibbs R. W. Researching Metaphor. *Researching and Applying Metaphor* / eds. L. Cameron, G. Low. Cambridge : Cambridge University Press, 1999. P. 29–47.
295. Gibbons B. J. Spirituality and the Occult: From the Renaissance to the Modern Age. Hove ; New York : Psychology Press, 2018. 238 p.

296. Glick P., Gottesman D., Jolton J. The Fault is not in the Stars: Susceptibility of Skeptics and Believers in Astrology to the Barnum Effect. *Personality and Social Psychology Bulletin*. 1989. Vol. 15, no. 4. P. 572–583. DOI: <https://doi.org/10.1177/0146167289154010>
297. Goatly A. Meaning and Humour. Cambridge : Cambridge University Press, 2012. 384 p.
298. Goodenough D. R. Cognitive Styles: Essence and Origins – Field Dependence and Field Independence. New York, 1982. P. 12–33.
299. Goodrick-Clarke N. The Western Esoteric Traditions: A Historical Introduction. Oxford : Oxford University Press, 2008. 288 p.
300. Goodrick-Clarke N. Paracelsus: Essential Readings. Berkeley : North Atlantic Books, 1999. 160 p.
301. Gosden C. Magic: A History: From Alchemy to Witchcraft, from the Ice Age to the Present. New York : Farrar, Straus and Giroux, 2020. 512 p.
302. Gusterson H. How Far Have We Traveled? Magic, Science and Religion Revisited. *Anthropology News*. 2004. Vol. 45, no. 8. P. 7–11.
303. Grady J. E. Typology of Motivation for Conceptual Metaphor: Correlation vs. Resemblance. *Metaphor in Cognitive Linguistics* / eds. R. W. Gibbs, G. J. Steen. Amsterdam : John Benjamins, 1999. P. 82–100.
304. Graham E. Do You Believe in Magic? *Material Religion: The Journal of Objects, Art and Belief*. 2018. Vol. 14, no. 2. P. 255–257.
305. Greimas A. J., Courtes J. Semiotics and Language: An Analytical Dictionary. Bloomington : Indiana University Press, 1982. 432 p.
306. Gruber J. S. Lexical, Conceptual and Encyclopedic Meaning. *Quaderni di Semantica*. 1985. Vol. VI, no. 2. P. 254–267.
307. Haiman J. Dictionaries and Encyclopedias. *Lingua*. 1980. Vol. 50. P. 329–357.
308. Hammond D. Magic: A Problem in Semantics. *American Anthropologist*. 1970. Vol. 72, no. 6. P. 1349–1356.

309. Handbook of Cognitive Linguistics / eds. E. Dabrowska, D. Divjak. Berlin; New York : Mouton de Gruyter, 2015. 640 p.
310. Hanegraaff W. New Age Religion and Western Culture: Esotericism in the Mirror of Secular Thought. Numen Book Series: Studies in the History of Religions. Vol. LXXII. Leiden : Brill Publishers, 1996. 566 p.
311. Hanegraaff W. Occult/Occultism. *Dictionary of Gnosis and Western Esotericism*. Leiden : Brill Publishers, 2006. P. 884–889.
312. Hanegraaff W. Magic I: Introduction. *Dictionary of Gnosis and Western Esotericism*. Leiden : Brill, 2006. P. 716–719.
313. Hanegraaff W. Magic V: 18th–20th Century. *Dictionary of Gnosis and Western Esotericism*. Leiden : Brill, 2006. P. 738–744.
314. Hanegraaff W. Esotericism and the Academy: Rejected Knowledge in Western Culture. Cambridge : Cambridge University Press, 2012. 468 p.
315. Harris Z. Discourse Analysis. *Language*. 1952. Vol. 28, no. 1. P. 1–30.
316. Haser V. Metaphor in Semantic Change. *Metaphor and Metonymy at the Crossroads. A Cognitive Perspective* / ed. by A. Barcelona. Berlin ; New York: Mouton de Gruyter, 2000. P. 171–194.
317. Haskell R. E. Structural Metaphor and Cognition. *Cognition and Symbolic Structures*. New York : Norwood, 1987. P. 60–87.
318. Henry J. Occult Qualities and the Experimental Philosophy: Active Principles in Pre-Newtonian Matter Theory. *History of Science*. 1986. Vol. 24, no. 4. P. 335–381.
319. Herva V.-P. Spirituality and the Material World in Post-Medieval Europe. *Archaeology of Spiritualities*. New York : Springer, 2012. P. 71–85.
320. Hill J. The Story of the Amulet: Locating the Enchantment of Collections. *Journal of Material Culture*. 2007. Vol. 12, no. 1. P. 65–87.
321. Hisey L. Keys to Inner Space: An Open-Ended Guide to Occultism, Metaphysics, and the Transcendental. New York : Avon, 1975. 284 p.
322. A History of Magic, Witchcraft, and the Occult. London : DK, Penguin, 2020. 320 p.

323. Hoggard B. The Archaeology of Counter-Witchcraft and Popular Magic. *Beyond the Witch Trials: Witchcraft and Magic in Enlightenment Europe*. Manchester : Manchester University Press, 2004. P. 167–186.
324. Houlbrook C. Ritual, Recycling and Recontextualization: Putting the Concealed Shoe into Context. *Cambridge Archaeological Journal*. 2013. Vol. 23, no. 1. P. 99–112.
325. Hudson R. Some Basic Assumptions about Linguistic and Non-linguistic Knowledge. *Quaderni di Semantica*. 1985. Vol. VI, no. 2. P. 284–287.
326. Hutton R. The Rise and Fall of Merry England: The Ritual Year 1400–1700. Oxford : Oxford University Press, 1994. 320 p.
327. Irwin H. Belief in the Paranormal: A Review of the Empirical Literature. *Journal of the American Society for Psychical Research*. 1993. Vol. 87, no. 1. P. 39–55.
328. Insoll T. (ed.). The Oxford Handbook of the Archaeology of Ritual and Religion. Oxford : Oxford University Press, 2011. 1132 p.
329. Iraide I. A. What's Cognitive Linguistics. A New Framework for the Study of Basque. 2004. URL: <https://www.researchgate.net/publication/272507058> (дата звернення: 5.07.2022)
330. Jackendoff R. Patterns in the Mind. Language and Human Nature. New York; London: Harvester Wheatsheaf, 1993. 248 p.
331. Jackendoff R. Semantics and Cognition. Cambridge : The MIT Press, 1995. 288 p.
332. Janacek B. Alchemical Belief: Occultism in the Religious Culture of Early Modern England. University Park: The Pennsylvania State University Press, 2011. 278 p.
333. Janda L. Cognitive Linguistics in the Year 2015. *Cognitive Semantics*. 2015. Vol. 1. P. 131–154. DOI: 10.1163/23526416-00101005
334. Jastrow J. Psychology of Spiritualism. *Science*. 1886. Vol. 8. P. 567–568.
335. Jefferson G. Glossary of Transcript Symbols with an Introduction. *Conversation Analysis: Studies from the First Generation*. 2004. P. 13–31.

336. Jewish mysticism. URL: <https://www.britannica.com/topic/Kabbala> (дата звернення: 5.07.2022)
337. Johnson M., Lakoff G. Why Cognitive Linguistics Requires Embodied Realism. *Cognitive Linguistics*. 2002. Vol. 13, no. 3. P. 245–263.
338. Johnson-Laird P. N. Mental Models: Towards a Cognitive Science of Language, Inference, and Consciousness. Cambridge : Cambridge University Press, 1983. 528 p.
339. Jones K. B. Sign of the Times: The Discourse of Astrology and Fashion in the Twenty-First Century. *International Textile and Apparel Association Annual Conference Proceedings*. 2024. Vol. 80, no. 1. DOI: <https://doi.org/10.31274/itaa.17082>
340. Jung C. URL: <https://carljungdepthpsychologysite.blog/2020/08/16> (дата звернення: 5.07.2022)
341. Katz J., Fodor J. The Structure of a Semantic Theory. *Language*. 1963. Vol. 39, no. 3. P. 170–210.
342. Kilner-Johnson A. The Sacred Life of Modernist Literature: Immanence, Occultism, and the Making of the Modern World. London : Bloomsbury Academic, 2022. 280 p.
343. King F. Modern Ritual Magic: The Rise of Western Occultism. London : Prisma Press, 1989. 192 p.
344. Klossowski S. Alchemy the Secret Art. London : Thames & Hudson, 1973. 144 p.
345. Kolegaeva I., Strochenko L., Tomchakovska Yu., Tomchakovskiy O. The Poly Code Character of the English Learners' Dictionaries. *Arab World English Journal*. 2020. P. 244–254. DOI: <https://dx.doi.org/10.24093/awej/elt3.21>
346. Kovecses Z. The Scope of Metaphor. *Metaphor and Metonymy at the Crossroads. A Cognitive Perspective* / ed. by A. Barcelona. Berlin ; New York : Mouton de Gruyter, 2000. P. 79–92.
347. Lakoff G., Johnson M. Philosophy in the Flesh. The Embodied Mind and Its Challenge to Western Thought. New York : Basic Books, 1999. 624 p.

348. Lakoff G. The Contemporary Theory of Metaphor. *Metaphor and Thought* / ed. by A. Ortony. Cambridge : Cambridge University Press, 1993. P. 202–251.
349. Lakoff G. Women, Fire, and Dangerous Things: What Categories Reveal About the Mind. Chicago ; London : University of Chicago Press, 1990. 614 p.
350. Lakoff G., Johnson M. Metaphors We Live By. Chicago : University of Chicago Press, 1985. 242 p.
351. Lamont P. Spiritualism and the Mid-Victorian Crisis of Evidence. *Historical Journal*. 2004. Vol. 47, no. 4. P. 897–920.
352. Lamont P. Paranormal Belief and the Avowal of Prior Scepticism. *Theory and Psychology*. 2007. Vol. 17, no. 5. P. 681–696.
353. Lamont P., Wiseman R. Magic in Theory: An Introduction to the Theoretical and Psychological Elements of Conjuring. Hatfield : University of Hertfordshire Press, 1999. 208 p.
354. Langacker R. W. A View of Linguistic Semantics. *Topics in Cognitive Linguistics* / ed. B. Rudzka-Ostyn. Amsterdam ; Philadelphia : John Benjamins, 1988. P. 91–125.
355. Langacker R. W. An Overview of Cognitive Grammar. *Topics in Cognitive Linguistics* / ed. B. Rudzka-Ostyn. Leiden : John Benjamins, 1988. P. 4–65.
356. Langacker R. W. Foundations of Cognitive Grammar: Theoretical Prerequisites. Vol. 1. Stanford, California: Stanford University Press, 1987. 516 p.
357. Langacker R. W. Language and Its Structure: Some Fundamental Linguistic Concepts. New York : Harcourt, Brace & World, Inc., 1968. 212 p.
358. Langbaum R. Freud and Sociobiology: Reflections on the Nature of Genius. *The Kenyon Review*. 1981. Vol. 3, no. 3. P. 105–120.
359. Lee D. Cognitive Linguistics: An Introduction. Oxford : Oxford University Press, 2001. 328 p.
360. Lehrich C. I. The Occult Mind: Magic in Theory and Practice. Ithaca; London : Cornell University Press, 2007. 275 p.

361. Levi E. *The Great Secret or Occultism Unveiled*. Boston : Red Wheel / Weiser, 2000. 192 p.
362. Linden S. J. *Darke Hieroglyphicks: Alchemy in English Literature from Chaucer to the Restoration*. Lexington : University Press of Kentucky, 1996. 278 p.
363. Linden S. J. *The Alchemy Reader: From Hermes Trismegistus to Isaac Newton*. Cambridge : Cambridge University Press, 2003. 288 p.
364. Liptak A. *Correlatives Cross-linguistically*. Amsterdam: Benjamins, 2009. 236 p.
365. Long A. A. *Astrology: Arguments Pro and Contra*. In: Barnes J., Brunschwig J. (eds.) *Science and Speculation. Studies in Hellenistic Theory and Practice*. Cambridge : Cambridge University Press, 2005. P. 165–191.
366. Lynn M. R. *Introduction: Magic, Witchcraft, and Ghosts in the Age of Reason*. *Magic, Witchcraft, and Ghosts in the Enlightenment* / ed. by M. R. Lynn. New York : Routledge, 2022. P. 1–11.
367. MacLeod M., Mees B. *Runic Amulets and Magic Objects*. Woodbridge: Boydell Press, 2006. 234 p.
368. MacDermott M. *Bulgarian Folk Customs*. London : Jessica Kingsley Publishers, 1997. 192 p.
369. MacMullen R. *Christianity and Paganism in the Fourth to Eighth Centuries*. New Haven : Yale University Press, 1997. 302 p.
370. *The Magic of Organization* / eds. H. Letiche, S. A. Linstead, J.-L. Moriceau. Cheltenham ; Northampton : Edward Elgar Publishing, 2020. 296 p.
371. Malle B. F. *The Relation Between Language and Theory of Mind in Development of Language out of Pre-language*. Amsterdam ; Philadelphia : John Benjamins, 2002. P. 265–284.
372. Manchul B. *Conceptual and Linguistic World View in Terms of Cognitive Science*. 2016. URL: [http://en/chu.edu.ua/wp-content/uploads/2017/06/2016_3-422-23_01_B.Manchul/pdf](http://en.chu.edu.ua/wp-content/uploads/2017/06/2016_3-422-23_01_B.Manchul/pdf) (дата звернення: 5.08.2023)

373. Maslow A. H. *Motivation and Personality*. 1st ed. New York : Harper, 1954. 411 p.
374. Mebane J. S. *Renaissance Magic and the Return of the Golden Age: The Occult Tradition and Marlowe, Jonson, and Shakespeare*. Lincoln : University of Nebraska Press, 1992. 336 p.
375. Meeson B. Ritual Marks and Graffiti: Curiosities or Meaningful Symbols? *Vernacular Architecture*. 2005. Vol. 36. P. 45–47.
376. Merrifield R. *The Archaeology of Ritual and Magic*. London : Batsford, 1987. 192 p.
377. Meibauer J., Demske U., Geilfuß-Wolfgang J., Pafel J., Ramers K. H., Rothweiler M., Steinbach M. *Einführung in die germanische Linguistik*. 2., aktualisierte Auflage. Stuttgart; Weimar : Metzler, 2007. 384 p.
378. McEnery T. *Corpus Linguistics: An Introduction*. Edinburgh: Edinburgh University Press, 2001. 206 p.
379. McEnery T. *Corpus-based Language Studies: An Advanced Resource Book*. Routledge Applied Linguistics. New York : Routledge, 2006. 344 p.
380. Medin D. L., Rips L. J. Concepts and Categories: Memory, Meaning, and Metaphysics. *The Cambridge Handbook of Thinking and Reasoning* / eds. K. J. Holyoak, R. G. Morrison. New York : Cambridge University Press, 2005. P. 37–72.
381. Monroe J. W. *Laboratories of Faith: Mesmerism, Spiritism, and Occultism in Modern France*. Ithaca ; London : Cornell University Press, 2007. 344 p.
382. Morris Ch. *Foundations of the Theory of Signs*. Chicago : The University of Chicago Press, 1944. 139 p.
383. Morrisson M. The Periodical Culture of the Occult Revival: Esoteric Wisdom, Modernity and Counter-Public Spheres. *Journal of Modern Literature*. 2008. Vol. 31, no. 2. P. 1–22.
384. Morrisson M. S. *Modern Alchemy: Occultism and the Emergence of Atomic Theory*. Oxford : Oxford University Press, 2007. 240 p.

385. Murphy G. On Metaphoric Representations. *Cognition*. 1996. Vol. 60. P. 173–204.
386. Naturalistic Occultism: An Introduction to Scientific Illuminism. Lulu.com, 2012. 120 p.
387. Noakes R. The Sciences of Spiritualism in Victorian Britain: Possibilities and Problems. *The Ashgate Research Companion to Nineteenth-Century Spiritualism and the Occult* / ed. by T. Kontou. London ; New York : Routledge, 2016. P. 25–54.
388. Nochlin L. Why Are There *No Great Women Artists?* *Studies in Power and Powerlessness* / eds. V. Gornick, B. Moran. New York, 1971. P. 480–510.
389. North G. Unholy Spirits: Occultism and New Age Humanism. Fort Worth, TX : Dominion Press, 1988. 237 p.
390. Occult Psychology. URL: <https://tile.loc.gov/storage-services/public/gdcmassbookdig/occultpsychology00brow/occultpsychology00brow.pdf> (дата звернення: 27.02.2023)
391. Occultism in a Global Perspective / eds. H. Bogdan, G. Djurdjevic. London; New York : Routledge, 2013. 280 p.
392. Osler M. J., Farber P. L. Religion, Science, and Worldview: Essays in Honor of Richard S. Westfall. Cambridge : Cambridge University Press, 2002. 324 p.
393. Oesterreich T. K. Occultism and Modern Science. New Orleans : Quid Pro, LLC, 2012. 328 p.
394. Pagel M. The History, Rate and Pattern of World Linguistic Evolution. *Evolutionary Emergence of Language* / eds. C. Knight, M. Studdert-Rennedy, J. Hufford. Cambridge : Cambridge University Press, 2000. P. 391–416.
395. Palmer G. Toward a Theory of Cultural Linguistics. Austin : University of Texas Press, 1996. 288 p.
396. Partridge C. Introduction. *The Occult World*. New York : Routledge, 2015. P. 1–14.

397. Partridge C. Occulture. *The Re-Enchantment of the West: Alternative Spiritualities, Sacralization, Popular Culture, and Occulture*. Vol. 1. London : T&T Clark, 2004. P. 62–84.
398. Partridge C. Occulture is Ordinary. In: Asprem E., Granholm K. (eds.). *Contemporary Esotericism*. Abingdon ; Oxford : Routledge, 2014. P. 113–133.
399. Pasi M. Occultism. In: von Stuckrad K. (ed.). *The Brill Dictionary of Religion*. Leiden : Brill Publishers, 2006. P. 1364–1368. DOI: 10.1163/1872-5287_bdr_COM_00321
400. Peebles J. M. *The Demonism of the Ages, Spirit Obsessions, Oriental and Occidental Occultism*. London : Obscure Press, 2016. 380 p.
401. Peirce C. S. *Chance, Love and Logic*. London : Routledge, 1923. 339 p.
402. Peters J. D. *Speaking Into the Air: A History of the Idea of Communication*. Chicago : University of Chicago Press, 2012. 400 p.
403. Peeters B. Does Cognitive Linguistics Live Up to Its Name? URL: <https://www.tulane.edu/~/howard/LangIdeo/Peeters/Peeters.html> (дата звернення: 15.03.2024)
404. Petryk T. V. Channeling as a Pragmatically Marked Discourse. *Закарпатські філологічні студії*. 2019. Вип. 12. С. 114–119.
405. Pinker St. *Language, Cognition, and Human Nature: Selected Articles*. Oxford : Oxford University Press, 2013. 576 p.
406. Pizzuto E. *Verbal and Signed Languages: Comparing Structures, Constructs, and Methodologies*. Berlin : Mouton de Gruyter, 2007. 260 p.
407. Pieri M. *Occultism and the Origins of Psychoanalysis*. London : Routledge, 2022. 210 p.
408. Pinch T. Normal Explanations of the Paranormal: The Demarcation Problem and Fraud in Parapsychology. *Social Studies of Science*. 1979. Vol. 9. P. 329–348.
409. Prihodko A., Prykhodchenko O. Frame Modeling of the Concepts of Life and Death in the English Gothic Worldview. In *Lege Artis. Language Yesterday,*

Today, Tomorrow. The Journal of University of SS Cyril and Methodius in Trnava. Warsaw : De Gruyter Poland, 2018. Vol. III, no. 2. P. 164–203.

410. Principe L. M. *The Secrets of Alchemy.* Chicago ; London : University of Chicago Press, 2013. 296 p.

411. Principe L. M., Newman W. R. Some Problems with the Historiography of Alchemy. In: Newman W. R., Grafton A. (eds.). *Secrets of Nature. Astrology and Alchemy in Modern World.* Cambridge : MIT Press, 2001. P. 385–431.

412. Prince C., Picknett L. *The Templar Revelation: Secret Guardians of the True Identity of Christ.* London : Random House, 2007. 528 p.

413. Quirk R. *The Use of English.* London : Longman, 1960. 246 p.

414. Rives J. B. The Discourse of Magic. *Magical Practice in the Latin West.* 2010. P. 51–77. DOI: <https://doi.org/10.1163/ej.9789004179042.i-676.15>

415. Rochberg F. Astral Sciences of Ancient Mesopotamia. In: Keyser P. T., Scarborough J. (eds.). *Oxford Handbook of Science and Medicine in the Classical World.* Oxford : Oxford University Press, 2018. P. 24–34. DOI: 10.1093/oxfordhb/9780199734146.013.62

416. Rokeach M. *The Nature of Human Values.* New York : Free Press, 1973. 438 p.

417. Rosch E. Cognitive Representations of Semantic Categories. *Journal of Experimental Psychology.* 1975. Vol. 104. P. 192–233.

418. Rosch E. H. Principles of Categorization. *Cognition and Categorization.* Hillsdale, N.Y. : Lawrence Erlbaum, 1978. P. 27–48.

419. Runia E. Presence. *Theory and History.* 2006. Vol. 45. P. 1–29.

420. Saif L. et al. *Islamicate Occult Sciences in Theory and Practice.* Leiden : Brill, 2020. P. 1–40.

421. Sepharial. *A Manual of Occultism.* London : Obscure Press, 2010. 240 p.

422. Sharifian F. On Cultural Conceptualisations. *Journal of Cognition and Culture.* 2003. Vol. 3. P. 187–207.

423. Shepard R. N. George Miller's Data and the Development of Methods for Representing Cognitive Structures. *The Making of Cognitive Science: Essays in Honour of George Miller*. Cambridge (Mass.) : MIT Press, 1988. P. 45–70.
424. Shermer M. Why People Believe Weird Things: Pseudo-Science, Superstition and Other Confusions of Our Time. New York : W.H. Freeman, 1997. 306 p.
425. Schiffrin D. Approaches to Discourse. Malden, MA : Blackwell Publishers, 1994. 435 p.
426. Sinha C., Jensen de Lopez. Language, Culture and Embodiment of Spatial Cognition. *Cognitive Linguistics*. 2000. Vol. 11. P. 17–41.
427. Sinclair J. Trust the Text. Language, Corpus and Discourse. London ; New York : Routledge, 2004. 224 p.
428. Smith E. E. Concepts and Induction. *Foundations of Cognitive Science* / ed. M. Posner. Cambridge : Cambridge University Press, 1989. P. 501–526.
429. Smith J. Magic. London: Blackwell Publishers. 2006. 278 p.
430. Sebeok T. A. Semiotics as Bridge Between Humanities and Sciences. *Semiotics and Information Sciences* / eds. P. Perron, M. Danesi. Ottawa : Legas Press, 2000. P. 76–100.
431. Silverman K. The Subject of Semiotics. New York; Oxford : Oxford University Press, 1974. 272 p.
432. Stavroulaki A. The Magic of Transformation: A Comparative Analysis of Alchemy in Harry Potter and Its Real-World Chemistry Roots. *Journal of Geek Studies*. 2023. Vol. 10, no. 2. P. 83–88.
433. Strube J. Occultist Identity Formations Between Theosophy and Socialism in Fin-de-Siècle France. *Numen*. 2017. Vol. 64, no. 5–6. P. 568–595. DOI: 10.1163/15685276-12341481
434. Strube J. Socialism and Esotericism in July Monarchy France. *History of Religions*. 2017. Vol. 57, no. 2. P. 197–221.
435. Stubbs M. Discourse Analysis: The Sociolinguistic Analysis of Natural Language. Chicago : University of Chicago Press, 1983. 240 p.

436. Stubbs M. Text and Corpus Analysis. Oxford : Blackwell, 1996. 288 p.
437. Stubbs M. Language Corpora. In: Davies A., Elder C. (eds.). *Handbook of Applied Linguistics*. Oxford : Blackwell, 2004. P. 106–132.
438. von Stuckrad K. Esoteric Discourse and the European History of Religion: In Search of a New Interpretational Framework. *Leiden Journal of International Law*. 2008. Vol. 20. P. 217–236.
439. Styers R. G. The Emergence of Magic in the Modern World. Making Magic: Religion, Magic and Science in the Modern World. New York: Oxford Academic, 2004. 298 p.
440. Subbotsky E. The Belief in Magic in the Age of Science. *SAGE Open*. 2014. Vol. 4, no. 1. DOI: <https://doi.org/10.1177/2158244014521433>
441. Sutton A. C. America's Secret Establishment: An Introduction to the Order of Skull & Bones. Walterville : TrineDay, 2017. 336 p.
442. Tandoc E. C., Ferrucci P. So Says the Stars: A Textual Analysis of Glamour, Essence and Teen Vogue Horoscopes. *Women's Studies International Forum*. 2014. Vol. 45. P. 34–41.
443. Taylor J. R. The Mental Corpus: How Language is Represented in the Mind. Oxford : Oxford University Press, 2012. 410 p.
444. The Bloomsbury Companion to Cognitive Linguistics / eds. Littlemore J., Taylor J. R. London : Bloomsbury, 2014. 336 p.
445. The Cognitive Linguistics Reader / eds. Evans V., Bergen B. K., Zinken J. London : Equinox, 2008. 608 p.
446. The Oxford Handbook of Cognitive Linguistics / eds. Geeraerts D., Cuyckens H. Oxford : Oxford University Press, 2010. 1368 p.
447. The History of Astrology. London: Blackwell, 1986. 220 p.
448. The History of Magic. London: Blackwell, 1987. 209 p.
449. The History of Alchemy. London: Blackwell, 1985. 228 p.
450. The History of Modern Occultism. London: Blackwell, 1971. 200 p.

451. Tomchakovska Yu., Tomchakovskiy O., Mikava N., Lesnevskaya K. English OCCULT Discourse as a Cultural Phenomenon. *Wisdom*. 2022. Vol. 3, no. 2. P. 273–280.
452. Tomchakovska Yu. Notional Features of the Concept CHARM in the English Language. *Development Trends of Philological Sciences*. Lviv–Torun : Liha-Pres, 2019. P. 257–273. DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-127-8/257-273>
453. Tomchakovska Yu. O. To the History of English Occult Discourse. *Закарпатські філологічні студії*. 2022. Вип. 22, т. 2. С. 133–136. DOI: <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2022.22.2.24>
454. Tomchakovska Yu. Ontological Features of English MAGICAL DISCOURSE. *Scientific Journal of Polonia University*. 2022. Vol. 53, no. 4. P. 151–157.
455. Tomchakovska Yu. O. The Polycode Character of English Dictionaries. *XXXVII International Scientific and Practical Conference “Modern Ways of Solving the Latest Problems in Science”*. Varna, Bulgaria, September 20–23, 2022. P. 346–348.
456. Tomchakovska Yu. O. Magical Discourse in Digital Mass Media. *Міжнародна науково-практична конференція "Європейський вибір України..."* Одеса : Гельветика, 2022. С. 821–823.
457. Ungerer F., Schmid H.-J. An Introduction to Cognitive Linguistics. London: Longman, 1996. 360 p.
458. Versluis A. Magic and Mysticism: An Introduction to Western Esotericism. Lanham : Rowman & Littlefield, 2007. 272 p.
459. Wax M., Wax R. The Notion of Magic. *Current Anthropology*. 1963. Vol. 4, no. 5. P. 495–518.
460. Weisgerber L. Vom Weltbild der deutschen Sprache. I Halbband: Die inhaltbezogene Grammatik. Düsseldorf, 1953. P. 130–158.
461. Whitehead W. F. Occultism Simplified or Mystic Thesaurus. York Beach : Nicolas-Hays, Inc., 2003. 280 p.

462. Wierzbicka A. English Meaning and Culture. Oxford : Oxford University Press, 2006. 368 p.
463. Wierzbicka A. Experience, Evidence and Sense: The Hidden Cultural Legacy of English. Oxford : Oxford University Press, 2010. 368 p.
464. Wierzbicka A. Semantics: Primes and Universals. Oxford ; New York : Oxford University Press, 1996. 512 p.
465. Willis R., Curry P. Astrology, Science and Culture. London : Routledge, 2020. DOI: 10.4324/9781003084723
466. Wilson D. Meaning and Relevance. Cambridge : Cambridge University Press, 2012. 284 p.
467. Wilson L. Modernism and Magic. Experiments with Spiritualism, Theosophy and the Occult. Edinburgh : Edinburgh University Press, 2013. 248 p.
468. Wodak R. Disorders of Discourse. London : Longman, 1996. 224 p.
469. Wooffitt R. The Language of Mediums and Psychics: The Social Organization of Everyday Miracles. Aldershot : Ashgate, 2006. 208 p.
470. Wooffitt R., Allistone S. Towards a Discursive Parapsychology: Language and the Laboratory Study of Anomalous Communication. *Theory and Psychology*. 2005. Vol. 15, no. 3. P. 325–355.
471. Zagami L. L. Confessions of an Illuminati. Volume I: The Whole Truth About the Illuminati and the New World Order. San Francisco : CCC Publishing, 2019. 376 p.
472. Ziolkowski T. The Alchemist in Literature: From Dante to the Present. Oxford : Oxford University Press, 2015. 280 p.
473. Zwaan R. The Immersed Experiencer: Toward an Embodied Theory of Language Comprehension. *The Psychology of Learning and Motivation*. New York : Academic Press, 2004. Vol. 44. P. 35–62.

Лексикографічні джерела

474. Ганич Д. І., Олійник І. С. Словник лінгвістичних термінів. Київ: Вища школа, 1985. 360 с.

475. Загнітко А. П. Словник сучасної лінгвістики: поняття і терміни : у 4 т. Донецьк : ДонНУ, 2012.
476. Енциклопедія сучасної України. URL: <https://esu.com.ua/> (дата звернення: 3.08.2023).
477. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. Полтава : Довкілля-К, 2006. 716 с.
478. Словник української мови. URL: <http://sum.in.ua/>_(дата звернення: 3.08.2023).
479. Українська релігієзнавча енциклопедія. URL: <https://ure-online.info/>
480. American Heritage Dictionary of the English Language. Boston: Houghton Mifflin Company, 1976. 1550 p.
481. Asher R. (ed.) The Encyclopedia of Language and Linguistics : in 10 vol. Oxford ; New York : Pergamon Press, 1994.
482. Cambridge Dictionary. URL: <https://dictionary.cambridge.org/>_(дата звернення: 3.08.2023).
483. Chambers Twentieth Century Dictionary. Edinburgh : W&R Chambers Ltd., 1973. 1456 p.
484. Concise Oxford Dictionary of English Etymology. Oxford ; New York : Oxford University Press, 1996. 613 p.
485. Cunningham S. Encyclopedia of Magical Herbs. St. Paul, MN : Llewellyn Worldwide, 1985. 318 p.
486. Encyclopedia of Occultism and Parapsychology / ed. by L. Shepard. 5th ed. In 2 vol. Detroit : Gale ; Cengage Learning, 2001.
487. Free Dictionary. Режим доступу: <https://www.thefreedictionary.com/alchemy>_(дата звернення: 3.08.2023).
488. Haeffner M. Dictionary of Alchemy: From Maria Prophetessa to Isaac Newton. London : Aeon Books, 2004. 176 p.
489. Longman Dictionary of English Language and Culture. Edinburgh : Longman, 1998. 1536 p.

490. New Webster's Dictionary and Thesaurus of the English Language. Danbury : Lexicon Publications, 1993. 1092 p.
491. Online Cambridge dictionary. URL: <http://dictionary.cambridge.org/dictionary/> (дата звернення: 3.08.2023).
492. Online Etymology Dictionary. URL: <http://www.etymonline.com> (дата звернення: 3.08.2023).
493. Online Macmillan dictionary URL: <http://www.macmillandictionary.com/> (дата звернення: 3.08.2023).
494. Online Oxford dictionary URL: <https://en.oxforddictionaries.com> (дата звернення: 3.08.2023).
495. Online Webster dictionary. URL: <https://www.merriam-webster.com/> (дата звернення: 3.08.2023).
496. Oxford English Reference Dictionary. Second Edition. Oxford ; New York : Oxford University Press, 1996.
497. Sebeok, T. Encyclopedic Dictionary of Semiotics / ed. by M. Danesi. Berlin : Mouton De Gruyter, 2010.
498. Skeat, W. W. An Etymological Dictionary of the English Language. Oxford : Oxford University Press, 1956.
499. Spence, L. An Encyclopedia of Occultism. New York : Cosimo Classics, 2006.
500. The Llewellyn Encyclopedia. URL: https://www.llewellyn.com/encyclopedia/index.php?srsId=AfmBOoqDsrOrIDwLZSZp_ZgQnTof9e6tEgS1VzMalv0pU57QoqbUWhKs (дата звернення: 12.04.2024).
501. The New Penguin Encyclopedia / ed. by D. Crystal. London : Penguin Group, 2003.
502. Voltaire's Philosophical Dictionary. URL: <https://www.gutenberg.org/files/18569/18569-h/18569-h.htm#Astrology> (дата звернення: 16.07.2023).

503. Urban Dictionary. URL: <https://www.urbandictionary.com/> (дата звернення: 10.05.2023).

Джерела ілюстративного матеріалу

504. Alchemical symbols. URL: <https://omniglot.com/writing/alchemicalsymbols.htm>
505. Alchemy symbols. URL: <https://blog.prepscholar.com/alchemy-symbols>
506. Alchemy. URL: <https://science.howstuffworks.com/alchemy-to-chemistry.htm>
507. Alchemy. URL: <https://www.britannica.com/topic/alchemy>
508. Alchemy. URL: <https://www.livescience.com/39314-alchemy.html>
509. Alchemy. URL: <https://www.thoughtco.com/alchemy-in-the-middle-ages-1788253>
510. Alchemy: History and symbolism. URL: <https://www.llewellyn.com/journal/article>
511. Alchemy-website. URL: <https://www.alchemywebsite.com/alchemy-middle.html>
512. Ankerberg J., Wendon J. Astrology – Do the Heavens Rule Our Destiny? ATRI Publishing, 2011. 334 p.
513. Archetype. URL: <https://occult-world.com/archetype>
514. Astrology in the age of uncertainty. URL: <https://www.newyorker.com/magazine/2019/10/28/>
515. Astrology. URL: <https://www.bbc.com/worklife/article/20210205-why-astrology-is-so-popular-now>
516. Astrology. URL: <https://www.britannica.com/search?query=astrology>
517. Beecher. J. Witchcraft: Your Complete Guide to Crafting and Casting Spells (Prayers to Destroy Witchcraft Attacks Against Your Life & Family and Release Your Blessings). URL: https://www.google.com.ua/books/edition/Witchcraft_Your_Complete_Guide_to_Crafti/H-0wEQAAQBAJ?hl=uk&gbpv=0

518. Bilderberg meetings. URL:
<https://www.bilderbergmeetings.org/press/press-release/press-release>
519. Book of magic. HolyBooks ltd, 2007. 408 p.
520. Brainy quotes. URL: <https://www.brainyquote.com/authors/renee-rapp-quotes>
521. Campion N. Astrology and Popular Religion in Modern West Prophecy, Cosmology and New Age Movement. New York: Routledge, 2016. 264 p.
522. Duong H. The Alchemy of Love: Embracing Transformation by Loving What We Hate. Kindel, 2024. 40 p.
523. Earth magic. URL: <https://www.mariannalopez.com/earth-magic>
524. Esoteric Empathy: A Magickal & Metaphysical Guide to Emotional Sensitivity. The Witches Almanach, 2024. URL: <https://thewitchesalmanac.com/>
525. Faith and family. URL:
<https://www.rubio.senate.gov/public/index.cfm/2022/5/transcript-rubio-speech-on-faith-and-family>
526. Fantastic beasts. URL:
<https://www.theguardian.com/film/2022/apr/05/fantastic-beasts-the-secrets-of-dumbledore-review-good-natured-magical-entertainment>
527. Finch J. Magician and Mentalist. Magic Quotes. 2025. URL:
<https://finchmagician.com/magic/magic-quotes>
528. Free horoscopes. URL: <https://www.horoscope.com/us/index.aspx>
529. Freemasonry. URL. <https://www.britannica.com/topic/Freemasonry>
530. History of magic. <https://www.britannica.com/topic/magic-supernatural-phenomenon/History-of-magic-in-Western-worldviews>
531. Horoscopes. URL: <https://www.horoscope.com/us/index.aspx>
532. How do you define alchemy? URL:
https://www.reddit.com/r/witchcraft/comments/163p85b/how_do_you_define_alchemy/?rdt=40573

533. How modern witches are enchanting tiktok. URL: <https://theconversation.com/how-modern-witches-are-enchanting-tiktok-174576>
534. Illuminati. URL: <https://www.britannica.com/topic/illuminati-group-designation>
535. Kabbala. URL: <https://www.britannica.com/topic/Kabbala>
536. Kent A. The Essential Guide to Practical Astrology. New York : Alpha, 2011. 432 p.
537. Knights of the Golden circle. URL: <https://www.britannica.com/topic/Knights-of-the-Golden-Circle>
538. Learn about freemasonry handshake. URL: <https://museumfreemasonry.org.uk/blog/learn-about-freemasonry-what-freemason-handshake>
539. List of astrological traditions. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_astrological_traditions,_types,_and_systems
540. List of occult symbols. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_occult_symbols
541. Magic. URL: <https://www.anthroencyclopedia.com/entry/magic>
542. Magic. URL: <https://www.britannica.com/topic/magic-supernatural-phenomenon/Sociological-theories>
543. Magick as strategy in World War II. URL: <https://www.reuters.com/article/us-warcollege-24jan2017-idINKBN1582G1>
544. Magick. URL: <https://pluralism.org/magick>
545. Nicholas Ch. You Were Born For This: Astrology for Radical Self-Acceptance. London : Hachette, 2020. 304 p.
546. Occult sciences and parapsychology. URL: <https://www.nypl.org/node>
547. Occult. URL: <https://christiananswers.net/q-eden/edn-occult-defn.html>

548. Occultism and Nazism. URL: <https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/24670/Matveev,%20V.A.%20Nazism%20as%20an%20inhumane%20concep.pdf?sequence=1>
549. Occultism. URL: <https://www.britannica.com/topic/occultism>
550. Occultism: <https://wordinfo.info/results?searchString=occultism>
551. Occultism. URL: <https://books.openedition.org/pul/10842>
552. Occultist archetype. URL: <https://powerlisting.fandom.com/wiki/Archetype:Occultist>
553. Orion R. Astrology for Dummies. Hoboken, N. J. : John Wiley & Sons, 2020. 432 p.
554. Papanikolaou E. Why was Alchemy Considered a *Pseudoscience*? Paracelsianism and the Controversies between the Scholars of the 16th and 17th Centuries. *Philosophy International Journal*. 2022. Volume 5 Issue 1. P. 1-7. <https://medwinpublishers.com/PhIJ/why-was-alchemy-considered-a-pseudoscience-paracelsianism-and-the-controversies-between-the-scholars-of-the-16th-and-17th-centuries.pdf>
555. Quora. URL: <https://www.quora.com>
556. Ryan, A. Alchemy of the Mind: Decoding Symbols for Personal Transformation. URL: https://www.google.com.ua/books/edition/Alchemy_of_the_Mind_Decoding_Symbols_for/FI88EQAAQBAJ?hl=uk&gbpv=0
557. Sacred texts. URL: <https://www.sacred-texts.com/oto/aba/aba.htm>
558. Secret societies. URL: <https://www.history.com/news/secret-societies-freemasons-knights-templar>
559. Shelley W.S. Science, Alchemy and the Great Plague of London. New York: Algora Publishing, 2017. 220 p.
560. Smoley, R. The essential Nostradamus. 2006. URL: <https://www.google.com.ua/books/edition/>
561. Snappywords. URL: <https://www.snappywords.com/>

562. Star D. B. Plan Your Life Using the Zodiac Signs. Ebook. Smashwords Edition, 2016.
563. Star D. B. The 12 Zodiac Signs and their Explanation of Why We Are Who We Are. 2016. Audiobook. URL: <https://surl.li/wuayob>
564. The Guardian. URL: <https://www.theguardian.com/europe>
565. The occult. URL: <https://christianity.org.uk/article/the-occult>
566. The origins of magic. URL: <https://www.margotdeklerk.com/post/the-origins-of-magic-etymology>
567. The rise of progressive occultism. URL: <https://www.the-american-interest.com/2019/06/07/the-rise-of-progressive-occultism/>
568. The rising popularity...URL: <https://thecord.ca/the-rising-popularity-of-the-occult-in-western-society/>
569. The secrets of alchemy. URL: <https://www.sciencehistory.org/distillations/the-secrets-of-alchemy>
570. The Secrets of Astrology. London: DK, Penguin, 2020. 340 p.
571. Vance E. Black Magic Rituals and Spells Unleashing Dark Power, Curses, and Hexes: Grimoire of Dark Power, Curses, Hexes, and Forbidden Magic. DigitalPulseProduct, 2025. 118 p.
572. Various authors. Routledge Library Editions: Alchemy. New York: Routledge, 2020.
573. Welldivined. URL: <https://welldivined.com/>
574. Why is alchemy considered to be satanic?. Quora, Inc. 2024. URL: <https://www.quora.com/Why-is-alchemy-considered-to-be-satanic>

ДОДАТКИ

Додаток А

Товариства та їх символіка в історії окультизму

А.1. Орден лицарів тамплієрів (XII ст. – XXI ст.)

Рис. А.1. Печатка – символ лицарів ордену тамплієрів, ілюстрація з Інтернет-сайту (<https://theconversation.com/2-knights-1-horse-how-a-legendary-knights-templar-symbol-has-puzzled-and-fascinated-since-the-middle-ages-227849>)

А.2. Масонська ложа

Рис. А.2. Фото із засідання Масонської ложі Англії, ілюстрація з Інтернет-сайту (<https://www.alamy.com/the-duke-of-kent-attends-a-ceremony-at-earls-court-in-london-during-image3575846.html>)

А.3. Товариство ілюмінатів

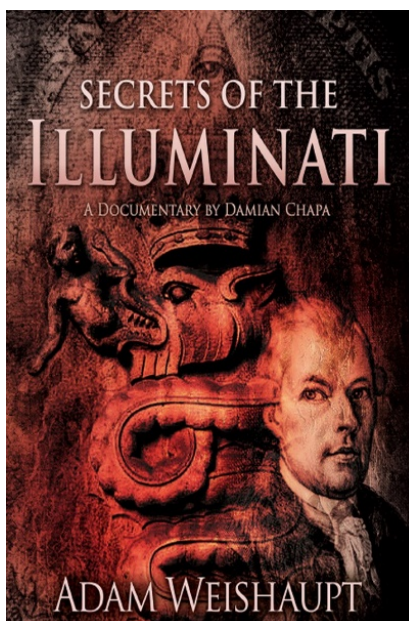

Рис. А.3. Постер документального фільму про історію товариства, ілюстрація з Інтернет-сайту (<https://tv.apple.com/us/movie/secrets-of-the-illuminati/umc.cmc.2bj0m6v09lh44irccskjb0fmh>)

А 4. Товариство черепа і кісток

Рис. А.4. Емблема таємного товариства, ілюстрація з Інтернет-сайту (<https://yalealumnimagazine.org/articles/4072-the-origins-of-the-tomb>)

А.5. Більдербергська група

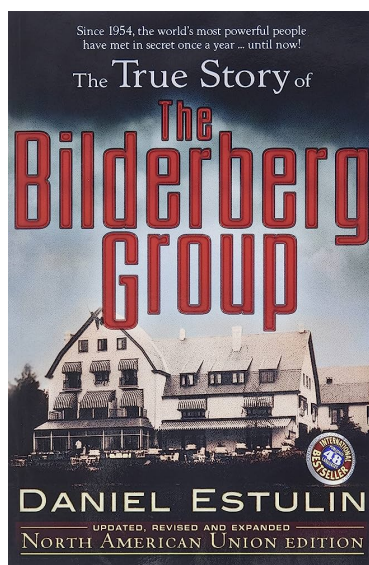

Рис. А.5. Ілюстрація однієї з книг про товариство з Інтернет-сайту (<https://soundcloud.com/nayeliwilkerson/kindle-book-the-true-story-of-the-bilderberg-group>)

Додаток Б. Символіка окультних течій

Б.1. Лотаринзький хрест

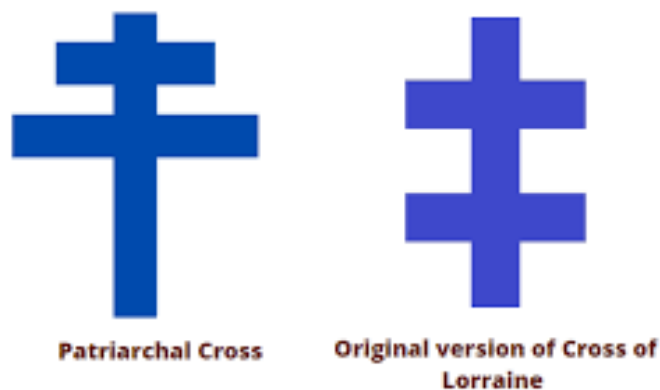

Рис. Б.1. Ілюстрація оригінального та патріаршого хрестів з Інтернет-сайту
[\(https://wordsonstone.wordpress.com/2015/09/09/patriarchal-and-lorraine-crosses/\)](https://wordsonstone.wordpress.com/2015/09/09/patriarchal-and-lorraine-crosses/)

Б.2. Всевидяче око

THE EYE OF PROVIDENCE IS ON THE DOLLAR BILL.

Рис. Б.2. Всевидяче око на доларовій купюрі, ілюстрація з Інтернет-сайту
[\(https://www.bbc.com/culture/article/20201112-the-eye-of-providence-the-symbol-with-a-secret-meaning\)](https://www.bbc.com/culture/article/20201112-the-eye-of-providence-the-symbol-with-a-secret-meaning)

Б.3. Книга святого закону

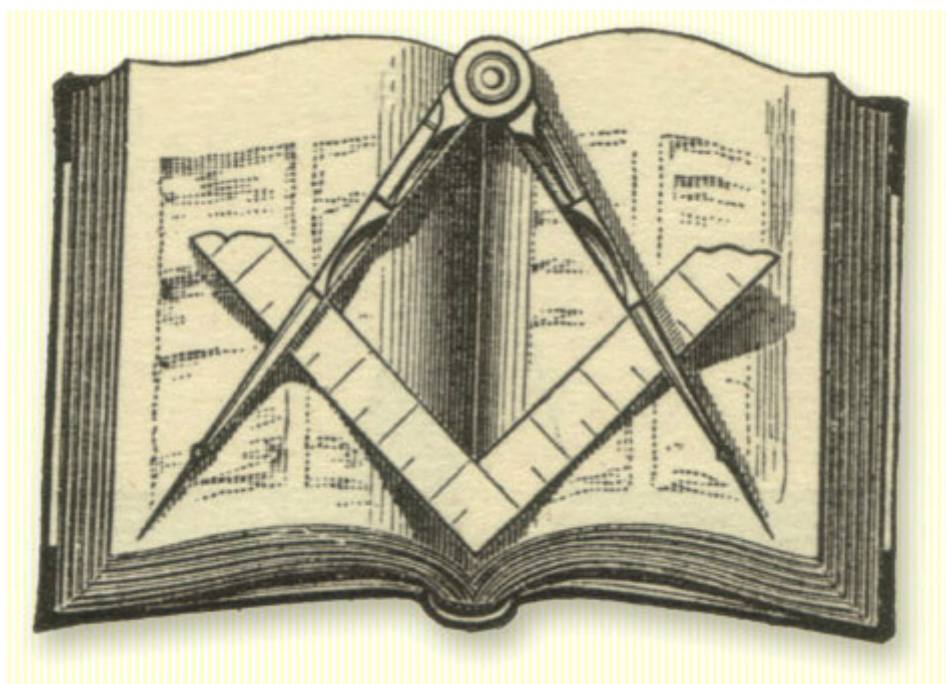

Рис. Б.3. Книга святого закону, ілюстрація з Інтернет-сайту
(<https://masonry101.com/volume-of-sacred-law/>)

Б.4. Печатка Соломона

Рис. Б.4. Шестикутна зірка, ілюстрація з Інтернет-сайту
(<https://freemasonry.bcy.ca/symbolism/hexagram/index.html>)

Б.5. Промениста зірка

Рис. Б.5. Промениста зірка, ілюстрація з Інтернет-сайту (<https://www.afrikaiswoke.com/masonic-symbols/>)

Б.6. Колони та підлога-мозаїка у масонстві

Рис. Б.6. Колони та підлога-мозаїка, ілюстрація з Інтернет-сайту (https://freemasonry.bcy.ca/texts/globes_pillars_columns.html)

Б.7. Камінь грубий, камінь досконалий

Рис. Б.7. Камінь грубий, камінь досконалий, ілюстрація з Інтернет-сайту (<https://tetraktys.co.uk/pointed-cubic-stone-freemasonry/>)

Б.8. Молоток майстра

Рис. Б.8. Молоток майстра, ілюстрація з Інтернет-сайту (<https://scottishrite.org/scottish-rite-myths-and-facts/featured-article-cowles-gavel-collection/>)

Б.9. Символ товариства Череп та кістки

Рис. Б.9. Перстень Skull and Bones Yale Ring, ілюстрація з Інтернет-сайту (<https://www.etsy.com/listing/703433590/yale-secret-society-skull-and-bones>)

Б.10. Масонське рукостискання

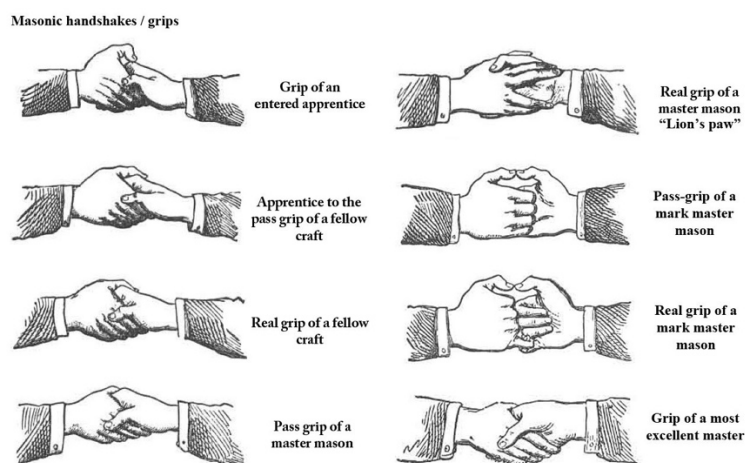

Рис. Б.10. Масонське рукостискання, ілюстрація з Інтернет-сайту (<https://metro.co.uk/2018/02/08/freemasons-definitely-do-have-a-secret-handshake-but-they-wont-tell-us-what-it-is-7295849/>)

Додаток В

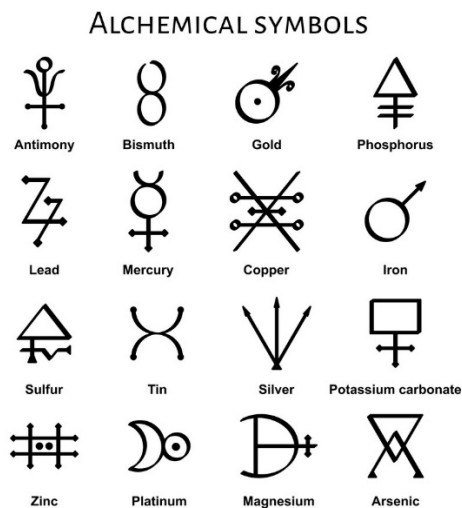
Невербальні знаки в окультизмі

В.1. Графічне позначення заліза в алхімії

Рис. В.1. Графічне позначення заліза в алхімії, ілюстрація з Інтернет-сайту (<https://symbolikon.com/downloads/iron-alchemy/>)

В.2. Алхімічні символи

VectorStock®

VectorStock.com/6211845

Рис. В.2. Алхімічні символи, ілюстрація з Інтернет-сайту (<https://symbolikon.com/downloads/>)

В.3. Графічне позначення філософського каменя в алхімії

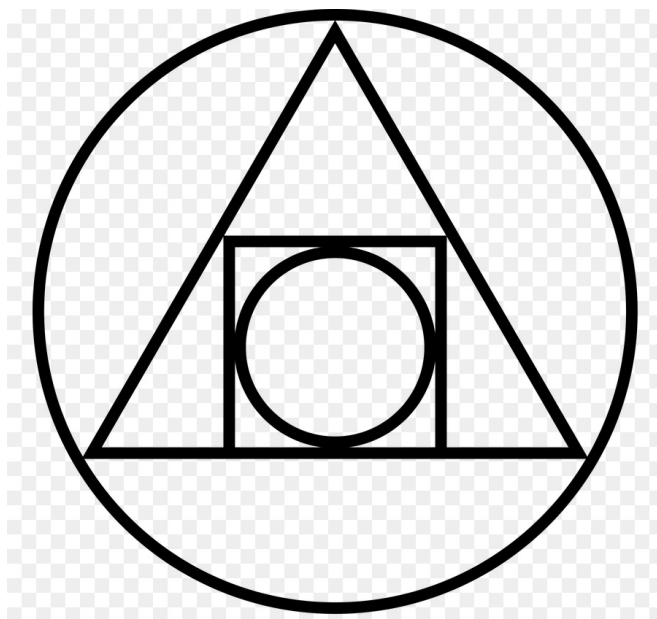

Рис. В.3. Графічне позначення філософського каменя в алхімії, ілюстрація з Інтернет-сайту (<https://symbolikon.com/downloads/>)

В.4. Зображення змії в алхімії

Рис. В.4. Зображення змії в алхімії, ілюстрація з Інтернет-сайту (<https://symbolikon.com/>)

В.5 Символы зодіакального знаку Овен

Рис. В.5 Символы зодіакального знаку Овен , ілюстрація з Інтернет-сайту (<https://www.horoscope.com/us/index.aspx>)

В.6. Символы зодіакального знаку Телець

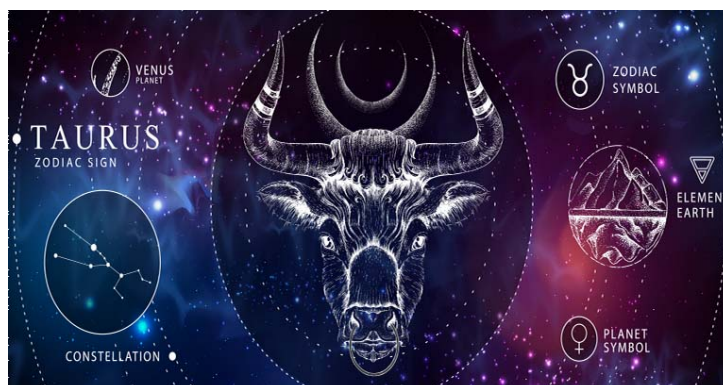

Рис. В.6. Символы зодіакального знаку Телець, ілюстрація з Інтернет-сайту (<https://www.horoscope.com/us/index.aspx>)

В.7 Символы зодіакального знаку Близнята

Рис. В.7 Символы зодіакального знаку Близнята, ілюстрація з Інтернет-сайту (<https://www.horoscope.com/us/index.aspx>)

В.8 Символи зодіакального знаку Рак

Рис. В.8 Символи зодіакального знаку Рак, ілюстрація з Інтернет-сайту (<https://www.horoscope.com/us/index.aspx>)

В.9 Символи зодіакального знаку Лев

Рис. В.9 Символи зодіакального знаку Лев, ілюстрація з Інтернет-сайту (<https://www.horoscope.com/us/index.aspx>)

В.10 Символи зодіакального знаку Діва

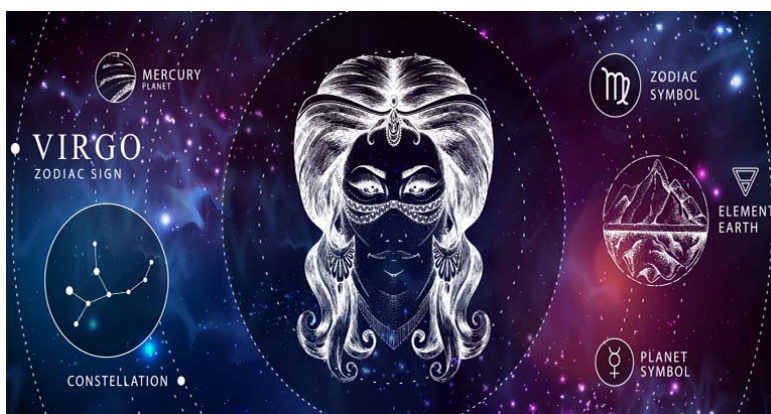

Рис. В.10 Символи зодіакального знаку Діва, ілюстрація з Інтернет-сайту (<https://www.horoscope.com/us/index.aspx>)

В.11 Символи зодіакального знаку Терези

Рис. В.11 Символи зодіакального знаку Терези, ілюстрація з Інтернет-сайту (<https://www.horoscope.com/us/index.aspx>)

В.12 Символи зодіакального знаку Скорпіон

Рис. В.12 Символи зодіакального знаку Скорпіон, ілюстрація з Інтернет-сайту (<https://www.horoscope.com/us/index.aspx>)

В.13 Символи зодіакального знаку Стрілець

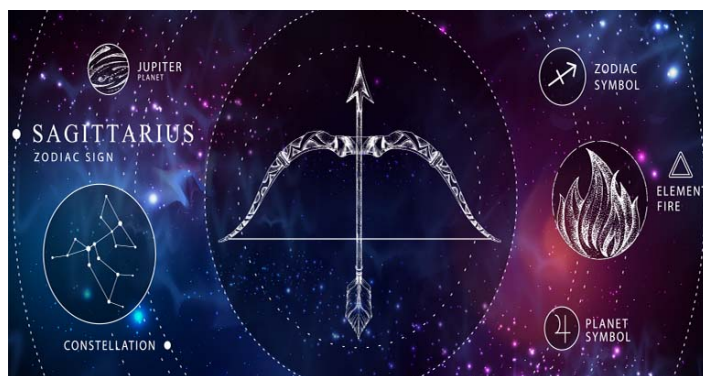

Рис. В.13 Символи зодіакального знаку Стрілець, ілюстрація з Інтернет-сайту (<https://www.horoscope.com/us/index.aspx>)

В.14 Символи зодіакального знаку Козеріг

Рис. В.14 Символи зодіакального знаку Козеріг, ілюстрація з Інтернет-сайту (<https://www.horoscope.com/us/index.aspx>)

В.15 Символи зодіакального знаку Водолій

Рис. В.15 Символи зодіакального знаку Водолій, ілюстрація з Інтернет-сайту (<https://www.horoscope.com/us/index.aspx>)

В.16 Символи зодіакального знаку Риб

Рис. В.16 Символи зодіакального знаку Риб, ілюстрація з Інтернет-сайту (<https://www.horoscope.com/us/index.aspx>)

В.17. Позначення аспектів в астрології

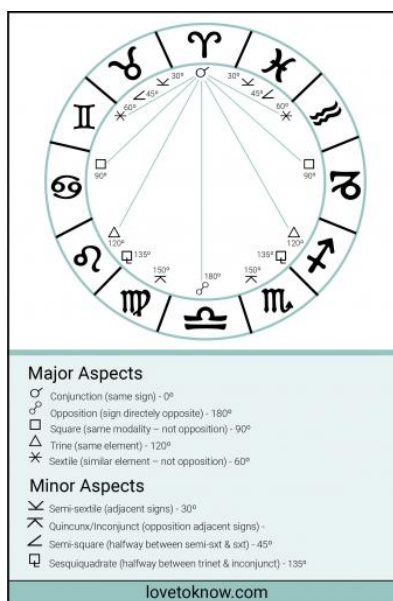

Рис. В.17. Позначення аспектів в астрології, ілюстрація з Інтернет-сайту (<https://www.horoscope.com/us/index.aspx>)

В.18. Карта Дурень

Рис. В.18. Карта Дурень, ілюстрація з Інтернет-сайту
(<https://www.tarot.com/tarot/decks/rider>)

В.19. Карта Маг

Рис. В.19. Карта Маг, ілюстрація з Інтернет-сайту
(<https://www.tarot.com/tarot/decks/rider>)

В.20. Карта Жриця

Рис. В.20. Карта Жриця, ілюстрація з Інтернет-сайту
(<https://www.tarot.com/tarot/decks/rider>)

В.21. Карта Імператриця

Рис. В.21. Карта Імператриця , ілюстрація з Інтернет-сайту
(<https://www.tarot.com/tarot/decks/rider>)

В.22. Карта Смерть

Рис. В.22. Карта Смерть, ілюстрація з Інтернет-сайту
(<https://www.tarot.com/tarot/decks/rider>)

В.23. Карта Диявол

Рис. В.23. Карта Диявол, ілюстрація з Інтернет-сайту
(<https://www.tarot.com/tarot/decks/rider>)